

george eliot

middlemarch

1871

Ilustrația copertei : *Adrian Ionescu*

george eliot
middlemarch

ROMAN

★ ★

TRADUCERE DE EUGEN B. MARIAN

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1977

EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

CARTEA A TREIA

ÎN AȘTEPTAREA MORȚII

„Dă-mi caii Soarelui — grăi.
 Și-Apollo, un bici strașnic!
 De-mi mănînc capul, orice-ar fi,
 Eu am să-i bat năpraznic.“

Am văzut că mintea lui Fred Vincy era obsedată de o datorie și, cu toate că o povară atît de neînsemnată nu-l putea descuraja pentru multe ceasuri în șir pe acest tînăr *gentleman* atît de inimos, totuși, unele împrejurări legate de acea sumă neachitată făceau ca gîndul la ea să devină neobișnuit de sîciitor. Creditorul era domnul Bambridge, un geambaș de prin împrejurimi, a cărui companie o căutau stăruitor tinerii din Middlemarch socotiți a se „deda plăcerilor“. În timpul vacanțelor, în chip firesc, Fred avea nevoie de mai multe distracții decît îi dădea mîna cu banii de care dispunea, și domnul Bambridge se dovedise destul de înțeleghător. Nu numai că-și arătase încrederea în resursele lui, închiriindu-i cai și suportînd cheltuielile întîmplătoare provocate de prăpădirea unui frumos armăsar de vînătoare, ci îi acordase și mici avansuri ca să poată face față unor pierderi suferite la biliard. Datoria se ridica, una peste alta, la o sută șaizeci de lire. Bambridge nu era alarmat de soarta banilor săi, fiind sigur că tînărul Vincy prezenta garanții, dar ceruse o dovadă, și Fred îi dăduse o poliță cu semnătură proprie. Peste trei luni reînnoise polița, cu girul lui Caleb Garth. În ambele ocazii, Fred se vădise deosebit de încrezător că va răspunde singur de poliță, căci speranțele sale îi puneau la dispoziție fonduri vaste. Cu greu ar putea

pretinde cineva ca această încredere să-și fi găsit vreo confirmare în faptele reale ; știm cu toții că o asemenea încredere nu este un factor grosolan și materialist : ea constă dintr-o dispoziție confortabilă, care ne îndeamnă să așteptăm ca înțelepciunea proniei sau nebunia prietenilor noștri, misterele norocului ori misterele încă și mai mari ale înaltei noastre valori individuale în univers, să ne ofere pentru toate încurcăturile personale soluții agreeabile, conforme cu bunul nostru gust dovedit în materie de garderobă și cu preferința noastră generală pentru lucruri de cea mai bună calitate. Fred avea certitudinea că va primi un dar din partea unchiului său, ori că va da norocul peste el, sau că datorită iscusinței sale în materie de schimburi va metamorfoza treptat un cal în valoare de patruzeci de lire într-unul capabil să aducă în orice clipă prețul de-o sută, sau o sumă nespecificată, în bani gheață. Și, în orice caz, chiar presupunind neîmpliniri pe care le poate imagina doar o morbidă lipsă de încredere în destin, Fred avea întotdeauna (în perioada aceea), ca ultimă resursă, buzunarul părintesc, așa că bunurile aflate în posesia optimismului său păstrau în jurul lor un soi de aură de generoasă supraabundență. Fred își formase doar o vagă idee asupra capacității buzunarului părintesc ; comerțul nu era oare elastic ? Și deficiturile unui an nu sînt compensate de surplusul obținut în altul ? În casa Vincy se trăia pe picior mare, ca la toți oamenii înstăriți, nu cu ostentație, ci după obiceiurile și tradițiile familiale, și astfel copiii nu aveau un criteriu de cumpătare, iar cei mai vîrstnici mai păstrau oarecum impresia puerilă că tatăl ar putea plăti pentru orice, numai să vrea. Domnul Vincy personal întreținea tabieturi middlemarcheze costisitoare — cheltuia bani pe pariuri la alergările de cai, ținea o pivniță bine aprovizionată și dădea mese, în vreme ce mama avea cu furnizorii acel gen de conturi curente care îi crează impresia opti-

mistă că poți căpăta orice-ți pofteste inima, fără a ți se mai pomeni de plată. Fred știa însă că e în firea taților să facă pe tiranii, cînd vine vorba de cheltuieli : totdeauna se stîrnea o mică vijelie cu privire la risipa lui, ori de cîte ori trebuia să destăinuiască o datorie, și Fred nu suferea să bîntuie vremea rea între patru pereți. Caracterul lui prea filial îl împiedica să se arate nerespectuos cu părintele său, și îndura tunetele cu certitudinea că sînt un fenomen trecător ; pînă una alta, însă, era neplăcut să-și vadă mama plîgînd și, totodată, să fie nevoit să ia un aer posac, în loc de a se amuza ; căci era din fire atît de jovial, încît dacă își lua o mutră acră, sub focul muștrărilor, o făcea mai cu seamă de dragul buneicuvințe. Fîrsește că varianta mai lesne de urmat era reînnoirea poliției, cu semnătura unui prieten. De ce nu ? Avînd la discreție garanțiile pe care i le acorda propria lui speranță nimic nu-l împiedica să sporească fără limită solvabilitatea altor persoane, afară de faptul că oamenii ale căror nume prezentau de obicei o garanție se arătau pesimiști, și nu înclinau să creadă că ordinea universală a lucrurilor va fi neapărat îndatoritoare față de tînărul și simpaticul *gentleman*.

Cînd trebuie să cerem un hatîr, ne revizuim lista prietenilor, le recunoaștem trăsăturile binevoitoare, uităm de micile jigniri ce ne-au adus și, judecîndu-i pe fiecare în parte, încercăm să ajungem pe rînd la concluzia că vor fi dornici să ne facă pe plac, propria noastră ardoare de a fi serviți fiind la fel de transmisibilă ca și orice alt gen de căldură. Totuși, pînă cînd alții să ne refuze, înlăturăm noi singuri un anumit număr de candidați, pe temeiul că ar poseda doar o ardoare moderată ; și se întîmplase că Fred își tăiasse de pe listă toți prietenii, afară de unul, socotind că ar fi neplăcut să recurgă la ei ; nu-trînd, implicit, convingerea că măcar persoana lui, indiferent de ce s-ar putea afirma despre omenire în general, avea dreptul să fie scutită de orice aspect neplăcut. Faptul

de a se trezi vreodată într-o situație absolut neplăcută — de pildă să poarte pantaloni scurți fiindcă fuseseră spălați prea des, să mănince berbec rece, să fie nevoit să umble pe jos din lipsa unui cal, sau să se „dea la fund“, sub orice formă — era o absurditate incompatibilă cu acele înclinații voioase sădite de natură în firea lui. Și Fred se crispa la gândul de a fi privit de sus, din lipsa fondurilor pentru plata micilor datorii. Astfel se nimeri că prietenul la care se hotărîse să recurgă era în același timp cel mai sărac și cel mai binevoitor — anume, Caleb Garth.

Familia Garth ținea grozav la Fred, la fel cum și lui îi erau tare dragi, deoarece, cînd el și Rosamunda fuseseră de-o șchioapă, iar neamul Garth avusese o situație mai bună, vaga rudenie dintre cele două familii — înche-gată prin dubla căsătorie a domnului Featherstone (prima cu sora domnului Garth, și a doua cu sora doamnei Vincy) — dusesse la relații care se desfășurau mai mult între copii decît între părinți : copiii beau ceai din ceștile lor de jucărie și petreceau zile întregi zbgundu-se împreună. Mary se cam ținea de ștregării iar Fred, la șase ani, o considerase cea mai drăgălașă fată din lume, și o luase de soție, consfințind căsătoria cu un inel de alamă tăiat de la o umbrelă. De-a lungul tuturor stadiilor educației sale, își păstrase afecțiunea pentru familia Garth, precum și obiceiul de a veni în casa lor ca într-un al doilea cămin, deși orice contact dintre ei și membrii virstnici ai familiei sale încetase de mult. Chiar atunci cînd lui Caleb Garth îi mersese bine, familia Vincy se arătase plină de condescendență față de el și de soția lui, fiindcă în Middlemarch ființau subtile distincții de rang, și cu toate că manufacturierii de viță veche, la fel ca și ducii, nu-și permiteau să aibă relații decît cu cei de seama lor, nutreau totuși convingerea unei superiorități sociale inerente, definită cu mare rafinament în practică, deși anevoie de exprimat teoretic. De atunci încoace, domnul

Garth dăduse faliment în antrepriza lui de construcții, pe care din nefericire o adăugase la celelalte îndeletniciri ale sale de inginer hotarnic, prețuitor și agent, condusesese o bucată de vreme afacerea spre beneficiul integral al cesionarilor săi, și pînă la urmă dusesese un trai strîmătorat, străduindu-se din răspuțeri ca să poată achita douăzeci de șilingi pentru fiecare liră. În cele din urmă izbutise, și pentru toți cei care nu considerau episodul drept un precedent creat, onorabilele lui strădanii îi cîștigaseră o stimă meritată ; dar în nici o parte a lumii vizitele reciproce de curtoazie nu se bazează pe stimă, cînd lipsește mobilierul asortat și un serviciu de masă complet. Doamna Vincy nu se simțise niciodată la largul ei cu doamna Garth, și adeseori o categorisea drept o femeie care fusese silită să muncească pentru a-și agonisi pîinea — aluzie la profesia de învățătoare îmbrățișată de doamna Garth înainte de căsătorie ; în care caz intimitatea ei cu Lindley Murray și cu volumul *Întrebările lui Magnall* reprezenta un lucru echivalent cu competența unui postăvar în domeniul mărcilor de fabrică ale stămburilor, sau cu cunoașterea țărilor străine de către un curier : nici o femeie cu dare de mînă nu avea nevoie de așa ceva. Și de cînd Mary devenise menajera domnului Featherstone, puțina simpatie arătată de doamna Vincy familiei Garth se transformase în ceva mai concret, anume în îngrijorarea ca nu cumva Fred să se logodească cu fata aceea simplă, ai cărei părinți „trăiau cu mijloace atît de modeste“. Dîndu-și seama de această situație, Fred nu pomenea niciodată acasă despre vizitele făcute familiei Garth, care se înmulțiseră în ultima vreme, deoarece ardoarea crescîndă a afecțiunii sale pentru Mary îl făcea să încline și mai mult către neamul ei.

Domnul Garth avea un mic birou în oraș, și Fred se duse acolo cu cererea lui. Reuși fără multă greutate, căci deși trecuse prin multe experiențe dureroase acestea nu

erau suficiente pentru a-l face pe Caleb Garth prevăzător în afaceri sau neîncrezător în semenii lui, cînd nu se dovediseră singuri nevrednici de încredere ; și îl aprecia nespus de mult pe Fred, exprimîndu-și certitudinea că flăcăul o să ajungă cineva — „e un tip deschis, afectuos, cu un caracter serios — poți să te încrezi în el în orice privință“.

Pe aceste argumente psihologice își întemeia Caleb părerea. Era unul din acei oameni rari, exigenți cu ei înșiși și indulgenți față de ceilalți. Se simțea oarecum rușinat de greșelile vecinilor săi și niciodată nu vorbea bucuros despre ele ; drept care nu era dispus să-și abată gîndul de la cea mai bună metodă de a face cheresteaua mai rezistentă și de la alte procedee ingenioase, în scopul de a preîntîmpina asemenea erori. Cînd trebuia să impute ceva unui om, simțea nevoia să miște de colo-colo toate hîrtille aflate în fața lui, sau să traseze cu bastonul diferite diagrame, sau să facă anumite calcule cu mărunțișul în buzunar, înainte de a deschide discuția ; și mai degrabă ar fi făcut treaba altora, decît să găsească cusur activităților lor. Mă tem că nu prea știa cum se aplică disciplina.

Cînd Fred expuse împrejurările în care contractase datoria, dorința lui de-a o achita fără a-și deranja tatăl, precum și certitudinea că banii urmau să apară fără a pricinui cuiva vreun neajuns, Caleb își împinse ochelarii pe frunte, ascultă, privind în ochii limpezi, tineri, ai favoritului său, și-l crezu pe cuvînt, fără să mai deosebească încrederea în viitor de realitățile trecutului. Simți însă că sosise un prilej nimerit pentru o prietenească perorație asupra conduitei în viață și că, înainte de a-și da semnătura, trebuia să-l dojenească zdravăn. În consecință, luă hîrtia și-și trase iar ochelarii pe nas, măsură spațiul dinaintea sa, întinse mîna după pană și o examinează, o muie în cerneală și o cercetă iarăși, apoi împinse hîrtia puțin într-o parte, își înalță din nou ochelarii, își adînci cuta din colțul

sprîncenelor stufoase, ceea ce aşternu pe faţa lui un aer blajin, aparte (iertăţi-mi măcar o dată aceste detalii — v-aţi fi învăţat să le iubiţi şi dumneavoastră dacă l-aţi fi cunoscut pe Caleb Garth), şi rosti pe un ton înţelegător :

— A fost un ghinion, 'ai, că şi-a rupt genunchii calul ăla ? Şi pe urmă, schimburile astea nu-ţi ies ca lumea cînd te tîrgui cu nişte jochei şmecheri. Altădată să fii mai înţelept, băiete !

După care Caleb îşi trase ochelarii la loc pe nas şi purcese să-şi aştearnă semnătura, cu grija acordată totdeauna acestei operaţiuni, fiindcă de orice se apuca în materie de afaceri, o făcea temeinic. Contemplă literele largi şi bine proporţionate, precum şi înfloritura finală, ţinîndu-şi o clipă capul puţin aplecat într-o parte, pe urmă, întinzîndu-i lui Fred hîrtia, spuse : „La revedere“, şi se lăsă din nou absorbit de planurile sale pentru noile *cottage*-uri de pe proprietăţile lui Sir James Chettam.

Fie că interesul faţă de lucrarea aceea a îndepărtat din memoria lui episodul semnăturii, sau fie din vreun alt motiv, de care Caleb era mai conştient, doamna Garth nu avu habar de această treabă.

De cînd se petrecuse această întîmplare, pe orizontul lui Fred se ivise o schimbare ce-i altera simţul distanţei, pricină din care suma dăruită de unchiul său Featherstone avu destulă însemnătate ca să facă întîii să-i năvălească şi apoi să-i fugă sîngele din obraji, la început trădînd o speranţă prea categorică, şi după aceea vădînd o dezamăgire corespunzătoare. Eşecul lui Fred la examene făcuse ca tatăl să fie foarte supărat pentru datoriile contractate de acesta la colegiu şi stîrnise acasă o furtună nemaipomenită. Domnul Vincy jurase că, dacă va mai fi pus în faţa unor asemenea situaţii, Fred va trebui să plece din casă şi să-şi cîştige pîinea cum o să-l taie capul. Nici acum nu-şi recăpătase cu totul buna dispoziţie cînd vorbea cu fiul lui, care-l scosese din sărute, declarînd, în stadiul

acela al lucrurilor, că el n-are chef să se călugărească și că „nu va înghiți una ca asta“. Fred era conștient că ar fi fost tratat cu și mai multă asprime, dacă familia — ca și el personal — nu l-ar fi considerat în taină drept moștenitorul domnului Featherstone; felul în care bătrînul *gentleman* se mîndrea cu el și aparenta afecțiune ce-i arăta țineau locul unei purtări mai aspre — așa după cum, cînd un june nobil fură niște bijuterii, numim acest act „cleptomanie“, vorbim despre el cu un zîmbet filozofic și nu ne trece prin cap că ar trebui trimis la casa de corecție, asemenea unui ștregar zdrențăros care a șterpelit cîțiva napi. De fapt, nădejtile tacite în tot ce urma să-i pună pe tavă unchiul Featherstone determinau optica sub care majoritatea locuitorilor din Middlemarch îl priveau pe Fred Vincy; iar în propria lui conștiință, ceea ce avea să facă pentru el unchiul Featherstone, dacă s-ar fi aflat vreodată la strîmtoare, sau ceea ce avea să-i cadă plească, pur și simplu sub forma unui noroc materializat, alcătuia o perspectivă în vînt, de dimensiuni nemăsurate. Dar odată căpătat, darul acela putea fi măsurat în bancnote și, raportat la suma datorată, indica un deficit care încă mai trebuia acoperit fie de „chibzuința“ lui Fred, fie de noroc, sub cine știe ce înfățișare. Căci micul episod al pretinsului împrumut, în care-l pusese pe taică-su să acționeze în chip de agent pentru obținerea certificatului de la Bulstrode, constituia un nou argument ce-l împiedica să apeleze la tatăl lui, cerîndu-i banii necesari pentru achitarea datoriei actuale; Fred avea un spirit destul de pătrunzător pentru a intuit că minia va șterge deosebirile, iar refuzul lui de a recunoaște că ar fi luat bani cu împrumut pe baza testamentului unchiului va fi considerat drept o minciună sfruntată. Se dusesse la taică-su și-i povestise despre o afacere agasantă, fără să-i pomenească însă nimic despre cealaltă; în asemenea cazuri, o destăinuire completă produce întotdeauna impresia unei dupli-

cități anterioare. Fred se ambiționa să nu se murdărească cu minciuni sau chiar cu simple scorneli ; adesea înălța din umeri și făcea o strîmbătură semnificativă față de ceea ce numea „născocirile Rosamundei“ (numai un frate poate asocia asemenea noțiuni cu persoana unei fete fermecătoare), și, decît să riște învinuirea de fățarnicie, prefera să infrunte chiar o încurcătură și o situație stîinjenitoare. Forțat de o asemenea problemă de conștiință luase Fred hotărîrea înțeleaptă de a depune la maică-sa cele optzeci de lire. Mare păcat că nu i le dăduse pe loc domnului Garth ; avea însă de gînd să completeze suma cu alte șai-zeci de lire și, în vederea acestui lucru, păstrase în buzunarul lui douăzeci de lire, ca un soi de sămîntă care, sădită cu chibzuială și udată cu noroc, ar putea rodi întreit — un ritm de multiplicare foarte sărăcăcios, cînd ogorul este sufletul nemărginit al unui tînăr gentilom avînd la dispoziția lui toate numeralele.

Fred nu era pasionat de jocurile de noroc : nu suferea de acea boală specifică, pe parcursul căreia, a-ți agăța întreaga energie nervoasă de o unică șansă sau risc devine la fel de necesar ca și dușca de alcool pentru bețiv. Manifesta doar o înclinare spre acea formă difuză a pasiunii pentru pariuri care nu ajunge la intensitatea alcoolismului ci se strecoară prin organism, circulînd odată cu singele cel mai sănătos, nutrit cu chil, menținînd o voioasă activitate a imaginației, ce plăsmuiește faptele pe măsura dorințelor, și, neresimțînd nici un fel de spaime față de propria ei umoare, vede numai avantajele ce-ar reveni altora. Optimistul simte plăcerea de a-și încerca șansa cu orice chip, fiindcă e convins de reușită ; și plăcerea, încă mai generoasă, de a oferi unui număr cît mai mare de oameni posibilitatea de a participa la norocul lui. Lui Fred îi făcea plăcere să joace, îndeosebi biliard, la fel cum îi plăcea să meargă la vînătoare sau să ia parte la curse cu obstacole și jocul îl pasiona cu atît mai intens, cu cît

avea nevoie de bani și spera să câștige. Dar sămînța în valoare de douăzeci de lire fusese sădită în van pe ispititorul petic verde — atîta din ea cît nu se risipise pe de margini — și Fred se trezi strîns de gît de apropierea termenului de plată, fără a avea la dispoziție alți bani afară de cele optzeci de lire depuse la maică-sa. Calul cu tignafes călărit de Fred reprezenta un dar făcut mai de mult de unchiul său Featherstone : tatăl lui îi permitea întotdeauna să țină un cal, deprinderile personale ale domnului Vincy îndemnîndu-l să vadă în acest lucru o pretenție rezonabilă, chiar din partea unui fiu care te scotea din fire. Așadar, calul îi aparținea lui Fred și, îngrijat cum era să facă față plății iminente a poliței, se hotărîse să sacrifice un bun fără de care negreșit că viața urma să-și piardă din valoare. Luase hotărîrea aceasta cu un sentiment de eroism — eroism la care îl sileau teama că o să-și calce cuvîntul dat domnului Garth, dragostea pentru Mary și respectul față de părerea ei. Intenționa să se ducă la iarmarocul de cai de la Houndsley, care trebuia să se țină în ziua următoare și, pur și simplu, să-și vîndă calul, reîntorcîndu-se cu banii și cu poștalionul. Firește, calul cu greu putea să-i procure mai mult de treizeci de lire, dar nu se știe niciodată ce se mai poate întîmpla : ar fi fost o nebunie să fugă de noroc înainte de a-l fi întîlnit. Existau o sută de șanse contra una că în drum avea să i se înfățișeze vreun prilej favorabil ; cu cît se gîndea mai mult la asemenea eventualitate, cu atît i se părea mai puțin probabil să nu i se ivească vreun prilej favorabil și cu atît mai puțin cuminte să nu se echipeze cu praful de pușcă și cartușele necesare ca să împuște chilipirul din zbor. Avea să meargă călare la Houndsley, împreună cu Bambridge și Horrock „veteranul“ și, fără să le pună vreo întrebare directă, intenționa să profite, virtual, de opiniile exprimate de ei. Înainte de a porni la drum, Fred luă banii lăsați la maică-sa.

Mai toți care-l văzură pe Fred ieșind călare din Midlemarch în tovărășia lui Bambridge și Horrock, îndreptându-se spre iarmarocul de cai din Houndsley, gîndiră că tînărul Vincy umbla, ca de obicei, după plăceri ; și dacă nu l-ar fi apăsât conștiința neobișnuită a unor grave probleme ce se cereau rezolvate, el însuși ar fi avut impresia de dezmaț și de zburdă, așa cum te poți aștepta din partea unui june vesel. Ținînd seama că Fred nu era defel bătăran, că mai degrabă privea de sus manierele și limbajul tinerilor care nu fuseseră la universitate și că așternuse pe hîrtie stanțe la fel de idilice și nevoluptuoase ca și interpretarea sa la flaut, atracția resimțită față de Bambridge și Horrock era un fapt interesant pe care nici măcar dragostea pentru cai nu putea s-o explice complet, fără acea misterioasă înrîurire a Providenței, ce determină atîtea alegeri ale muritorilor. Sub oricare alt nume decît „plăcere“, compania acestor *Messieurs* Bambridge și Horrock ar fi fost privită, fără doar și poate, ca monotonă ; iar a sosi împreună cu ei la Houndsley, într-o după-amiază cu burniță, trăgînd la hanul „Leul Roșu“ de pe o uliță întunecată de praful de cărbune, și a prînzi într-o încăpere mobilată cu o hartă a comitatului, lustruită de atîta murdărie, cu un tablou prost reprezentînd un cal anonim într-un grajd, cu un portret înfățișînd pe Majestatea-sa George al Patrulea, în mărime naturală, cu cizme și cravașă și cu cîteva scuipători de plumb, ar fi putut să pară o treabă greu de suportat, dacă nu ar fi intervenit puterea „definiției“ care stabilește că împerecherea unor lucruri de felul ăsta e „veselă“.

Domnul Horrock arbora, hotărît, un aer de aparentă impenetrabilitate care lăsa joc liber imaginației. La prima căutătură, costumul său sugera o palpitantă asociere cu caii (de ajuns să menționăm pălăria cu boruri late, împinsă în sus, într-un unghi abia-abia perceptibil, tocmai cît trebuie ca să nu existe bănuiala că ar fi trasă în jos) ;

iar natura îi dăruise trăsături care, datorită unor ochi mongolici, nasului, gurii și bărbiei ce păreau să urmeze borul pălăriei, fiind ușor răsfrînte în sus, lăsau impresia unui discret și neschimbat zîmbet sceptic — adică cea mai tiranică dintre expresii pentru o minte sensibilă și care, cînd e însoțită de tăcerea potrivită, e aptă să creeze reputația unei inteligențe de neînfrînt și a unui nesecat fond de umor, prea sec pentru a curge, și închistat, probabil, sub o crustă de neînălăturat — precum și a unei judecăți critice pe care, dacă ai avea vreodată norocul s-o cunoști, ar fi esență pură și nimic altceva. Este o fizionomie întilnită în toate vocațiile, dar poate că niciodată nu are mai multă putere asupra tineretului englez decît cînd o întilnești concretizată în persoana unui expert în probleme cavale.

La o întrebare pusă de Fred cu privire la chișița calului său, domnul Horrock se răsuci pieziș în șa și privi vreo trei minute în șir pasul animalului, apoi se întoarse cu fața înainte, își prinse frîul în mînă și rămase tăcut, cu un profil nici mai mult nici mai puțin sceptic decît pînă atunci.

Rolul astfel jucat în dialog de către domnul Horrock era teribil de eficient. În sufletul lui Fred stîrnea un vîlmășag de patimi — dorința nebună de a zdrobi opinia lui Horrock silindu-l să și-o exprime, înfrînată de dorința de a păstra avantajul prieteniei lui. Totdeauna exista o șansă ca Horrock să rostească la momentul oportun ceva cu totul și cu totul de neprețuit.

Domnul Bambridge avea purtări mai deschise și părea dispus să-și dea pe față, fără zgîrcenie, ideile. Era zgometos, robust și uneori se spunea că ar „avea slăbiciuni“, mai cu seamă pentru înjurături, băutură și tirnuiala soției. Unele persoane, care păgubiseră în târgurile încheiate cu el, îl etichetau drept hapsin, dar el socotea negoțul de cai drept cea mai frumoasă dintre arte și ar fi putut ar-

gumenta în mod demn de crezare că nu avea nimic de-a face cu morală. Fără îndoială, era un om prosper, suporta băutura mai bine decît suportau alții cumpătarea și, în ansamblu, înflorea ca un dafin verde. Dar aria conversației sale era limitată și, asemenea frumosului cîntec bătrînesc *Stropi de rachiu*, după o bucată de vreme îți făcea impresia că o ia de la capăt într-un fel care ar putea da amețeală cugetelor mai slabe. Totuși, în diferite cercuri din Middlemarch, o ușoară infuzie de Bambridge era apreciată că ar da „ton și prestanță“, iar în barul și sala de biliard de la „Dragonul Verde“ figura printre persoanele ilustre. Cunoștea cîteva anecdote despre eroi ai turfului și felurite șmecherii abile ale marchizelor și viconților, ce păreau a dovedi că sîngele nobil își afirmă înflăcările chiar și printre escroci; dar minuțioasa capacitate de reținere a memoriei sale era demonstrată cu precădere cînd aborda tema cailor vînduți și cumpărați de el personal: numărul de mile pe care-l puteau străbate în trap fără să li se clintească un fir de păr constituia încă, după ani de zile, subiectul unor pasionate declarații, în cursul cărora ațîța imaginația ascultătorilor, fiind gata să le jure solemn că în viața lor nu mai văzuseră ceva asemănător. Pe scurt, domnul Bambridge era un băiat de viață și un vesel tovarăș de drum.

Fred era destul de subtil pentru a nu le spune prietenilor săi că se duce la Houndsley cu intenția de a-și vinde calul: dorea să descopere indirect opinia lor sinceră asupra valorii patrupedului, nefiind conștient că o părere sinceră era cel din urmă lucru ce-l puteai smulge de la asemenea critici eminente. Domnul Bambridge nu cădea victimă slăbiciunii de a lînguși fără un temei. Pînă atunci nu se arătase niciodată prea impresionat de faptul că nefericitul murg era bolnav de tignafes în asemenea hal încît ar fi fost nevoie de vorbe blestemate ce duc la pierzanie, pentru a-l putea descrie.

— Prost tîrg ai mai făcut, Vincy, cînd l-ai schimbat ducîndu-te la altcineva în loc să te sfătuiești cu mine ! Păi cum, în viața dumitale n-ai călărit pe spinarea vreunui cal mai minunat decît roibul ăla, și l-ai dat pentru dobitocul ăsta ! Dacă-l pui în galop mărunț de vînătoare, o întinde ca douăzeci de bușteni. De cînd mă știu, n-am auzit decît de-un singur nechezător mai bolnav ca ăsta, și ăla tot un murg, calu' lui Pegwell, cultivatorul ; acu' vreo șapte ani obișnuia să-l înhame la cabrioleta lui și voia să mă potcovească pe mine cu el, da' i-am zis : „Mulțam frumos, Peg, da' eu nu fac negoț cu instrumente de vînt !“ Așa i-am zis-o, de la obraz. Gluma asta a făcut înconjurul ținutului. Da' ce dracu' ! Gloaba aia sufla doar ca o trimbiță de un penny față de cum horcăie ăsta !

— Cum așa, păi abia adineauri ai spus că era mai bolnav decît al meu, izbucni Fred, mai supărăcios ca de obicei.

— Atunci am spus o minciună, declară domnul Bambridge, emfatic. Seamănă, da' nu răsare, unu' cu altu'.

Fred dădu pîteni calului și înaintară la trap o palmă de drum. Cînd încetîniră din nou pasul, domnul Bambridge adăugă :

— Ei, da, ce mai, murgu' ăla era trăpaș mai bun decît calul dumitale.

— Pe mine mă mulțumește pasul lui, știu bine, zise Fred, care, ca să-și suporte însoțitorul, avea nevoie de toată convingerea că se află într-o societate veselă. Eu găsesc că are un galop mărunț foarte curat, ce zici, Horrock ?

Domnul Horrock privi drept înaintea lui, cu o neutralitate atît de desăvîrșită, de parcă ar fi fost un portret pictat de un mare maestru.

Fred renunță la speranța amăgitoare de a obține o părere sinceră ; dar, stînd și cugetînd, pricepu că defectele arătate de Bambridge și tăcerea lui Horrock însemnau de

fapt o încurajare, indicînd că aveau despre cal altă impresie decît catadixeau să exprime.

Într-adevăr, chiar în seara aceea, înainte de a se porni zarva iarmarocului, Fred crezu că întrezărește posibilitatea favorabilă de a-și plasa în mod avantajos calul, dar o posibilitate care-l făcu să se felicite pentru prevederea dovedită prin aducerea celor optzeci de lire. Un tînăr fermier, cunoscut al domnului Bambridge, veni la „Leul Roșu“ și se porni să discute despre intenția lui de a renunța la un oal de vînătoare, pe care-l prezentă pe loc sub numele de Diamant, dînd a înțelege că era un personaj de notorietate publică. Pentru el personal nu dorea decît o mîrtoagă folositoare, care la nevoie să tragă la ham, dumnealui fiind pe cale de a se însura și a se lăsa de vînătoare. Calul se afla în grajdul unui prieten, la doi pași de han; mai era vreme ca *gentlemen*-ii să-l vadă, înainte de a se însera. La grajdul prietenului se ajungea printr-o uliță dosnică, ale cărei miasme te puteau otrăvi fără să mai cheltuiești bani pe droguri, la fel de bine ca în oricare altă stradă sinistră din acea perioadă insalubră; Fred nu se întărise cu rachiul împotriva greții, așa cum făcuseră tovarășii lui, dar speranța de a vedea în sfîrșit calul care-i va permite să facă bani îi stîrnea destul entuziasm pentru a-l aduce în dimineața următoare, la primul ceas, din nou pe același teren. Avea ferma convingere că, dacă nu cade la învoială cu fermierul, tîrgul îl va încheia Bambridge, căci Fred, sub presiunea împrejurărilor, simțea că i se ascute agerimea și capătă întreaga putere de judecată subtilă pe care ți-o dă bănuiala. Bambridge îl alergase pe Diamant așa cum nu ar fi făcut niciodată (fiind calul unui prieten!) dacă nu s-ar fi gîndit să-l cumpere, și toată lumea care privise animalul — pînă și Horrock — rămăsese vădit impresionată de meritele lui. Ca să obții toate avantajele de pe urma unor asemenea relații, trebuie să știi să-ți tragi concluziile personale și

nu să fii doar o lingură care ia lucrurile așa cum vin. Calul era un sur pătat, și Fred se nimerise să știe că omul lordului Medlicote colinda iarmaroacele căutînd tocmai un asemenea cal. După ce-l încercase în fel și chip, spre seară, Bambridge dădu să se înțeleagă că văzuse și cai mai proști pentru optzeci de lire. Firește că se contrazise de vreo douăzeci de ori, dar cînd tu știi care este adevărul, poți verifica afirmațiile unui om. Și Fred nu se putea împiedica să considere că și judecata lui în materie de cai valora ceva. Fermierul se oprise în fața armăsarului bolnav de tignafes, al lui Fred, de ajuns ca să arate că merită să chibzuiască asupra lui, și părea probabil că l-ar lua în locul lui Diamant dacă ar mai căpăta vreo douăzeci și cinci de lire pe deasupra. În acest caz, Fred, după ce urma să se despartă de noul lui cal primind pe el cel puțin optzeci de lire, și rămînînd deci cu cincizeci și cinci de lire în pungă de pe urma tranzacției, va dispune de o sută treizeci și cinci de lire în vederea achitării poliței, astfel că deficitul aruncat temporar pe umerii domnului Garth s-ar fi redus la cel mult douăzeci și cinci de lire. Dimineața, pe cînd se zorea cu îmbrăcatul, văzu atît de clar ce important era să nu piardă șansa aceea rară, încît, dacă Bambridge și Horrock i-ar fi dat amîndoi sîatul să se răzgîndească, nu s-ar fi lăsat amăgit să ia drept bune intențiile lor : și-ar fi zis că în mîinile acelea încăpătoare nu-și găsesc loc interesele unui tînăr. Cu privire la cai, singurul indiciu posibil rămîne neîncrederea. După cum știm, însă, scepticismul nu poate fi niciodată aplicat pînă la capăt, altminteri viața ar ajunge la un punct mort : în ceva trebuie să credem, ceva trebuie să facem și, oricum ar putea fi numit acest ceva, de fapt nu reprezintă decît propria noastră judecată, chiar cînd pare a fi cea mai servilă copie a părerii altuia. Fred credea în perfecțiunea acelei învoielii și, chiar mai înainte ca iarmarocul să se fi pornit ca lumea, intrase în posesia surului pătat, la prețul plătit pe

cuți știau foarte bine înainte de ceremonie. Dintr-o pricină sau alta, primind această lovitură din partea ghinionului, Fred nu arăta deloc elasticitatea lui obișnuită : pur și simplu își dădea seama că nu mai are decât cincizeci de lire și că, deocamdată, nu dispunea de nici o șansă de a mai căpăta alți bani, iar peste câteva zile avea să-i fie prezentată spre onorare polița de o sută șaiszeci de lire. Chiar dacă s-ar fi adresat tatălui său, cu argumentul că domnul Garth trebuie cruțat de o asemenea pagubă, Fred ghicea că părintele lui ar fi refuzat cu vehemență să-l apere pe domnul Garth de urmările a ceea ce el ar numi încurajarea risipei și a înșelăciunii. Se simțea abătut în asemenea hal, încît nu era în stare să înjghebeze vreun alt plan, decît acela de a se duce de-a dreptul la domnul Garth și a-i mărturisi tristul adevăr, luînd cu el cincizeci de lire și punînd cel puțin suma aceea în siguranță, în mîinile sale. Tatăl lui, care se afla la depozit, încă nu aflase de accident ; la auzul vestii, negreșit că avea să tune și să fulgere pentru că-i băgase în grajd un dobitoc năraș ; dar înainte de a înfrunța buclucul ăsta mai mărunț. Fred avea nevoie de tot curajul de care era în stare pentru a face față necazului mai mare. Luă gloaba tatălui său, căci își pusese în gînd ca, după ce-i va dezvălui domnului Garth situația, să plece călare pînă la Stone Court ca să-i mărturisească totul lui Mary. De fapt, probabil că de n-ar fi existat Mary și iubirea ce-i purta Fred, conștiința lui ar fi fost mult mai puțin trează alît în ce privește stăruința cu care-i amintea mereu de datorie, cît și îndemnul de a nu se cruța, după obiceiul lui, amînînd o sarcină neplăcută ; ba chiar l-ar fi împins să acționeze în modul cel mai direct și mai simplu cu putință. Chiar muritori cu mult mai mare tărie de cuget decît avea Fred Vincy, își lasă jumătate din corectitudinea lor spre păstrare în mintea făpturii care le e cea mai dragă. „Scena tuturor acțiunilor mele s-a prăbușit“, rostește un

personaj antic, cînd cel mai de seamă prieten al lui moare ; și norocoși sînt cei care dispun de o scenă, cînd publicul le cere să dea ce au mai bun în ființa lor. Negreșit, pentru Fred multe lucruri ar fi stat cu totul altfel în perioada aceea, dacă Mary Garth nu ar fi avut idei categorice asupra trăsăturilor demne de admirat în caracterul unui tînar.

Domnul Garth nu era la birou și Fred se duse călare pînă la locuința lui, situată puțin în afara orașului — o casă cu un aer îmbietor, avînd o livadă în față ; o clădire neregulată, demodată, construită pe jumătate din lemn, care, înainte de a se fi întins orașul, fusese o gospodărie de fermă, iar acum ajunsese să fie înconjurată de jur împrejur de grădinile orașenilor. Ne îndrăgim mai mult casele, ca și prietenii, dacă au o fizionomie proprie. Membrii familiei Garth, care erau deajuns de numeroși, fiindcă Mary avea patru frați și o soră, se atașaseră grozav de casa lor bătrînească, din care tot mobilierul mai bun fusese de mult vîndut ; iar lui Fred îi plăcea casa și o cunoștea pe de rost, pînă la cotloanele podului cu delicios iz de mere și gutui ; niciodată nu venise acolo fără vreo nădejde plăcută. Acum însă inima îi bătea stingherită de presimțirea că va fi silit, probabil, să-și facă mărturisirea în fața doamnei Garth, pentru care nutrea mai mult respect plin de teamă decît pentru soțul ei. Nu fiindcă ar fi fost înclinată spre sarcasm și izbucniri impulsive, ca Mary. Cel puțin la vîrsta ei de matroană, doamna Garth nu se lăsa niciodată îmboldită să se pripească la vorbă, deoarece — după cum spunea singură — în tinerețea ei purtase jugul și învățase să se înfrîneze. Avea darul rar de a discerne ceea ce nu poate fi schîmbat și de a se su-pune inevitabilului fără să crîcnească. Își adora soțul pentru virtuțile sale, dar se împăcase de foarte timpuriu cu incapacitatea acestuia de a-și vedea de interesele personale și acceptase cu inimă ușoară consecințele. Fusese

destul de mărinimoasă ca să renunțe la orice trufie în materie de ceainice sau de zorzoane pentru copii, și nici-odată în viața ei nu strecurase în urechile vecinilor vreo confidență patetică, cu privire la imprudența domnului Garth și la sumele pe care le-ar fi putut aduna, dacă ar fi fost și el ca alți bărbați. Drept urmare, aceste preacinstite vecine o socoteau fie orgolioasă, fie excentrică, și uneori o bîrfeau în fața soților, numind-o „distinsa voastră doamnă Garth“. În schimb, doamna Garth nu ducea lipsă de spirit critic față de ele, deoarece beneficia de o instrucțiune mai îngrijită decît majoritatea matroanelor din Middlemarch — și apoi, unde găsești femeia fără pată ? — așadar era dispusă să se arate cam aspră față de propriul ei sex — căruia, după opinia sa, îi ședea bine să fie cu totul supus bărbatului. Pe de altă parte, manifesta o indulgență exagerată față de scăderile bărbaților și adeseori o puteai auzi spunînd că sînt firești. De asemenea, trebuie să recunoaștem că doamna Garth manifesta și o rezistență nițel cam exagerată față de ceea ce considera ea drept nebunii : trecerea de la rolul de învățătoare la cel de soție gospodină își pusese vădit pecetea asupra conștiinței sale și rareori uita că, în vreme ce gramatica și accentul ei erau mai presus de ale celor mai mulți din oraș, purta totuși o bonetă simplă, gătea prinzul familiei și cîrpea toată cioră-păria. Cîteodată dădea meditații, în chip peripatetic, făcîndu-i pe elevi să se țină după ea prin bucătărie, cu cărțile sau tăblițele în mînă. Credea că este bine pentru ei să vadă că poate bate o spumă excelentă în timp ce le corecta greșelile „fără a se uita“ — și că o femeie cu mînele suflecate mai sus de coate poate ști totul despre „Modul Subjonctiv“ sau „Zona Tropicală“ ; pe scurt, că și ea poate avea „instrucțiune“ și alte însușiri cu terminația în „țiune“, care sînt vrednice de a fi rostite cu emfază, fără să fie, în același timp, o păpușă inutilă. Cînd făcea vreo observație cu acest scop pilduitor, i se iveau pe frunte

o mică cută mobilă, care însă nu o împiedica să-și păstreze o față binevoitoare, iar cuvintele ce se înșiruiău ca o procesiune erau rostite cu un agreabil și cald glas de contralto. Desigur, exemplara doamnă Garth avea și aspectele ei caraghioase, dar personajul suporta curiozitățile la fel cum un vin foarte bun suportă un iz de piele.

Pentru Fred Vincy nutrea un sentiment matern și totdeauna fusese dispusă să-i scuze greșelile deși, probabil, nu i-ar fi iertat lui Mary dacă s-ar fi logodit cu el, căci pe fiica ei o includea în judecata mai severă aplicată propriului său sex. Dar însuși faptul că-i arăta o excepțională indulgență făcea ca lui Fred să-i vină și mai greu acum că era silit, în mod inevitabil, să scadă în ochii ei. Și împrejurările vizitei lui se nimeriră a fi și mai neplăcute decît se așteptase, deoarece Caleb Garth plecase de vreme că să se ocupe de niște reparații, nu prea departe de casă. La anumite ore, doamna Garth se găsea totdeauna în bucătărie, și în acea dimineață era absorbită de mai multe ocupații simultane — într-un colț al încăperii luminoase făcea plăcinte, pe o măsuță de joc curățată lună, și totodată supraveghea, printr-o ușă deschisă, mișcările lui Sally la cuptor și la copaia cu făină, dînd în același timp lecții fetiței și băiețașului mezin, care stăteau în fața ei la masă, cu cărțile și tăblițele dinaintea lor. O albie și un agățător de rufe, la celălalt capăt al bucătăriei, arătau că, din cînd în cînd, se îndeletnicea și cu spălatul unor articole mici de lenjerie.

Cu mînețile suflecate mai sus de coate, manevrînd cu sîrg aluatul, aplicîndu-i făcălețul și trăgîndu-i cîteva ciupituri ca să-l ornamezeze, în timp ce expunea cu fervoare gramaticală vederile ei juste asupra acordului verbelor și pronomelor cu „substantivele colective“, doamna Garth înfățișa o priveliște plăcut amuzantă. Chipul cu păr buclat și fața pătrată o făceau să semene cu Mary dar era mai frumoasă, avea trăsături mai delicate, un ten pal, un trup

solid de matroană, și-o privire ce oglindea o remarcabilă fermitate. Cu boneta ei cu franjuri, albă ca zăpada, amintea de una din acele încântătoare franțuzoaice pe care le-am văzut cu toții pornind după tîrguieli, cu coșul pe braț. Uitîndu-te la mamă, puteai spera că fiica va ajunge ca ea, ceea ce reprezintă o perspectivă avantajoasă, echivalentă cu o dotă — mama stînd prea adeseori în spatele fiicei ca o profeție malignă : „Așa cum sînt eu, în curînd fi-va și ea“.

— Acum, hai să mai repetăm regula de la capăt, încă o dată..., zise doamna Garth, ciupind rotunjimile unui sufleu cu mere, care părea să distragă atenția lui Ben, un flăcăiaș energic, cu o frunte greoaie „Nu fără a ține seama de semnificația cuvîntului, dacă arată o unitate sau o pluralitate de idei“ ; spune încă o dată ce înseamnă asta, Ben.

(Doamna Garth, asemenea educatorilor mai celebri, avea și ea cărările ei, bătătorite cu predilecție și, într-un naufragiu general al societății, ar fi încercat să țină deasupra valurilor manualul *Lindley Murray*).

— A... asta înseamnă... că trebuie să te gîndești la ce înseamnă, declară Ben, cam bosumflat. Nu pot suferi gramatica. La ce-i bună ?

— Ca să te învețe să vorbești și să scrii corect, pentru a te putea face înțeles, răspunse doamna Garth, cu o precizie severă. Ți-ar place să vorbești ca moș Jov ?

— Da, zise Ben îndărătnic, are mai mult haz. El zice : „Neata merji“, și e la fel de bine ca : „Dumneata mergi“.

— Dar mai spune : „E-n grădină o rabie“ în loc de „vrabie“, interveni Letty, cu un aer de superioritate. Poți să crezi că pomenește de-o corabie de pe mare.

— Ba nu, nu poți, dacă nu ești un prost, replică Ben. Cum ar putea să fie aici o corabie de pe mare ?

— Lucrurile acestea depind de pronunțare, care alcătuiește partea cea mai neînsemnată a gramaticii, propovădui doamna Garth. Ben, coaja aceea de măr trebuie să o mănânce porcii, și dacă o ronțai tu, va trebui să le dai lor porția ta de plăcintă. Jov n-are de vorbit decît despre lucruri simple. Cum crezi tu că ai izbuti să scrii sau să vorbești despre orice lucru mai dificil, dacă n-ai ști mai multă gramatică decît el? Ai folosi expresii greșite și ai pune cuvintele alandala în frază, și în loc de a-i face pe oameni să te înțeleagă, s-ar îndepărta de tine ca de o persoană sîcîitoare. Ce te-ai face atunci?

— Nici că mi-ar păsa, aş pleca de-acolo, declară Ben, dînd impresia că e o soluție preferabilă, cînd ai de-a face cu gramatica.

— Văd că ai obosit și devii nătîng, Ben, urmă doamna Garth, deprinsă cu aceste argumente îndărătnice din partea vlăstarului ei. Isprăvindu-și plăcintele, se îndreptă spre albia de rufe și zise: Hai vino aici și istorisește-mi povestea pe care ți-am spus-o miercuri, despre Cîcînat.

— Știu! era un fermier, exclamă Ben.

— Vai, Ben, era un roman, dă-mi voie să povestesc eu, interveni Letty, folosindu-și arțagoasă, cotul.

— Ești o proastă, era un fermier roman, care ara.

— Da, dar înainte de asta — nu asta a venit întîi — poporul îl voia pe el, îl contrazise Letty.

— Da, da' mai întîi trebuie să spui ce soi de om era, stărui Ben. Era un om înțelept, ca tatăl meu, și de asta lumea îi cerea sfatul. Și era un bărbat viteaz și în stare să se bată. Și la fel ar ști și tata — nu-i, așa, mamă?

— Ascultă, Ben, lasă-mă să-ți spun eu povestea de la cap la coadă, așa cum ne-a povestit-o mama, îl repezi Letty, încruntîndu-se: Te rog, mamă, spune-i lui Ben să tacă din gură.

— Letty, mi-e rușine pentru tine, o dojeni maică-sa, smulgînd cepul albiei de rufe. Cînd a început fratele tău,

s-ar fi convenit să aștepți, ca să vezi dacă nu poate istorisi el. Ce necioplită te arăți, înghiontindu-l și încrunțindu-te de parcă ai vrea să cucerești lumea cu coatele tale ! Sînt sigură că Cincinat s-ar fi mihnit văzînd că fiica lui se poartă astfel. (Doamna Garth slobozi această cumplită frază enunțînd-o cu multă emfază, iar Letty, căreia i se retezase chefu de vorbă, și înconjurată de desconsiderarea unanimă, simți că viața — inclusiv cea a romanilor — era, chiar de la vîrsta ei, o treabă jalnică).

— Ei, ăăi... da... păi de, s-au petrecut o groază de lupte și toți erau tare căpoși, și... nu pot istorisi chiar așa cum ai povestit-o dumneata, dar le trebuia un om care să fie căpitan și rege și toate celelalte...

— Dictator, na, șopti Letty, cu aer ofensat, nu lipsită de dorința de a o face pe maică-sa să se căiască.

— Prea bine, dictator ! admise Ben, disprețuitor. Dar cuvîntul ăsta nu se potrivește : el nu le dicta, ca să scrie pe tăblițe.

— Haide, haide, Ben nu ești chiar așa de ignorant, interveni doamna Garth, cuprinsă de o serioasă îngrijorare. Poftim, bate cineva la ușă ! Fugi de deschide, Letty !

Ciocănise Fred, și cînd Letty îi spuse că tatăl ei încă nu se întorsese, dar că mama se afla în bucătărie, tînărului nu-i rămase nici o alternativă. Nu putea trece peste obișnuința creată, de a se duce s-o vadă pe stăpîna casei în bucătărie, dacă se nimerea să fie acolo. Își trecu brațul pe după gîtul lui Letty, în tăcere, și o însoți în bucătărie, fără obișnuitele sale glume și alintări.

Doamna Garth se miră văzîndu-l la ora aceea, dar nîci odată nu se lăsa ispitită să-și exprime surprinderea și se mulțumi să rostească, în timp ce-și vedea mai departe de treabă, liniștită :

— Tu, Fred, așa devreme ? Ești palid de tot. S-a întîmplat ceva ?

— Vreau să vorbesc cu domnul Garth, zise Fred, încă nepregătit să spună mai mult — și cu dumneata de asemenea — adăugă el după o scurtă pauză, fiindcă nu se indoaia deloc că doamna Garth știe totul despre poliță și că, pînă la urmă, va trebui să discute despre afacerea aceea în prezența ei, dacă nu cumva numai cu ea.

— Caleb va sosi acasă peste cinci minute, îl asigură doamna Garth, care-și închipuia că la mijloc trebuie să fie vreo neînțelegere ivită între Fred și tatăl lui. Cu siguranță că nu zăbovește mult, fiindcă trebuia să termine azi dimineață o treabă la biroul lui. Te superi dacă stai cu mine pînă isprăvesc ce am de făcut aici ?

— Da' nu trebuie să mai continuăm cu Cincinat, nu-i așa ? întrebă Ben, care luase cravașa din mîna lui Fred și-i încerca eficacitatea pe spinarea motanului.

— Nu, acumă du-te în curte. Lasă cravașa aia ! Urit din partea ta să-l biciuești pe bătrînul Tortoise, bietul de el ! Te rog să-i iei cravașa, Fred.

— Hai, bătrîne, dă-mi-o, îi ceru Fred, întinzînd mîna.

— Mă lași să călăresc azi pe calul tău ? întrebă Ben, înapoindu-i cravașa cu aerul că n-ar fi fost obligat la acest gest.

— Astăzi nu, altădată. Nu călăresc pe calul meu.

— Ai s-o vezi azi pe Mary ?

— Da, așa cred, răspunse Fred, cu o zvicnire neplăcută.

— Spune-i să vină acasă repede, să jucăm gajuri și să ne distrăm.

— Destul, destul, Ben ! Haide, șterge-o, exclamă doamna Garth, văzînd că Fred era plictisit.

— Letty și Ben sînt acum singurii dumneavoastră elevi, doamnă Garth ? întrebă Fred după ce copiii plecaseră, și simțind nevoia să spună ceva, ca să treacă timpul.

Încă nu era sigur dacă trebuia să-l aștepte pe domnul Garth, sau să folosească orice prilej favorabil pe care i-l

oferea discuția pentru a-i mărturisi chiar soției lui situația, dându-i banii și plecând.

— Mai am o elevă, numai una. Fanny Hackbutt, care vine la unsprezece și jumătate. Nu scot un venit prea mare acum, explică doamna Garth, zîmbind. Cam trag targa pe uscat cu elevii. Dar am pus deoparte o punguliță cu bani pentru a-i plăti meșterului lui Alfred : am nouăzeci și două de lire. Acum se poate duce la atelierul domnului Hanmer ; are tocmai vîrsta potrivită.

Amănuntul acesta nu era o introducere prea fericită la vestea că pe domnul Garth îl pîndea o pierdere de nouăzeci și două de lire, poate chiar mai mult.

Fred tăcea.

— Pentru tinerii care se duc la colegiu e nevoie de cheltuieli mai mari, continuă cu nevinovăție doamna Garth, netezind tivul la o bonetă. Și Caleb e convins că Alfred va ajunge un meseriaș de frunte : vrea să-i dea băiatului prilejul să pornească bine în viață. Iată-l ! Îi aud pașii. Să mergem la el, în odaia de primire, da ?

Cînd intrară în încăpere, Caleb tocmai își trîntise pălăria pe cuier și se așezase la biroul lui.

— Ce-i cu tine, Fred, băiatul meu ? rosti el cu blîndă mirare, ținînd în aer pana încă nemuiată în cerneală. Ai picat aici cu noaptea-n cap. Dar văzînd că pe chipul lui Fred nu se ivește obișnuita expresie de voioasă întîmpinare, adăugă numaidecît : — E ceva nou pe-acasă ? S-a întîmplat ceva ?

— Da, domnule Garth, am venit să-ți spun ceva care, mă tem, te va face să ai o părere foarte proastă despre mine. Am venit să vă spun, dumitale și doamnei Garth, că nu-mi pot ține cuvîntul dat. Pînă la urmă, nu pot face rost de banii necesari ca să achit polița. Am avut ghinion ; am adunat doar cincizeci de lire din suma de o sută șazeci.

În timp ce vorbea, Fred își scoase bacnotele și le puse pe birou, în fața domnului Garth. Dăduse pe față ime-

diat adevărul adevărat, simțindu-se groaznic de stingherit, ca un băiețas căruia i-a pierit graiul. Doamna Garth amuțise de uluire și se uita ținută la soțul ei, căutînd o explicație. Caleb roși și, după o scurtă pauză, rosti :

— A, nu ți-am spus, Susan : am girat pentru Fred o poliță în valoare de o sută șazececi de lire. M-a asigurat că e capabil să o achite singur.

Pe chipul doamnei Garth se ivi o schimbare evidentă, dar era ca înfiorarea de sub oglinda unei ape, netedă la suprafață.

Își aținti ochii asupra lui Fred, spunîndu-i :

— Presupun că i-ai cerut părintelui tău restul banilor și că te-a refuzat ?

— Nu, răspunse Fred, mușcîndu-și buzele și vorbind cu mai multă dificultate, pentru că știu că în zadar i-aș cere ; și, atîta timp cît nu folosește la nimic, nu mi-ar plăcea să amestec numele domnului Garth în această chestiune.

— Treaba a picat într-un moment nefericit, grăi Caleb, în felul lui șovăielnic, aplecîndu-și ochii asupra însemnărilor și jucîndu-se nervos cu hîrțiile. Crăciunul bate la ușă — tocmai acum sînt cam strîmtorat. Vezi, sînt silit să tai totul, ca un croitor care a luat măsura prea scurtă. Ce putem face, Susan ? O să am nevoie pînă și de ultimul gologan pe care-l avem la bancă. E vorba de o sută și zece lire, naiba să le ia !

— Trebuie să-ți dau cele nouăzeci și două de lire pe care le-am pus deoparte pentru Alfred ca să învețe meserie, rosti doamna Garth cu glas grav și hotărît, deși o ureche fină ar fi putut discerne un ușor tremur în cîteva dintre cuvintele ei. Și nu am nici o îndoială că Mary o fi economisit pînă acum douăzeci de lire din leafa ei. O să-i avanseze ea.

Doamna Garth nici nu se mai uitase la Fred și nu calcula cîtuși de puțin ce cuvinte să folosească pentru ca să-l usture mai tare. Ca o femeie excentrică ce era, părea total absorbită de cumpănirea lucrurilor ce se cereau făcute, și nici prin gînd nu-i trecea că scopul ar putea fi mai bine atins prin observații amare sau explozii de furie. Îl făcuse însă pe Fred să simtă pentru prima dată în viața lui ceva ce aducea cu ghimpele remușcării. Destul de curios, pînă atunci mîhnirea stîrnită de povestea asta se mărginise doar la temerea că ar putea să pară lipsit de onoare și ar coborî în ochii familiei Garth : nu-și bătușe capul cu neajunsul și paguba pe care le-ar putea-o pricinui prin călcarea cuvîntului dat, pentru că tinerii *gentlemen*-i plini de speranțe nu sînt deloc deprinși să-și consume imaginația gîndindu-se la nevoile altor persoane. Într-adevăr, mai toți sîntem crescuți în ideea că suprema rațiune de a nu săvîrși un rău nu are legătură cu ființele care ar suferi de pe urma lui. Dar în clipa aceea se văzu deodată sub înfățișarea unei jalnice pușlamale, care je-luia două femei de agoniselile lor.

— Voi plăti negreșit totul pînă la urmă, doamnă Garth, îngăimă el.

— Da, pînă la urmă, repetă doamna Garth, care, nu putea suferi cuvintele frumoase aruncate în împrejurări urite, așa că de astă dată nu-și putu stăpîni o înțepătură : Dar băieții mei nu-și pot face ucenicia „pînă la urmă“, ci trebuie să intre ucenici la cincisprezece ani.

Niciodată nu fusese mai puțin dispusă să caute scuze pentru purtarea lui Fred.

— Greșeala cea mare e a mea, Susan, interveni Caleb. Fred era sigur că găsește bani. Dar ce treabă aveam eu să girez polițe ? Presupun că ai cercetat prin jurul tău și ai încercat toate mijloacele cinstite ? adăugă el, pironindu-și ochii cenușii, îndurători, asupra lui Fred.

Caleb era prea delicat ca să menționeze numele lui Featherstone.

— Da, am încercat tot ce se putea — am încercat cu adevărat. Aș fi avut pregătite o sută treizeci de lire, dacă nu se abătea o nenorocire cu un cal pe care eram pe cale să-l vînd. Unchiul îmi dăduse optzeci de lire și din ele am plătit treizeci, plus calul meu dinainte, ca să-mi cumpăr altul pe care puteam să capăt optzeci sau chiar mai mult — aveam de gînd să renunț la cal. Acum însă a ieșit la iveală că e nărvaș și s-a betegit singur. Mai bine ne lua dracu, și pe mine și pe cai, înainte de v-am adus pacostea asta pe cap. La nimeni pe lume nu țin mai mult decît la... dumneata și la doamna Garth, și ați fost întotdeauna atît de buni cu mine! Oricum, vorbele nu folosesc la nimic. Acum mă veți socoti pe vecie un ne-trebnic.

Fred se răsuci pe călcîie și fugi din odaie, conștient că se purta cam muiereste și simțind în chip nelămurit că regretul lui nu ajuta mai deloc familiei Garth. Îl zăriră încălecînd și ieșind zorit pe poartă.

— Fred Vincy m-a dezamăgit, zise doamna Garth. Pînă azi n-aș fi crezut că o să te tîrască în vîltoarea datoriiilor lui. Știam că e risipitor, dar nu credeam că ar fi atît de meschin ca să arunce riscurile pe spinarea celui mai vechi prieten al lui, căruia îi dă cel mai puțin mina să piardă bani.

— Am fost un nerod, Susan.

— Asta așa e, aprobă soția, dînd din cap și zîbind. Dar eu nu m-aș fi dus să trîmbițez faptul în piața tîrgului. De ce a trebuit să-mi ascunzi asemenea lucruri? La fel se întîmplă și cu nasturii tăi, îi lași să-ți cadă, fără să-mi spui, și pe urmă ieși în oraș cu manșeta atîr-nînd. Dacă aș fi fost măcar avertizată, aș fi putut să-mi pregătesc vreun plan mai bun.

— Știu că mîhnirea asta îți sfișie inima, Susan, murmură Caleb, privind-o mișcat. N-am ce face ; banii pe care i-ai pus deoparte pentru Alfred sînt sortiți să se ducă pe apa simbetei.

— E foarte bine că eu i-am agonisit, iar tu vei avea de suferit fiindcă va trebui să-l înveți singur meserie pe băiat. Trebuie să te lași odată de năravurile tale proaste ! Unii oameni se apucă de băutură, și tu te-ai apucat de muncă fără plată. Trebuie să te dedai mai cu măsură acestui viciu. Și va trebui să te duci pînă la Mary, s-o întrebi pe copilă ce bani are.

Caleb își împinse scaunul îndărăt și se aplecă în față, clătînd încet din cap, și împreunîndu-și vîrfurile degetelor, cu multă grijă.

— Biata Mary ! exclamă el. Susan, adăugă apoi cu glas mai scăzut, mi-e teamă că s-ar putea să-i fie drag Fred.

— A, nici gînd ! Ride mereu de el ; și băiatul nu prea pare să o privească pe fată altfel decît cu ochii unui frate.

Caleb nu ripostă nimic, ci-și lăsă ochelarii pe nas, trase la loc scaunul lîngă masă și zise :

— Naiba s-o ia de poliță, aș vrea să fi fost la Hanovra ! Mă întristează că lucrurile astea provoacă o întrerupere în mersul afacerilor !

Prima parte a acestei fraze cuprindea întregul său stoc de blesteme și fu însoțită de o ușoară strîmbătură lesne de imaginat. Pentru cei care nu-l auziseră vreodată rostind cuvîntul „afaceri“ ar fi greu de redat nuanța aparte, de adîncă venerație, de respect evlavios, în care-l învăluia, la fel cum un simbol sfințit este înfășurat în giulgiul lui tivit cu aur.

Caleb Garth clătina adeseori din cap, meditînd asupra valorii, asupra forței indispensabile a acelei trude cu

miriade de capete și miriade de mâini, necesară pentru a hrăni, a îmbrăca și adăposti organismul social.

Acest gînd pusesese stăpînire încă din adolescență pe imaginația lui. Ecourile marelui ciocan, în locurile pe unde se clădea un acoperiș sau se făurea o chilă de corabie, strigătele de semnal ale muncitorilor, vuietul furnalului, tunetul și freamătul motoarelor, alcătuiau pentru el o muzică sublimă; căderea și încărcarea cherestei și uriașa conductă vibrînd ca o stea în depărtare, de-a lungul șoselei, macaraua în acțiune pe chei, mărfurile stivuite în magazii portuare, precizia și varietatea efortului mușchiular, oriunde se cerea împlinită o muncă metodică — toate aceste priveliști cunoscute în tinerețea sa îl înrîuriseră ca un poem plăsmuit fără ajutorul poeților, făuriseră pentru el o filozofie fără ajutorul filozofilor, o religie fără ajutorul teologiei. Îl însuflețise de timpuriu ambiția de a dobîndi un rol cît mai activ cu puțință în acea sublimă trudă care sub numele de „afaceri“, avea în ochii lui o demnitate deosebită, și cu toate că se aflase doar scurtă vreme sub ordinele unui inginer-hotarnic și mai tot timpul fusese propriul lui profesor, știa despre pămînt, construcții și minerit mai mult decît majoritatea specialiștilor din comitat.

Felul în care clasifica el îndeletnicirile omenești era de ajuns de rudimentar, și, asemenea categorisirilor unor oameni mai celebri, nu ar părea acceptabil în perioada noastră mai înaintată. Le împărțise în : „afaceri, politică, predici, învățătură și amuzament“. Nu avea nimic de spus împotriva ultimelor patru, dar le judeca la fel cum privește un păgîn pe alți zei decît ai lui. În același mod, avea o părere bună despre toate rangurile sociale, dar nu i-ar fi plăcut să fi deținut vreun rang care să-l fi împiedicat să aibă un contact direct cu „afacerile“ care să-l fi împiedicat să se pomenească mereu onorabil decorat cu

urme de praf și mortar, cu pete de umezeală lăsate de motor sau de solul dulce al pădurilor și câmpiilor.

Deși nu se considerase în viața lui altceva decât un creștin foarte cucernic și ar fi dezbătut cu ardoare tema mîntuirii dacă i s-ar fi propus un asemenea subiect, cred că divinitățile cărora li se închina erau planurile temeinice și practice, munca îndeplinită cu grijă, precum și ducerea la bun sfîrșit a însărcinărilor luate : pentru el, craiul întunericului nu însemna decât un muncitor delăsător. Dar în sufletul lui Caleb nu exista spirit de opoziție, și lumea îi părea atît de minunată, încît era gata să accepte orice număr de sisteme, precum și orice număr de firmamente, cît timp nu se ciocneau în mod fățiș cu cea mai bună metodă de drenat pămîntul, de construcție solidă, de măsurătoare corectă și de foraj judicios (pentru zăcămintele de cărbune). Într-un cuvînt, avea un suflet evlavios, imbinat cu o solidă inteligență practică. Dar nu izbutea să dea de rost finanțelor : cunoștea bine valorile, însă nu avea o imaginație destul de vie pentru a prevedea rezultatele monetare concretizate sub formă de profit și pierdere și, după ce constatase, pe pielea lui, urmările acestor deficiențe, se hotărîse să renunțe la toate formele iubitelor sale „afaceri“ care pretindeau asemenea talent. Se dedicase în întregime feluritelor modalități de muncă pe care le putea întreprinde fără a manevra capital, și ajunsese între hotarele districtului său unul dintre acei oameni prețioși pe care oricine l-ar fi angajat să muncească pentru el, deoarece își ducea conștiincios treaba la capăt, pretindea foarte puțin și adesea refuza chiar să primească vreun ban. Nu e de mirare, deci, că familia Garth era săracă și trăia „pe picior mic“. Lor însă nici că le păsa.

Iubirea-a-și fi pe plac nu vrea,
De sine nu-i pasă defel,
Ci altuia alint să-i dea,
Din iad spre rai e al ei țel.

Iubirea vrea doar bunu-i plac,
La încântarea-i pe alții robind,
Al altui dor nestins i-e leac,
Din raiul inciudat, un iad clădind.

W. Blake, *Cîntecele Experienței*.

Fred Vincy voia să ajungă la Stone Court într-un moment cînd Mary nu avea motiv să-l aștepte și cînd unchiul lui nu ar fi fost la parter : în care caz, ea ar fi putut rămîne singură în salonul lambrisat.

Își lăsă calul în curte, ca să evite a face zgomot pe pietrișul din fața casei, și intră în salon fără să dea de veste decît prin scîrțîitul clanței. Mary, care stătea în ungherul ei obișnuit, rîzînd, aplecată asupra amintirilor doamnei Plozzi, despre Johnson¹ își înălță privirea, cu fața încă luminată de veselie. Dar voioșia i se topi treptat cînd îl văzu pe Fred apropiindu-se fără să scoată o vorbă și oprindu-se în fața ei, cu cotul rezemat de marmura căminului, de parcă ar fi fost bolnav. Păstră și ea tăcerea, ridicîndu-și doar ochii, întrebătoare.

— Mary, începu tînărul, sînt un destrăbălat bun de nimic.

— Cred că unul singur din aceste epitete ar fi fost suficient pentru o spovedanie, zise Mary, încercînd să zîmbească, dar simțîndu-se cuprinsă de îngrijorare.

¹ Samuel Johnson (1709—1784), prozator, critic și istoric literar englez (n. t.).

— Știu că niciodată nu vei mai putea avea o părere bună despre mine. O să mă socotești un mincinos. O să mă socotești un om lipsit de onoare. O să crezi că nu-mi pasă de tine, sau de părinții tăi. Știu că întotdeauna mă judeci foarte aspru.

— Nu pot tăgădui că voi gândi toate acestea despre tine, Fred, dacă îmi oferi motive temeinice. Dar te rog să-mi spui pe dată ce ai săvârșit. Prefer să cunosc adevărul dureros, decît să mi-l imaginez singură.

— Datoram bani — o sută șazece de lire. L-am rugat pe tatăl tău să-mi gireze o poliță. Credeam că asta nu o să aibă urmări pentru el. Eram sigur că voi plăti eu însumi suma și m-am zbatut din răspuțeri ca să izbutesc. Am fost îngrozitor de ghinionist... un cal s-a arătat a fi tare nărăvaș — nu pot plăti decît cinzeci de lire. Și degeaba i-aș cere tatălui meu banii : nu mi-ar da un gologan. Iar unchiul meu mi-a dăruit de curînd o sută de lire. Așa că, ce pot face ? Și acum tatăl tău duce lipsă de bani gheață, iar maică-ta va fi nevoită să dea cele nouăzeci și două de lire pe care le-a agonisit și zice că economiile tale trebuie să fie puse și ele la bătaie. Vezi ce...

— Vai, biata mama, bietul meu tată ! exclamă Mary și ochii i se umplură de lacrimi, în timp ce un suspin ușor, pe care căuta să-l stăpînească, făcea să-i palpite pieptul.

Își aținti privirea drept înainte și nu-l luă în seamă pe Fred, căci era conștientă de toate urmările ce-avea să le producă la ea acasă nesocotința lui. Tînărul rămase cîteva minute tăcut, simțîndu-se mai nefericit ca oricînd.

— Mary, n-aș fi vrut pentru nimic în lume să-ți dau o asemenea lovitură, rosti el, în cele din urmă. În viața ta n-ai să mă poți ierta.

— Ce contează dacă te iert eu sau nu ? replică Mary cu aprindere. Crezi că asta ar îmbunătăți cu ceva situația mamei, care-și pierde banii agonisiți în patru ani de lecții, ca să-l poată trimite pe Alfred la atelierul domnului Han-

mer ? Toate aceste fapte ți-ar apărea plăcute dacă te-aș ierta ?

— Spune tot ce poțtești, Mary. Merit orice.

— Nu vreau să spun nimic, răspunse Mary, tot mai liniștită ; mînia mea e inutilă.

Își șterse ochii, aruncă volumul cît colo, se ridică și își aduse lucrul de mîna la care cosea.

Fred o urmări din ochi, sperînd să-i întilnească privirea și, în felul acesta, să găsească prilejul de a o implora plin de pocăință. Dar nu ! Mary putea să evite cu ușurință a-și ridica privirea.

— Mă doare că se duc pe gîrlă banii mamei tale, reluă el, după ce fata se așează la loc, cosînd grăbit. Voiam să te întreb, Mary... nu crezi că domnul Featherstone... dacă i-ai spune tu... adică, știi, să-i vorbești despre Alfred și ucenicia lui... ar avansa banii ?

— Familiei mele nu-i place să cerșească, Fred. Preferăm să muncim pentru banii noștri. Pe lîngă aceasta, spui că domnul Featherstone ți-a dat nu de mult o sută de lire. Rareori se arată generos : nouă nu ne-a făcut nici un dar. Sînt sigură că tata nu i-ar cere nimic ; și chiar dacă m-aș hotări să-l rog eu, n-ar fi de nici un folos.

— Sînt atît de nenorocit, Mary — dacă ai ști cît de nenorocit sînt, te-ar dura inima pentru mine.

— Sînt alte lucruri pentru care trebuie să mă doară mai rău inima. Dar oamenii egoiști consideră întotdeauna neplăcerea lor mai însemnată decît orice pe lume : văd destule exemple de acest fel în fiecare zi.

— Nu e prea cinstit să mă socotești egoist. Dacă ai ști ce fac alți tineri, m-ai considera pe mine încă la mare distanță de ultima treaptă.

— Eu știu că oamenii care cheltuiesc bani cu nemiluita pentru persoana lor, fără a ști cu ce vor plăti, trebuie să fie egoiști. Se gîndesc mereu la ceea ce pot obține pentru ei înșiși și nu la ce pot pierde alții.

— Oricine poate să aibă ghinion, Mary, trezindu-se că nu e în stare să plătească ceea ce intenționase. Nu există pe lume om mai bun decât tatăl tău, totuși și el a intrat în încurcătură.

— Cum îndrăznești să faci cea mai mică comparație între tatăl meu și tine, Fred ? exclamă Mary, stăpînită de o profundă indignare. El niciodată n-a intrat în vreo încurcătură cu gîndul la niște plăceri de trîntor, ci fiindcă se gîndea mereu la munca pe care o făcea pentru alții. Și a tras din greu și a trudit amarnic ca să acopere pierderea suferită de fiecare.

— Și îți închipui că eu nu voi încerca să acopăr pierderea, Mary ? Nu e generos să gîndești tot ce poate fi mai rău despre un om. Cînd ai căpătat putere asupra lui, cred că ar merita să ți-o folosești pentru a-l face mai bun ; dar tu nu cauți niciodată asta. În orice caz, eu plec, încheie Fred, topit. N-am să mai vorbesc niciodată cu tine, despre nimic. Mă mîhnește grozav că v-am pricinuit atîtea neazuri — asta-i tot.

Mary lăasă să-i cadă lucrul din mîină și-și înălță privirea. Adesea, chiar și într-o iubire feciorelnică există ceva matern, și experiența amară prin care trecuse Mary întipărise în firea ei o sensibilitate foarte deosebită de trăsătura aceea pe care noi o numim în mod nediferențiat și superficial, „nepăsare adolescentină“. La auzul ultimelor cuvinte ale lui Fred, simți o împunsătură subită, ceva asemănător cu ceea ce simte o mamă cînd își închipuie că aude suspinele sau strigătele copilului ei neascultător și chiulanguiu, care poate că s-a rătăcit sau a pățit ceva rău. Și cînd, înălțîndu-și privirea, ochii ei întîlniră căutătura lui posomorită, disperată, mila îi întrecu minia și orice alte neliniști.

— Vai, Fred, ce prost arăți ! Stai jos o clipă. Nu pleca încă. Lasă-mă să-i spun unchiului tău că ai venit. S-a mirat că nu te-a văzut de o săptămîină întreagă.

Mary vorbea precipitat, înşirînd vorbele care-i veneau mai repede pe buze, fără să ştie prea bine ce semnificaţie aveau, dar vorbea pe un ton pe jumătate mîngîietor, pe jumătate rugător ; apoi se ridică ca şi cum ar fi voit să se ducă la domnul Featherstone. Fireşte, Fred se simţi de parcă s-ar fi deschis o poartă printre nori, lăsînd să treacă o rază de lumină : făcu cîţiva paşi şi-i tăie drumul.

— Rosteşte un singur cuvînt, Mary, şi sînt gata să fac orice. Spune că nu vei avea părerea cea mai proastă despre mine — că nu mă vei părăsi pentru totdeauna !

— Parcă mi-ar face vreo plăcere să am o părere proastă despre tine, glăsuî Mary, cu întristare. Ca şi cum nu ar fi o mare durere pentru mine să văd că eşti o fiinţă inutilă, uşuratică. Cum te rabdă inima să fii atît de vrednic de dispreţ, cînd alţii muncesc şi se zbat, şi cînd există atît de multe lucruri de făcut — cum poţi îndura să nu fii bun la nici o treabă folositoare pe lumea asta ? Şi cînd eşti înzestrat cu atîtea însuşiri înnăscute, Fred, ai putea să te pricepi la multe lucruri.

— Voi încerca să fiu orice vrei tu, Mary, dacă vei spune că mă iubeşti.

— Mi-ar fi ruşine să spun că iubesc un om care trebuie să depindă totdeauna de alţii şi se bizuie pe ceea ce vor face alţii pentru el. Ce vei fi cînd vei împlini patruzeci de ani ? Un ins de teapa domnului Bowyer, presupun — la fel de inutil, trăind în salonul din faţă al doamnei Beck — gras şi şleampăt, sperînd să te invite cineva la masă — irosindu-ţi dimineata ca să înveţi un cîntecel comic. A, ba nu ! Învăţînd să cînti o melodie la flaut.

Pe buzele fetei începuse să unduiască un zîmbet de îndată ce-şi pusese întrebarea asupra viitorului lui Fred (sufletele tinere dispun de o mare mobilitate) şi, înainte de a-şi sfîrşi prevestirea, chipul ei era pe de-a întregul luminat de haz. Pentru Fred, faptul că Mary putea să ridă

de el însemna curmarea unei dureri și, cu un soi de zîmbet pasiv, încercă să-i prindă mîna, dar ea se strecură iute spre ușă și zise :

— Am să te anunț unchiului tău. *Trebuie* să-l vezi două-trei minute.

Fred simțea în chip tainic că nu-l pîndea primejdia ca sarcasticele profeții ale lui Mary, să se înfăptuiască, în afară de acel „orice“ pe care era gata să-l îndeplinească, dacă ea l-ar fi definit. În prezența fetei, nu cuteza niciodată să aducă vorba despre speranțele întemeiate pe generozitatea domnului Featherstone, iar ea le ignora continuu, ca și cum totul ar fi depins numai de propriile lui eforturi. Dar dacă vreodată va pune într-adevăr mîna pe avere, fata va fi silită să recunoască că în situația lui intervenise o schimbare. Toate aceste considerații se perindară prin mintea lui într-un fel cam nelămurit, înainte de a urca să-și vadă unchiul. Rămase doar puțin, sub pretextul că ar fi răcit, și Mary nu mai apăru pînă la plecarea lui. Dar pe cînd se îndrepta călare spre casă, începu să se simtă mai degrabă bolnav decît melancolic.

Cînd Caleb Garth ajunse la Stone Court, puțin după ce amurgise, Mary nu se miră, deși taică-său avea rareori răgazul de a-i face o vizită și nu ținea deloc să converseze cu domnul Featherstone. Pe de altă parte, bătrînul stătea ca pe ghimpi cu un cumnat pe care nu-l putea sîcîi, căruia nu-i păsa dacă e considerat sărac, nu cerea nimic de la el și se mai și pricepea la tot soiul de munci agricole și la minerit mai bine decît el. Dar Mary fusese sigură că părinții ei vor voi s-o vadă și, dacă n-ar fi venit tatăl ei, ar fi cerut învoirea de a se duce acasă, pentru un ceas sau două, în ziua următoare. După ce discută la ceai cu domnul Featherstone despre prețuri, Caleb se ridică să-și ia la revedere și spuse :

— Vreau să-ți vorbesc, Mary.

Fata luă un sfeșnic și-l conduse în alt salon spațios unde nu se făcuse foc și, punînd firava lumină pe masa de mahon întunecat, se întoarse spre tatăl ei, îi trecu brațele pe după gît și-i dăruî cîteva sărutări copilărești, care-l încîntară ; expresia frunții lui largi se îmblinzi, la fel cum un dulău mare și frumos se îmbunează cînd îl mîngîi. Mary era odrasla lui preferată și, orice ar fi spus Susan, deși avea dreptate în toate celelalte privințe, Caleb socotea natural ca Fred sau oricare altă persoană să o considere pe Mary mai vrednică a fi iubită decît alte fete.

— Am să-ți spun ceva, draga mea, începu Caleb în felul lui șovăielnic. Nu sînt vești prea bune ; dar ar putea fi și mai rele.

— O chestiune de bani, tată ? Cred că știu despre ce-i vorba.

— Aha ! Dar cum se poate ? Vezi, iar am fost cam nerod și am girat o poliță, care acum vine la scadență și mama trebuie să se despartă de economiile ei, asta-i tot ce poate fi mai rău, dar chiar și așa tot nu se limpezesc complet lucrurile. Avem nevoie de o sută zece lire ; mama ta are nouăzeci și două, iar eu nu pot dispune de nici un ban din depunerea de la bancă ; mama presupune că tu ai avea ceva economii.

— A, da ; am mai mult de douăzeci și patru de lire. Mă gîndeam că o să vii, tată, așa că i-am și pus în poșeta mea. Vezi ! Bancnote albe, frumoase, și aur.

Mary scoase din săculeț hîrțiile împăturite și le puse în mîna tatălui ei.

— Ei, dar cum nu ne trebuie decît optsprezece lire, pune restul la loc, copila mea. Și cum de-ai aflat de povestea asta ? întrebă Caleb care, cu invincibila lui nepăsare față de bani, începuse să fie îngrijorat în primul rînd de influența pe care întîmplarea aceea ar fi putut-o avea asupra sentimentelor fetei.

— Mi-a spus Fred azi dimineață.

— A ! A venit anume pentru asta ?
— Da, așa cred. Era destul de deprimat.
— Mă tem că nu te poți bizui pe Fred, Mary, îi vorbeai tatăl ei cu șovăielnică tandrețe. Poate că intențiile lui sînt mai bune decît faptele. Dar n-aș socoti că e o fericire pentru cineva să se lase fermecat de el, iar maică-ta gîndește tot astfel.

— Cam așa gîndesc și eu, tată, răspunse Mary, fără a-și ridica ochii, dar lipîndu-și obrazul de mîna părintelui ei.

— Nu vreau să-mi vîr nasul în treburile altora, draga mea. Dar mă temeam că ar putea fi ceva între tine și Fred, și voiam să te previn. Vezi tu, Mary — glasul lui Caleb deveni mai duios : își împinse pălăria de-a curmezișul mesei și își ațînti privirile asupra-i, dar, pînă la urmă, își întoarse din nou ochii la fiica sa — vezi tu, o femeie, oricît de bună ar fi ea, e nevoită să se adapteze la viața pe care i-o oferă soțul. Maică-ta a fost silită să se împace cu o seamă de lucruri neplăcute, din pricina mea.

Mary duse la buze podul palmei tatălui ei, și-i zîmbi :

— Ei, ce vrei, urmă el, nimeni nu e perfect, dar — la acest punct domnul Garth clătină din cap, ca să suplinească prin gest sărăcia cuvintelor — mă gîndesc la un lucru : ce trebuie să însemne pentru o nevestă să nu fie niciodată sigură de soțul ei, cînd acesta nu are sădit în suflet un principiu care să-l împiedice de a săvîrși răul prin intermediul altora, de teamă să nu-și pîrlească propriile degete. Asta e toată filozofia, Mary. Tinerilor li se poate întîmpla să se îndrăgostească înainte de a ști ce e viața, și pot crede că fiecare zi e sărbătoare, doar dacă poți să fii mereu împreună cu celălalt ; sărbătoarea devine însă curînd zi de lucru, draga mea. Oricum, tu ai mai multă minte decît majoritatea fetelor, și n-ai fost crescută în vată : s-ar putea să nu fie tocmai acum prilejul nime-

rit pentru a spune asta, dar un tată tremură pentru fiica lui, și tu ești singură aici...

— Nu-ți face griji pentru mine, tată, rosti Mary, privind cu gravitate în ochii părintelui. Fred a fost întotdeauna foarte bun cu mine ; are o inimă duioasă și afectuoasă și nu e fățarnic, cred, cu toate că e prea îngăduitor cu persoana lui. Dar nu mă voi logodi niciodată cu un tinăr care nu dovedește nici un strop de independență și care trîndăvește, așteptînd să-i pice o șansă oferită de alții. Tu și cu mama m-ați învățat să fiu prea mîndră ca să suport așa ceva.

— Așa e, așa e ! Atunci mă simt cu inima ușoară, grăi domnul Garth, luîndu-și pălăria. Uf, dar greu îmi mai vine să fug cu economiile tale, copilo !

— Tată ! exclamă Mary, cu adîncă dojană în glas. Mai ia pe lingă ele și buzunare dolidora de dragoste pentru toți cei de-acasă — adăugă ea, înainte ca musafirul să fi închis ușa.

— Presupun că tatăl dumitale ți-a cerut banii pe care i-ai cîștigat, zise bătrînul domn Featherstone, cu obișnuita și antipatica lui putere de a ghici, cînd Mary reveni la el. Socot că-i vine greu să lege cele două capete. Ești pe picioarele dumitale, acum ; s-ar cuveni să-ți păstrezi economiile pentru dumneata.

— Consider pe tatăl și pe mama mea drept cea mai bună parte din mine însămi, *Sir*, replică Mary, cu răceală.

Domnul Featherstone mirii ; nu putea să nege că o fată de rînd ca ea se dovedise a-i fi utilă, așa că se gîndi la altă temă de discuție, destul de neplăcută ca să arate că se pricepe totdeauna la aluzii.

— Dacă mîine vine Fred Vincy, știi, nu-l mai ține la palavre ; lasă-l să urce imediat la mîine.

El mă bate și eu îmi bat joc de el :
o, prețioasă
mulțumire ! de-ar fi altminteri —
să-l pot bate eu, în
vreme ce el își rîde de mine !

Shakespeare, *Troilus și Cressida*.

Dar Fred nu se duse a doua zi la Stone Court, din motive absolut de neînlăturat. Din vizitele repetate făcute pe ulițele insalubre din Houndsley, în căutarea lui Diamant, se întorsese nu numai cu o tranzacție păguboasă în domeniul cavalin, dar și pe deasupra cu beleaua unei boli, care, o zi sau două, păruse a fi o simplă durere de cap și o depresiune nervoasă, pentru ca apoi să se înrăutățească în asemenea hal, încît cînd se întoarse de la Stone Court intră în sufrageria părintească, se trînti pe sofa și răspunse la întrebările îngrijorate ale mamei sale :

— Sînt tare bolnav ; cred că trebuie să trimiți după Wrench.

Wrench sosi, dar nu-i găsi nimic serios, vorbi de un „ușor deranjament“ și nici nu mai pomeni că trece și a doua zi. Îi prețuia cum se cuvine pe cei din familia Vincy, dar chiar oamenii cei mai capabili sînt înclinați a fi puțin uzați de rutină, și în diminețile cînd sînt hărțuiți își văd uneori de treaba lor cu ardoarea poștașului cotidian. Domnul Wrench era un bărbat scund, îngrijit, cu ten bilios și o perucă frumos dichisită : avea o clientelă numeroasă, un temperament irascibil, o soție limfatică și șapte copii ; și era în întîrziere, chiar înainte de a purcede la un drum de patru mile pentru a se întîlni cu doctorul Minchin, la celălalt capăt al Tipton-ului, deoarece decesul lui Hicks,

un medic rural, adăugase la clientela doctorilor din Middlemarch pacienții din împrejurimi.

Dacă marii oameni de stat săvârșesc greșeli, de ce n-ar cădea în greșală și niște mărunți doctori? Domnul Wrench nu neglija să trimită obișnuitele lui pachetele albe, care de astădată aveau conținuturi negre și drastice. Ele nu izbutiră să-l ușureze pe bietul Fred, care, totuși, nevrind să creadă că era „reținut de o boală“, se sculă în dimineața următoare la ora lui obișnuită, de om comod, și coborî la parter, intenționînd să-și ia micul dejun, dar nu izbuti decît să stea în picioare, dîrdiind, lîngă cămin. Se trimise din nou după domnul Wrench, dar acesta plecase la vizitele lui, iar doamna Vincy, văzînd că odorul ei era schimbat la față și se simțea tare rău, începu să plîngă și zise că îl va aduce pe doctorul Sprague.

— A, prostii, mamă ! N-am nimic, o liniști Fred, întinzîndu-i mîna fierbinte și uscată. În curînd am să fiu pe picioare. Pesemne că am răcit cînd am făcut plimbarea aceea călare, pe o vreme scîrboasă și umedă.

— Mamă ! strigă Rosamunda, care stătea lîngă fereastră (ferestrele sufrageriei dădeau în acea stradă de înaltă respectabilitate numită Lowick Gate), uite-l pe domnul Lydgate, care se oprește să vorbească cu cineva. În locul tău, l-aș chema pe el. A făcut-o sănătoasă pe Ellain Bulstrode. Lumea zice că vindecă pe oricine.

Doamna Vincy sări drept la fereastră și o deschise într-o clipită, gîndindu-se numai la Fred, nu și la eticheta medicală. Lydgate se afla doar la două case distanță, de cealaltă parte a unei palisade de fier, și se întoarce la zgomotul brusc al cercevelei, înainte ca doamna să-l cheme. În două minute era în încăpere, iar Rosamunda ieși, după ce așteptase de ajuns ca să demonstreze că o distînsă neli-niște se lupta cu buna-cuviință.

Lydgate fu nevoit să asculte o istorisire în care imaginația doamnei Vincy stăruia cu un instinct remarcabil

asupra fiecărui detaliu de importanță secundară, mai cu seamă repetînd cuvintele rostite de domnul Wrench și faptul că nu socotise necesar să-și revadă pacientul. Lydgate își dădu seama numaidecît că s-ar putea isca un incident penibil cu Wrench : cazul era însă destul de grav pentru a-l face să înlăture acest scrupul : era convins că Fred se afla în acel stadiu al febrei tifoide cînd pacientul are pielea roză și că luase exact medicamentele contraindicate. Era necesar să treacă imediat la păt, să fie îngrijit de o infirmieră cu experiență și trebuiau luate diferite măsuri și precauțiuni, în legătură cu care Lydgate se arătă foarte strict. Spaima sărmaneii doamne Vincy în fața acestor semne de primejdie o făcu să izbucnească și să zvîrle cuvintele care-i veneau la gură. Considera că domnul Wrench se purtase „foarte urît“, tocmai el, care fusese atîția ani în șir medicul curant al casei, fiind preferat domnului Peacock, deși domnul Peacock se bucura în egală măsură de prietenia lor. Cum să-i neglijeze domnul Wrench copiii, acordînd prioritate altor pacienți ? Așa ceva nu putea să priceapă nici în ruptul capului. Nu-i neglijase pe copiii doamnei Larcher cînd avuseseră pojar, și, bineînțeles, doamna Vincy, nici n-ar fi dorit să fi făcut una ca asta. Și dacă s-ar întîmpla ceva...

În fața acestei ipoteze, curajul bieteii doamne Vincy se topi cu desăvîrșire, iar pieptul ei de Niobe și chipul bine dispus erau cutremurate de suspine. Toate acestea se petreceau în hol, de unde Fred nu putea auzi conversația. Dar Rosamunda deschisese ușa salonului și acum se apropia, neliniștită ; Lydgate îl scuză pe domnul Wrench, afirmă că în ziua precedentă simptomele ar fi putut să nu fie încă vizibile, și că forma aceea de friguri era foarte echivocă în primele faze : avea să se ducă imediat la farmacist și să ceară prepararea unei rețete, pentru a nu se pierde timp, dar nu va uita să-i scrie domnul Wrench și să-l înștiințeze despre ceea ce se făcuse.

— Trebuie numaidecît să mai vii ; trebuie să-l tratezi mai departe pe Fred. Nu-mi pot lăsa băiatul pe mîinile oricui, dispus sau nu să vină să-l vadă. Nu port pică nimănui, slavă Domnului, și domnul Wrench m-a scăpat de pleurezie, dar mai bine m-ar fi lăsat să mor, dacă... dacă...

— Atunci, o să mă întîlnesc cu domnul Wrench aici, da ? întrebă Lydgate, care nutrea sincer părerea că Wrench nu era îndeajuns de pregătit pentru a trata cu chibzuință un caz de felul acela.

— Vă rog să cădeți la această înțelegere, domnule Lydgate, sugeră Rosamunda, venind în ajutorul maică-si și luînd-o de braț ca să o conducă.

Cînd domnul Vincy se întoarse acasă, se minie foc pe Wrench, și puțin i-ar fi păsat dacă acesta n-ar mai fi pus niciodată piciorul în casa lui. Lydgate trebuia să se ocupe mai departe de Fred, fie că lui Wrench îi place ori ba. Nu era o joacă să ai în casă un bolnav de febră tifoidă. Toate invitațiile trebuiau contrămandate, ca musafirii să nu mai vină la cina de joi. Și Pritchard nu trebuia să mai aducă nici un fel de vin : cel mai bun lucru împotriva infecției e rachiul. „Eu unul am să beau rachiul“ preciză cu emfază domnul Vincy, ca și cum ar fi declarat că într-o asemenea împrejurare se cere să nu tragi cu gloanțe oarbe.

— Mare ghinion mai are și Fred ăsta ! Ar avea nevoie, din cînd în cînd, de un dram de noroc, ca să-l răsplătească pentru toate belelele astea — altminteri nu știu cum o să se mai descurce primul meu născut.

— Nu vorbi așa, Vincy, îi reproșă mama, căreia îi tremurau buzele... nu vorbi așa dacă nu vrei să-l pierd.

— Așa ceva te-ar necăji de moarte, Lucy : *asta* pot să pricep, rosti domnul Vincy, mai blajin. În orice caz, Wrench va afla ce părere am eu despre chestia asta.

Prin mintea domnului Vincy umbla în chip nelămurit gîndul că frigurile ar fi putut să fie, cumva, ținute în friu, dacă Wrench ar fi arătat de la început solitudinea cuvenită familiei sale — adică familiei unui primar.

— Eu sînt ultimul om dispus să se dea în vînt după noi doctori sau noi parohi, fie că sînt oamenii lui Bulstrode sau nu. Dar Wrench va afla ce gîndesc eu, indiferent de ce va crede el.

Lui Wrench nu prea îi convenea situația. Lydgate era cît se poate de politicoș, în felul lui dezinvolt, dar politețea unui om care te-a pus într-o situație de inferioritate nu face decît să te exaspereze mai rău, îndeosebi, dacă se întîmplă ca omul cu pricina să fi fost de mai înainte ținta antipatiei tale. Medicii de provincie sînt îndeobște o speță iritabilă, foarte susceptibili cînd e vorba de onoarea lor, iar domnul Wrench era printre cei mai iritabili dintre confrăți. Nu refuză să se întîlnească cu Lydgate seara, dar prilejul acela îi cam puse firea la încercare. Fu silit să o audă pe doamna Vincy spunînd :

— Vai, domnule Wrench, ți-am făcut eu la viața mea vreun rău, ca să te porți așa cu mine ? Să pleci și să nu mai vii deloc ? Cînd băiatul meu ar fi putut să zacă acum întins țeapăn !

Domnul Vincy, care ținuse sub un foc concentrat „Inamicul Infecție“ și, în consecință, era nițeluș cam înfierbîntat, își dădu drumul cînd îl auzi pe Wrench intrînd în casă ; se ridică brusc și trecu în hol, spre a-i face cunoscută părerea sa.

— Să-ți spun ceva, Wrench, asta întrece măsura, nu e de glumă, glăsui primarul, care, în ultima vreme, adoptase un aer oficial față de diferiți infractori cu care avusesese de furcă : acum își bombă pieptul, și-și virî degetele mari în subsuorile vestei. Să lași să intre, fără a băga de seamă, frigurile într-o casă ca asta... Există unele lucruri împotriva cărora s-ar cuveni să se acționeze ! Nu se procedează așa ! Asta-i părerea mea, și basta !

Reproșurile lipsite de noimă erau însă mai ușor de suportat decît impresia de a fi dăscălit sau, mai degrabă, impresia că un om mai tînăr, ca Lydgate, e convins în sinea lui că ar avea nevoie să fie dăscălit — căci, „la drept

vorbind, declară după aceea domnul Wrench, Lydgate face paradă de niște noțiuni flusturate, străine, care n-au cum să reziste“. Pentru moment își înghiți minia, dar mai târziu își declină în scris orice răspundere în legătură cu cazul. Poate că pierdea o casă bună, dar domnul Wrench nu avea de gînd să se ploconească în fața nimănui, pe tărîm profesional. Cugeta, bizuindu-se pe multe probabilități, că, încetul cu încetul, și Lydgate urma să fie prins cu o erezie și că încercările lui, incompatibile cu un *gentleman*, de a discredita vînzarea de leacuri de către confrăți, aveau să se întoarcă împotriva lui. Aruncă în treacăt observații mușcătoare asupra trucurilor lui Lydgate, demne doar de un șarlatan, menite să-i cîștige o reputație ieftină printre oamenii creduli. Palavrele acelea despre tratamente nu sînt niciodată îmbrățișate de niște practicieni de încredere !

Acesta era un punct care-l făcu pe Lydgate să fiarbă atît cît își putea dori Wrench. Cînd ignoranța strîmbă din nas la adresa ta, nu e numai o situație umilitoare, dar și periculoasă, la fel de puțin demnă de invidiat ca și reputația de prooroc în domeniul meteorologic. Îl iritau nădejile neroade în mijlocul cărora trebuia dusă orice muncă și era de ajuns de înclinat să-și dăuneze singur, pe cît putea pofti domnul Wrench, printr-o atitudine deschisă, neprofesională.

Oricum, Lydgate fu instaurat ca medic curant al familiei Vincy, și în Middlemarch întîmplarea deveni subiectul a tot felul de discuții. Unii spuneau că familia Vincy avusese o conduită scandaloasă, că domnul Vincy îl amenințase pe Wrench, iar doamna Vincy îl acuzase de a-i fi otrăvit fiul. Alții erau de părere că trecerea prin cartier a domnului Lydgate fusese providențială, că se pricepea de minune la friguri, iar Bulstrode avea dreptate să îl promoveze. Mulți credeau că însăși venirea lui Lydgate în orașul lor se datora în realitate lui Bulstrode, iar doamna Taft, care număra tot timpul ochiurile din împle-

titură, așa încît își culegea informațiile în frînturi derutante, prinsese ceva din zbor, între două șiruri tricotate, și își vîrîse în cap că domnul Lydgate era copilul din flori al lui Bulstrode, fapt care părea să justifice suspiciunile nutrite de ea față de laicii evanghelici.

Într-o zi, îi comunică această noutate doamnei Farebrother, care nu întîrzie să o transmită fiului ei, remarcînd :

— Nu m-ar mira nimic din partea lui Bulstrode, dar mi-ar părea rău să gîndesc asemenea lucru despre domnul Lydgate.

— Cum așa, mamă, o liniști domnul Farebrother, pufnind într-un hohot de rîs, doar știi foarte bine că Lydgate se trage dintr-o familie bună din nord. Înainte de a veni aici, nici n-auzise de Bulstrode.

— Camden, ăsta e un argument valabil în ce-l privește pe Lydgate, grăi bătrîna doamnă, cu aerul de a face precizări. Cît despre Bulstrode — informația poate fi adevărată în legătură cu vreun alt fiu.

Cap. XXVII

Să cînte-nalta muză-iubiri zărești,
Noi, muritori, omului-nălțăm cînt.

Un filozof eminent, unul dintre prietenii mei, care poate investi cu demnitate pînă și mobilierul dumitale urît, înălțîndu-l în sfera senină a științei, mi-a atras atenția asupra acestui mic fapt semnificativ. Cristalul, sau o suprafață întinsă de metal polisat, lăsate să fie frecate de o jupineasă, se vor acoperi în toate direcțiile de un păienjenis de zgîrieturi imperceptibile ; dar în momentul cînd

așezi pe ele o candelă aprinsă, ca un centru de lumină, zgîrieturile vor părea că se dispun brusc și de la sine într-o fină înșiruire de cercuri concentrice în jurul aceluși minuscul soare. Se poate demonstra obiectiv că zgîrieturile se întind în toate direcțiile și că numai lumînarea produce iluzia măgulitoare a unui aranjament concentric, lumina ei căzînd cu o selectivitate optică exclusivă. Lucrurile acestea reprezintă o parabolă.

Zgîrieturile sînt întîmplările, iar lumînarea — egoismul oricărei persoane absente pentru moment ; al domnișoarei Vincy, de pildă. Rosamunda dispunea de o Pronie personală, care, cu bunăvoință, îi dăruise mai mult farmec decît altor fete, și care părea să fi rînduit boala lui Fred și greșeala domnului Wrench în scopul de a crea, între ea și domnul Lydgate, o apropiere afectivă. Ar fi însemnat să contravină acestor aranjamente, dacă Rosamunda ar fi consimțit să plece la Stone Court sau în altă parte, așa cum țineau părinții. De aceea, în vreme ce domnișoara Morgan și copiii fură trimiși la o fermă, chiar în dimineața de după declararea bolii lui Fred, Rosamunda refuză să-i părăsească pe mamă și pe papă.

Sărmana mamă se afla, într-adevăr, într-o stare menită să miște orice făptură născută din pîntec femeiesc, iar domnul Vincy, pentru care soția era ca ochii din cap, se simțea mai alarmat din pricina ei decît pentru Fred. Dacă n-ar fi stăruit soțul ei, doamna Vincy nu și-ar fi îngăduit nici măcar o clipă de odihnă ; strălucirea îi pălise cu totul : acum, cînd nu-i mai păsa de veșminte, care avuseseră totdeauna o înfățișare atît de proaspătă și de veselă, era ca o pasăre bolnavă, cu privirea lîncedă și penajul răvășit, cu simțurile amortite în fața priveliștilor și a sunețelor care de obicei o interesau cel mai mult.

Delirul în care Fred părea să rătăcească, pe un tărîm unde ea nu-l putea ajunge, îi sfișia inima. După prima izbucnire de revoltă împotriva domnului Wrench, devenise foarte tăcută : singurul ei suspin înăbușit îl slobozea di-

naintea lui Lydgate. Îl urmărea afară din odaie și-i punea mîna pe braț, gemînd : „Salvează-mi băiatul !“. Odată ple-dase astfel în favoarea lui : „Totdeauna a fost bun cu mine, domnule Lydgate : niciodată nu i-a scăpat un cuvînt aspru față de mama lui“, de parcă suferința sărmanului Fred ar fi fost o acuzație adusă de natură contra lui. Cele mai profunde coarde ale memoriei materne vibrau, iar tinărul, al cărui glas căpăta un ton mai tandru cînd vorbea cu ea, se confunda cu pruncul pe care-l iubise cu o dragoste nouă, încă înainte de a se fi născut.

— Nutresc speranțe serioase, doamnă Vincy, o asigura Lydgate. Veniți jos cu mine și haideți să vorbim despre regimul alimentar.

Astfel, o conducea în salonul unde se afla Rosamunda și aducea o schimbare în programul ei, convingînd-o, spre surprinderea fetei, să ia un ceai sau o supă de carne pregătite anume pentru ea. În toate aceste chestiuni exista o înțelegere permanentă între doctor și Rosamunda. Aproape de fiecare dată o vedea înainte de a se duce în camera bolnavului, iar ea cerea ajutorul lui Lydgate ca să știe ce-ar putea face pentru mamă ! Prezența ei de spirit și priceperea cu care urma recomandările lui meritau toată admirația, și nu e de mirare că perspectiva de a o vedea pe Rosamunda începu să se îmbine cu interesul doctorului pentru cazul bolnavului, îndeosebi după ce stadiul critic trecuse și ajunsese să creadă cu mai multă tărie în vindecarea lui Fred. Atunci cînd starea bolnavului era îndoielnică, îi sfătuisă să-l cheme în consult pe doctorul Sprague (dacă ar fi putut, acesta ar fi preferat să rămînă neutru, din pricina lui Wrench), dar după două consultații, întreaga îngrijire fu lăsată în mîinile lui Lydgate, care avea destule motive să-și dea toată silința. Dimineata și seara era în casa domnului Vincy, unde, treptat, vizitele ajunseră să se desfășoare într-o atmosferă senină, pe măsură ce Fred se arăta doar slăbit, și zăcea în pat nu numai din nevoia de a se lăsa răsfățat peste măsură, ci și conștient că

aceasta este o necesitate, astfel încît doamna Vincy simțea că parcă, pînă la urmă, boala fusese prilej de sărbătoare pentru tandrețea ei maternă.

Amindoi părinții avură un motiv în plus de bună dispoziție cînd bătrînul domn Featherstone trimise mesaje prin intermediul lui Lydgate, spunînd că Fred trebuia să-și grăbească însănătoșirea, întrucît el, Peter Featherstone, nu se putea descurca fără nepot și era întristat, tînjind după vizitele tînarului. Bătrînul zăcea și el la pat. Doamna Vincy îi comunică aceste mesaje lui Fred, cînd fu în stare să le asculte, și băiatul își întoarse spre ea fața delicată, trasă, cu tot părul blond tăiat ; ochii, ce păreau să se fi mărit, rîvneau la vreun cuvînt despre Mary, întrebîndu-se ce simțea fata acum cînd îl știa bolnav. Nici o vorbă nu luneca de pe buzele lui, dar „e-al dragostei har cu ochii să asculte“, și maică-sa, în taințele inimii, nu numai că ghicea dorul lui Fred, dar se simțea gata la orice sacrificii, cu gîndul de a-i face pe plac.

— Numai dac-aș putea să-mi văd iarăși băiatul în puteri, grăia, în nebunia ei iubitoare — și, cine știe ? — poate stăpîn peste Stone Court ! Și atunci, însoare-se cu oricine poștește !

— Nu, dacă ei nu mă vor, mamă, zicea Fred.

Boala îl făcuse copilăros și, rostind aceste cuvinte, i se iveau lacrimi în ochi.

— Ah, ia o bucățică de piftie, scumpule, îl îndemna doamna Vincy, care, în taină, nu credea cu putință un asemenea refuz.

Cînd soțul ei nu era acasă, nu se dezlipea o clipă de patul lui Fred, și astfel Rosamunda se afla în situația neobișnuită de a fi mult timp singură. Firește, Lydgate nu se gîndea niciodată să zăbovească în preajma ei, totuși părea că scurtele conversații impersonale pe care le aveau creau acea intimitate aparte a cărei notă caracteristică este timiditatea. Se simțeau obligați să se privească în timp ce-și vorbeau și, nu știu cum, dar li se părea oarecum greu

să-și ridice ochii unul spre altul, și să simtă că e un lucru firesc, după cum și era. Pe Lydgate începu să-l cam apese acel gen de sfială și, într-o zi, își pironi privirea în podea, sau aiurea, ca o marionetă prost minuită. Treaba aceasta avu însă o urmare rea : a doua zi, Rosamunda își lăasă ochii în jos și, în momentul cînd privirile li se întîlniră din nou, amîndoi se simțiră și mai intimidați. Pentru situația aceasta știința nu oferă nici un ajutor, și cum Lydgate nu voia să flirteze, părea că nu găsește nici un ajutor în ne-rozie. De aceea fu o adevărată ușurare cînd vecinii nu mai considerară că locuința familiei Vincy este în carantină și avu mult mai rar prilejul de a o vedea pe Rosamunda singură.

Dar odată ce incolțește acea intimitate, alcătuită din sfială de o parte și de alta, și în cursul căreia fiecare intuiește că celălalt simte ceva, nu-i mai poți înlătura efectele. Conversația despre vreme și alte subiecte indicate de buna-cuviință riscă să pară un artificiu găunos și anevoie se mai poate reveni la un comportament firesc, doar dacă se admite cu sinceritate existența unei fascinații reciproce care, desigur, nu trebuie neapărat să însemne ceva profund sau serios. În felul acesta, Rosamunda și Lydgate redobîndiră pe nesimțite o atitudine degajată și izbutiră să se poarte iarăși cu vioiciune unul față de altul. Musafirii veneau și plecau ca în fiecare zi, din nou se organizau seri muzicale în salon — iar domnul Vincy își desfășură o dată mai mult toată ospitalitatea lui extra-municipală. De cîte ori putea, Lydgate lua loc alături de Rosamunda ; îi plăcea să o asculte cîntînd, și se declara el însuși robul ei — deși avea tot timpul intenția de a nu se lăsa subjugat. Ideea absurdă că prin căsătorie ar putea să ajungă grabnic la o poziție socială satisfăcătoare constituia o suficientă pavază împotriva primejdiei. Jocul acesta de a fi nițel îndrăgostit era agreabil și nu implica urmări mai grave. La urma urmelor, flirtul nu reprezintă cu tot dinadinsul un proces

de selecție. La rîndul ei, Rosamunda nu se bucurase nici-cînd atît de mult de fiecare zi : era sigură că are un admirator care merită să fie prins în mreje, și nu făcea distincție între flirt și dragoste, nici din punct de vedere personal, și nici în ce privește partenerul. Părea că navighează cu vînt prielnic exact în direcția în care dorea și gîndurile ei erau preocupate de o casă arătoasă situată undeva în Lowick Gate, care, cu timpul, spera să ajungă liberă. Era absolut hotărîtă ca, atunci cînd se va mărita, să se descolorosească cu dibăcie de toți musafirii tatălui ei, care nu-i erau pe plac, și își imagina sufrageria din casa aleasă de ea pusă la punct cu mobilier de diferite stiluri.

Negreșit, în gîndurile ei un loc însemnat îl ocupa persoana lui Lydgate ; îi părea aproape desăvîrșit : dacă ar fi avut și cunoștințe muzicale, astfel încît încîntarea ce-o simțea cînd se lăsa vrăjit de muzica ei să nu semene cu cea a unui elefant emotiv, și dacă ar fi fost capabil să discearnă mai bine rafinamentul gustului ei vestimentar, cu greu ar fi putut găsi vreun cusur persoanei lui. Cît de mult se deosebea de tinărul Plymdale sau de domnul Caius Larcher ! Tinerii aceia nu cunoșteau o iotă de franceză și nu puteau aborda cu competență vizibilă nici un subiect, afară poate de negoțul cu vopsele și cărăușia, pe care, desigur, se rușinau măcar să le pomenească. Erau un fel de boiernași din Middlemarch, care se credeau grozavi pentru că aveau cravașe cu mîner de argint și cravate bufante de satin, dar erau stîngaci în maniere și timizi cînd voiau să fie hazoși ; pînă și Fred era mai presus de ei, căci el avea măcar accentul și manierele unui om cu studii universitare. Lydgate însă era ascultat de toți cu atenție, se comporta cu politețea nepăsătoare a omului conștient de superioritatea lui, și părea să poarte întotdeauna hainele potrivite printr-o anumită afinitate naturală, fără să lase impresia că acest lucru l-ar preocupa. Rosamunda se simțea mîndră cînd intra el în încăpere, iar cînd se apropia de ea cu un zîmbet distins, avea impresia delicioasă că e

obiectul unui omagiu demn de invidie. Dacă Lydgate ar fi fost conștient de toată trufia stîrnită în pieptul acela gingaș, ar fi fost măgulit, asemenea oricărui alt bărbat, chiar și a unuia ignorant în ce privește patologia umorilor sau țesutul fibros : el socotea că una dintre cele mai drăgălașe atribute ale minții feminine este aceea de a adora superioritatea bărbatului, fără a cunoaște exact în ce constă ea.

Rosamunda nu era însă una dintre acele fete neajutate, care se trădează fără voie și a căror comportare e inabil călăuzită de impulsuri, în loc de a fi cîrmită de grația prudentă și de buna-cuviință. Vă închipuiți cumva că prematurele ei previziuni și meditații privitoare la mobilierul viitoarei case și la societate puteau fi întrezărite măcar în convorbirile cu mama ei ? Dimpotrivă, și-ar fi manifestat cea mai drăgălașă surprindere și dezaprobare dacă ar fi auzit că la vreo altă tînără de familie fusese cumva descoperită asemenea prematură lipsă de modestie, ba chiar, probabil, că nici n-ar fi crezut posibil așa ceva. Căci Rosamunda nu trăda niciodată vreo idee care să încalce buna-cuviință și era întruchiparea acelei îmbinări de sentimente corecte, muzică, dans, desen, însemnări personale elegante, album pentru versuri alese din cărți, și perfectă drăgălășenie blondă, care făceau ca o femeie din acea perioadă să fie irezistibilă pentru bărbatul sortit matrimonului. Vă rog să nu vă faceți păreri nedrepte asupra ei : nu urzea nici o conspirație ticăloasă, nimic josnic sau interesat ; de fapt, nu se gîndea niciodată la bani decît ca la un element necesar, pe care alții se vor îngriji mereu să i-l procure. Nu era deprinsă să născocească falsități, și dacă vorbele ei nu dădeau o replică directă adevărului, aceasta nu se datora faptului că ar fi urmărit cu premeditare un astfel de scop ci, asemenea celorlalte talente ale ei, vorbele nu aveau altă menire decît să placă.

Natura se inspirase din multe arte finisînd-o pe eleva favorită a doamnei Lemon care, după părerea tuturor (cu

excepția lui Fred), reprezenta un rar mozaic de frumusețe, inteligență și amabilitate.

Întrevederile cu ea îi făceau tot mai multă plăcere lui Lydgate și acum între cei doi nu mai domnea nici o constrângere; privirile lor își transmiteau o încântătoare influență reciprocă, iar spusele aveau acea lipsă de semnificație precisă, care unei terțe persoane i-ar putea apărea drept platitudine; totuși, între ei nu existau întâlniri sau discuții între patru ochi, care să fi presupus excluderea unei terțe persoane. Într-un cuvânt, flirtau, și Lydgate avea convingerea fermă că nu făceau nimic altceva. Dacă un bărbat nu poate fi îndrăgostit și să-și păstreze totodată înțelepciunea, atunci, de bună seamă, poate să flirteze și să raționeze în același timp. Ce-i drept, bărbații din Middlemarch, cu excepția domnului Farebrother, erau mari pisălogi, iar lui Lydgate puțin îi păsa de problemele comerciale sau de jocul de cărți: ce putea deci să facă pentru a se mai distra? Era deseori invitat în casa Bulstrode; fetițele familiei abia dacă ieșeau din odaia de studii, iar felul *naive* al doamnei Bulstrode de a împăca pietatea cu cele lumești, nimicnicia acestei vieți pămîntești cu cerințele mondenității, conștiința existenței simultane a zdrențelor sordide alături de cel mai fin damasc, nu o eliberau în măsură suficientă de povara seriozității invariabile a soțului ei. Prin contrast, casa familiei Vincy, cu toate cusururile ei, era mai plăcută; pe lângă aceasta, era ambianță în care se dezvoltă Rosamunda — dulce la privit ca un boboc de trandafir pe jumătate deschis și împodobită cu toate desăvîrșirile, întru desfătarea rafinată a bărbatului.

Își făcu însă cîtiva dușmani, pe lângă cei din tagma medicală, din cauza succesului repurtat la domnișoara Vincy. Într-o seară intră cam târziu în salon, cînd se și aflau acolo mai mulți musafiri. Masa de cărți atrăsese pe cei mai vîrstnici, iar domnul Ned Plymdale (una dintre partidele cele mai bune ale orașului, dar nu și unul dintre spiritele lui cele mai strălucite) stătea în *tête-à-tête* cu Ro-

samunda. Adusesese ultimul număr din *Keepsake*, somptuoasa revistă legată în moar, care marca la vremea aceea progresul modern, și tânărul se considera foarte norocos că poate fi primul care o răsfoiește alături de fată, zăbovind asupra pozelor ce înfățișau doamne și *gentlemen*-i cu obraji lucitori ca de aramă și cu zîmbete de aramă, arătînd cu degetul către niște versuri comice, ca la niscai lucruri capitale, și la istorioare sentimentale ca la niște lecturi interesante." Rosamunda arăta grațioasă și domnul Ned se simțea încîntat că dispune de cea mai bună realizare din domeniul artei și al literaturii, ca mijloc de a „aduce omagii" — adică lucrul cel mai indicat să facă plăcere unei fete drăguțe. Avea de asemeni motive, mai de grabă interioare decît vizibile, de a se declara satisfăcut de propria-i înfățișare. Pentru un observator superficial, bărbia lui arăta prea pierită, de parcă ar fi fost resorbită gradat. Și îi creaa, într-adevăr, anumite dificultăți cînd era vorba de cravatele bufante, din satin, pentru care, pe acea vreme, erau necesare bărbiile.

— Cred că Onorabila Doamnă S. seamănă puțin cu dumneata, constată domnul Ned.

Ținea albumul deschis la portretul acelei răpitoare doamne și îl contemplă languros.

— Are un spate foarte lat, se pare că din cauza asta a preferat să șadă, rosti Rosamunda fără vreo intenție ironică, gîndindu-se doar ce roșii erau mîinile tînărului Plymdale și întrebîndu-se de ce oare nu sosește Lydgate. Pînă una-alta, își continua pălăvrăgeala.

— Nu am afirmat că este *la fel* de frumoasă ca dumneata, stăruie domnul Ned, aventurîndu-se să înalțe ochii de la portret către rivala acestuia.

— Te bănuiesc că ești un lingușitor priceput, zise Rosamunda, sigură că va fi silită să-l respingă pentru a doua oară pe tînărul gentilom.

Dar în clipa aceea intră Lydgate : albumul fu închis mai înainte ca doctorul să fi ajuns în colțul unde se afla

Rosamunda și, în timp ce-și lua un scaun, cu un gest care trăda o degajată încredere, și se așeza de partea cealaltă a fetei, bărbia tânărului Plymdale se lăsă și căzu, ca un barometru, indicînd vreme lipsită de viață. Rosamunda se bucura nu numai de prezența lui Lydgate, ci și de efectul pe care-l provoca ea : îi plăcea să stîrnească gelozie.

— Ce mult ai întîrziat ! exclamă fata, cînd își strînseseră mîinile. Mai adineauri îmi spunea mama că a pierdut nădejdea să te mai vadă. Cum îl găsești pe Fred ?

— Ca de obicei, merge spre însănătoșire, dar încet. Aș vrea să plece undeva — la Stone Court, bunăoară. Dar mama dumitale pare să se împotrivească.

— Sărmanul băiat, grăi Rosamunda, cu drăgălășenie. Să-l vezi cît e de schimbat, adăugă ea, întorcîndu-se spre celălalt curtezan. Pentru noi, domnul Lydgate a fost ca un inger păzitor în timpul bolii lui Fred.

Domnul Ned schiță un zîmbet nervos, pe cînd Lydgate, trăgînd spre el revista *Keepsake* și deschizînd-o, rîse batjocoritor și-și înălță bărbia, ca și cum l-ar fi uimit prostia omenească.

— De ce rîzi atît de disprețuitor ? întrebă Rosamunda blajin.

— Mă întreb care-s mai stupide, gravurile sau textele — explică Lydgate, cu tonul lui cel mai convins ; întorcea rapid paginile, în timp ce părea să parcurgă întregul volum cît ai clipi din ochi și expunîndu-și mîinile mari, albe, care, după părerea Rosamunde, îi creau un avantaj categoric asupra rivalului.

— Uită-te, te rog, la acest mire care iese din biserică. urmă el, ai mai văzut vreodată asemenea „falsă dulcegărie“, cum obișnuiau să spună elizabetanii ? Ai mai văzut vreun marchitan atît de fandosit ? Și totuși, pun capul că textul face dintr-însul unul din primii gentilomi ai țării.

— Ești atît de sever că mă sperii, declară Rosamunda, amuzîndu-se cu moderație, după cuviință. Sărmanul Plym-

dale zăcuse aplecat, copleșit de admirație, asupra aceleiași gravuri, așa încît se simți întăritat.

— În orice caz, o mulțime de oameni celebri scriu la *Keepsake*, declară el, pe un ton totodată înțepat și timid. E prima dată cînd aud că publicația asta este numită „stupiditate“.

— Cred că o să mă ridic împotriva dumitale, și o să te acuz că ești un păgîn, zise Rosamunda, uitîndu-se la Lydgate cu ochii plini de zîmbet. Bănuiesc că nu știi nimic despre Lady Blessington și L.E.L.

Rosamundei îi plăceau asemenea scriitori, dar nu-și trăda lesne admirația și prindea din zbor cea mai ușoară aluzie cum că ceva nu ar fi fost de cel mai ales gust, conform cu tiparele lui Lydgate.

— Dar *Sir Walter Scott*... îmi închipui că domnul Lydgate îl cunoaște, spuse tinărul Plymdale, ceva mai îmbărbătat de acest argument.

— A, acum nu citesc deloc literatură, replică Lydgate, închizînd revista și împingînd-o la o parte. Am citit o groază de cărți cînd eram un băiețandru, și presupun că stocul o să-mi ajungă pe toată viața. Pe-atunci știam pe de rost poemele lui Scott.

— Mi-ar plăcea să aflu cînd anume ai renunțat, interveni Rosamunda, fiindcă atunci aș putea fi sigură că știu ceva ce dumneata nu știi.

— Domnul Lydgate ar afirma că acel lucru nu merită să fie cunoscut, ripostă domnul Ned, cu intenția de a fi caustic.

— Dimpotrivă, rosti Lydgate fără malicie, și zîmbindu-i Rosamundei cu o încredere exagerată. Ar merita să fie cunoscut numai prin faptul că mi l-ar împărtăși domnișoara Vincy.

Tinărul Plymdale se depărtă curînd ca să chibițească partida de cărți, gîndind că Lydgate era unul din tipii cei mai înfumurați și antipatici pe care ghinionul îi scosese vreodată în calea lui.

— Cît de nesocotit ești ! îl dojeni Rosamunda, încîntată în sinea ei. Îți dai seama că ai jignit un om ?

— Cum, publicația aparține domnului Plymdale ? Regret. Nu m-am gîndit la asta.

— Încep să cred cele ce spuneai despre propria dumitale persoană cînd ai pășit pentru prima dată pragul casei noastre : că ești un urs și ai nevoie ca păsărelele să-ți dea lecții.

— Ei bine, există o pasăre care mă poate învăța orice dorește. Nu ascult oare cu bucurie ciripitul ei ?

La aceste cuvinte, Rosamundei îi păru că este ca și logodită cu Lydgate. De multă vreme răsărise în mintea ei gîndul că urmau cîndva să se logodească ; și știm că ideile, cînd au la îndemîină materialele necesare, tind spre o formă de existență mai solidă. E drept că Lydgate nutrea contraindicia de a rămîne nelogodit ; dar dorința lui era un simplu negativ, o umbră aruncată de alte hotărîri care aveau însă capacitatea de a bate în retragere. Împrejurările erau, în mod aproape cert, de partea ideii Rosamundei, care depunea o activitate modelatoare și privea lumea cu ochi albaștri și treji, în vreme ce ochii lui Lydgate rămîneau orbi, netulburați, ca ai unei meduze pe cale de a fi topită fără să aibă habar.

În seara aceea, cînd se duse acasă, Lydgate se uită la fiolele lui, ca să vadă cum se desfășoară un proces de materare și își notă observațiile zilnice cu aceeași precizie ca de obicei.

Reveriile de care îi venea greu să se desprindă erau construcții ideale, plăsmuite din alt material decît din virtuțile Rosamundei, iar țesutul primar reprezenta încă frumosul lui tărîm necunoscut. Pe lîngă aceasta, începuse să prindă oarecare gust pentru conflictul în plină evoluție, deși pe jumătate înăbușit, care se desfășura între el și ceilalți practicieni ai medicinei, și care amenința să devină fățiș, acum cînd metoda lui Bulstrode de administrare a Noului Spital era gata să fie anunțată în mod public ; și se

mai iviră diferite semne de agitație, care vădeau că deși cîteva dintre pacienții lui Peacock, nu-i recunoșteau meritele, în schimb impresia produsă în alte cercuri îi salva reputația.

Cîteva zile mai tîrziu, cînd din întîmplare trecuse pe lingă Rosamunda, pe șoseaua spre Lowick, și descălecaser pentru a o însoți și a o ocroti de caretele de pe drum, fu oprit de un servitor sosit călare ; aducea un bilet prin care era poștit într-o casă de oarecare însemnătate, unde Peacock nu dăduse niciodată consultații ; și era a doua întîmplare de acest gen. Servitorul venea din partea lui Sir James Chettam, iar casa era Lowick Manor.

Cap. XXVIII

1-ul gentilom :

Sînt bune orice vremi să-ți cauți
cămin

Doi soți așijderi bucurînd.

Al 2-lea gentilom :

E drept,

Nu are calendarul o zi rea,
pentru inimi ce-Amor a-ngemănat.
Chiar moartea dulce-ar fi, ca un
talaz

Căzînd, cînd strînși la piept sînt,
Și nu mai văd trai despărțit.

Întorși din voiajul de nuntă, domnul și doamna Casaubon sosiră la Lowick Manor pe la jumătatea lui ianuarie. Cînd coborîră la poarta casei fulguia și, a doua zi dimineața, Dorotea trecînd din iatacul ei în budoarul verde-

albastru pe care-l cunoaștem, văzu cum lunga alee de tei își înălța trunchiurile din pământul înălbit și-și răsfira crengile dalbe pe fundalul cerului fumuriu și indiferent. Cîmpia îndepărtată se topea în albeața uniformă și în uniformitatea norilor spînzurați jos. Pînă și mobilierul încăperii părea că se contractase de cînd îl văzuse prima dată: cerbul din tapiserie aducea mai mult a nălucă, în fantasmagorica lui lume verde-albăstruie ; volumele de literatură convențională din scrinul cu cărți păreau mai curînd niște imuabile imitații de cărți. Focul strălucitor, care ardea în cămin mistuind butuci uscați de stejar, arunca reflexe luminoase asupra cîinilor și părea o absurdă renaștere de viață și de strălucire — ca și figura Doroteei însăși, cînd intră ținînd în mînă casetele din piele roșie, care conțineau cameele cumpărate pentru Celia.

În toaleta ei de dimineată, radia cum nu poate radia decît tinerețea sănătoasă ; părul ei innodat pe ceafă răspîndea o strălucire ca de nestemate ; buzele-i trandafirii pulsau de viață caldă ; gîtul era de o albeață vibrantă deasupra diferitelor nuanțe de alb ale blănii care i se înfășura în jurul umerilor și se agăța de mantila cenușiu-albăstrie cu o tandrețe adunată parcă din suflétul ei, o difuză inocență plină de sensibilitate, care-și păstra farmecul cald în ciuda purității cristaline a omătului de-afară. Cînd puse casetele cu camee pe masa din cadrul bovindoului, rămase, fără voie, cu mîinile pe ele, absorbită imediat de contemplarea tăcutei, albei întinderi care alcătuia lumea ei vizibilă.

Domnul Casaubon, care se sculase cu noaptea-n cap, plîngîndu-se de palpitații, era în bibliotecă, unde acorda o audiență parohului său, domnul Tucker. Îndată avea să vină Celia, în calitatea ei de domnișoară de onoare, precum și de soră, iar în săptămîinile ce aveau să vină urmau să fie primite și făcute vizitele de nuntă ; toate în continuarea acelei perioade trecătoare, presupusă a fi conformă cu emoționanta fericire nupțială și menținînd impresia de

agitație fără rost, ca într-un vis de al cărui adevăr cel ce visează începe să se îndoiască. Îndatoririle vieții ei matrimoniale, considerate anticipat atât de mari, păreau că se restrâng laolaltă cu mobilierul și cu peisajul închis între zidurile de aburi albi. Piscurile aureolate pe care se așteptase să le cutureiere în deplină comuniune spirituală, deveniseră greu de deslușit pînă și în imaginația ei ; desfătătoarea odihnă a sufletului pe un tărîm întru totul elevat, fusese clătinată, prefăcîndu-se într-un efort nesigur și alarmat de presimțiri vagi. Cînd aveau să înceapă zilele de devotament marital, menite să fortifice viața soțului ei și să o exalte pe a ei ? Poate că niciodată, în chipul cum le concepușe ea ; dar, într-un anumit fel — încă se putea, într-un anumit fel. În acea unire solemn cheazășuită a vieților lor, datoria urma să se înfățișeze singură, sub vreo nouă formă de inspirație, și să dea o nouă semnificație iubirii conjugale.

Între timp, în peisaj se menținea omătul și arcul jos al norilor sumbri, se menținea opresiunea sufocantă din lumea unei soții de *gentleman*, unde totul era făcut de alții și nimeni nu-i cerea ajutorul — unde simțul relației cu o existență multiformă și intensă, nu putea fi păstrat decît cu efort, ca o viziune interioară, în loc să vină din afară, cu exigențe care i-ar fi solicitat energiile. „Ce să fac ?“. „Orice porțesti, scumpa mea“. Aceasta fusese scurta ei istorie, de cînd renunțase la învățarea lecțiilor de dimineată și la exersarea acordurilor neroade la pianul detestat. Căsătoria, destinată să o călăuzească în direcția unor ocupații valoroase și imperative, încă nu o descătuse de oprimentul libertate a situației ei : nu-i umpluse răgazurile nici cu bucuria contemplativă a tandreței neînfrîinate. Tinerețea ei înfloritoare, pulsînd din plin, zăcea într-o întemnițare morală care se contopea cu peisajul amorțit, fără culoare, îngustat, cu mobilierul parcă contractat, cu cărțile niciodată citite și cu fantomaticul cerb,

într-o fantastică lume pală, care părea să se destrame în lumina zilei.

În primele minute cînd privi pe fereastră, Dorotea nu simți altceva decît o apăsare mohorîtă ; pe urmă țîșni din adîncuri o pătrunzătoare aducere aminte și, întorcîndu-se de la fereastră, dădu ocol încăperii. Ideile și nădejdlile care incolțiseră în mintea ei cu aproape trei luni în urmă, cînd văzuse pentru întîia oară încăperea, erau prezente acum doar sub forma amintirilor : le privea la fel cum privim lucrurile trecătoare și îndepărtate. Întreaga existență părea să bată cu un puls mai scăzut decît cel al singelui ei, și credința religioasă era un strigăt solitar, zbaterea pentru a ieși dintr-un coșmar în care fiecare obiect se înălbea și se închircea dinainte-i. Fiecare lucru din odaie de care-și amintea își pierduse parcă vraja, era amorțit, ca o transparență întunecată, pînă ce privirea ei hoinară poposi pe grupul miniaturilor, și acolo, în cele din urmă, zări ceva care căpătă o nouă respirație și semnificație : miniatura mătusei domnului Casaubon, Julia, care încheiase căsătoria aceea nefericită — miniatura bunicii lui Will Ladislav. Dorotea avea senzația că fața gingașei femei era insuflețită, păstra încă un aer dirz, o ciudățenie greu de interpretat. Oare căsătoria aceea păruse nefericită doar în ochii prietenilor ei ? Sau descoperise singură că înfăptuise o greșală și gustase sărata amărăciune a lacrimilor, în tăcerea îndurătoare a nopții ? Prin ce nețărîmuri de experiență părea să fi trecut Dorotea, de cînd privise pentru întîia dată miniatura aceea ! Simțea acum o nouă solidaritate, de parcă și-ar fi plecat urechea la glasul ei și ar fi simțit cum o privește. Da, miniatura înfățișa o femeie care se ciocnise de greutate în căsnicie.

Și, iată, culorile căpătau adîncime, buzele și bărbia păreau să se accentueze, părul și ochii iradiau o lumină, iar fața devenea masculină și o fixa cu acea privire intensă care spune celei asupra căreia cade că este o făptură prea interesantă pentru ca cel mai infim tremur al pleoapei ei

să treacă neobservat și neinterpretat. Imaginea aceea în-suflețită îi apărură Doroteei ca un plăcut val luminos ; simți că zîmbește și, întorcînd miniaturii spatele, se așază și își înălță privirea, de parcă ar fi vorbit iarăși cu o figură aflată dinaintea-i. Dar zîmbetul i se șterse de pe buze pe măsură ce-și continuă șirul meditațiilor și, în cele din urmă, exclamă cu glas tare :

— Vai, a fost o cruzime să vorbească astfel ! Ce jalnic, — ce înfricoșător...

Se ridică iute și ieși din încăperea, zorindu-se de-a lungul coridorului, mînată de impulsul irezistibil de a se duce să-și vadă soțul și de a-l întreba dacă poate să facă ceva pentru el. Poate că domnul Tucker plecase și domnul Casaubon rămăsese singur în bibliotecă. Simțea că i-ar pieri toată posomorala din dimineața aceea, dacă și-ar putea vedea soțul bucuros de prezența ei.

Dar cînd ajunse în capul scării din lemn de stejar închis, tocmai urca Celia, iar jos se afla domnul Brooke, schimbînd urări de bun sosît și felicitări cu domnul Casaubon.

— Dodo ! exclamă Celia, cu liniștitul ei staccato : pe urmă își sărută sora, ale cărei brațe o împresurară, și nu mai scoase o vorbă.

Cred că amîndouă lăcrămau pe furiș, în timp ce Dorotea cobora în fugă scările ca să-și întîmpine unchiul.

— Nu am nevoie să te întreb cum te simți, draga mea — afirmă domnul Brooke, după ce o sărută pe frunte : văd că Roma ți-a priit — fericire, fresce, antichitate — lucruri de soiul ăsta. Ei, e foarte plăcut să te avem iar în mijlocul nostru, și acum pricepi totul despre artă, 'ai ? Dar Casaubon arată cam palid, tocmai îi spuneam — cam palid, știi. Să te omori cu studiul în vacanță înseamnă să forțezi lucrurile. Și eu am întrecut măsura, cîndva — domnul Brooke mai ținea încă mîna Doroteei, dar își întorsese fața spre domnul Casaubon — în legătură cu topografia, ruinele, templele — credeam că dețin o cheie dar mi-am dat

seama că m-ar duce prea departe — și s-ar fi putut să nu iasă nimic din povestea asta. În treburile astea, se poate întâmpla să faci o bucată mare de drum și apoi să nu iasă nimic din ele, știi.

Ochii Doroteei se îndreptaseră asupra feței soțului ei, cu oarecare îngrijorare la gândul că cei care-l vedeau acum cu ochi proaspeți, după absența lor, ar putea să descopere semne neobservate de ea.

— N-ai de ce să te alarmezi, draga mea, urmă domnul Brooke, remarcându-i expresia. Puțină mîncare sănătoasă, englezească, din carne de vacă și de berbec, o să aducă în curînd o schimbare. Mergea foarte bine să fii palid, cînd pozai pentru portretul lui Aquino, știi — am primit la timp scrisoarea voastră. Dar Aquino, ei bine, era un tip nițel prea subtil, nu-i așa ? Oare mai citește cineva cărțile lui ?

— Într-adevăr, nu este un autor adecvat pentru minți superficiale, declară domnul Casaubon, înfruntînd cu demnă răbdare acele întrebări foarte binevenite.

— Ai vrea să-ți bei cafeaua în odaia dumitale, unchiule ? întrebă Dorotea, venindu-i în ajutor.

— Da, și tu trebuie să te duci la Celia, are să-ți dea vești mari, știi. Las totul pe seama ei.

Budoarul verde-albăstrui căpătă un aer mult mai voios cînd Celia se așeză acolo ; purta o blană aidoma cu a surorii ei, și cerceta cameele cu o satisfacție tihnită, în vreme ce conversația luneca asupra altor teme.

— Găsești că e plăcut să pleci în voiaj de nuntă la Roma ? întrebă Celia, cu obrajii gata să fie cuprinși de aceea delicată imbujorare pe care Dorotea era deprinsă să o vadă ivindu-se în cele mai neînsemnate împrejurări.

— Nu i s-ar potrivit oricui — ție, de pildă, în nici un caz, draga mea, rosti liniștită Dorotea.

Nimeni n-avea să afle vreodată ce gîndea ea despre un voiaj de nuntă la Roma.

— Doamna Cadwallader pretinde că e o prostie ca oamenii să facă o călătorie lungă cînd sînt căsătoriți. Zice

că se satură de moarte unul de altul și că nu se pot certa în voie, cum ar reuși la ei acasă. Iar *lady Chettam* spune că ea a plecat la Bath.

Culoarea din obrajii Celiei se schimba neconținut — părea :

„*Un du-te vino dînd inimii de știre,
Precum un sol ce-aleargă nencetat.*”

Se vede că avea un tîlc mai însemnat decît îmbujorările obișnuite ale Celiei.

— Celia ! S-a întîmplat ceva ? întrebă Dorotea, pe un ton pătruns de simțire de soră. Ai într-adevăr vreo veste mare să-mi dai ?

— Totul s-a întîmplat din cauza plecării tale, Dodo. Nu aveam pe nimeni cu care să stau de vorbă, decît cu *Sir James*, rosti Celia, cu o undă poznașă în priviri.

— Înțeleg. E așa cum speram și credeam eu, spuse Dorotea, luînd în mîini obrazul surorii și privind-o pe jumătate îngrijorată.

Căsătoria Celiei părea să inspire mai multă seriozitate decît presupunea firea ei.

— Totul s-a petrecut abia cu trei zile în urmă, urmă Celia și *lady Chettam* este foarte bună.

— Iar tu foarte fericită !

— Da. Încă n-o să ne căsătorim. Fiindcă totul trebuie abia pregătit. Și nu vreau să mă mărit prea curînd, pentru că găsesc că e drăguț să fii logodită. Și căsătoriți avem timp să fim toată viața, după aceea.

— Sînt sincer convinsă că n-ai fi putut face un măritiș mai reușit, Kitty. *Sir James* este un bărbat bun, onorabil, rosti Dorotea, cu căldură.

— A ținut-o strună cu *cottage*-urile acelea, Dodo. O să-ți pomenească despre ele cînd vine. Ești bucuroasă să-l vezi ?

— Firește. Ce-ți vine să-mi pui întrebarea asta ?

— Mă temeam doar că ai ajuns atît de învățată... zise Celia, privind erudiția domnului Casaubon ca pe un soi de umiditate care, după stagiul cuvenit, se impregnează într-un corp învecinat.

Cap. XXIX

Am descoperit că nu mă poate încînta nici un fel de talent existent în persoana altcuiva. Nefericirile mele paradoxuri au secat cu desăvîrsire acest izvor de mîngiere.

Goldsmith

Într-o dimineată, la cîteva săptămîni după sosirea la Lowick, Dorotea — dar de ce mereu Dorotea ? Oare punctul ei de vedere asupra acestui mariaj reprezintă singura optică posibilă ? Protestez împotriva faptului ca întregul nostru interes, tot efortul nostru de înțelegere, să fie concentrate asupra chipurilor tinere care arată înfloritoare în pofida frămîntărilor încercate ; pentru că și acestea se vor ofili și vor cunoaște suferințele mai vechi, care măcină mai adînc, și la a căror neglijare contribuim. În ciuda ochilor săi care clipeau des și a negilor, deloc pe placul Celiei, în ciuda lipsei de forță musculară care reprezenta o suferință morală pentru *Sir James*, domnul Casaubon, în cugetul lui, vădea o conștiință intensă și o foame spirituală, la fel ca oricare dintre noi, ceilalți muritori. Nu săvîrșise nimic excepțional însurîndu-se — nimic decît ceea ce consfințește societatea, considerînd că nunta este o ocazie nimerită pentru buchete și ghirlande. Îi trecuse prin minte că nu mai trebuia defel să își amîne intenția matri-

monială și chibzuise că, atunci cînd își ia nevastă, un bărbat cu o bună poziție socială trebuie să aștepte și să-și aleagă cu grijă o tinărară înfloritoare — cu cît mai jună, cu atît mai bine, fiind mai ușor educabilă și mai supusă — de rang egal cu al lui, cu idei cucernice, înclinare spre virtute și fire înțeleghătoare. Cu o asemenea tinărară de familie urma să încheie anumite convenții onorabile, fără a neglija nici o dispoziție menită să asigure fericirea ei. În schimb, se cuvenea să primească plăceri familiale și să lase în urma sa acea copie a propriei ființe, care i se pretinde cu atîta stăruință unui bărbat — conform autorilor de sonete din veacul al șaisprezecelea. De atunci timpurile s-au schimbat și nici un poet n-a stăruit ca domnul Casaubon să lase o copie după persoana sa ; mai mult, el n-a izbutit să scoată copii nici după cheia sa mitologică ; dar intenționase întotdeauna să se achite de obligație prin căsătorie, și impresia că anii zburau cu iuțeală, că imaginea lumii se încețoșa tot mai mult, iar el se simțea tot mai însingurat, erau pentru el motive de a nu mai pierde timp și a-și lua asupra-și sarcina desfătărilor domestice, mai înainte ca și acestea să fie lăsate în urmă de goana anilor.

Iar cînd o văzuse pe Dorotea, fusese încredințat că a găsit chiar mai mult decît credea : o persoană care ar fi putut într-adevăr să vădească asemenea spirit de camaraderie, încît să-i permită să se lipsească de o secretară plătită, ajutor pe care domnul Casaubon încă nu-l folosisese niciodată și care-i inspira o teamă suspicioasă. Domnul Casaubon era conștient, fapt care-i trezea nervozitatea, că lumea se aștepta din partea lui să dea dovadă de o minte ageră. În bunătatea ei, Pronia îi procurase soția de care avea nevoie. O soție tinărară, modestă, posedînd calitățile pure ale unei persoane lipsite de ambiție, mărginită cu strictețe la rolul de admiratoare, cu siguranță că va judeca drept ageră mintea soțului ei. Dacă Pronia avusese în chip egal grijă și de domnișoara Brooke, dăruindu-i-l pe domnul

Casaubon, asta era o întrebare care anevoie își putea găsi loc în mintea lui.

Societatea nu formulează niciodată absurdă pretenție ca un bărbat să se gândească dacă are acele însușiri menite să facă fericită pe-o tânără fermecătoare, în aceeași măsură în care se gândește la aptitudinile ei de a-l face pe el fericit. Ca și cum un bărbat ar fi chemat nu numai să-și aleagă propria-i soție, ci și pe soțul acesteia ! Sau de parcă ar fi obligat să ofere, prin propria lui persoană, farmece pentru posteritate. Când Dorotea primise cu efuziune propunerea lui, domnul Casaubon nu văzuse în aceasta decât o reacție firească, și credea acum că se află în pragul fericirii.

În viața lui de pină atunci nu prea avusese prilej să simtă gustul fericirii. Ca să cunoști o bucurie intensă, când nu ești înzestrat cu o puternică schelărie trupească, trebuie să ai un suflet entuziast. Domnul Casaubon nu avusese nicicând o constituție trupească puternică, iar sufletul lui era sensibil fără a fi entuziast : era prea molliu pentru a vibra, pentru a ieși din găoacea sfielii într-o pasionată încântare ; pîlpiia mai departe pe terenul mocirlos unde fusese zămislit, gîndindu-se la aripile lui fără să-și ia însă vreodată zborul.

Experiența lui aparținea acelui gen demn de compasiune care se ferește de milă și se teme, mai mult ca orice, să nu fie dibuit : acea mîndră senzitivitate îngustă care nu dispune de volum suficient pentru a se transforma în simpatie și oscilează ca pe un fir, rotindu-se în mici curente de autopreocupare sau, în cel mai bun caz, de scrupulozitate egoistă. Și domnul Casaubon avea multe scrupule ; era capabil de o severă autoconstringere ; respecta cu fermitate onoarea conformă codului ; ar fi fost un om ireproșabil, după criteriile oricărei opinii recunoscute. În materie de conduită, aceste țeluri fuseseră atinse, dar dificultatea de a face din *Cheia tuturor mitologiilor* o lucrare ireproșabilă apăsă ca plumbul pe mintea lui, iar bro-

surile — sau *Parerga* cum le numea el — prin care își „verifica publicul” și depunea mici jaloane în chip de monumente ale marșului său, erau departe de a fi apreciate în deplinătatea semnificației lor. Îl suspecta pe arhidiacon că nu le citise; era cuprins de o dureroasă îndoială asupra părerii reale nutrite de mințile marcante din Brasenose și era stăpinit de convingerea amară că vechea sa cunoștință, Carp, fusese autorul acelei recenzii denigratoare, păstrată sub cheie într-un sertăraș din biroul domnului Casaubon, precum și într-o întunecoasă tainită a memoriei sale. Asemenea impresii te covârșesc, dacă te iei la trîntă cu ele, și provoacă acea melancolică înăcrîre care este urmarca oricărei ambiții nemăsurate: pînă și credința lui se clătina, odată cu zdruncinarea încrederii în propria sa valoare de autor, iar alinările datorite de speranța creștinească în nemurire păreau a se bizui pe nemurirea tratatului încă nescris, *Cheia tuturor mitologiilor*. În ce mă privește, mă doare inima pentru el. În cel mai fericit caz, ai parte de un destin neplăcut dacă ești ceca ce numim om cu învățătură înaltă și totuși nu te bucuri de ea; dacă asști la acest mare spectacol al vieții și nici odată nu te eliberezi de micul tău eu infometat și tremurînd; dacă niciodată nu te absoarbe pe de-a-ntregul slava aflată sub ochii tăi, și niciodată conștiința ta nu se prefăce, sub văpaia extazului, în însuflețirea unui ideal, în arderea unei pasiuni, în energia unei acțiuni, ci rămîi mereu școlăresc și neinspirat, ambițios și timid, scrupulos și cu vederea slabă. Mă tem că și dacă ar fi devenit decan sau chiar episcop, tot nu s-ar fi schimbat mare lucru din nesiguranța domnului Casaubon. Fără îndoială, vreun grec antic a relevat că îndărătul măștii grandioase și a vorbirii pompoase, se află întotdeauna sărmanii noștri ochi mici, cătînd ca de obicei, și buzele noastre timorate, pe care voința, plină de neliniște, le ține mai mult sau mai puțin în friu.

Acestui domeniu mintal, înscris pe hartă cu un sfert de veac în urmă, sensibilităților astfel zăgăzuite, domnul

Casaubon se gîndise să le anexeze fericirea alături de o tînră mireasă fermecătoare ; dar chiar înainte de cununie, așa cum am văzut, se pomenise pradă unei noi depresiuni, devenind conștient că noua beatitudine nu era chiar atît de mulțumitoare pentru el. Inima îl trăgea îndărăt, către deprinderile vechi, mai ușoare. Și cu cît se-afunda mai mult în traiul domestic, nevoia de a se achita de îndatoriri și de a acționa cu decență se dovedea mai puternică decît orice alte satisfacții. Căsătoria, ca și religia și erudiția, ce spun eu, ca însăși vocația de autor, aveau menirea de a deveni o cerință exterioară, și Edward Casaubon era înclinat să îndeplinească toate cerințele. Pînă și atragerea în mod util a Doroteei în studiile lui, conformă cu intenția formulată înainte de căsătorie, părea un efort pe care se simțea mereu tentat să-l amîne și, dacă ea n-ar fi stăruit, s-ar fi putut să nu-l înceapă niciodată. Dar Dorotea reușise să transforme într-o deprindere firească prezența ei la o oră matinală în bibliotecă, unde lua loc fie pentru a citi cu glas tare, fie spre a i se da texte de copiat. Munca fuscuse mai ușor de definit, fiindcă domnul Casaubon își concretizase o intenție imediată : urma să alcătuiască un nou *Parergon*, o mică monografie asupra cîtorva indicații recent descoperite, privitoare la misterele egiptene, prin care s-ar fi putut corecta anumite aserțiuni ale lui Warburton. Referințele erau extensive pînă și în acest domeniu, dar nu chiar nelimitate ; iar textele urmau să fie redactate sub forma în care avea să le purice Braxnose, precum și o posteritate mai puțin formidabilă. Aceste minore producții monumentale îl stimulau totdeauna pe domnul Casaubon ; digestia devenea mai dificilă din pricina interferenței citatelor sau în urma rivalității frazelor dialectice, care se ciocneau sonor între ele, în creierul lui. Și, de la bun început, lucrarea trebuia să aibă o dedicație latinească, în privința căreia domnea o totală incertitudine, cu excepția faptului că nu avea să fie adresată lui Carp : domnului Casaubon îi provoca un regret înveninat

faptul că odată îi aşternuse lui Carp o dedicaţie în care îl trecuse pe acest membru al regnului animal printre *viros nullo aevo perituros*¹ o greşeală care, incontestabil, avea să-l facă pe cel ce scrisese dedicaţia susceptibil de ridiculizările posterităţii ; ba chiar şi în prezent ar fi putut să stîrnească chicotelile lui Pike şi Tench.

Astfel domnul Casaubon se afla într-una din perioadele lui cele mai agitate şi, aşa cum am început să spun cu puţin mai-nainte, Dorotea î se alătura devreme în bibliotecă, unde soţul lua singur micul dejun. La vremea aceea, Celia făcea a doua ei vizită la Lowick, probabil ultima înainte de căsătorie, şi se afla în salon, aşteptîndu-l pe Sir James.

Dorotea învăţase să citească după anumite semne stările sufleteşti ale soţului ei şi îşi dădea seama că în ultimul ceas dimineaţa devenise mai pîcloasă pentru el. Se îndrepta în tăcere spre pupitrul ei, cînd studiosul grăi, pe tonul acela distant care implica eliberarea de o îndatorire dezagreabilă :

— Dorotea, ai acolo o scrisoare pentru tine, ataşată la o misivă adresată mie.

Era o scrisoare pe două file, şi se uită imediat la semnătură.

— De la domnul Ladislaw ! Ce poate avea să-mi spună ! exclamă ea, pe un ton de surpriză plăcută.

Dar, uitîndu-se la domnul Casaubon, adăugă :

— Îmi închipui despre ce ţi-a scris.

— Dacă vrei, poţi citi scrisoare, rosti domnul Casaubon, indicînd-o sever cu pana şi fără a se uita la plic. Pot însă prea bine să-ţi declar dinainte că sînt nevoit să refuz propunerea sa de a ne face o vizită aci. Am convingerea că nu pot fi acuzat dacă doresc să dispun de un răstimp complet scutit de asemenea distrageri, care au fost pînă astăzi inevitabile, mai cu seamă din partea unor oaspeţi a căror vivacitate dezordonată face din prezenţa lor o corvoadă.

¹ Bărbaţi ce în veac nu vor pieri (lat.) (n.t.).

Între Dorotea și Casaubon nu mai avusese loc nici o ciocnire de la acea mică explozie din Roma, care lăsase urme atît de puternice în mintea ei, încît de-atunci preferase să-și strunească emoția, decît să riște consecințele, dîndu-i friu liber. Dar această anticipare iritată a faptului că ar putea dori vizite care să-i fie dezagreabile soțului său, această gratuită apărare împotriva vreunei pretenții egoiste din partea ei, era un ghimpe prea ascuțit ca să mai mediteze asupra lui înainte de a-și vărsa focul stîrnit de înțepătură. Dorotea își spunea că ar fi putut fi răbdătoare cu John Milton, dar nu și l-ar fi imaginat niciodată comportîndu-se astfel, și, pentru o clipă, domnul Casaubon îi păru vinovat de o stupidă lipsă de discernămint și odios de nedrept. Mila, acel „prunc nou-născut“, care treptat avea s-o facă să-și stăpînească multe furtuni lăuntrice nu-și „sunase goarna“ în împrejurarea aceea. Cu primele cuvinte, rostite pe un ton care îl ustură, îl făcu pe domnul Casaubon să tresară, și s-o măsoare cu privirea, înfruntîndu-i mînia din ochi.

— De ce pui pe seama dorințelor mele orice lucru care te-ar sîcii? Îmi vorbești de parcă aș fi un adversar cu care ești nevoit să te bați. Așteaptă măcar pînă ce vei fi sigur că îmi consult propria mea plăcere fără a ține seama de a dumitale.

— Dorotea, te pripești, răspunse nervos domnul Casaubon.

Hotărît, femeia asta era prea tînăra pentru a se situa la nivelul formidabil cerut de căsnicie — măcar dacă ar fi fost palidă, cu trăsături șterse și ar fi acceptat totul drept bun și aprobat.

— Cred că dumneata te-ai pripit mai întîi cu falsele supoziții făcute asupra simțirii mele, replică Dorotea, pe același ton.

Văpaia încă nu se risipise, și gîndi că era meschin din partea soțului ei să nu-i ceară scuze.

— Te rog, să nu mai pomenim nimic despre acest subiect, Dorotea. Nu am nici răgazul, nici energia disponibilă pentru acest gen de dezbatere.

La acest punct domnul Casaubon își muie pana în călimară și se păru că ar vrea să revină la scrisul lui, deși mîna îi tremura atît de tare, încît cuvintele păreau scrise într-un alfabet necunoscut.

Există răspunsuri care, îndepărtînd mînia, nu fac decît să o trimită la celălalt capăt al încăperii, și cînd vezi înălăturată cu răccală o discuție, cînd simți că dreptatea este cu totul de partea ta, căsnicia te exasperează chiar mai mult decît o dezbatere filozofică.

Dorotea lăsă necitite pe masa de scris cele două scrisori ale lui Ladislav și se duse la locul ei ; disprețul și indignarea din suflet nu-i mai lăsau răgaz pentru lectura misivelor, întocmai cum zvîrlim orice mărunțiș pentru care s-ar părea că am fost bănuți de cupiditate meschină. Nu ghicca cîtuși de puțin sursele subtile ale indispoziției pe care soțul-ei o manifesta în fața acelor scrisori ; știa numai că din pricina lor o jîgnise. Începu pe dată să lucreze, și mîna ei nu tremura ; dimpotrivă, transcriind citatele ce-i fuseseră date cu o zi înainte, simțea că modelează frumos literele și i se părea că vede mai limpede ca de obicei construcția frazelor latine pe care le copia și pe care începuse să le înțeleagă. În indignarea ei se amesteca un sentiment de superioritate, care, deocamdată se ivea doar în fermitatea trăsăturilor fără a lua încă forma unui glas lăuntric articulat, menit să-l califice pe „activul arhanghel“ de altădată drept o făptură jalnică.

Accastă aparentă liniște domnise vreo jumătate de oră, și Dorotea nu-și înălțase ochii de pe masa ei cînd, deodată, auzi bufnirea zgomotoasă a unei cărți căzută pe podca și, întorcînd repede capul, îl văzu pe domnul Casaubon pe treptele bibliotecii, încleștîndu-și mîinile întinse înainte, ca și cum vreun rău fizic se abătuse asupra lui. Sări de la locul ei și alergă spre el într-o clipită : era evident că

abia cu mare caznă izbutea să mai răsuflă. Sărind pe un taburet ajunsă lângă cotul lui și spuse, cu tot sufletul topit într-o tandră neliniște :

— Te poți rezima de mine, scumpule ?

În cele două-trei minute care urmară și care ei i se părură nesfârșite, domnul Casaubon nu fu în stare să se miște ori să vorbească, și horcăia ca să-și tragă răsuflarea. Cînd în cele din urmă cotorî cele trei trepte și căzu pe spate în fotoliul încăpător tras de Dorotea la capătul scăriței, nu mai horcăia, dar părea complet vlăguit și gata să leșine. Dorotea scutură energic clopoțelul, și curînd domnul Casaubon fu ajutat să se întindă pe canapea : nu leșină și își revenise treptat în simțiri, cînd intră *Sir James Chettam*, după ce fusese întîmpinat în hol cu vestea că domnul Casaubon „avusese un atac în bibliotecă”.

„Doamne sfinte ! exact la ceea ce ne puteam aștepta !” îl fulgeră un gînd. Dacă sufletul lui profetic s-ar fi simțit îmboldit să denumească exact cele petrecute, se pare că „atac” ar fi fost expresia cea mai nimerită pe care ar fi putut-o găsi. Îl întrebă pe valetul care-l informase dacă se trimisese după doctor. Valetul nu știa ca stăpînul lui să mai fi avut vreodată nevoie de doctor ; nu ar fi fost totuși necesar să se trimită după un medic ?

Dar cînd *Sir James* intră în bibliotecă, domnul Casaubon reuși să-i arate prin vreo cîteva semne obișnuita lui politețe iar Dorotea care, ca reacție față de prima ei spaimă, ingenunchease și suspina la căpătiul lui, se ridică acum și propuse chiar să plece cîeva călare după un medic.

— Vă sfătuiesc să trimiteți după *Lydgate*, zise *Sir James*. Mama mea l-a chemat și l-a găsit deosebit de priceput. De la moartea tatălui meu, avusese o părere proastă despre medici.

Dorotea apelă la soțul ei, și acesta făcu un semn tăcut de încuviințare. Astfel că se trimise după domnul *Lydgate*, care sosi uimitor de grabnic, deoarece mesagerul — un om de-al lui *Sir James Chettam* și care-l cunoștea pe domnul

Lydgate — îl întâlneau ducându-și calul de căpăstru, de-a lungul șoselei spre Lowick, și oferindu-i brațului domnișoarei Vincy.

În salon, Celia nu aflase nimic despre nenorocire, pînă ce nu-i comunicase *Sir James*. După relatarea Doroteei, boala nu i se părea a fi un atac, totuși ceva „de aceeași natură“.

— Sărmana, scumpă Dodo — ce înfiorător ! exclamă Celia, simțindu-se îndurerată pe cît îi îngăduia starea ei de perfectă fericire.

Mîinile-i mici erau încheștate și împreunate de mîna lui *Sir James*, la fel cum staminele sînt învăluite de un caliciu generos.

— Îmbolnăvirea domnului Casaubon e foarte neplăcută ; eu însă nu l-am simpatizat niciodată. Și cred că nu ține la Dorotea ; nici pe jumătate cît ar merita și s-ar cădea să țină, fiindcă sînt sigur că nici o altă femeie nu l-ar fi vrut de bărbat — crezi că alte fete l-ar fi luat ?

— Totdeauna am considerat că sora dumitale a făcut un sacrificiu oribil, mărturisii *Sir James*.

— Da. Dar biata Dodo nu a fost niciodată la fel cu ceilalți oameni și cred că nu va fi nicicînd.

— Este o făptură nobilă, spuse *Sir James*, cu loialitate. Cu puține clipe în urmă, își întărise această părere, văzînd cum Dorotea își strecoară cu tandrețe brațul sub ceafa soțului ei și îl privește cu nespusă mîhnire. Nu știa cît de multă căință se ascundea în mîhnirea aceea.

— Da, glăsui Celia, gîndindu-se că era foarte frumos din partea lui *Sir James* să vorbească astfel, dar că el unul nu s-ar fi simțit la largul lui cu Dodo. Să mă duc la ea ? Crezi că i-ar ajuta cu ceva ?

— Cred că ar fi bine să te duci să o vezi înainte de venirea lui Lydgate, încuviință *Sir James*, mărinimos. Numai să nu stai mult.

După ce Celia se îndepărtă, *Sir James* se plimbă în sus și-n jos prin încăpere, amintindu-și ce simțise cînd

auzise prima oară de logodna Doroteei și încercînd din nou dezgustul trezit de indiferența domnului Brooke. Dacă domnul Cadwallader — dacă toți ceilalți ar fi privit chestiunea la fel ca el, *Sir James*, căsătoria ar fi putut fi împiedică. Era curată păcătoșenie să lași ca o fată să-și decidă orbește destinul în asemenea fel, fără a face nici un efort pentru a o salva. *Sir James* încetase de mult să încerce vreun regret personal : inima lui era mulțumită de logodna cu Celia. Avea însă o fire cavalierească (oare slujirea dezinteresată a femeii nu figura printre gloriile ideale ale vechilor cavaleri ?) ; iubirea lui neluată în seamă nu se prefăcuse în amărăciune ; și stingerea ei lăsase mi-resme dulci — amintiri diafane, care învăluiau icoana Doroteei, sfințindu-i memoria. Putea să simtă față de ea o prietenie frățească, interpretîndu-i acțiunile cu generoasă sinceritate.

Cap. XXX

*Qui veut délasser hors de propos,
lasse.*¹

Pascal

Domnul Casaubon nu mai suferi un al doilea atac, și peste cîteva zile începu să revină la starea sa obișnuită. Dar Lydgate părea să judece cazul lui vrednic de mare atenție. Nu numai că-și folosea stetoscopul (care la vremea aceea nu devenise un instrument curent în practica medicală), dar stătea liniștit lângă pacientul lui și-l urmărea. La întrebările domnului Casaubon despre starea

¹ Cine vrea să se destindă la timp nepotrivit, obosește (fr.) (n.t.).

sa, răspundea că sursa bolii o reprezintă eroarea comună în care cad intelectualii — o sirguință prea zeloasă și monotona, iar remediul constă în rezumarea la o muncă mai moderată și în căutarea plăcerilor variate oferite de repaos. Domnul Brooke, care într-una din aceste ocazii se găsea alături, sugera ca domnul Casaubon să se ducă la pescuit, cum făcea Cadwallader, și să-și organizeze un atelier pentru strunjit, să facă jucării, picioare de mese și soiul acesta de lucruri.

— Pe scurt, îmi recomandați să anticipez căderea în a doua copilărie, grați bietul domn Casaubon, cu oarecare amărăciune. Lucrurile acestea — adăugă el, uitându-se la Lydgate — mi-ar aduce o relaxare de felul celei procurate de scârmănatul lîinii pentru deținuții unei case de corecție.

— Mărturisesc, zîmbi Lydgate, că amuzamentul constituie o prescripție mai degrabă nesatisfăcătoare. E ca și cum le-ai recomanda oamenilor să fie bine dispuși. Poate că e preferabil să vă recomand să vă împăcați cu o oarecare plictiseală, decît să vă vedeți mai departe de muncă.

— Da, da, aprobă domnul Brooke. Cere-i Doroteei să joace table cu dumneata, serile. Și mingea-cu-pene, uite — nu cunosc un joc mai frumos decît acesta, pentru ceasurile zilei. Și s-a menținut cu toate schimbările modei. Nici vorbă, s-ar putea ca ochii dumitale să nu reziste la așa ceva, Casaubon. Dar trebuie să-ți ieși din înțepencală, știi. Poftim, te-ai putea apuca de vreun studiu ușor : uite, conhiologia ¹, de pildă, cred că trebuie să fie un studiu ușor. Sau pune-o pe Dorotea să-ți citească lucruri plăcute : Smollett ², *Roderick Random*, *Humphrey Clinker* ; e ade-vărat că folosesc un limbaj cam verde, dar acum că e măritată, poate citi orice, știi. Îmi aduc aminte că m-au făcut să mă prăpădesc de rîs — e acolo o parte nostimă despre

¹ Studiul scoicilor (n. t.).

² Tobias Smollett (1731—1771), cunoscut scriitor englez ; romancier, poet satiric și dramaturg (n. t.).

nădragii unui surugiu. În zilele de azi nu mai avem asemenca umor. Eu unul am trecut prin toate poveștile astea, dar pentru dumneata ar putea fi ceva destul de nou.

„La fel de nou ca și mîncatul scaieților“, ar fi fost răspunsul care-ar fi exprimat simțirile domnului Casaubon. El însă făcu doar o plecăciune resemnată, cu respectul cuvenit unchiului soției sale, remarcînd că, neîndoielnic, operele menționate „au slujit ca resursă pentru o anumită categorie de minți“.

— Vezi dumneata, i se adresează capabilul magistrat lui Lydgate, după ce ieșiseră din încăpere, Casaubon e nițel cam îngust : îl pui în încurcătură cînd îi interzici munca lui specifică ; cred că va aduce într-adevăr contribuții foarte profunde — pe linia cercetării, știi. Eu unul nu aș ceda niciodată acestei preocupări ; totdeauna am fost ușuratic. Dar pe un ecleziasat îl leagă un nod ceva mai strîns. Dacă ar fi numit episcop, ce mai ! — a scris un pamflet foarte bun în favoarea lui Peel. Dacă ar fi numit episcop ar avea parte de mai multă mișcare, și de mai multă pompă — n-ar mai fi atît de uscat ! Îți recomand însă să vorbești cu doamna Casaubon. Este destul de inteligentă pentru a înțelege, așa e nepoata mea. Spune-i că soțul ei are nevoie de animație, de divertisment ; pune-o la curent cu tactica distracțiilor.

Chiar și fără sfatul domnului Brooke, Lydgate luase hotărîrea de a vorbi cu Dorotea. Ea nu fusese de față cînd unchiul ei făcuse sugestiile acelea plăcute cu privire la modul în care ar putea fi înviorată viața de la Lowick, dar de obicei se afla la căpătîiul soțului său, iar semnele sincere de intensă îngrijorare, vădite pe chipul și în glasul ei în legătură cu orice putea afecta mintea sau sănătatea lui, alcătuiau o dramă a cărei desfășurare Lydgate era înclinat să o urmărească. Își zicea că nu face decît bine dezvăluindu-i adevărul cu privire la probabilitățile de viitor ale domnului Casaubon, dar socotea totodată că ar fi interesant să aibă cu ea o convorbire confidențială. Unui

medic îi place să facă observații psihologice și, câteodată, urmîndu-și cercetările, se lasă ușor ispitit să se lanseze în profeții grave, pe care viața și moartea le zădărnicesc ca pe-o nimica toată. Lydgate satirizase adeseori aceste preziceri gratuite și intenționa acum să se ferească de ele.

Întrebă de doamna Casaubon dar, după ce află că ieșise la plimbare, se pregăti să plece, cînd tocmai apărură Dorotea și Celia, îmbujorate amîndouă de lupta cu vîntul de martie. Cînd Lydgate o rugă să stea de vorbă cu el între patru ochi, Dorotea deschise ușa bibliotecii, care se nimerise să fie cea mai apropiată încăpere, fără să se gîndească în clipa aceea la altceva decît la ce-ar putea spune doctorul despre domnul Casaubon. Era pentru prima dată că intra în acea cameră de cînd se îmbolnăvisese soțul ei, și servitorul nu se obosisese să deschidă obloanele. Pe îngustele *oberlicht*-uri se strecura însă lumină suficientă pentru a citi.

— Nădăjduiesc că lumina aceasta sumbră nu vă supără, zise Dorotea, oprindu-se în picioare în mijlocul încăperii. Odată ce ați interzis lecturile, biblioteca a fost scoasă din uz. Dar sper că domnul Casaubon va fi în cîrînd din nou aci. Starea lui nu prezintă ameliorări?

— Ba da, ameliorări mult mai rapide decît m-am așteptat la început. Într-adevăr, aproape că și-a redobîndit sănătatea obișnuită.

— Vă temeți de o revenire a bolii? întrebă Dorotea, a cărei ureche ageră prinsese o anumită semnificație în tonul lui Lydgate.

— Asupra unor astfel de cazuri este deosebit de greu să te pronunți, replică Lydgate. Singurul punct asupra căruia pot emite o opinie certă este că ar fi de dorit să vegheați cu atenție, ca nu cumva domnul Casaubon să-și încordeze, sub vreo formă sau alta, energia nervoasă.

— Vă implor să-mi vorbiți absolut deschis, i se adresă Dorotea, pe un ton rugător. Nu pot suporta gîndul că s-ar putea să existe vreun element ignorat de mine care, dacă

I-aș fi cunoscut, m-ar fi determinat să acționez în mod diferit.

Cuvintele țîsniră ca un strigăt : evident era glasul vreunei stări de spirit care o afectase recent.

— Luați loc, adăugă, așezîndu-se și ea pe cel mai apropiat fotoliu și aruncîndu-și boneta și mănușile, cu aceea instinctivă abandonare a formalismului manifestată cînd se dezbate o mare problemă de viață.

— Ceea ce-mi spuneți acum îmi justifică punctul de vedere, zise Lydgate. Cred că menirea unui medic este, pe cît se poate, tocmai aceea de a împiedica nașterea unor asemenea regrete. Vă rog să țineți însă seamă că domnul Casaubon reprezintă unul din acele cazuri în care este nespus de dificil să dai un verdict asupra finalului. S-ar putea prea bine să trăiască încă cincisprezece ani, ba chiar mai mult, fără ca sănătatea să i se înrăutățească.

Dorotea pălise puternic și, cînd Lydgate se opri, șopti :

— Vreți să spuneți dacă sîntem foarte grijulii.

— Da, dacă luați aminte să nu treacă prin agitații mentale de nici un fel, și dacă aveți grijă să nu lucrați cu un zel excesiv.

— Ar fi foarte nenorocit dacă ar trebui să renunțe la munca lui, răspunse Dorotea, prevăzînd într-o străfulgerare că pentru soțul ei asta ar însemna o calamitate.

— Sînt conștient de acest lucru. Singura soluție este să încercăm, pe toate căile directe și indirecte, să introducem moderație și varietate în ocupațiile lui. Dacă se menține un concurs favorabil de împrejurări, după cum am spus, nu există nici o primejdie imediată din partea acelei afecțiuni cardiace care cred că a fost cauza recentului atac. Pe de altă parte, este posibil ca afecțiunea să evolueze mai rapid : avem de a face cu unul din cazurile în care moartea intervine cîteodată subit. Nu trebuie neglijat nimic din ce ar putea împiedica un asemenea dezvoltămînt.

Se lăsă o tăcere în care Dorotea rămase ca o stană de piatră, deși viața pulsa în ea atât de intens, încît niciodată pînă atunci mintea ei nu mai parcursese în zbor, într-un răstimp așa de scurt, atîtea scene și argumente.

— Ajută-mă, te rog, rosti ea, în cele din urmă, cu glas la fel de scăzut. Spune-mi ce pot face.

— Ce părere aveți despre o călătorie în străinătate ? Ați fost recent la Roma, mi se pare.

Amintirile care făceau ca această soluție să fie cu totul lipsită de speranță stîrniră un nou vîrtej de asociații, care o smulse pe Dorotea din palida ei imobilitate.

— A, asta nu ar servi la nimic — ar fi mai rău decît orice — glăsui ea, pierdută ca un copil, în timp ce lacrimile i se rostogoleau pe obraji. Nu ar fi de nici un folos să-i indicați ceva ce nu i-ar face plăcere.

— Aș vrea să vă fi putut cruța această durere, zise Lydgate, profund mișcat, minunîndu-se totuși de căsnicia ei. Femei ca Dorotea nu intraseră în tradițiile lui.

— Ai procedat bine vorbindu-mi deschis. Îți mulțumesc că mi-ai înfățișat adevărul.

— Aș dori să înțelegeți că nu voi pomeni nimic din toate acestea domnului Casaubon personal. Cred că pentru dînsul este de dorit să nu știe nimic mai mult decît pînă acum; doar că nu trebuie să se surmeneze și că trebuie să respecte anumite reguli. Orice îngrijorare ar avea tocmai efectul nedorit.

Lydgate se ridică și Dorotea se sculă mecanic, odată cu el, descheindu-și pelerina și aruncînd-o de parcă ar fi sufocat-o. Doctorul făcu o plecăciune și dădu să plece, cînd un impuls care s-ar fi prefăcut într-o rugăciune dacă ar fi fost singură, o făcu să rostească, cu un suspin în glas :

— Ah, dumneata ești un om înțelept, nu-i așa ? Știi totul despre viață și despre moarte. Dă-mi un sfat. Spune-mi, ce-aș putea face ? A trudit întreaga lui viață și păs-

trează aceeași intenție și pentru viitor. Nu are nici o altă preocupare. Și mie nu-mi pasă de nimic altceva...

Ani de zile după aceea, Lydgate avea să-și amintească impresia pe care i-a produs-o acel apel involuntar — acel strigăt de la suflet la suflet, impulsional de conștiința că amândoi, făpturi cu firi înrudite, înfruntau același mediu ostil, aceeași viață tulbure, luminată de scăpărări răzlețe. Dar ce putea el să-i spună în clipa aceea afară de faptul că are să-l vadă din nou a doua zi pe domnul Casaubon ?

După plecarea lui Lydgate, lacrimile Doroteei țîșniră năvalnic și-o ușurare de apăsarea ce-o înăbușea. Apoi își șterse ochii, își aminti că nu are voie să-și trădeze deznădejdea în fața soțului ei, și-și roti privirea prin încăpere, spunîndu-și că trebuie să-i dea dispoziții servitorului să facă curățenie ca de obicei, deoarece domnul Casaubon ar putea dori dintr-o clipă într-alta să intre acolo. Pe masa lui de scris zăceau scrisori pe care le lăsase neatinsc din dimineața cînd căzuse la pat și, printre ele, după cîte își amintea bine Dorotea, se aflau și misivele tînarului Ladislaw ; cea adresată ei rămăsese încă nedeschisă. Asociațiile trezite de scrisorile acelea deveniseră și mai durcuroase după atacul subit, pe care poate că și agitația provocată de izbucnirea ei contribuisese să-l dezlănțuie : va fi timp să le citească atunci cînd aveau să-i fie din nou înmîinate, și nu era deloc dispusă să le scoată acum din bibliotecă. Îi veni însă în gînd că ar putea să le pună deoparte, ca să nu cadă din nou sub ochii domnului Casaubon ; oricare ar fi fost pricina supărării resimțite la citirea lor, trebuia, dacă se putea, să nu mai fie sîcîit ; și ochii ei parcurseră mai întîi scrisoarea adresată soțului, ca să se încredințeze dacă e sau nu necesar să răspundă, în scopul de a împiedica o vizită jignitoare.

Will scria de la Roma, și începea prin a declara că obligațiile lui față de domnul Casaubon erau prea profunde, pentru ca orice mulțumiri să nu pară nînsemnate. Hotărît că, dacă nu s-ar fi arătat recunoscător, ar fi în-

semnat să fie nemernicul cel mai sărac cu duhul care a găsit vreodată un prieten generos. A se pierde în cuvinte de mulțumire ar fi fost totuna cu a spune : „Sînt onest“. Dar Will ajunsese să priceapă că defectele lui — defecte subliniate adesea de domnul Casaubon în persoană — necesitau, pentru îndreptarea lor, acea poziție mai fermă pe care generozitatea rudei sale o împiedicase pînă atunci să se afirme. Nutrea convingerea că și-ar putea exprima cel mai bine recunoștința, dacă așa ceva ar fi posibil — vădînd totodată și roadele educației pentru care era îndatorat — dacă pe viitor ar înceta să mai accepte deplasarea, în direcția lui, a unor fonduri asupra cărora alții puteau emite pretenții mai îndreptățite. Venea în Anglia ca să-și încerce norocul, așa cum erau siliți să facă mulți alți tineri al căror unic capital consta din creierul lor. Prietenul său Naumann dorise să-l însărezeze cu remiterca tabloului „Disputa“ — pînză pictată pentru domnul Casaubon, cu a cărui învoire, precum și cu a doamnei Casaubon, urma să le aducă personal lucrarea. O scrisoare adresată la Poste Restante, la Paris, în termen de două săptămîni, urma să-l oprească — dacă era necesar — să sosească într-un moment nepotrivit.

Atașa o scrisoare pentru doamna Casaubon, în care continua o discuție despre artă începută la Roma.

Deschizînd scrisoarea adresată ei, Dorotea văzu că era o însuflețită continuare a muștrărilor pe care tînărul i le făcuse pentru fanatica ei compasiune și pentru îndărătnica ei lipsă de încîntare care o împiedica să ia lucrurile așa cum sînt ; scrisoarea era o revărsare a vivacității lui tinerești ; cu neputință să o citească pe loc. Începu imediat să cîntărească în ce mod trebuia să acționeze cu privire la cealaltă scrisoare ; poate că mai era timp să-l împiedice pe Will să vină la Lowick. Dorotea sfîrși prin a-i da scrisoarea unchiului ei, care se mai afla în casă, rugîndu-l să-l înștiințeze pe Will că domnul Casaubon fusese bol-

nav și starea sănătății lui nu-i îngăduia să primească nici un musafir.

Nimeni nu se arăta mai grabnic dispus să scrie o epistolă decât domnul Brooke ; pentru el unica dificultate era aceea de a compune o scrisoare scurtă, și când încerca așa ceva, idcile i se lăbărtau pe trei pagini largi și pe fețele interioare. O asigură cu simplitate pe Dorotea :

— Nici o grijă, o să-i scriu, scumpa mea. Tînărul are o mare inteligență — acest june Ladislav e un tînăr care o să-și croiască drum în viață, asta ți-o spun eu. E o scrisoare bună — vădește simțul lui de înțelegere a lucrurilor, știi. Oricum, am să-l informez despre Casaubon.

Dar vîrfu penei domnului Brooke era un factor dotat cu gîndire proprie ; elabora fraze — mai cu seamă din cele binevoitoare — mai înainte ca restul minții sale să le poată ajunge din urmă așa cum s-ar fi cuvenit. Pana exprima singură regrete și propunea unele soluții care, cînd le citea domnul Brooke, păreau meșteșugit formulate — reprezentînd, în mod surprinzător, exact ceea ce trebuia spus, și urmînd să determine o consecință la care nici nu se gîndise. În cazul de față, pana lui găsea că era mai mare păcatul ca tînărul Ladislav să nu răsară pe meleagurile lor tocmai la vremea aceea, pentru ca domnul Brooke să-l poată cunoaște mai temcinic și să poată discuta pe îndelete despre îndelung neglijatele desene cu subiecte italiene ; de asemenea, pana exprima un interes atît de viu față de un tînăr care pășea în viață cu un stoc de idei personale — încît, pe la capătul celei de-a doua file, tot pana îl convinse pe domnul Brooke să-l invite pe tînărul Ladislav — de vreme ce tot nu putea fi primit la Lowick — să vină la Tipton Grange. De ce nu ? Puteau găsi o sumedenie de lucruri de făcut împreună, și perioada aceea era tocmai una de deosebită dezvoltare — orizontul politic se lărgea — pe scurt, pana domnului Brooke se avînta într-un mic discurs pe care îl redactase nu de mult pentru acel organ publicat în condiții imperfecte, *Pionierul din Middlemarch*.

În timp ce domnul Brooke pecetluia această scrisoare, se simțea cuprins de efuziune și de un aflux de proiecte ce-țoase : un tânăr capabil de a da formă ideilor ; *Pionierul* menit să croiască poteca unui nou candidat ; valorificarea documentelor personale — cine știe ce-ar putea ieși din toată treaba asta ? Dat fiind că Celia urma să se mărite curînd, ar fi fost foarte plăcut să aibă la masa lui un tânăr, măcar pentru o bucată de vreme.

Dar plecă fără a-i spune Dorotei ce înșirase în scrisoare, fiindcă ea era preocupată de îngrijirile date soțului ei și — la urma urmei, lucrurile acelea nu prezentau importanță pentru ea

Cap. XXXI

Vei ști al clopotului dangăt imens,
Prea vast să-i dai imbold ? Ci doar
un flaut
Să cînte-n fin metal : ager s-ascuți
Pînă ce-o curge viu nota — argintiu
Ton. Tremura-va-apoi clopotul vast,
Masa, cu unde mii, va da răspuns
În jos, dulce unison.

În seara aceea, Lydgate îi vorbea domnișoarei Vincy despre doamna Casaubon și puse un anumit accent pe puternicul sentiment ce părea să-l nutrească pentru acel soț formalist și studios, cu treizeci de ani mai în vîrstă decît ea.

— Bineînțeles că e devotată soțului ei, zise Rosamunda, dînd a înțelege că e lucrul cel mai firesc, idee pe

care omul de știință o privea ca pe cea mai drăgălașă trăsătură a unei femei.

Dar, în același timp, fata se gîndea că nu era o situație prea tristă să fii stăpînă la Lowick Manor, și să ai un bărbat care prezintă perspectiva de a muri cîrind

— O gașești foarte frumoasă ?

— Desigur că e frumoasă, dar nu m-am gîndit la asta, o asigură Lydgate.

— Presupun că dacă te-ai fi gîndit ar fi însemnat o atitudine neprofesională, insinuă Rosamunda, făcînd gro-pițe în obraji. Dar ce iute se mai lărgeste clientela du-mitale ! Cred că mai înainte ai fost chemat la Chettam, și acum la Casauboni.

— Da, zise Lydgate, pe un ton de recunoaștere for-țată. Dar în realitate îmi place mai puțin să tratez ase-menea oameni, decît pacienții mei săraci. Cazurile lor sînt mai monotone și trebuie să ascuți cu respect diferite absurdități.

— Nu mai multe decît în Middlemarch, spuse Rosa-munda. Și cel puțin te plimbi pe coridoare largi și pre-tutindenii te întîmpină mireasma petalelor de trandafir.

— Asta e adevărat, *Mademoiselle* de Montmorency, grăi Lydgate, aplecîndu-și capul și ridicînd cu degetul inelar gingașa batistă aflată în gura săculețului, ca și cum s-ar fi desfătat cu mireasma ei, în timp ce o privea pe tînără zîmbind.

Dar acest agreabil spirit de dezinvoltă neangajare cu care Lydgate dădea tîrcoale în jurul florii din Middle-march nu putea să dureze la nesfîrșit. În orașul acela nu existau posibilități mai mari decît în altul de a-ți găsi o izolare socială, și două persoane care flirtau cu perse-verență nu puteau cu nici un chip să scape de diferite in-curcături, greutăți, lovituri, ciocniri, mișcări, prin mijlo-cirea cărora lucrurile merg mai departe. Orice făcea domnișoara Vincy, trebuia neapărat să fie remar-cat, iar persoana ei se bucura poate de și mai multă aten-

tie din partea admiratorilor și a criticilor, fiindcă tocmai atunci doamna Vincy, după oarecare luptă, plecase pentru o bucată de timp cu Fred la Stone Court, întrucît nu avea alt mijloc de a-l mulțumi pe bătrînul unchi, și, totodată, pentru a-l păzi pe fiul ei de Mary Garth care, pe măsură ce boala lui Fred se risipea, apărea drept o noră tot mai puțin dezirabilă.

Mătușa Bulstrode, bunăoară, venea ceva mai des pe la Lowick Gate, ca să o vadă pe Rosamunda, acum că era singură. Căci doamna Bulstrode nutrea sentimente de adevărată soră pentru fratele ei; își spunea mereu că ar fi putut face un mariaj mai bun, totuși ținea mult la copii. Doamna Bulstrode era de multă vreme intimă cu doamna Plymdale. Împărtășeau aproape aceleași preferințe în materie de mătăsuri, modele pentru lenjerie, porțelanuri și clerici; își făceau confidențe cu privire la micile tulburări intervenite în sănătatea lor și la rînduiele gospodărești, iar feluritele mici aspecte prin care doamna Bulstrode își vădea superioritatea — anume, mai multă seriozitate, mai multă admirație pentru intelect, și o casă situată afară din oraș — slujeau cîteodată să dea culoare conversației lor, fără a le dezmina însă: amîndouă erau femei bine intenționate, dar își cunoșteau prea puțin propriile țeluri.

Doamna Bulstrode, făcîndu-i o vizită matinală doamnei Plymdale, spusese în treacă că nu poate rămîne mai mult, deoarece se duce să o vadă pe biata Rosamunda.

— De ce spui „biata Rosamunda“? întrebă doamna Plymdale, o femeiușcă scundă, cu ochi rotunzi, ca un șoim îmblînzit.

— E atît de dragălașă și a fost crescută cu atîta nesocotință! Știi, mama ei are întotdeauna aerul acela de ușurătate care mă determină să-mi fac griji pentru soarta copiilor.

— Ei bine, Harriet, dacă se cade să-mi rostesc gîndul, glăsui cu emfază doamna Plymdale, trebuie să măr-

turisesc că toată lumea presupune că tu și cu domnul Bulstrode sînteți încîntați de cele întîmplate, pentru că ați făcut tot ce-ați putut ca să-l susțineți în carieră pe domnul Lydgate.

— Selina, ce vrei să spui ? întrebă doamna Bulstrode, cu mirare neprefăcută.

— Nu că nu m-aș bucura sincer pentru Ned, urmă doamna Plymdale. Hotărît că lui îi dă mina mai curînd decît altor persoane să țină trena potrivită unei asemenea neveste, dar aș dori să-și îndrepte privirile într-altă parte. Totuși, o mamă are și ea neliniștile ei, pentru că alți tineri, ca urmare a unui asemenea fapt, ar păși pe calea dezmațului. Pe lîngă aceasta, dacă aș fi obligată să vorbesc, aș spune că nu îndrăgesc străinii proaspăt picați într-un oraș.

— Nu știu, Selina, zise doamna Bulstrode, vorbind la rîndul ei apăsător. Cîndva și domnul Bulstrode a fost un străin aici. Avram și Moise au fost străini în țara lor, și sîntem povățuiți să-i întîmpinăm pe străini ca niște gazde. Mai cu seamă, adăugă după o scurtă pauză, cînd nu li se poate găsi nici un cusur.

— Nu vorbeam în sens religios, Harriet. Vorbeam ca mamă.

— Selina, sînt sigură că nu m-ai auzit niciodată rostind vreun cuvînt împotriva măritişului vreunei nepoate de-a mele cu fiul tău.

— A, pe domnișoara Vincy o stăpînește trufia — sînt sigură că nu e nimic altceva la mijloc, zise doamna Plymdale, care pînă atunci nu-i făcuse încă niciodată confidențe complete Harrietei pe tema aceea. Nici un tînr din Middlemarch nu e de ajuns de bun pentru ea ; am auzit-o pe maică-sa pretinzînd una ca asta. Cred că asemenea îngîmfare nu vădește spirit creștinesc. Dar acum, din toate cite aud, și-a găsit un bărbat la fel de orgolios ca și dînsa.

— Nu cumva vrei să afirmi că ar fi ceva între Rosamunda și doctorul Lydgate ? întrebă doamna Bulstrode, simțindu-se umilită din pricina ignoranței sale.

— E cu putință să nu știi, Harriet ?

— A, eu ies în lume atît de puțin ; și nu mă dau în vînt după bîrfeli ; sincer vorbind, nu ascult nici una. Întilnești foarte mulți oameni pe care nu-i înțelegi. Cercul vostru este destul de diferit de relațiile noastre.

— Bine, dar cînd e vorba de nepoata voastră și de marele favorit al domnului Bulstrode — și al tău, sînt sigură, Harriet... O vreme am crezut că ți-ai pus ochii pe el pentru Kate, cînd o mai crește fata.

— Nu cred că deocamdată poate fi ceva serios între ei, o asigură doamna Bulstrode. Altminteri, cu siguranță că fratele meu mi-ar fi spus.

— Bine, fiecare se poartă cum crede, dar presupun că nimeni nu-i poate vedea împreună pe Rosamunda și pe domnul Lydgate fără a-i socoti logodnici. Oricum, nu e treaba mea. Vrei să-ți arăt modelul de mitene ?

După această întrevvedere, doamna Bulstrode se duse la nepoata ei, cu mintea împovărată de o nouă greutate. Personal, purta veșminte foarte arătoase, dar observă cu un regret ceva mai pronunțat ca de obicei că Rosamunda, care tocmai intrase în încăpere îmbrăcată într-o rochie de oraș, era gătită aproape la fel de costisitor. Doamna Bulstrode era o ediție feminină mai mică a fratelui său și nu avea nimic din paloarea și tonurile stinse ale soțului ei. Își măsură nepoata cu o privire cinstită, deschisă, și i se adresă fără nici un fel de ocoliș :

— Ești singură, pe cîte vād, scumpa mea, începu ea, rotindu-și în jur privirea gravă, cînd intrară împreună în odaia de primire.

Rosamunda era sigură că mătușa ire ceva deosebit să-i spună și se așază alături de ea. Cu toate acestea, ruja de la marginea bonetei Rosamundei răspîndea atîta farmec, încît era imposibil să nu dorești una la fel pentru

Kate, iar ochii doamnei Bulstrode, care păstrau destulă agerime, dădură ocolul aceluia circuit plisat, în timp ce continua să vorbească :

— Tocmai am auzit despre tine ceva care m-a surprins foarte mult, Rosamunda.

— Ce anume, mătușă ? Ochii Rosamundei colindau de asemeni peste amplul guler brodat al mătușii.

— Zău dacă-mi vine să cred — să te fi logodit tu fără să știu eu — fără ca taică-tău să-mi spună un cuvânt ?

La acest pasaj, ochii doamnei Bulstrode întâlneau în sfârșit pe cei ai Rosamundei, care roși puternic și grăi :

— Nu m-am logodit, mătușă.

— Cum se face, atunci, că fiecare afirmă acest lucru — că tot orașul numai despre asta vorbește ?

— Ce flecărește orașul cred că are prea puțină importanță, rosti Rosamunda, satisfăcută în sinea ei.

— Vai, scumpa mea, fii mai chibzuită ; nu-ți disprețui astfel semenii ! Adu-ți aminte că ai și trecut de douăzeci și doi de ani și nu vei dispune de avere : sînt sigură că tatăl tău nu e în stare să pună nimic deoparte. Domnul Lydgate este un intelectual și e foarte deștept ; știu că asta reprezintă o atracție. Și mie îmi place să stau de vorbă cu asemenea bărbați, iar unchiul tău îl găsește foarte priceput. Profesia lui însă nu e defel bănoasă aici. Bineînțeles, viața pămîntească nu înseamnă totul, dar rareori un medic are vederi cu-adevărat evlavioase — găsești la ei prea multă trufie a intelectului. Iar tu nu ești făcută să te măriți cu un om sărac.

— Domnul Lydgate nu este un om sărac, mătușă. Are rude foarte suspuse.

— El însuși mi-a spus că e sărac.

— Asta fiindcă este deprins cu oameni care trăiesc pe picior mare.

— Scumpa mea Rosamunda, tu nu trebuie să te gîndești la un trai pe picior mare.

Rosamunda lăsă ochii în jos și se jucă cu săculețul. Nu era o tânără domnișoară repezită și nu dădea replici tăioase, dar înțelegea să trăiască după pofta inimii.

— Atunci, e chiar adevărat? întrebă doamna Bulstrode, aruncându-i nepoatei o privire plină de seriozitate. Tu te gîndești la domnul Lydgate; există o anumită înțelegere între voi, deși tatăl tău nu are habar. Fii deschisă cu mine, scumpa mea Rosamunda: domnul Lydgate ți-a cerut într-adevăr mîna?

Sărmana Rosamunda trecea printr-o stare de spirit foarte neplăcută. Privise ca pe ceva foarte firesc sentimentele și intențiile lui Lydgate; acum însă, că mătușa puneă această întrebare, nu-i plăcea că nu e în stare să-i răspundă: „Da“. Mîndria ei era rănită, dar obișnuita stăpînire de sine o ajută.

— Te rog să mă scuzi, mătușă. Aș prefera să nu discut acest subiect.

— Sint convinsă că nu ți-ai dăruit inima unui bărbat lipsit de perspective clare, scumpa mea; și cînd te gîndești la cele două propuneri excelente pe care știu că le-ai refuzat! Una e încă la discreția ta, dacă n-o vei respinge. Cunosce o fată de o foarte mare frumusețe care, tot stînd să aleagă, a făcut pînă la urmă un mariaj prost. Domnul Ned Plymdale este un tînăr drăguț — unii l-ar considera chiar chipeș; și e fiu unic, iar o afacere cuprinzătoare de soiul ăsta e mai bună decît o profesie liberă. Nu că măritișul ar fi totul pe lume. Aș vrea să cauți mai întîi calea către Împărăția Domnului. Dar o fată trebuie să fie stăpînă pe propria ei inimă.

— Nu i-aș dăru-i-o domnului Ned Plymdale în vecii vecilor, dacă ar fi după mine. L-am și refuzat. Dacă m-aș îndrăgosti, aș iubi o singură dată și pentru totdeauna, afirmă Rosamunda, încurajată de impresia că e o eroină romantică, și jucînd cu drăgălășenie acest rol.

— Văd cum stau lucrurile, scumpa mea, zise doamna Bulstrode cu glas melancolic, ridicîndu-se să plece. Ai

îngăduit ca afecțiunea ta să fie angajată, fără a fi împărtaşită.

— Nu, asta nu ! exclamă cu energie Rosamunda.

— Atunci, ai chiar deplina încredere că domnul Lydgate nutrește un sentiment serios pentru tine ?

La această întrebare, obrații Rosamundei fură cuprinși de o văpaie strălucitoare ; se simțea ofensată. Se decise să păstreze tăcere, așa că mătușa o părăsi cu-atît mai convinsă.

În treburile lumești, care-l lăsau indiferent, domnul Bulstrode era dispus să facă ceea ce-i cerea soția, și în împrejurarea amintită, ea dorea, fără a-i expune motivele, ca la primul prilej de conversație cu domnul Lydgate să afle dacă tînărul avea intenția de a se însura curînd. Rezultatul fu o negare categorică. Fiind luat din scurt, după un interogatoriu riguros, domnul Bulstrode o lămuri că Lydgate vorbise așa cum n-ar fi vorbit un bărbat care ar nutri o afecțiune ce ar putea duce la o căsătorie. Doamna Bulstrode simțea acum că în fața ei stă o îndatorire serioasă și puse la cale în curînd un *tête-à-tête* cu Lydgate, în cursul căruia trecu de la întrebări asupra sănătății lui Fred Vincy și de la exprimarea sincerei neliniști resimțite pentru soarta familiei numeroase a fratelui ei, la observații cu caracter general asupra pericolelor care-i pîndesc pe tineri cînd e vorba să-și rînduiască viața. Tinerii se dovedesc adesea nechibzuți și prilejuiesc dezamăgiri, dînd slabă răsplată pentru ceea ce s-a investit în ei, iar o fată e expusă la multe situații imprevizibile care pot să stea în calea perspectivelor ei.

— Îndeosebi cînd e fermecătoare și cînd părinții ei primesc în casă o societate numeroasă, preciză doamna Bulstrode. Domnii îi acordă atenție și o acaparează, de dragul unei simple plăceri de moment, ceea ce îi alungă pe ceilalți pretendenți. Cred că este o răspundere coplecitoare, domnule Lydgate, să zădărnicești perspectivele unei fete.

Aci doamna Bulstrode își aținti ochii asupra doctorului, cu scopul foarte clar de a-i da un avertisment, dacă nu de a-l muștra.

— E limpede, recunosc Lydgate, uitându-se la ea, poate chiar răspunzând oarecum privirii gazdei. Pe de altă parte, grozav de înfumurat trebuie să mai fie un bărbat ca să-și bage în cap ideea că nu trebuie să acorde atenție unei tinere domnișoare, ca nu cumva aceasta să se înamoreze de el, sau să nu-și închipuie ceilalți așa ceva.

— Vai, domnule Lydgate, știi bine ce avantaje prezintă dumneata. Știi că tinerii noștri nu se pot măsura cu dumneata. Și când frecvențezi o casă, faptul poate pleda foarte puternic împotriva șansei fetei de a face o partidă bună și o împiedică să primească alte propuneri, chiar dacă i se cere mîna.

Lydgate se simțea mai puțin flatat de avantajul lui asupra feluriților Orlando din Middlemarch, cît sîciit de aluziile doamnei Bulstrode. Aceasta știa că folosisese frazeologia impresionantă cerută de împrejurarea aceea specială : întrebuițînd cuvîntul superior „pleda“, aruncase un vîl nobil asupra unei mulțimi de amănunte destul de evidente.

Lydgate cam fierbea ; cu o mîna își dădu părul peste cap, cu cealaltă scotoci febril prin buzunarul vestei, apoi se aplecă să cheme firavul propelicar negru, care ghici că se cade să refuze mîngîierile lui sterile. Dar doamna Bulstrode, care nu mai avea nici o îndoială că fusese înțeleasă, schimbă cursul discuției.

Cred că *Pildele lui Solomon* au omis să arate că, așa cum guști prundișul cînd ai cerul gurii vătămat, tot astfel primește o conștiință încărcată insinuările. În ziua următoare, domnul Farebrother, despățindu-se pe stradă de Lydgate, lansă presupunerea că se vor întîlni în cursul serii în casa Vincy. Lydgate răspunse sec că nu — intru-

cît avea de lucru și trebuia să renunțe de a mai ieși serile.

— Cum, ai de gînd să te lași legat de catarg, 'ai — și să-ți astupi urechile cu ceară? întrebă vicarul. Ei bine, dacă nu intenționezi să te lași cucerit de sirene, bine faci luînd precauțiuni la vreme.

Cu cîteva zile mai înainte, Lydgate nu ar fi acordat atenție unor asemenea cuvinte, judecîndu-le că fac parte din felul obișnuit al vicarului de a vedea lucrurile. Acum însă păreau să conțină o aluzie care confirma impresia că se făcuse de rîs și că se purtase astfel încît fusese greșit înțeles; nu credea același lucru în ce o privește pe Rosamunda, avînd convingerea că fata luase totul la fel de ușor ca și el. Fata avea tact și o intuiție receptivă la toate nuanțele, în ce privește manierele; dar oamenii în mijlocul cărora trăia erau niște încurcă-lume și călcau în străchini. Oricum, eroarea nu trebuia împinsă mai departe. Se hotărî, și-și menținu hotărîrea, să nu mai treacă pe la locuința domnului Vincy decît cu prilejul unor vizite strict profesionale.

Pe Rosamunda o copleși nefericirea. Neplăcerea stîrnită de întrebările mătușii ei sporea într-una, pînă ce, la capătul a zece zile în care nu-l mai văzuse pe Lydgate, începu să simtă groază de deșertul care s-ar putea ivi în viața ei, groază de acel burete fatal care șterge cu-alîta ușurință speranțele muritorilor. Lumea va fi de aci înainte pentru ea o uscăciune, o pustietate pe care vrăjile unui magician o prefăcuseră, pentru un scurt răgaz, într-o grădină. Fata simțea că începe să cunoască fiorul unei iubiri dezamăgite, simțea că nici un alt bărbat nu ar putea prilejui înălțarea unui edificiu aerian atît de încîntător ca acela de care se bucurase în ultimele șase luni. Biata Rosamunda nu mai avea poftă de mîncare și se simți pierdută ca Ariadna — ca o fermecătoare Ariadna de scenă, lăsată în drum cu toate cutiile ei pline de costume și fără nici o nădejde de a găsi altă diligență.

Există pe lume puzderie de amestecuri minunate care toate deopotrivă sînt numite „iubire“, și pretind privilegiile unei sublime suferințe ce oferă o scuză bună pentru orice (în literatură și dramă). Din fericire, Rosamunda nu se gîdea să săvîrșească nici un act disperat : își împleti părul la fel de frumos ca de obicei și își păstră cu mîndrie calmul. Presupunerea ei cea mai optimistă era că mătușa Bulstrode intervenise în vreun fel pentru a împiedica vizitele lui Lydgate : orice ar fi fost preferabil decît o indiferență ivită spontan în inima lui. Cine își închipuie că zece zile reprezintă un interval prea scurt — nu pentru uitare, cădere în frivolitate sau alte efecte măsurabile ale pasiunii — ci pentru a pune în mișcare întregul circuit spiritual al ipotezelor alarmante și al dezamăgirii, acela ignoră ce se poate petrece în eleganta trîndăvie a minții unei tinere domnișoare.

În a unsprezecea zi, însă, cînd părăsi Stone Court, doamna Vincy îl rugă pe Lydgate să-l înștiințeze pe soțul ei că se petrecuse o schimbare vizibilă în starea sănătății domnului Featherstone și că îl ruga să vină la Stone Court în aceeași zi. De fapt, Lydgate ar fi putut să treacă pe la depozit, sau i-ar fi putut scrie domnului Vincy un bilet, pe o filă din agenda lui, lăsîndu-i-l la ușă. Totuși, se pare că aceste simple soluții nu-i trecură prin minte, ceea ce ne îndreptățește concluzia că nu avea vreo obiecție puternică împotriva unei vizite făcute la o oră cînd domnul Vincy nu era acasă, pentru a-i lăsa domnișoarei Vincy biletul. Un bărbat poate refuza, din diferite motive, să țină tovărășie unei femei, dar nici măcar un înțelept nu s-ar arăta mulțumit știind că nimeni nu tînjește după el. Vizita de acum însemna un fel grațios, comod, de a cîrpi noile obiceiuri pe stofa celor vechi, și de a schimba cîteva cuvinte sprîntare cu Rosamunda, în legătură cu rezistența lui la desfrîu și cu ferma decizie de a trece la un post îndelungat, privîndu-se chiar de sunete armonioase. Trebuie să mărturisim, de asemeni, că speculațiile

de moment cu privire la toate temeiurile posibile ale aluziilor doamnei Bulstrode izbutiseră să se îndeplinească, ai-doma unor firicele de păr, captate în păienjenişul mai des al gândurilor sale.

Domnişoara Vincy era singură şi roşi atât de puternic când Lydgate intră în încăpere, încît şi el se simţi la fel de stingherit şi, în loc să deschidă vorba pe un ton glumeţ, începu pe dată să explice motivul vizitei sale şi să o roage, în mod aproape ceremonios, să-i transmită tatălui ei mesajul. Rosamunda, care în prima clipă simţise parcă din nou fericirea de altă dată, fu rănită adînc de comportarea lui Lydgate; roşeata îi pieri din obraji, şi încuviinţă cu răceală, fără să adauge vreun cuvînt de prisos, în timp ce o banală croşetătură la care lucra îi îngădui să se ferească de a-l privi pe Lydgate mai sus de vîrfurile bărbiei. În toate eşecurile, începutul face cit jumătate din întreaga nereuşită. După ce stătu vreo două minute, ce-i părură nespuse de lungi, răsucindu-şi cravaşa în mîna fără a putea rosti vreun cuvînt, Lydgate se ridică, dînd să plece, şi Rosamunda, enervată de lupta dintre jignirea suferită şi efortul de a nu se trăda, scăpă din mîini croşetătura şi, ca speriată, se ridică şi ea, cu un gest mecanic. Lydgate se aplecă numaidecît să ia de jos lăntişorul. Cînd se ridică, se afla foarte aproape de o faţă fermecătoare, înălţată pe postamentul unui gît armonios, pe care se deprinsese să-l vadă rotîndu-se cu cea mai desăvîrşită graţie conştientă de sine. Dar cînd îşi îndreptă de astădată ochii asupra ei, văzu un anumit tremur deznădăjduit, care îl impresionează în chip cu totul nou şi-l făcu să se uite la Rosamunda, cu o străfulgerare întrebătoare. În clipa aceea fata avea o atitudine la fel de puţin căutată ca un copil de cinci ani: simţea că îi dau lacrimile şi că în zadar va încerca să facă altceva decît să le lase să stea ca roua pe o floare albastră sau să-i lungească pe obraji, după plăcerea lor.

Momentul acela de naturalețe a fost atingerea ușoară care cristalizează simțămintele : a prefăcut cu repeziciune flirtul în iubire. Amintiți-vă că ambițiosul care privea acele „nu-mă-uita“ scăldate în rouă era un om cu inimă caldă și un tânăr nehibzuit. Nu știu pe unde rătăcise croșetătura ; în adâncurile sale sufletești, se înfiripase o idee care deșteptase miraculos puterea iubirii ce zăcea îngropată acolo, nu în sicriu pecetluit, ci sub un strat subțire de pământ afinat, cel mai lesne de străpuns. Cuvintele îi țîșniră abrupt și stîngaci de pe buze ; tonul însă le făcu să sune ca o mărturisire ardentă, rugătoare :

— Ce s-a întîmplat ? Te-a mîhnit ceva ? Spune-mi, te rog !

Rosamundei nu i se mai vorbise cu asemenea inflexiuni în glas. Nu sînt sigur dacă știa ce cuvinte i se adresaseră, dar se uita la Lydgate și pe obraji îi șiroiră lacrimi. Nu ar fi putut exista răspuns mai deplin decît tăcerea aceea, și Lydgate, uitînd de orice altceva, întru totul covîrșit de tandrețe, subit pătruns de convingerea că bucuria acelei dulci făpturi tinere depindea întru totul de el, o împresură cu brațele și, cuprinzînd-o cu blîndețe de ocrotitor — se obișnuise să fie blînd cu cei slabi și suferinzi — sărută pe rînd cele două lacrimi mari. Era o cale stranie de a ajunge la o înțelegere, dar o cale scurtă. Rosamunda nu se supără, dar se dădu puțin îndărăt, plutind într-o fericire sfioasă, iar Lydgate putu acum să se așeze lîngă ea și să-i vorbească mai puțin eliptic. Rosamunda se văzu nevoită să-și facă mica ei spovedanie, iar el își revărsă cu o generozitate năvalnică recunoștința și tandrețea. Peste o jumătate de ceas, părăsi casa în calitate de logodnic, al cărui suflet nu-i mai aparținea, fiind dăruit fetei de care-și legase soarta.

Veni din nou în aceeași seară, ca să discute cu domnul Vincy care, abia înapoiat de la Stone Court, era sigur că nu va trece mult pînă să afle de decesul domnului Featherstone. Cuvîntul inspirat „deces“, care îi venise în

mente la țanc, îi ridicase moralul chiar deasupra obișnuitei sale bune dispoziții vespérale. Cuvîntul potrivit constituie totdeauna o forță și dă acțiunii noastre un caracter bine definit. Considerată ca un deces, moartea bătrînului Featherstone căpăta un aspect pur legal, astfel că domnul Vincy putea să bată darabana în cutia cu tabac și să fie jovial, fără ca buna-i dispoziție să fie întreruptă de solemnitate și afectare, pentru că domnul Vincy detesta atît solemnitatea, cît și afectarea. Cine a fost vreodată pătruns de venerație și teamă discutînd despre un testator, sau cine a cîntat un imn dedicat proprietății funciare ? În seara aceea, domnul Vincy era înclinat să arunce o privire jovială asupra întregii lumi ; ba chiar îi împărtăși lui Lydgate observația că, la urma urmei, Fred moștenise robustețea fizică a familiei și avea să fie în curînd un june la fel de zdravăn ca și înainte : iar cînd i se ceru consimțămîntul pentru logodna Rosamundei, îl dădu cu o ușurință uluitoare, trecînd de-ndată la observații de ordin general asupra legăturilor matrimoniale care sînt foarte binevenite pentru tineri și tinere, și ajungînd aparent la concluzia, desprinsă din ansamblul faptelor, că se cădea să-și acorde un mic supliment de puncte.

Cap. XXXII

Cum linge mîța lapte-aș primi sfat.

Shakespeare, *Furtună*

Încrederea triumfătoare a primarului, întemeiată pe rugămințile stăruitoare ale domnului Featherstone ca Fred și maică-sa să nu-l părăsească, nu era decît o emoție firavă

În comparație cu toate speranțele care însufleteau inimile rudelor de sînge ale bătrînului. În mod firesc, toate aceste neamuri își manifestau mai intens simțul de familie și, de cînd domnul Featherstone căzuse la pat, numărul rudelor crescuse văzînd cu ochii. Lucru lesne de înțeles; căci de cînd „sărmanul Peter” își ocupa fotoliul în salonul lambrizat, nici măcar viespile sîcîitoare, pentru care bucătăreasa pregătește apă clocotită, n-ar fi putut să fie mai rău primite într-un cămin pe care aveau motive să-l prefere, decît acele persoane al căror sînge de Featherstoni era prost hrănit nu din pricină că se arătau strînși la mînă, ci fiindcă sufereau de-o sărăcie lucie. Fratele Solomon și sora Jane erau bogați, iar candoarea și totala abținere de la o falsă politețe cu care îi primise totdeauna capul familiei nu li se părea un argument de natură a demonstra că fratele lor, în actul solemn de redactare a testamentului, va putea trece peste drepturile superioare create de avuție. Cu ei, cel puțin, nu fusese niciodată de ajuns de denaturat ca să-i alunge din casa lui și abia dacă li se părea nefiresc felul cum îi ținuse la distanță pe fratele Jonah, pe sora Martha și restul rubedeniilor, care nu ridicau nici umbră de pretenții cum că, ar fi oameni avuți. Ei cunoșteau maxima lui Peter, că banul este un ou roditor care trebuie lăsat într-un cuibar cald.

Dar fratele Jonah, sora Martha și toți ceilalți maziliți în nevoie, susțineau un punct de vedere diferit. Probabilitățile sînt la fel de variate ca și chipurile pe care le poate întrezări fantezia, după bunul plac, în traforaje sau în desenele hîrtiei de tapet: poți găsi în ele orice formă, de la Jupiter pînă la Judy¹, numai să știi să privești cu o imaginație creatoare. Celor mai nevoiași și mai puțin favorizați li se părea verosimil ca, de vreme ce Peter nu făcuse nimic pentru ei în tot cursul vieții, să-și amintească de existența lor măcar în clipa de pe urmă. Jonah argumenta

¹ Paiată mereu prezentă, alături de Punch, în scenetele prezentate prin iarmaroacele Angliei (n. t.).

că oamenilor le place să facă surprize în testamentele lor,³ în timp ce Martha afirma că nimeni nu trebuie să se mire dacă partea cea mai grasă a averii avea s-o lase celor care se așteptau cel mai puțin la ea. De asemenea era firesc să te aștepți ca un frate bun, „zăcînd acolo“ cu dropică la picioare, va ajunge neapărat să simtă că singele apă nu se face, și chiar dacă nu-și va modifica testamentul, ar putea măcar să aibă bani gheață aflați la îndemînă. În orice caz, cîteva rude de singe se cădea să stea la fața locului și la pîndă, împotriva celor care abia de aveau vreun temei de înrudire. Se mai întîmplaseră istorii cu testeamente măsluite, sau contestate, care ofereau non-legatarilor avantajul, aureolat de speranță, de a trăi de pe urma lor. Tot astfel, se mai întîmplase ca cei care nu erau rude de singe să o șteargă cu diverse obiecte — și bietul Peter „zăcea acolo“ neajutorat ! Cineva trebuia să stea de veghe. La această concluzie căzuseră de acord Solomon și Jane ; de asemenea un roi de nepoți, nepoate și veri, care speculau cu și mai mare subtilitate asupra a ceea ce-ar putea face un om capabil să-și lase averea în mîini străine și să-și ofere plăcerea de a se comporta cît mai bizar ; simțeau cu toții, într-un fel înălțător, că se cădea să cultive un interes de familie și considerau Stone Court drept un loc pe care erau întrutotul îndreptățiți să-l viziteze. Sora Martha — în alte împrejurări doamna Cranch, locuind, cu oarecare potriveală hazoasă, în Chalky Flats¹, nu suporta călătoria ; dar feciorul ei, în calitate de nepot bun al bietului Peter, putea să o reprezinte în chip demn și să vegheze ca nu cumva unchiul său Jonah să profite în mod incorect de lucrurile improbabile care se părea că au totuși șansa să se întîmple. De fapt, în singele Featherstonilor curgea instinctul unanim că fiecare trebuie să-i pîndească pe toți ceilalți și că ar fi cuminte pentru toată lumea să cugețe asupra faptului că Atotputernicul stă cu ochii pe ei.

¹ „Locuințele din cretă“.

Astfel, Stone Court vedea neconținut cum vreuna sau alta dintre rudele de sînge poposea sau pleca, și Mary Garth avea sarcina neplăcută de a transmite mesajele lor domnului Featherstone, care nu dorea să vadă pe nici unul, și o trimetea jos cu misiunea și mai ingrată de a le-o spune în față. Ca administratoare a gospodăriei, se simțea obligată să-i poștească, după sănătosul tipic provincial, să rămînă la masă ; dar acum că domnul Featherstone era ținut la pat, se hotărî să o consulte pe doamna Vincy asupra capitolului consumului suplimentar de la parter.

— Vai, draga mea, trebuie să ne purtăm chibzuit atunci cînd e vorba de ultima boală și de o avere. Dumnezeu știe, eu una nu mă lăcomesc la șuncile din cămară, atîta doar că ar trebui să le păstrezi pe cele mai bune pentru înmormîntare. Să ai totdeauna pregătît niște vițel împănăt și o brînză gata tăiată. Trebuie să te aștepți să ții masă întinsă, cînd ai de-a face cu bolile astea de pe urmă, se pronunță cu larghețe doamna Vincy, din nou cu o notă voioasă în glas și un penaj strălucitor.

Dar unii dintre musafiri descălecau acolo și nu se mai mișcau, după ce erau tratați frumos cu vițel și cu șuncă. Fratele Jonah de exemplu (asemenea indivizi antipatici există în mai toate familiile ; chiar și în cea mai înaltă aristocrație găsești specimene din Brobdingnag¹, întînd în datorii uriașe umflăte de cheltuieli și mai mari) — fratele Jonah, ziceam, de cînd pogorîse pe lumea aceasta, își ținea îndeobște zilele datorită unei vocații cu care, fiind destul de modest, nu se fălea, deși se dovedea mult mai mănoasă decît excrocheriile de la bursă sau de pe hipodrom și, pe de altă parte, nu făcea necesară prezența lui la Brassing, cită vreme avea un ungher bun unde să zacă și ceva merinde de înfulecat. Își alesese un colț din bucătărie, pe de o parte fiindcă îi plăcea cel mai mult, pe de alta fiindcă nu voia să stea laolaltă cu Solomon, despre care își formase o opinie cu puternic colorit frățesc. Așe-

¹ Țara Urișilor din *Călătoriile lui Gulliver*, de Swift (n. t.)

zat într-un fotoliu comod, și purtînd cel mai bun costum al lui, avînd constant în raza vizuală mîncăruri bune, păstra conștiința confortabilă de a fi la fața locului, îmbinată cu evocări fugitive ale plăcerilor duminicale și ale circiumii „La Omul Verde”; și o informa pe Mary Garth că nu se va îndepărta nici măcar cu o palmă de fratele său Pêter, cită vreme bietul om mai făcea umbră pămîntului. De obicei, indivizii care dau bătaie de cap într-o familie sînt sau cei duhlii, sau idiții. Printre Featherstoni, Jonah juca rolul omului cu duh și glumea cu jupînesele cînd se iveau prin preajma vetrei, dar pe Mary Garth părea să o considere un personaj suspect și o urmărea cu o privire recă.

Mary ar fi suportat oarecum fără să se sinchisească perechea aceea de ochi; din nenorocire însă, se mai nimerise acolo și tînărul Cranch care, dacă tot bătuse atîta drum, tocmai din Chalky Flats, ca să-și reprezinte mama și să vegheze asupra unchiului Jonah, simțea că este de asemenea datoriu lui să rămînă și să stea cu precădere în bucătărie, pentru a-i ține tovărășie unchiului. Tînărul Cranch nu constituia exact media dintre om de duh și idiot, balanța înclinînd ușor către al doilea tip menționat; pe deasupra privea cruciș, ca să lase totul în dubiu în legătură cu sentimentele sale, afară de amănuntul că nu puteau fi vijelioase. Cînd Mary Garth intra în bucătărie și domnul Jonah Featherstone începea să o urmărească cu ochii lui reci, de detectiv, tînărul Cranch, întorcîndu-și capul în aceeași direcție, părea că stăruie în intenția de a-i demonstra cît e de șasiu, de parcă ar fi făcut-o inadins. ca țigani cînd Borrow le citea *Noul Testament*. Asta era cam prea de tot pentru sărmana Mary; uneori o făcea să fiarbă de ciudă. alteori îi venea greu să se arate gravă ca de obicei. Într-o zi, cînd i se ivi prilejul, nu rezistă și-i descrie scena din bucătărie lui Fred, care nu stătu la gînduri să se ducă imediat să o verifice, prefăcîndu-se că se abate doar în treacăt pe acolo. Dar nici nu înfruntă

bine cele două perechi de ochi, că fu silit să dea buzna pe ușa cea mai apropiată, care se nimeri să ducă în lăptărie, și acolo, sub acoperișul înalt și printre cratițe, își slobozi risul răsunător, care se auzi foarte clar în bucătărie. Fugi pe altă ușa, dar domnul Jonah, care pînă atunci nu avusese prilejul să vadă tenul alb al lui Fred, picioarele sale lungi și delicatețea obrazului tras, se lansă în numeroase sarcasme în care aceste trăsături ale înfățișării erau combinate duhliu cu cele mai josnice atribute morale.

— Păi cum, Tom, *tu* nu porți asemenea pantaloni boierești, *tu* n-ai nici pe jumătate asemenea picioare lungi și frumoase, grăi Jonah către nepotul lui, făcîndu-i totodată cu ochiul, pentru a implica în acele declarații ceva mai mult decît incontestabilul lor adevăr.

Tom își privi picioarele, dar lăsă în domeniul incertitudinii amănuntul dacă prefera să-și păstreze avantajele morale în locul unei lungimi mai perfide a piciorului și a unei boierii reprobabile a pantalonului.

Și în vastul salon lambrizat stăteau veșnic de veghe diferite perechi de ochi și cîmotii dornice să fie „treze”. Mulți veneau, prînzeau și plecau, dar fratele Solomon și cucoana, care timp de douăzeci și cinci de ani fusese Jane Featherstone, înainte de a deveni doamna Waule, găseau cu cale că e cumințe să se afle acolo zi de zi, ceasuri în șir, fără altă ocupație vizibilă decît aceea de a cerceta pe viclcana Mary Garth (atît de ascunsă, încît nu o puteau prinde deloc cu ocaua mică) și dînd a înțelege, la răstimpuri, că sînt gata-gata să plîngă fără lacrimi — ca și cum într-un anotimp mai umed ar fi fost capabili de torente — la gîndul că nu li se dădea voie să intre în odaia domnului Featherstone. Căci antipatia bătrînului față de propria sa familie părea să se intensifice pe măsură ce era tot mai puțin în stare să se amuze de unul singur aruncîndu-le fraze mușcătoare. Prea moleșit ca să mai înțepe, avea cu atît mai mult venin adunat în sînge.

Neacordînd totală încredere mesajului trimis prin Mary Garth, cei doi se înfățișaseră laolaltă în pragul dormitorului, îmbrăcați în negru — doamna Waule ținînd în mînă o batistă albă parțial desfăcută — și amîndoi arboraseră o nutră purpurie, de semi-doliu; în vreme ce doamna Vincȳ, cu obrazii ei trandafirii și panglicile roze, fluturînde, oferea într-adevăr un tonic fratelui lor, iar Fred, cu tenul său alb, cu părul scurt, cîrlionțat, așa cum te poți aștepta de la un cartofor, se tolănea la largul lui într-un fotoliu comod.

Bătrînul Featherstone nici n-apucă să vadă bine figurile acelea funerare, apărute în posida ordinelor date, că îl năpădi o furie mai întremătoare decît tonicul. Se sprijinea de spătarul patului și ținea totdeauna la îndemînă bastonul cu măciulie aurită. De astă dată îl înșfăcă și mătură cu el o arie cît putu de mare, pîrînd că vrea să izgonească spectrele acelea hide, și țipînd cu un glas hîrîit ca de cobe :

— Îndărăt, îndărăt, doamnă Waule ! Îndărăt, Solomon !

— Vai, frate Peter, începu doamna Waule, dar Solomon îi puse o mînă pe buze.

Era un bărbat cu fața lată, în vîrstă de aproape șaptezeci de ani, cu ochi mici, vicleni, și nu numai că avea o fire mai blajină, dar se și socotea mult mai deștept decît fratele său Peter ; și, într-adevăr, existau puține probabilități ca să se lase el amăgit de vreunul din semenii lui, întrucît nu puteau fi mai hrăpăreți și mai șarlatani decît îi bănuia el. Era de părere că pînă și puterile invizibile se puteau lăsa înduplecate, pe ici pe colo, de cîte o blajină digresiune venind din partea unui om avut, care ar fi putut fi la fel de necucernic ca și alții.

— Frate Peter, rosti el pe un ton mîeros, totuși de o gravitate oficială, nu e decît drept să-ți vorbesc despre cei trei Crofți și Mangan. Atotputernicul știe încotro-mi umblă gîndul...

— Atunci știe mai mult decît vreau eu să aflu, replică Peter și lăsă jos bastonul, dînd a înțelege că urma un armistițiu, care cuprindea și un dram de amenințare, pentru că îl întorsese astfel încît să facă din măciulia de aur un ciomag, în cazul unei lupte corp la corp ; aruncă o căutătură aspră către căpățîna pleșuvă a lui Solomon.

— Sînt lucruri de care te-ai putea căi, frate, fiindcă nu ai voit să le discuți cu mine, zise Solomon, totuși fără să înainteze. Aș putea discuta cu tine la noapte și ar rămîne bucuroasă și Jane ; am avea răgazul de a sta la vorbă pe îndelete, sau poate că-mi îngădui mie să-ți vorbesc.

— Las' c-o să am eu răgazul meu, nu trebuie să mi-l oferi pe-al tău, răspunse Peter.

— Dar nu poți avea un răgaz din partea morții, frate, începu doamna Waule, cu obișnuitul ei ton searbăd. Și cînd o să zaci fără grai, s-ar putea să te sature să tot vezi străini în preajma ta și s-ar putea să te gîndești la mine și la odraslele mele — dar aici glasul i se frînse, sub înfrîngerea trăsăturii mișcătoare atribuite fratelui său rămas fără grai ; e natural să fim emoționați cînd ne menționăm pe noi înșine.

— Ba nici vorbă, o contrazise bătrînul Featherstone, n-o să mă gîndesc la nici unul dintre voi. Mi-am făcut testamentul, s-o știți, mi-am făcut testamentul !

Își întoarse capul spre doamna Vincy și mai înghiți o doză din tonicul lui.

— Unele persoane ar trebui să se rușineze că ocupă un loc care aparține de drept altora, declară doamna Waule, întorcîndu-și în aceeași direcție ochii cu tăietura îngustă.

— Vai, soră, rosti Solomon, cu ironică moliciune, tu și cu mine nu sîntem deajuns de distinși și de arătoși și de mîtoși : trebuie să fim umili și să-i lăsăm pe cei deștepți să se vîre înaintea noastră.

Fred nu mai putu suporta provocarea ; ridicîndu-se și privind spre domnul Featherstone, întrebă :

— *Sir*, doriți ca mama și cu mine să părăsim încăpearea, ca să puteți rămîne singur cu prietenii dumneavoastră ?

— Stai jos, îți spun, îl repezi bătrînul Featherstone, Rămii acolo unde ești. Rămas bun, Solomon, adăugă, încercînd să-și vînture iar bastonul, dar neizbutind de astă dată, cînd avea mînerul în jos. Rămas bun, doamnă Waule. Să nu vă mai arătați mutrele pe-aici !

— Voi fi la parter, frate, fie că vrei ori ba, zise Solomon. Eu îmi fac datoria și rămîne de văzut ce va îngădui Atotputernicul.

— Da, averi care să iasă din mîna familiei, continuă doamna Waule, și asta cînd ai la îndemină tineri vajnici, gata să ducă totul mai departe. Dar îi compătimesc pe cei care nu sînt așa, și pe mamele lor. La revedere, frate Peter.

— Ține minte că după tînc eu sînt cel mai vîrstnic frate, și că afacerile mele au înflorit de la bun început, întocmai ca și ale tale, și am și dobîndit pămînt pe numele Featherstone, urmă Solomon, bizuindu-se mult pe această reflecție, ca fiind una dintre cele care ar putea reveni în gînd în cursul veghilor nocturne. Dar, pînă una alta, îți spun la revedere.

Ieșirea lor fu grăbită de înfățișarea bătrînului Featherstone, care-și trăgea peruca peste ambele tîmple și închidea ochii, strîmbîndu-și gura pînă la urechi, de parcă ar fi fost ferm decis să rămînă surd și orb.

Cu toate acestea, neamurile poposeau zilnic la Stone Court și se așezau la postul indicat de datorie, uneori purtînd cîte un lent dialog, într-o șoaptă pierdută, în cursul căruia se căsca o pauză atît de mare între observație și răspunsul respectiv, încît oricine i-ar fi auzit și-ar fi imaginat că ascultă niște automate vorbitoare, îndoindu-se oarecum dacă ingeniosul mecanism va funcționa mai departe sau se va bloca pentru multă vreme, zăcînd neclin-

tit și tăcut. Solomon și cu Jane nu voiau să se zorească situația la care duce pripeala putea fi constatată la celălalt capăt al încăperii, în persoana fratelui Jonah.

Dar veghea lor în salonul lambrizat oferea câteodată o variație prin prezența altor oaspeți, veniți de aproape sau de departe. De când Peter Featherstone se afla la etaj, averea lui putea fi discutată cu ajutorul tuturor luminilor necesare ce se puteau găsi la fața locului : cîțiva vecini rurali și din Middlemarch își exprimară energic acordul cu familia și simpatia față de interesele lor, luînd atitudine contra clanului Vincy, iar vizitatoarele feminine se arătau chiar mișcate pînă la lacrimi, conversînd cu doamna Waule și amintindu-și că și ele fuseseră dezamăgite în trecut de felurite codicile legale, și de căsnicii întemeiate din ciudă, în ultima clipă, de niște *gentlemen*-i vîrstnici și nerecunoscători despre care ar fi putut presupune că fuseseră cruțați de Pronie pentru scopuri mai bune. Asemenea conversații se întrerupeau subit, ca un armoniu ale cărui foale sînt lăsate să cadă, cînd intra în cameră Mary Garth ; și atunci toți ochii se îndreptau asupra ei, măsurînd-o ca pe-o posibilă legatară sau ca pe o persoană care ar putea avea acces la cuferele de fier.

Dar tinerii care erau neamuri sau cunoștințe de-ale familiei se mulțumeau să o admire în această ipostază problematică, și o apreciau ca pe o fată cu mult tact ; printru toate șansele ce zburau prin fața lor, Mary putea să reprezinte, pînă la urmă, măcar un premiu modest.

Drept care căpăta porția ei de complimente și de atenții politicoase. Mai ales din partea domnului Borthrop Trumbull, un burlac distins, licitator de prin partea locului, foarte interesat de vînzările de vite și pămînt ; era, fără doar și poate, un personaj public, al cărui nume putea fi citit pe placarde cu o foarte mare răspîndire, și căruia, în mod rezonabil, îi părea rău de cei care n-aveau habar de el. Era văr de-al doilea cu Peter Featherstone

și bătrînul îl tratase cu mai multă amabilitate decît pe oricare altă rudă, căci se dovedise util în chestiuni de afaceri ; iar în programul înmormîntării sale, dictat de bătrîn personal, fusese numit „Purtător al sicriului“. Domnul Borthrop Trumbull nu manifesta nici un fel de cupiditate odioasă — nimic mai mult decît convingerea sinceră despre propriul său merit, de care era conștient că, în cazul unei rivalități, putea să prevaleze asupra concurenților ; astfel că, dacă Peter Featherstone — care, în ce privea persoana lui Trumbull, se purtase ca unul dintre cele mai bune suflete ce viețuiseră vreodată — ar fi făcut vreun gest frumos, tot ce-ar fi putut spune era că el unul nu pescuise niciodată chilipiruri, și nici nu se gudurase pe lîngă bătrîn, ci îi dăduse doar sfaturi întemeiate pe cea mai solidă experiență personală, care se întindea acum pe mai mult de douăzeci de ani, adică din vremea uceniciei începute la cincisprezece ani, experiența lipsită de orice fel de subterfugii. Admirația lui nu se mărginea cîtuși de puțin la propria-i persoană, ci era deprins, pe plan profesional ca și în particular, să se desfete apreciînd lucrurile la o cotă ridicată. Se dădea în vînt după fraze răsunătoare și nu folosea niciodată un limbaj comun, fără a se corecta singur pe loc — trăsătură favorabilă în profesia lui, deoarece vorbea destul de zgomotos și era înclinat să domine, ridicîndu-se de pe scaun sau umblind prin încăpere, trăgîndu-și în jos vesta, cu aerul unui om care împărtășește în mare măsură propria lui opinie, aranjîndu-și ținuta cu arătătorul, cu gesturi iuți, și marcînd fiecare serie nouă a acestor mișcări prin jocul aferat al marilor lui inele cu sigilii. În atitudinea lui intra uneori și oarecare notă de duritate, îndreptată însă mai cu seamă împotriva falsei opinii — pe care simțem datori să o corectăm serios pe lumea aceasta — anume că un om cu oarecare experiență și cultură ajunge, neapărat, să-și vadă răbdarea pusă la încercare. Simțea că, în general, familia Featherstone manifesta o înțele-

gere limitată, dar el fiind om de lume și un personaj public lua totul drept ceva de la sine înțeles și ajungea chiar să converseze cu domnul Jonah și cu tânărul Cranch, în bucătărie, fără a se îndoii că pe cel de-al doilea îl impresionase grozav prin întrebările lui fundamentale, călăuzitoare, privitoare la Chalky Flats. Dacă cineva ar fi făcut observația că domnul Borthrop Trumbull, prin activitatea lui de participant la licitații, e un om menit să cunoască natura tuturor lucrurilor de pe lume, acesta ar fi zîmbit și și-ar fi rînduit ținuta în tăcere, cu impresia că, de fapt, e foarte aproape de asemenea adevăr. Într-un cuvînt, în lumina licitațiilor, era un om onorabil, care nu se rușina de meseria lui și simțea că dacă i-ar fi fost prezentat „celebrul Peel“ — cunoscut în zilele acelea drept „Sir Robert“ — acesta nu ar fi întîrziat să-i recunoască importanța.

— Nu m-aș supăra să capăt și eu o felie din șunca aceea și un pahar din sticla aia de bere, domnișoară Garth, dacă îmi dai voie, zise el, intrînd în salon pe la unsprezece și jumătate, după ce avusese privilegiul excepțional de a-l vedea pe bătrînul Featherstone, și așezîndu-se cu spînzura la foc, între doamna Waule și Solomon. Nu e nevoie să ieși dumneata — dă-mi voie să sun eu clopoțelul.

— Mulțumesc, zise Mary, tot am o treabă de făcut.

— Ei, domnule Trumbull, te bucuri de mare favoare, comentă doamna Waule.

— De ce, fiindcă l-am văzut pe bătrîn? întrebă licitatorul, jucîndu-se dezinteresat cu sigiliile lui. A, vedeți, întotdeauna s-a bizuit grozav pe mine.

După această declarație, își strînsese buzele și se încruntă meditativ.

— Ar putea cineva să te întrebe ce a glăsuît fratele nostru? se interesă Solomon, pe un duios ton de umilință. În care strecurase o notă de abundentă șiretenie, fiindcă un om kogat ca el n-avea nevoie să se umilească.

— O, da, oricine ar putea întreba, grăi domnul Trumbull, sarcastic, zgomotos și bine dispus, deși tăios. De interogată, poate interoga oricine. Orice om poate da remarcilor sale o întorsătură interogativă, continuă el, glasul său devenind tot mai sonor odată cu stilul din ce în ce mai elevat. Lucrul acesta îl practică în mod constant bunii oratori, chiar cînd nu anticipează nici un răspuns. Este ceea ce numim o figură de vorbire — vorbire la nivelul înalt, cum s-ar putea spune.

Elocventul licitator zîmbi de propria lui ingeniozitate.

— Nu mi-ar părea rău să aud că și-a amintit de dumeata, domnule Trumbull, afirmă Solomon. Eu n-am fost niciodată împotriva celor care merită. Mă declar împotriva celor lipsiți de merite.

— Aha, asta-i povestea, vezi, asta e, exclamă domnul Trumbull, semnificativ. Nu se poate nega că adeseori oamenii lipsiți de merite au fost desemnați ca legatari, și chiar legatari reziduali. Așa stau lucrurile cu dispozițiile testamentare.

Își țuguie iarăși buzele și se încruntă nițel.

— Vrei să spui ca fapt cert, domnule Trumbull, că fratele meu și-a lăsat pămîntul în afara cercului familiei? întrebă doamna Waule, asupra căreia, ca o femeie fără speranțe ce se afla, cuvintele acelea umflate aveau un efect deprimant.

— Un om poate la fel de bine să-și transforme moșia în proprietate a unei instituții de caritate, sau să o lase cuiva moștenire, remarcă Solomon, deoarece întrebarea pusă de sora lui nu obținuse nici un răspuns.

— Ce, proprietatea de la Blue-Coat? se repezi iar doamna Waule. Vai, domnule Trumbull, nu se poate să fi vrut să spui una ca asta. Ar însemna să hulască în fața Atotputernicului care i-a îngăduit să prospere.

În timp ce vorbea doamna Waule, domnul Borthrop Trumbull se depărtă de cămin îndreptîndu-se către fereastră; patrula cu arătătorul în jurul interiorului crava-

tei bufante, apoi de-a lungul favoriților și peste undulele frezei sale. După aceea se duse la masa de lucru a lui Mary Garth, deschise o carte lăsată acolo, și citi cu glas tare și ceremonios titlul, de parcă ar fi oferit-o spre vînzare : „*Anna de Geierstein* (pronunța Jirstin) — sau *Fecioara Negurii*, de autorul lui *Waverley*“. Pe urmă, întorcînd pagina, purcese a rosti cu glas sonor : „S-au scurs aproape patru veacuri de cînd evenimentele relatate în capitolele ce urmează s-au petrecut pe Continent“. Pronunță ultimul cuvînt cu adevărat admirabil, cu accent pe ultima silabă ; nu că n-ar fi fost conștient de pronunția vulgară, dar simțea că felul cum rostise cuvîntul punea în valoare frumusețea răsunătoare cu care citise întregul titlu.

În clipa aceea intră servițorul cu tava, astfel că momentele necesare pentru a răspunde la întrebarea doamnei Waule trecuseră fără riscuri, în timp ce ea și cu Solomon, urmărind mișcările domnului Trumbull, se gîndeau că știința înaltă influențează trist mersul afacerilor serioase. În realitate, domnul Borthrop Trumbull habar n-avea de testamentul bătrînului Featherstone ; dar anevoie l-ar fi putut constrînge cîeva să recunoască orice fel de ignoranță, afară de cazul că ar fi fost arestat sub acuzația de înaltă trădare.

— Nu iau decît o îmbucătură de șuncă și un pahar de bere, spuse el liniștitor. Ca om cu treburi publice ce mă aflu, iau o gustare cînd pot. Aș susține șunca asta, adăugă el după ce înghiți cîteva bucățele, cu un zor alarmant, împotriva oricărei șunci din cele trei regate ¹. După părerea mea, este mai bună decît șuncile de la Freshitt Hall, și cred că sînt un judecător destul de drept.

— Unora nu le place zahăr pe șuncă, zise doamna Waule. Dar sărmanul meu frate a ținut întotdeauna să i se presare zahăr.

¹ Anglia, Scoția și Irlanda (n. t.).

— Dacă vreo persoană cere o îmbunătățire, e liber să o facă ; dar, să mă binecuvînteze Domnul, ce aromă ! Aș fi bucuros să cumpăr pe piață calitatea asta, ce mai ! Un *gentleman* încearcă o anumită mulțumire — aci glasul domnului Trumbull transmise un reproș emoțional — cînd are pe masa lui asemenea șuncă.

Împinse de o parte farfuria, își turnă un pahar de bere și-și trase ceva mai încolo scaunul, profitînd de ocazie pentru a-și examina partea interioară a picioarelor, și mîngîindu-se aprobator. Domnul Trumbull uza de toate acele aere și gesturi mai puțin frivole, prin care se deosebesc rasele predominante din nord.

— Văd că aveți pe masă o lucrare interesantă, domnișoară Garth, remarcă el cînd Mary se întoarse. Este de autorul lui *Waverley*, adică de *Sir Walter Scott*. Am cumpărat chiar eu una dintre operele lui — un lucru foarte drăguț, o publicație cu totul superioară, intitulată *Ivanhoe*. Cred că nu găsești nici un scriitor care să-l bată cu una, cu două — după opinia mea, nu va fi prea curînd depășit. Tocmai am citit un fragment de la începutul cărții *Anna de Jirstin*. Pornește bine (pentru domnul Borthrop Trumbull, lucrurile nu începeau niciodată : totdeauna „porneau“, fie în viața privată, fie pe afișele volante lansate de el). Văd că citești, nu glumă. Ești abonată la biblioteca noastră din *Middlemarch* ?

— Nu, zise Mary, cartea aceasta mi-a adus-o domnul Fred Vincy.

— Sînt și eu mare amator de cărți, urmă domnul Trumbull. Am nici mai mult nici mai puțin de două sute de volume legate în piele de vițel și mă simt măgulit la gîndul că sînt bine alese. De asemeni, am poze după Murillo, Rubens, Teniers, Tizian, Van Dyck și alții. Voi fi fericit să-ți împrumut orice lucrare vei binevoi să menționezi, domnișoară Garth.

— Vă sînt foarte îndatorată, răspunse Mary, grăbindu-se să iasă din nou, dar îmi rămîne prea puțin timp pentru citit.

— Aș zice că fratele meu o fi prevăzut ceva pentru ea în testamentul lui, afirmă domnul Solomon, într-o șoaptă foarte scăzută, arătînd cu capul spre ușa pe care fata o închisese în urma ei.

— Totuși, prima lui soție a fost o partidă proastă pentru el, constată doamna Waule. Nu i-a adus nimic, iar această tină ră e doar o nepoată. Și încă foarte trufașă. Iar fratele meu i-a plătit întotdeauna leafă.

— Totuși, după opinia mea, e o fată cu scaun la cap, se pronunță domnul Trumbull, sfîrșindu-și paharul de bere și ridicîndu-se, cu o ostentativă ajustare a vestei. Am observat-o pe cînd amesteca picăturile de doctorie. Are grijă de tot ce face, domnule. Asta e mare lucru la o femeie, și lucru mare pentru prietenul nostru de la etaj, sărman suflet drag și bătrîn ! Un om a cărui viață are vreo vaboare, trebuie să se gîndească la soția lui ca la o infirmieră : așa s-ar cuveni să fac și eu, dacă m-aș însura ; și cred că am trăit destulă vreme singur ca să nu comit o greșeală în direcția asta. Unii bărbați trebuie să se însoare ca să se mai șlefuiască puțin, dar dacă eu voi avea nevoie de așa ceva, sper că mi-o va spune cineva pe șleau — sper că vreun individ mă va preveni asupra acestui fapt. Vă doresc o bună dimineată, doamna Waule. Bună dimineața, domnule Solomon. Sînt convins că ne vom întîlni în împrejurări mai puțin triste.

După ce domnul Trumbull se îndepărtă cu o plecăciune aleasă, Solomon, întinzînd gîtul, îi atrase atenția sorii sale :

— Poți să fii sigură, Jane, că fratele meu i-a lăsat acestei fete o sumă rotunjoară.

— Oricine ar gîndi așa, după felul în care vorbește domnul Trumbull, confirmă Jane. Apoi, după o pauză :

Vorbește de parcă pe fetele mele n-*u* s-ar putea bizui ca să-*i* dea niște picături.

— Licitatorii ăștia înșiră vrute și nevrute, constată Solomon. Dar n-aș zice că Trumbull n-a făcut avere.

Cap. XXXIII

Ochii-*i* închideți, perdeaua s-a tras,
Și toți în tihnă cugetăm acum.

Henric al VI-lea

În noaptea aceea, după ceasurile douăsprezece, Mary Garth rămase de gardă în odaia domnului Featherstone și stătu acolo singură pînă spre ziuă. Își alegea adesea această misiune, în care găsea oarecare plăcere, cu toate că bătrînul se arăta irascibil de cîte ori cerea îngrijirile ei. Erau însă și intervale în care putea să stea perfect nemișcată, bucurîndu-se de liniștea de-afară și de lumina estompată. Focul rubiniu, cu fisîitul lui blind, părea o existență solemnă, vădînd o calmă detașare față de pasiunile meschine, față de dorințele neputincioase, de încordarea incertitudinilor josnice, care-*i* stîrneau zilnic disprețul. Mary își îndrăgea gîndurile și putea să se distreze bine stînd în penumbră, cu mîinile în poală; căci, cum *i* se oferise de timpuriu temeiul puternic de a crede că, în general, lucrurile nu se prea aranjau spre satisfacția ei, n-*u* și irosea vremea punîndu-și întrebări ori lăsîndu-se sîciită de acest fapt. Și ajunsese să privească viața, în mare măsură, ca pe o comedie în care luase o mîndră, ba nu, o generoasă hotărîre de a nu juca un rol meschin sau perfid. Mary ar fi putut să devină cinică, dacă nu ar fi avut părinți pe care-*i* respecta, și un izvor de dragoste și recunoștință în

inima ei, care era cu atît mai plină cu cît învățase să nu formuleze pretenții nechibzuite.

În noaptea aceea stătea ca de obicei, revăzînd în minte scenele din cursul zilei, țuguindu-și adesea buzele, amuzată, la amintirea întîmplărilor năstrușnice, căroră fan-tezia ei le adăuga un nou haz : oamenii erau atît de ridiculi, cu iluziile lor, purtîndu-și, fără știre, tichiile de măscărici, socotind că propriile lor minciuni sînt de nepătruns pen-tru alții, în timp ce ale tuturor celorlalți sînt străvezii, considerîndu-se excepții la orice regulă, ca și cum cînd lumea întreagă, sub lumina lămpii, bătea în galben, ei singuri ar fi fost trandafirii. Totuși, sub ochii lui Mary se zbăteau cîteva iluzii care nu erau deloc comice pentru ea. Păstra convingerea tainică, deși nu se baza pe altceva decît pe observarea îndeaproape a firii bătrînului Featherstone, că, în pofida faptului că-i plăcea să-i aibă în preajmă pe cei din familia Vincy — li se rezerva și acestora aceeași dezamăgire ca și oricăreia dintre rudele ținute la dis-tanță. Mary nutrea o bună doză de dispreț față de evidenta preocupare a doamnei Vincy ca nu cumva Fred să rămînă între patru ochi cu ea, dar asta n-o împiedica să se gîn-dească cu îngrijorare la modul în care putea să fie lovit Fred, dacă urma să iasă la iveală că unchiul lui îl lăsase la fel de sărac ca și pînă atunci. Putea să facă din Fred, cînd era de față, ținta ironiei ei, dar nu se bucura de pro-sitiile lui cînd era absent.

Totuși, meditațiile îi făceau plăcere. O minte tină-ră, solidă, pe care pasiunea nu a descumpănit-o, găsește o mulțumire cînd face cunoștință cu viața și îi privește cu interes forțele. În sufletul fetei clocotea un prisos de voioșie.

Gîndurile ei nu conțineau nici un filon de solemnitate sau patos, legat de bătrînul din pat : asemenea sentimente pot fi mai curînd minate decît încercate cu adevărat cînd e vorba de o ființă vîrstnică, a cărei viață, în mod evident, nu mai este altceva decît un reziduu de vicii. Fata văzuse

mereu aspectele cele mai dezagreabile ale caracterului domnului Featherstone : bătrînul nu se mîndrea cu ea, îi era doar utilă. Trebuie să lăsăm pe seama sfinților de pe fața pămîntului virtutea de a fi îngrijorați de soarta unui suflet care te bruftuiește mereu ; iar Mary nu era o sfință. Nu-l înfruntase niciodată cu vreun cuvînt repezit și-l servise mereu cu credință — dar asta era tot ce-i putea dărui. Însuși bătrînul Featherstone nu-și făcea nici un fel de grijă pentru sufletul lui și refuzase să-l vadă pe domnul Tucker în această chestiune.

În noaptea aceea însă n-o bruftuise deloc și, în primele două-trei ceasuri stătuse surprinzător de nemișcat, pînă cînd, în cele din urmă, Mary îl auzi zăngănindu-și maldărul de chei și lovindu-le de cutia de tinichea pe care o păstra veșnic în pat, lângă el. Pe la trei, rosti uimitor de distinct :

— Don'șoară, vino-ncoa' !

Mary se supuse și constată că bătrînul își trăsese afară de sub cearceafuri cutia de tinichea, deși de obicei cerea să facă altcineva acest lucru, și alesese cheia dorită. Acum descuia cutia și, scoțînd dintr-însa altă cheie, își ațînti asupra fetei ochii care păreau să-și fi redobîndit întreaga agerime și zise :

— Cîți se-nvîrt prin casă ?

— Vă gîndiți la rudele dumneavoastră domnule ? întrebă Mary, foarte deprinsă cu felul de a vorbi al bătrînului.

El încuviință ușor din cap, și fata urmă :

— Domnul Jonah Featherstone și tînărul Cranch dorm aici.

— Aha, se țin scai, care vasăzică ? și restul — garantez că vin zi de zi — Solomon și Jane și tot tineretul ăla ? Vin să tragă cu coada ochiului, să numere și să dea în bobi ?

— Nu apar toți în fiecare zi. Domnul Solomon și doamna Waule sînt aici zilnic, și ceilalți vin des.

În timp ce ea vorbea, bătrînul o asculta cu o schimă, și pe urmă spuse, relaxîndu-și fața :

— Sînt cu atît mai neghiobi ! Ascultă la mine, don'șoară. E ceasul trei dinspre ziuă și sînt în toate mințile așa cum am fost toată viața mea. Îmi cunosc întreaga avere și știu unde-s puși banii și toate celelalte socoteli. Și am pus să fie pregătît tot ce trebuie dacă-mi schimb gîndul, ca să fac ce-oi pofti pînă-n clipa din urmă. M-auzi, don'șoară ? Sînt în toate mințile.

— Ei, bine domnule ? întrebă liniștită Mary.

De data aceasta el vorbi pe ton scăzut, cu un aer de viclenie mai profundă.

— Am făcut două testamente, și am să ard unul din ele. Acu' să faci cum îți spun eu. Asta e cheia dulapului de fier din cămara de colo. Împinge zdravăn capătul plăcii de aramă din vîrf, pînă se învîrte ca o țîșină : pe urmă poți să vîri cheia în broasca din față și să o răsucești. Vezi de fă asta, și adu-mi hîrtia de deasupra. „Ultima Voință și Testament“ — scrie cu litere mari.

— Nu, domnule, replică Mary, cu glas ferm. Așa ceva nu pot face.

— Nu poți face ? Îți spun că trebuie, zise bătrînul, și glasul începu să-i tremure sub lovitura acelei rezistențe.

— Nu mă pot atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră. Trebuie să refuz orice acțiune care ar atrage bănuieli asupra mea.

— Îți spun că sînt în toate mințile. Ce, adică n-o să pot rîndui lucrurile după placul meu pînă-n clipa din urmă ? Înadins am făcut două testamente. Ia cheia, îți spun !

— Nu, domnule, nu voi face asta, stăruî Mary și mai hotărîtă. Repulsia ei creștea.

— Îți spun, nu e vreme de pierdut !

— Nu pot proceda astfel, domnule. Nu voi lăsa ca sfîrșitul vieții dumneavoastră să pîngărească începutul

existenței mele. Nu mă voi atinge de dulapul de fier sau de testamentul dumneavoastră.

Se depărtă puțin de căpățiul patului.

Bătrînul făcu o pauză, privind un scurt răstimp în gol, ținînd dreaptă singura cheie de pe inel ; pe urmă, cu o smucitură agitată, începu să trebăluie cu stînga lui osoasă, golind cutia de tinichea aflată dinaintea sa.

— Don'șoară, începu să înșire grăbit — uite aici ! Ia paralele, bancnotele și aurul — uite aici — ia-le — o să capeți totul — fă cum îți spun eu !

Făcu un efort pentru a întinde cheia spre ea, dar Mary se retrase din nou.

— Nu mă voi atinge de cheia sau de banii dumneavoastră, domnule. Vă rog să nu-mi mai cereți să fac asta. Dacă stăruîți, trebuie să mă duc să-l chem pe fratele dumneavoastră.

El lăsă să-i cadă mîna și, pentru prima dată în viața ei, Mary văzu cum bătrînul Peter Featherstone începe să plîngă ca un copil. I se adresă pe tonul cel mai blînd cu putință :

— Vă rog să vă puneți banii la loc, domnule — și apoi se duse să se așeze iar lîngă cămin, sperînd ca și prin acest gest să-l convingă că în zadar ar mai fi insistat.

Curînd bătrînul își reveni și vorbi cu aprindere :

— Uite ce e, atunci cheamă-l pe băiat. Cheamă-l pe Fred Vincy.

Inima fetei începu să bată mai repede. Prin mintea ei săgetară diferite idei și ipoteze privitoare la tot ce-ar fi putut aduce după sine arderea celui de-al doilea testament. Trebuia să ia în mare grabă o hotărîre dificilă.

— Il voi chema, dacă mă lăsați să-i chem și pe domnul Jonah și pe ceilalți odată cu el.

— Nimeni altul, îți spun. Tînărul ! Vei face cum potesc eu !

— Așteptați pînă se luminează bine de ziuă, domnule, cînd se trezește fiecare. Sau dați-mi voie să-l chem acum

pe Simmons, ca să se ducă după avocat. Poate fi aici în mai puțin de două ore.

— Avocat ? Ce nevoie am de avocat ? N-o să afle nimeni, îți spun, n-o să afle nimeni. Am să fac după placul meu.

— Dați-mi voie să chem pe cineva, domnule, stărui Mary, încercînd să-l convingă.

Nu-i plăcea situația : singură în odaie cu bătrînul, care părea să vădească un straniu acces de energie nervoasă, ce-i îngăduia să vorbească într-una fără a fi apucat de tusea lui obișnuită ; totuși, Mary nu dorea să împingă mai departe, decît era necesar împotrivirea care-i provoca atîta agitație.

— Vă rog, lăsați-mă să chem pe cineva !

— Dă-mi pace, îți spun ! Uite ce e, don'șoară. Ia banii ! N-o să mai ai niciodată șansa asta. Sînt cam două sute de lire — în cutie se găsesc mai mulți, și nimeni nu știe ce sumă era acolo. Ia paralele și fă cum îți spun !

Stînd în picioare, lîngă foc, Mary vedea reflexele roșietice căzînd pe bîrînul proptit în pernele rezemate de spe-teaza patului. întinzînd cheia cu mîna lui scheletică, în timp ce banii zăceau pe plapumă, în fața sa. Nu avea să uite niciodată imaginea aceea, a unui om dornic să procedeze pînă-n ultima clipă după placul lui. Dar felul în care își formulase propunerea o îndemna să-i vorbească cu o fermitate mai dîrză ca oricînd.

— Nu are nici un rost, domnule. Eu nu voi face una ca asta. Puneți-vă banii la loc. N-am să mă ating de ei. Sînt gata să fac orice altceva care v-ar aduce o ușurare ; dar nu mă voi atinge nici de cheile, nici de banii dumneavoastră.

— Orice altceva — orice altceva ! îngînă bătrînul Featherstone, cu o voce răgușită de minie care — ca într-un coșmar — se zbătea să fie zgomotoasă, și totul abia dacă putea fi auzită. Nu vreau nimic altceva. Vino-ncoa', vino-ncoa' !

Mary se apropie, bănuitoare, fiindcă-l cunoștea prea bine. Îl văzu dînd drumul cheilor și încercînd să înțeleze măciulia bastonului, în timp ce se uita la ea ca o hienă bătrînă, cu mușchii feței schimonosiți de efortul pe care-l făcea mîna. Fata se opri la o depărtare de unde se simțea în siguranță.

— Lăsați-mă să vă dau puțin tonic, îl îndemnă ea, calmă, și străduiți-vă să vă veniți în fire. Poate veți adormi. Iar mîine, la lumina zilei, puteți face orice poftiți.

El ridică bastonul, în ciuda faptului că n-o putea ajunge, și-l zvîrli cu un efort chinuitor, care însemna doar neputință. Bastonul căzu, lunecînd peste piciorul patului, Mary îl lăsă să zacă acolo și se retrase la scaunul ei de lîngă foc. Peste puțin timp, trebuia să se ducă la bolnav cu tonicul. Oboseala avea să-l facă supus.

Se apropia momentul cel mai răcoros al zorilor, focul pîlpii slab și Mary putea zări, prin crăpătura dintre perdelele de damasc de la ferestre, lumina albită care se cernea pe lîngă oblon. Mai puse niște lemne pe foc își aruncă un șal pe umeri și se așeză în speranța că domnul Featherstone ar putea să adoarmă. Dacă se ducea lîngă el s-ar fi putut să-i stîrnească din nou mînia. După ce aruncase bastonul nu mai scosese o vorbă dar îl văzuse luînd iar cheile și întinzînd mîna dreaptă peste bani. Nu-i puse însă la loc, și fata se gîndi că îl năpădisese somnul.

Dar amintirea zbuciumului prin care trecuse începuse să o neliniștească pe Mary mai mult decît însăși realitatea; se îndoia de justetea actelor ei, izvorîte dintr-un imperativ categoric, care excludea orice fel de întrebare în acele momente critice.

Curînd, din lemnul uscat izbucni o flacără care lumineă fiecare colțișor, și Mary văzu că bătrînul zăcea liniștit, cu capul ușor răsucit într-o parte. Se apropie de el cu pași neauziți și i se păru că fața lui arăta ciudat de nemîșcată ; dar în clipa următoare, pîlpîirea flăcării, transmisă tuturor

obiectelor din jur, îi trezi nesiguranță. Bătăile violente ale inimii făceau ca percepțiile să fie atât de îndoielnice, încât chiar cînd îl atinse și-i ascultă răsufierea, nu se putu încrede în concluziile ei. Se duse la fereastră și dădu ușurel la o parte perdeaua și oblonul, astfel ca lumina domoală a cerului să cadă pe pat.

În clipa următoare alergă la clopot și-l scutură energic. În foarte puțin timp nu mai încăpea nici o îndoială că Peter Featherstone murise, cu mîna dreaptă încheștată pe chei și cu stînga zăcînd peste teancul de bancnote și monezi de aur.

CARTEA A PATRA

TREI PROBLEME DE DRAGOSTE

1-ul gentilom :

Astfel de oameni-s fulgi, surcele,
pate.

N-au greutate-ori forță.

Al 2-lea gentilom :

Ușurința

Și ea-i cauză,-mplinind suma,-n
sfârșit.

Puterea-și află loc în lipsa ei ;

Înaintezi cedînd, și-un vas cîrmit

De țărîm se poate izbi, fiindcă în
gînd

Cîrmaciul, printre stavili, n-a fost
ferm.

Peter Featherstone a fost îngropat într-o dimineață de mai. În prozaicele împrejurimi ale Middlemarch-ului, luna mai nu e întotdeauna caldă și însorită, iar în dimineața ceremoniei un vînt răcoros scutura crengile înflorite din grădinile învecinate și de pe movilele verzi ale cîmîtirului din Lowick. Nori care lunecau repede îngăduiau doar cînd și cînd unei scînteieri să lumineze vreun obiect, urît sau frumos, care se nimerea în calea razelor aurii. Obiectele din cîmîtir înfățișau o remarcabilă varietate, pentru că acolo se afla o mică adunare rurală, așteptînd să vadă înmormîntarea. Se răspîndise vestea că urma să fie o „înmor-

mîntare mare“ ; bătrînul *gentleman* lăsase îndrumări scrise despre toate celea, și intenționase să aibă o înmormîntare „mai presus decît a celor mai buni decît el“. Nimic mai adevărat, căci bătrînul Featherstone nu fusese un Harpagon ale cărui pasiuni să fi fost mistuite de veșnic sfrijita și veșnic lihnita pasiune de a economisi, și care să se fi tîrgruit cu pompele funebre înainte de a-și da duhul. Iubea banul, dar îi plăcea deopotrivă să-l cheltuiască, împlinindu-și gusturile personale, și poate că-l iubea cel mai mult ca pe-un mijloc de a-i face pe ceilalți să-i simtă puterea, în chip mai mult sau mai puțin confortabil. Dacă cineva va susține aici că bătrînul Featherstone trebuie să fi avut și unele trăsături bune, nu mi-aș lua îndrăzneala de a nega această ipoteză ; trebuie să atrag însă atenția că bunătatea e modestă de felul ei, se lasă lesne descurajată și cînd, în zorii vieții, o înghiontesc zdravăn niște vicii sfruntate, este în stare să se retragă într-o deplină tăinuire, astfel încît pot să creadă în existența ei mai curînd cei care construiesc portretul teoretic al unui bătrîn domn egoist, decît cei care-și formează judecăți mai înguste, bazate pe cunoașterea lui personală. În orice caz, bătrînul voise să aibă o înmormîntare frumoasă, cu persoane „obligate“ să participe la ea, deși ar fi rămas bucuroase acasă. Își exprimase chiar dorința ca și rudele feminine să-l urmeze la groapă și, în acest scop, biata lui soră Martha întreprinsese o călătorie anevoioasă, venind tocmai din Chalky Flats. Ea și cu Jane ar fi văzut un semn îmbucurător (la modul lacrimogen) în faptul că un frate, care cît trăise nu suferise să le vadă, ținuse la prezența lor în momentul cînd avea să devină testator ; dar semnul devenise dubios prin extinderea lui și asupra doamnei Vincy, ale cărei investiții în metri de crep de doliu păreau să justifice cele mai ambițioase speranțe, agravate de un ten înfloritor, care declara absolut limpede că nu era o rudă de sînge, ci făcea parte

din categoria, în general reprobabilă, denumită : neamurile nevestei.

Sub o formă sau alta sîntem cu toții ființe dotate cu imaginație, căci imaginația este vlăstarul dorinței ; și bietul bătrîn Featherstone, care se amuzase mult de felul în care alții se linguseau singuri, căzuse și el în mrejele iluziei. Scriind programul înmormîntării sale, cu siguranță că nu-i fusese nici lui limpede în ce măsură bucuria pe care i-o prilejuia mica dramă, din care alcătuia și el o parte, se învecina cu anticiparea morții. Chicotind la gîndul neplăcerilor pe care le putea impune prin strînsoarea țeapănă a mîinii sale moarte, amesteca în chip inevitabil starea lui conștientă cu actuală prezență lividă și imobilă, și, în măsura în care îl preocupa o viață viitoare, aceasta lua forma unei satisfacții în interiorul sicriului. Astfel, bătrînul Featherstone era și el un imaginativ, în felul lui.

Oricum, cele trei trăsuri de doliu fură umplute conform ordinelor scrise lăsate de răposat. Puteau fi văzuți purtători de doliu călări, împodobiți cu cele mai bogate eșarfe și panglici la pălării, și pînă și ajutorii de ciocli aveau harnașamente și fireturi de doliu de o calitate aleasă și plătită cu bani grei. Cînd coborîră din trăsuri, negrul alai păru mai nimeros din pricina proporțiilor reduse ale cimitirului ; chipurile omenești greoaie și draperiile negre filfiind în vînt păreau a vorbi despre o lume ciudat de contrastantă cu florile ce-și aplecau capetele lin și cu licăririle razelor de soare pe petalele de margarete. Preotul care întîmpină procesiunea era domnul Cadwallader — tot conform cu dorința lui Peter Featherstone, îndemnat, ca de obicei, de motive personale. Nutrind dispreț pentru preoți, pe care îi considera totdeauna pomanagii, se hotărîse să fie înmormîntat de un cleric deținător de beneficii. Domnul Casaubon nu intra în discuție, nu numai fiindcă refuza îndatoriri de acest gen, ci și pentru că Featherstone mărturisea o antipatie specială față de el ca vicar al pa-

robiei sale, deținător al dreptului de preempțiune asupra pământului sub formă de dijmă, și totodată emițător de predici matinale pe care bătrînul, stînd în strana lui și nelăsîndu-se deloc furat de somn, fusese obligat să le înghită, mirînd în sinea sa. Nu admitea un paroh cocotat deasupra capului său, ca să-i predice. Dar relațiile sale cu domnul Cadwallader se prezentaseră cu totul altfel : pîriul cu păstrăvi care străbătea proprietatea domnului Casaubon trecea și pe moșia lui Featherstone, astfel că domnul Cadwallader era un paroh nevoit să ceară o favoare, în loc de a distribui predici. Pe lîngă aceasta, se trăgea dintr-o familie aleasă, din mica nobilime rurală, și locuia la patru mile depărtare de Lowick, fiind astfel înălțat în aceleași ceruri ca și șeriful comitatului și alți demnitari, socotiți în mod vag ca necesari pentru buna orînduire a lucrurilor. E o satisfacție să fii înmormîntat de domnul Cadwallader, căci însuși numele lui oferă amuzantul prilej de a-l pronunța greșit, dacă ai chef.

Acestei distincții acordate vicarului de la Tipton și Freshitt i se datora prezența doamnei Cadwallader în grupul care urmărea înmormîntarea bătrînului Featherstone, de la o fereastră de sus a conacului. Nu ținea să intre în casa aceea, dar dorea, după cum declarase, să constate ce colecție de animale ciudate aveau să ia parte la ceremonie ; și îi convinsese pe *Sir James* și pe tînăra *lady Chettam* să îi ducă cu trăsura pe vicar și pe ea personal, pînă la Lowick, pentru ca vizita să fie plăcută din toate punctele de vedere.

— Aș merge oriunde cu dumneata, doamnă Cadwallader, spusese Celia, dar nu-mi plac înmormîntările.

— Vai, scumpa mea, cînd ai un cleric în familie trebuie să-ți adaptezi gusturile la necesități : de la bun început am făcut acest lucru. Cînd m-am măritat cu Humphrey, m-am împăcat cu gîndul că trebuie neapărat

să-mi placă predicile, și am făcut față situației gustînd mai cu seamă partea finală. Această preferință s-a extins curînd și asupra mijlocului, apoi și asupra începutului, fiindcă fără ele n-aș fi putut să ajung la ultima parte.

— Nu, hotărît că n-aș putea, rosti vicontesa văduvă, *lady Chettam*, cu emfază.

Fereastra de la etaj de la care putea fi bine urmărită înmormintarea, aparținea odăii ocupate de domnul *Casaubon* de cînd i se interzisese să mai lucreze ; el însă aproape că își reluase modul obișnuit de viață, în pofida avertismentelor și a prescripțiilor și, după ce-o întîmpinase politicos pe doamna *Cadwallader*, se strecurase din nou în bibliotecă, pentru a molfăi pe îndelete o erudită greșală privitoare la *Cush* și *Mizraim*.

Dacă nu ar fi avut musafiri, *Dorotea* ar fi putut sta și ea închisă în bibliotecă, fără a asista la scena înmormîntării bătrînului *Featherstone* care, deși părea să nu aibă nici o legătură cu ritmul vieții ei, avea după aceea să-i revină mereu în amintire, la atingerea anumitor coarde sensibile ale memoriei, întocmai cum imaginea catedralei *Sfîntul Petru* din *Roma* se întrețesea întotdeauna cu stări de descurajare. Scenele care aduc schimbări vitale în destinele vecinilor noștri nu constituie decît un fundal pentru propriul nostru destin, totuși, asemenea unor aspecte particulare ale cîmpiilor și copacilor, ne rămîn în amintire asociate cu anumite epoci ale istoriei vieții noastre și fac parte din acel tot unitar, selecționat de conștiința noastră cea mai lucidă.

Asocierea aceea, ca de vis, îmbinînd simțămîntul a ceva străin și greșit înțeles, cu cele mai adînci taine ale experienței ei, părea să reflecte întreaga impresie de însingurare, datorată însăși firii arzătoare a *Doroteei*. Micii gentilomi de țară trăiau odinioară într-o atmosferă socială rarefiată : răsfirați în reședințele lor, sus pe munte, pri-

veau în jos, cu discernămint imperfect, asupra zonelor mai populate ale vieții din vale. Și Dorotea nu se simțea la largul ei în perspectiva și răcoarea acelei înălțimi.

— Nici nu mă mai uit, spuse Celia după ce alaiul intrase în biserică ; și se trase după cotul soțului ei, ca să-i dezmierde pe furiș haina cu obrazul.

— Sînt sigură că lui Dodo îi place : ea îndrăgește împrejurările melancolice și oamenii sluți.

— Țin să aflu cîte ceva despre fapăturile în mijlocul cărora trăiesc, răspunse Dorotea, care privise totul animată de interesul unei călugărițe pornită într-o călătorie de vacanță. Am impresia că nu știm nimic despre vecinii noștri, afară de faptul că locuiesc în *cottage*-uri. Te întrebi neconținut : ce fel de viață duc alți oameni și cum privesc ei lucrurile ? Îi sînt absolut îndatorată doamnei Cadwallader că a venit să mă scoată din bibliotecă.

— Ai perfectă dreptate să te simți obligată să-mi mulțumești, replică doamna Cadwallader. Bogații voștri fermieri din Lowick sînt la fel de ciudați ca niște bivoli sau bizoni, și am convingerea că la biserică nu întilnești nici jumătate din ei. Se deosebesc sub toate aspectele de arendașii unchiului dumitale, sau de cei ai lui *Sir James* — niște monștri-fermieri fără de moșieri ; nici nu-ți poți da seama cum se cuvine să-i categorisești.

— Cei mai mulți dintre cei care urmează coșciugul nu vin din Lowick, comentă *Sir James* ; presupun că sînt moștenitorii sosiți din depărtări sau din *Middlemarch*. *Lovegood* îmi spune că bătrînul a lăsat o mulțime de bani și de pămînt.

— Gîndiți-vă numai ! Toate astea cînd atîția mezini de familie bună nu pot nici măcar cina pe cheltuiala lor, exclamă doamna Cadwallader. Ah, făcu ea întorcîndu-se la zgomotul ușii care se deschidea — iată-l pe domnul Brooke. Simțeam eu că eram incompleți, și acum am găsit explicația. Bineînțeles, ați venit ca să vedeți această curioasă inmormîntare ?

— Nu, am venit să-l văd pe Casaubon — să constat cum îi merge, știi. Și să aduc o mică veste — o mică veste, scumpa mea, repetă domnul Brooke, făcându-i un semn din cap Doroteei, când se apropie de el. M-am uitat în bibliotecă și l-am văzut pe Casaubon aplecat asupra cărților lui. I-am spus că nu merge așa, i-am atras atenția : Așa n-o să meargă, nicicum, să știi — gindește-te la soția dumitale, Casaubon !“. Și mi-a promis că vine sus. Nu i-am comunicat încă vestea adusă ; i-am spus numai că trebuie să vină sus.

— A, uitați-vă, cortegiul iese acum din biserică ! exclamă doamna Cadwallader. Doamne sfinte, ce colecție împestrită ! Domnul Lydgate — în calitate de doctor, presupun. Dar femeia aceea e cu-adevărat chipeșă, și tânărul acela frumos trebuie să fie fiul ei. Cine sînt, îi cunoști, *Sir James* ?

— Îl zăresc pe Vincy, primarul din Middlemarch ; probabil că îl însoțesc soția și fiul lui, răspunse *Sir James*, uitîndu-se interogativ la domnul Brooke, care aprobă din cap și zise :

— Da, o familie foarte cumsecade — un tip foarte la locul lui Vincy ăsta ; face cînste intereselor manufacturii. L-ați văzut la mine acasă, știi.

— Aha, da, la una din întrunirile dumitale secrete, rosti provocător doamna Cadwallader.

— Totuși, un amator de vînat mărunt,... rosti *Sir James* trădînd dezgustul unui vînat de vulpi.

— Și unul din cei care sug măduva din nenorociții de țesători din Tipton și Freshitt. De asta arată familia lui atît de frumoasă și de strălucitoare, aprecie doamna Cadwallader. Oamenii aceia cu fața întunecată, purpurie, sînt plini de vitalitate. Dragă Doamne, parc-aș vedea un șir de urcioare. Uită-te, te rog, la Humphrey ; parcă-i un arhanghel slut dominîndu-i pe ceilalți, în odăjdiile lui albe.

— Totuși, o inmormintare este o treabă solemnă, se pronunță domnul Brooke, dacă o privești în această lumină, știi.

— Dar eu una nu o privesc în această lumină. Nu-mi pot scoate prea des solemnitatea la purtare, altminteri s-ar face zdrențe. Bătuse ceasul ca moșneagul să moară și nu-l regretă nici unul din toți oameniiăștia.

— Ce jalnic ! zise Dorotea. Inmormintarea aceasta îmi pare priveliștea cea mai lugubră pe care am văzut-o vreodată. Alcătuiește o pată pe această dimineată senină. Nu pot îndura gândul că moare cineva fără să lase măcar un strop de iubire în urma lui.

Intenționase să spună mai mult, dar îl văzu pe soțul ei intrind și așezându-se puțin mai în spate. Prezența lui nu modifica întotdeauna în mod fericit situația pentru Dorotea : simțea că adesea, în sinea lui, avea păreri potrivnice spuselor ei.

— Categorie, exclamă doamna Cadwallader, dindărătul bărbatului aceleiași lătareț s-a ivit o față nouă, mai stranie decît toate celelalte : un căpșor rotund cu ochii bulbucați, un fel de față de broască — te rog să privești ! Cred că trebuie să fie de alt sînge.

— Lasă-mă să văd ! spuse Celia curioasă, venind îndărătul doamnei Cadwallader și aplecîndu-se peste capul ei. O, ce mutră uluitoare !

Pe urmă, cu o schimbare bruscă a expresiei feței, trădînd alt soi de mirare, adăugă :

— Ei, Dodo, dar nu mi-ai spus nici o clipă că urma să vină din nou domnul Ladislaw !

Dorotea se simți cuprinsă de o neliniște bruscă : cu toții remarcară paloarea ei subită cînd își înălță privirea spre unchiul ei, în vreme ce domnul Casaubon se uita la ea.

— A venit cu mine, știți ; e oaspetele meu — stă cu mine la Grange, explică domnul Brooke, cu tonul cel

mai firesc, dînd din cap spre Dorotea, ca și cum anunțul acela ar fi fost exact lucrul la care s-ar fi putut aștepta ea — și am adus și tabloul pe coșul trăsurii. Știam că surpriza asta o să-ți facă plăcere, Casaubon. Pe pînza aceea ești aidoma ca în viață — sub chipul lui Toma d'Aquino, știi. Lucru absolut just. Și să-l auzi pe tînărul Ladislaw vorbind despre opera asta... Vorbește neobișnuit de bine — subliniază ba una, ba alta, ba cealaltă — cunoaște arta și toate treburile de soiul ăsta — este un tînăr sociabil, știi — ține pasul cu tine în orice domeniu — tocmai ce mi-am dorit eu de multă vreme.

Domnul Casaubon se înclină cu o politețe rece, stăpînindu-și iritația, doar atît cît să nu-și exprime opinia. Își amintea de scrisoarea lui Will la fel de bine ca și Dorotea; observase că nu se afla printre scrisorile rezervate pentru lectura lui cînd intrase în convalescență și, trăgînd în taină concluzia că Dorotea îi trimisese vorbă lui Will să nu vină la Lowick, evitase cu o orgolioasă susceptibilitate să mai revină asupra subiectului. Acum deducea că ea îi ceruse unchiului să-l invite pe Will la Grange, iar Dorotea simțea în clipa aceea că nu are nici o posibilitate de a-i da vreo explicație.

Doamna Cadwallader își abătu privirea de la cîmîtîr, înregistră desfășurarea unei întregi pantomime care nu era atît de inteligibilă pentru ea pe cît ar fi dorit, și nu se putu opri să întrebe :

— Cine este domnul Ladislaw ?

— O tînără rudă a domnului Casaubon, o lămură prompt *Sir James*.

Firea lui bonomă îl făcea să fie ager și clarvăzător în probleme personale, și din căutătura aruncată de Dorotea soțului său, ghicise că în adîncul sufletului ei era îngrijorată.

— Un tânăr foarte drăguț — Casaubon a făcut totul pentru el — adăugă domnul Brooke. Te răsplătește din plin pentru cheltuielile investite în persoana lui, Casaubon — urmă domnul Brooke clătînînd din cap în chip de încurajare. Sper că va rămîne cu mine o bucată de vreme și vom scoate ceva din documentele mele. Mă simt dol-dora de idei și de fapte, știți, și văd că el este tocmai omul potrivit ca să le dea o formă — îți amintește cît adevăr e în citatul *omne tulit punctum*¹, și lucruri de soiul ăsta — dă subiectelor o anumită întorsătură. L-am invitat acum cîtva timp, cînd erai bolnav, Casaubon : Dorotea mi-a spus că nu puteți primi pe nimeni în casă, știi, și m-a rugat pe mine să-i scriu.

Sărmana Dorotea simțea cum fiecare cuvînt al unchiului său îi făcea domnului Casaubon tot atîta plăcere ca un fir de nisip în ochi. Ar fi fost cu totul nepotrivit să-i explice acum că nu dorise ca unchiul ei să-l invite pe Will Ladislaw. Nu putea desluși defel motivele antipatiei manifestate de soțul ei față de prezența acestui văr — o antipatie întipărită dureros în amintirea ei, prin scena din bibliotecă ; intuia însă că nu se cădea să spună nimic din ceea ce le-ar fi putut da celorlalți o idee asupra situației. În realitate, domnul Casaubon nu-și înfățișase nici măcar lui însuși, amănunțit, acele motive neclare ; și el, ca și noi toți, căuta mai curînd să-și justifice supărarea decît să-i cunoască adevăratele pricini. Dorea totuși să nu se vadă că e mînios și numai Dorotea putu să discearnă schimbările petrecute pe fața soțului ei, înainte de a răspunde cu o plecăciune mai demnă și cu un glas mai psalmodiat ca de obicei :

¹ Dobîndește toate sufragiile cel care îmbină utilul cu plăcutul (citatul se încheie : *qui miscuit utile dulci*), Horațiu, *Epistole* (n.t.).

— Sinteți foarte ospitalier, scumpul meu domn, și vă datorez recunoștință pentru că vă arătați ospitalier față de o rudă de-a mea.

Între timp, înmormântarea se terminase și cîmitirul se golea de lume.

— Acum îl poți vedea, doamnă Cadwallader, zise Celia. Seamănă ca două picături de apă cu o miniatură ce reprezintă pe o mătușă a domnului Casaubon; e atîrnată în budoarul Doroteei — este într-adevăr un tînar drăguț.

— O mlădiță foarte simpatică, constată cu glas sec doamna Cadwallader. Ce-o să fie nepotul dumitale, domnule Casaubon?

— Iertați-mă, nu mi-e nepot. E văr cu mine.

— Ei bine, știi, interveni domnul Brooke, își încearcă și el aripile. Este exact tipul de tînar menit să se ridice. Aș fi bucuros să-i pot oferi un prilej. Ar ieși un bun secretar din el, uite, ca Hobbes, Milton, Swift — genul ăsta de oameni.

— Înțeleg, zise doamna Cadwallader. Unul care poate să scrie cuvîntări.

— Să-l chem înăuntru acum, 'ai, Casaubon? întrebă domnul Brooke. N-ar veni pînă ce nu-l anunț, știi. Pe urmă, o să coborîm să ne uităm la tablou. Ești reprezentat de parcă ai fi viu : un soi de gînditor subtil și profund, cu arătătorul rezemat pe o pagină, în vreme ce Sfîntul Bonaventura sau poate altcineva, cam gras și înfloritor, se uită la Sfînta Treime. Totul este simbolic, știți — stilul cel mai înalt al artei : așa ceva îmi place pînă la un anumit punct, dar nu dus prea departe — îți cam cere o încordare a minții ca să nu rămii în urma ideii, știți. Dar dumneata, Casaubon, te simți în largul dumitale în arta asta. Și carnația zugrăvită de pictorul dumitale e bună — are soliditate, transparentă și toate celelalte. Am înțeles foarte mult din fondul tabloului, studiindu-l doar o singură dată. Oricum, mă duc să-l aduc pe Ladislav.

Nu, nu-nțeleg plăceri de farmec mai
pline,
Decît să vezi un pîlc de legatari
mîhniți,
Cu mutrele smerite, nasul lungit,
spășiți,
Citind un testament lung și, palizi,
uimiți,
Li se lasă-un salut, cu tifle-s
dăruți.
Să văd, în stadiul pur, tristețea lor,
anume,
Eu m-aș întoarce, cred, chiar din
cealaltă lume.

Regnard¹, *Legatarul universal*

Cînd animalele au intrat perechi-perechi în Arcă, ne putem închipui că speciile înrudite prin alianță s-au birfit reciproc și îndelung, în *aparté*, și au fost ispitite să-și spună că atît de multe specimene, hrănindu-se din același stoc de provizii, erau absolut de prisos, deoarece duceau la micșorarea rațiilor. (Mă tem că rolul jucat de vulturi în această împrejurare a fost prea penibil pentru a fi reprezentat în artă, aceste păsări avînd gîturi dezavantajos de golașe și fiind, pe cît se pare, lipsite de ritualuri și ceremonii).

La același gen de tentăție erau supuse acum carnivorele creștine care alcătuiau alaiul mortuar al lui Peter Featherstone; mai toți aveau mințile obsedate de existența unui stoc limitat, din care fiecare ar fi dorit să capete

¹ Jean François Regnard (1665—1709), poet comic francez (n. t.).

o rație cît mai mare. De mult recunoscutele legături de sînge și de alianțe stabilite prin căsătorie totalizau și așa un număr frumuseț care, multiplicat și de alte posibilități, prezenta o frumoasă gamă de ipoteze pline de invidie și de speranțe patetice. Pizma stîrnită de familia Vincy crease o solidarizare întru ostilitate în rîndul tuturor persoanelor din viața Featherstonilor, astfel că, în absența oricărei indicații certe că vreunul dintre ei ar urma să primească mai mult decît restul, teama ca nu cumva Fred Vincy, cel cu picioare lungi, să capete moșia, predomina în mod inevitabil, deși lăsa loc și răgaz suficient pentru invidii mai nebuloase, cum erau cele resimțite față de Mary Garth. Solomon găsi timpul necesar pentru a ajunge la concluzia că Jonah nu merita nimic, iar Jonah pentru a-l stigmatiza pe Solomon ca pe o făptură nesățioasă; Jane, sora mai mare, chibzuia că odraslele Marthei nu s-ar cădea să se aștepte la ceva la fel de însemnat ca și tinerii Waule; pe cînd Martha, avînd păreri mai elastice asupra dreptului primului născut, suferea că Jane este atît de „înstărită”. Neamurile cele mai apropiate erau, în mod firesc, impresionate de speranțele nerezonabile manifestate de veri și verișori de gradul al doilea și-și foloseau cunoștințele de aritmetică pentru a calcula sumele la care s-ar putea ridica micile legate, dacă ar fi prea numeroase. Doi dintre veri asistară și ei la citirea testamentului și încă un verișor de gradul doi, pe lîngă domnul Trumbull. Acest văr de gradul doi era patronul unui magazin de mercerie din Middlemarch, om cu purtări politicoase și aspirații ce-l depășeau. Ceilalți doi veri erau oameni vîrstnici din Brassing, unul dintre ei convins de soliditatea pretențiilor sale, emise pe baza cheltuielilor nesăbuite suportate sub formă de stridii și alte comestibile dăruite bogatului său văr Peter; celălalt, cu fizionomie total saturnină, reze-mîndu-și mîinile și bărbia într-un baston, susținea sus și tare pretenții bazate nu pe vreo realizare cu caracter

definit, ci pe merit, în general : ambii erau cetățeni ireproșabili din Brassing, care doreau grozav ca Jonah să nu fi locuit în acel oraș. De obicei, tipul hitru al unei familii este privit cu simpatie numai de străini.

— Păi, de, ia-l doar pe Trumbull : poate fi sigur, cu ochii închiși, de cinci sutare — de asta nu încapе în-doială — și nu m-aș mira dacă fratele meu i-a și promis suma — declarase Solomon, meditando cu glas tare împreună cu surorile lui, în seara din ajunul înmormîntării.

— Doamne, doamne ! exclamase biata soră Martha, a cărei imaginație, în domeniul sutelor, fusese îndeobște îngustată și redusă la nivelul chiriei sale neplătite.

Dar dimineața, toate curențele de ipoteze comune fuseseră tulburate de prezența unui straniu personaj îndoliat, picat printre ei de parcă ar fi căzut din lună. Acesta era străinul descris de doamna Cadwallader ca avînd o față de broască : un bărbat de vreo 32—33 de ani, căruia ochii proeminenți, buzele subțiri, gura curbată în jos și părul pieptănat într-o parte de pe o frunte prăbușită brusc deasupra sprîncenelor, îi dădeau negreșit o inalterabilă expresie batraciană. În persoana lui se înfățișa, clar, un nou moștenitor ; altminteri de ce ar fi fost chemat să ia parte la doliu ? Se iveau noi probabilități, stîrnind noi incertitudini, care aproape că duceau la revizuirea afirmațiilor făcute în trăsurile din cortegiu. Pe toți ne umilește descoperirea subită a unui fapt care a existat tot timpul, și poate că s-a uitat la noi pe furie, în vreme ce ne clădeam o lume proprie, ignorîndu-i cu desăvîrșire existența. Nimeni nu-l mai văzuse pînă atunci pe străinul acela dubios, cu excepția lui Mary Garth, și fata nu știa despre el nimic mai mult decît că fusese de două ori pe la Stone Court, cînd domnul Featherstone era încă la parter, și stătuse de vorbă cu el, între patru ochi, cîteva ceasuri în șir. Ea găsise un prilej de a-i pomeni în treacăt despre acest lucru tatălui său, și poate că ochii lui Caleb erau sin-

gurii, afară de cei ai avocatului, care-l examinau pe străin mai curînd cercetători decît cu dezgust ori suspiciune. Avînd puține speranțe și încă și mai puțină cupiditate, pe Caleb Garth îl interesa să verifice pronosticurile făcute, și calmul cu care, pe jumătate zîmbind, își freca bărbia și arunca priviri agere de parcă ar fi cîntărit valoarea unui copac, contrasta puternic cu alarma și sarcasmul zugrăvite pe alte fețe, cînd necunoscutul participant, al cărui nume se aflase că ar fi Rigg, intră în salonul lambrizat și își luă locul lîngă ușă, ca să asiste la citirea testamentului. Tocmai atunci, domnul Solomon și domnul Jonah se duseseră sus cu avocatul, ca să caute testamentul ; iar doamna Waule, zărind două scaune goale între ea și domnul Borthrop Trumbull, avu tăria de cuget de a se muta alături de această mare autoritate, care-și manevra sigiliile și punea rînduială în înfățișarea sa, cu intenția fermă de a nu trăda vreo reacție de natură compromițătoare pentru un om abil, ca de pildă uimire sau dezamăgire.

— Îmi închipui că dumneata știi totul cu privire la cele încheiate de sărmanul meu frate, domnule Trumbull, i se adresează doamna Waule, pe cel mai stîns dintre tonurile ei leșinate, în timp ce-și întorcea boneta umbrită de crep spre urechea domnului Trumbull.

— Buna mea doamnă, orice mi s-a spus, a avut un caracter strict confidențial, răspunse licitatorul, ridicîndu-și mîna ca să facă paravan secretului.

— Cei care s-au culcat pe-o ureche, siguri de norocul lor, ar putea să înghită o mare decepție, continuă doamna Waule, găsind oarecare mîngiere în această comunicare.

— Speranțele sînt adesea amăgitoare, glăsui domnul Trumbull, încă plin de încredere.

— Ah ! exclamă doamna Waule, aruncînd o privire spre Vincy și apoi trecînd la locul ei inițial, alături de sora Martha.

— E de mirare ce fire închisă avea sărmanul Peter, comentă ea, în aceeași șoaptă stinsă. Nici unul dintre noi

nu ştim ce a putut să coacă în mintea lui. Eu una sper şi mă încred că nu putea fi mai păcătos decît il judecăm noi, Martha.

Biata doamnă Cranch era corpulentă şi, respirînd astmatic, avea un motiv suplimentar de a face remarci inatacabile şi de a le da o semnificaţie generală, deoarece pînă şi şoaptele ei erau zgomotoase şi susceptibile de explozii bruşte, ca acelea ale burdufului unei flaşnete stricate.

— Eu una n-am fost *niciodată* hrăpăreată, Jane, replică ea, dar am şase copii şi am îngropat trei, şi nu m-am măritat pentru bani. Cel mai mare, care stă colo, n-are mai mult de nouăsprezece ani — aşa că te las să ghiceşti restul. Şi inventarul se reduce mereu, iar pămîntul se dovedeşte nespus de ingrat. Dar dacă am cerut şi m-am rugat vreodată, m-am adresat doar Celui de sus ; deşi cînd ai un frate holtei şi un altul rămas văduv fără copii, după două căsnicii — oricine şi-ar putea făuri nu ştiu ce gînduri.

În vremea aceasta, domnul Vincy privise faţa inexpressivă a domnului Rigg, îşi scosese tabachera şi o ciocănisese, dar o pusese la loc în buzunar nedeschisă, considerînd tutunul drept o slăbiciune care, oricît de mult i-ar fi limpezit judecata, era nepotrivită cu împrejurarea.

— Nu m-ar mira ca Featherstone să fi avut sentimente mai bune decît i-am atribuit oricare dintre noi, susură el în urechea soţiei. Înzmormîntarea asta dovedeşte că s-a gîndit la fiecare : e frumos cînd un om vrea să fie urmat de prietenii săi şi, chiar dacă sînt umili, nu se ruşinează cu ei. M-aş simţi cu-atît mai încîntat dacă ar fi lăsat o droaie de mici legate. Pot fi neînchipuit de folositoare oamenilor, pe scară mică.

— Totul arată cît se poate de bine, crepul de doliu, mătasea şi toate celelalte, aprobă doamna Vincy, cu satisfacţie.

Regret însă să mărturisesc că Fred se lupta de zor ca să-şi înăbuşe rîsul, care ar fi fost şi mai puţin potrivit cu împrejurarea decît tabachera de tabac a tatălui său. Fred

prinsese cu urechea o frază a domnului Jonah sugerînd ceva despre un „copil al iubirii“ și, cu acest gînd în minte, chipul străinului care se nimerise să stea în fața lui îi stîrnea asociații ilariante. Mary Garth, descoperind că Fred era la ananghie după felul cum îi zvîcneau colțurile gurii și după cum recurgea la o tușe falsă, veni în ajutorul lui, cu șiretenie, cerîndu-i să schimbe scaunele, pentru ca tinărul să poată intra într-un ungher umbrît. Fred se simțea cît se poate de bine dispus față de oricine, inclusiv Rigg ; și, resimțind oarecare indulgență pentru toți acei oameni mai puțin norocoși decît își dădea seama că este el, pentru nimic în lume nu ar fi vrut să aibă o purtare nelalocul ei — totuși rîdea din te miri ce.

Dar intrarea avocatului împreună cu cei doi frați atrase atenția tuturor.

Avocatul era domnul Standish și venise la Stone Court în dimineața aceea, convins că știe, fără drept de apel, cine avea să se bucure și cine avea să fie decepționat, înainte de sfîrșitul acelei zile. Testamentul pe care se aștepta să-l citească era ultimul din cele trei redactate la cererea domnului Featherstone. Domnul Standish nu era omul care să-și schimbe manierele după interlocutor și se purta cu aceeași curtoazie nonșalantă cu toată lumea, vorbind cu glas profund ca și cum nu ar fi văzut nici o deosebire între ei, și discutînd cu precădere despre recolta de fin, care avea să fie „foarte frumoasă, pe legea mea !“, sau despre ultimele buletine anunțînd starea sănătății regelui și a Ducelui de Clarence, „adevărat marinăr din creștet pînă-n tălpi și tocmai omul potrivit pentru a cîrmui o insulă ca Anglia“.

Bătrînul Featherstone reflectase adesea, în timp ce stătea și se uita la foc, că într-o bună zi avea să-l surprindă pe Standish : e drept că, dacă lucrurile ar fi ieșit pînă-n ultima clipă după pofta lui, și ar fi ars testamentul redactat de alt avocat, nu ar fi putut asigura împlinirea acestui țel minor ; totuși, își culesese plăcerea dorită numai medîlînd

asupra aceluia proiect. Și, desigur că domnul Standish era mirat, dar nicidecum supărat ; dimpotrivă, mai degrabă se bucura, savurînd o ușoară curiozitate deșteptată în mintea lui, căci descoperirea unui al doilea testament va adăuga un nou pigment la uimirea previzibilă din partea familiei Featherstone.

Cît despre Solomon și Jonah, aceștia trăiau clipe de mare suspensie; li se părea că testamentul vechi va avea o anumită valabilitate, și că s-ar putea să survină o înlănțuire între intențiile inițiale și cele ulterioare ale sărmanului Peter, care ar duce la interminabile „procesese“ înainte ca fiecare să poată ajunge stăpîn pe ce-i revenea — un inconvenient care ar fi avut cel puțin avantajul de a-i tîrî pe toți în dispută. De aceea frații așteptau o gravitate întru totul neutră cînd se întoarseră cu domnul Standish ; Solomon își scoase însă batista albă avînd impresia că, în orice caz, urmau să asculte pasaje menite să-l afecteze ; iar plînsul la funeralii, oricît de uscat, era servit prin tradiție ca argument pe tărîm juridic.

Poate că, în acele momente, persoana însuflețită de emoția cea mai palpitantă era Mary Garth, avînd conștiința că ea determinase de fapt configurația celui de-al doilea testament, care ar fi putut avea efecte hotărîtoare asupra soartei cîtorva persoane prezente în încăperea. Nici un suflet pe lume, afară de ea, nu avea habar de cele petrecute în noaptea aceea fatală.

— Testamentul pe care-l țin în mîină, cuvîntă domnul Standish, care, așezat la masa din mijlocul odăii, părea foarte cumpănit pînă și în tusea repetată prin care-și arăta intenția de a-și limpezi gîtlejul — testamentul a fost redactat cu mîna mea și conceput de decedatul nostru prieten la 9 august 1825. Descopăr însă că există un instrument juridic subsecvent, pînă acum necunoscut mie, purtînd data de 20 iulie 1826, adică la mai puțin de un an după cel precedent. Și văd că mai este — domnul Standish cutreiera

precaut cu ochelarii peste document — un codicil la acest ultim testament, purtînd data de 1 martie 1826.

— Doamne, Doamne ! exclamă sora Martha, fără intenția de a fi auzită, dar împinsă, sub presiunea exercitată de date, la o anumită expresie articulată.

— Voi începe prin a da citire testamentului prealabil, continuă domnul Standish, întrucit, așa cum apare din faptul că defunctul nu a distrus acest act, aceasta reprezintă intenția lui.

Preambulul lăsa impresia că e cam lung și, alături de Solomon, cîțiva inși din asistență clătinară patetic din cap, cu privirile ațintite în pămînt ; fiecare se ferea să întilnească ochii celorlalți și se uitau mai degrabă ori la petele de pe fața de masă, ori la capul pleșuv al domnului Standish — toți afară de Mary Garth. Cînd ceilalți se străduiau să nu privească în nici un punct precis, fata simțea că poate să se uite la ei fără grijă. Și cînd răsună prima formulă : „dă și testează“, putu să vadă cum toate culorile din obraji pălesc subit, de parcă o ușoară vibrație ar fi trecut peste ele, singura excepție era Rigg. El păstra același calm netulburat și, de fapt, toți cei de față, preocupați de probleme mai importante și de complicația creată de ascultarea testamentelor, care puteau sau nu să fie revocate, încetaseră să se mai gîndească la persoana lui. Fred roși, iar domnul Vincy găsi că e imposibil să se descurce fără a avea tabachera în mînă, deși o ținea închisă.

Mai întîi fură înșirate micile legate, da nici măcar conștiința faptului că exista un alt testament și că deci bietul Peter a putut să chibzuiască mai bine, nu era în stare să domolească dezgustul și indignarea crescîndă.

Omului îi place ca ceilalți să se poarte bine cu el la fiecare timp : trecut, prezent și viitor. Și iată că Peter a fost capabil, cu cinci ani în urmă, să lase doar două sute de lire de cap fraților și surorilor sale, și doar o sută de cap nepoților și nepoatelor ; familia Garth nici nu era pomenită, dar doamna Vincy și Rosamunda urmau să capete cîte o

sută fiecare. Domnul Trumbull trebuia să capete bastonul cu măciulie de aur și cincizeci de lire; ceilalți veri de gradul doi și verii de față urmau să capete fiecare aceeași sumă frumușică, ceea ce — cum remarcă vărul saturnin — însemna un soi de legat care nu lăsa omul nici în car, nici în căruță; și le mai fu dat să audă multe alte asemenea mărunte pomeni jignitoare, în favoarea unor persoane absente — rubedenii îndoielnice și, era de temut, oameni de rînd. Una peste alta, calculînd în grabă, se stabilea acolo destinația a vreo trei mii de lire. Atunci, unde intenționase Peter, în urmă cu cinci ani, să ajungă restul banilor și în mîinile cui rămînea moșia? Și ce anume fusese revocat? Și ce nu revocase? Și oare ceea ce revocase era spre bine, ori spre rău?

Orice emoție trebuie să fie determinată de anumite condiții și, pînă la urmă, s-ar putea dovedi nelalocul ei. Bărbații aveau destulă tărie să suporte, stînd liniștiți sub apăsarea acelei confuze suspensii; unora li se pleoștise buza de jos, alții își țuguiaseră ambele buze, după deprinderile mușchilor fiecăruia. Dar Jane și Martha se prăbușiseră sub iureșul întrebărilor fără răspuns și se porniseră pe plîns; sărmana doamnă Cranch plîngea pe jumătate mișcată de speranța de a obține măcar cîteva sute de lire fără muncă, și pe jumătate conștientă că îi revenea o parte foarte sărăcăcioasă; în vreme ce mintea doamnei Waule era complet potopită de sentimentul că, deși era soră bună, căpăta atît de puțin, în vreme ce altcineva urma să capete mult. Acum se înscăunase presupunerea generală că acel „mult“ avea să-i cadă plocon lui Fred Vincy, dar pînă și membrii familiei Vincy se mirară cînd se citi că i se lăsaseră zece mii de lire, în investiții specifice: avea să-i revină oare și moșia? Fred își mușcă buzele: cu greu își stăpînea zîmbetul, iar doamna Vincy se simți cea mai fericită femeie — posibilitatea unei revocări se micșora pînă pieri aproape cu totul în viziunea aceea orbitoare.

Mai era o rămășiță de avere personală, precum și pământul, dar totul fu lăsat unei singure persoane, persoana aceea era...

„O, posibilități ! O, speranțe întemeiate pe favoarea unui bătrîn domn „negru“ la suflet ! O, nesfîrșite vocative care încă ar lăsa limbajul neputincios să exprime măsura nebuniei omenești !“ — acel legatar rezidual era Joshua Rigg, indicat de asemeni ca executor unic și care urma să-și ia din clipa aceea numele de Featherstone.

Se iscă un foșnet asemănător cu un tremur care dădu ocol încăperii. Toată lumea se uită cu alți ochi la domnul Rigg, pe care nu părea să-l încerce nici o mirare.

— O dispoziție testamentară cît se poate de bizară ! exclamă domnul Trumbull, preferînd și el o dată să fie considerat ignorant în ce privește trecutul bătrînului. Dar, în sfîrșit, există un al doilea testament și mai avem un codicil. Încă nu am auzit dorințele ultime ale decedatului.

Mary Garth simțea că cele ce mai aveau de auzit nu reprezentau dorințele ultime. Al doilea testament revoca totul, cu excepția legatelor lăsate persoanelor de rînd menționate mai înainte (oarecare modificări în rîndul lor prilejuind codicilul), și acorda tot pământul aflat în parohia Lowick, cu întreg fondul imobiliar și mobilierul casei, lui Joshua Rigg. Restul averii urma să fie dedicat construirii și înzestrării unor aziluri pentru bătrîni, destinate să poarte numele de „Azilurile lui Featherstone“ și să fie clădite pe un petec de pământ din apropierea Middlemarch-ului, cumpărat în acest scop de către testator, acesta dorind — așa declara documentul — să facă pe plac Atotputernicului. Nimeni dintre cei prezenți nu se alegea cu o para chioară ; dar domnul Trumbull primea bastonul cu măciulie de aur. A fost nevoie să se scurgă o bucată de vreme pînă cînd întreaga societate să-și redobîndească graiul. Mary nu îndrăzni să se uite la Fred.

Domnul Vincy vorbi cel dintâi, după ce-și folosi cu energie tabachera pentru prizat — și se pronunță cu zgomotoasă indignare :

— E testamentul cel mai inexplicabil pe care l-am auzit vreodată ! Eu aș afirma că bătrînul nu era în mințile lui cînd l-a făcut. Aș declara acest ultim testament nul, adăugă domnul Vincy, simțind că această expresie pune chestiunea în lumina ei adevărată. Ei, Standish, ce părere ai ?

— Cred că defunctul nostru prieten știa întotdeauna ce vrea, răspunse domnul Standish. Totul s-a desfășurat absolut conform legii. Iată aici e o scrisoare de la Clemens, din Brassing, anexată testamentului. El l-a redactat. Un notar foarte respectabil.

— N-am observat nici un semn de alienare mintală, nici o rătăcire a intelectului la răposatul domn Featherstone, declară Borthrop Trumbull ; dar eu numesc acest testament excentric. Totdeauna i-am adus cu dragă inimă servicii bătrînului, și a făcut repetate aluzii foarte limpezi la o îndatorire de care se va achita prin testament. Bastonul cu măciulie de aur e o farsă, dacă îl considerăm o răsplată pentru mine ; din fericire însă, eu mă aflu mai presus de considerații mercenare.

— Pe cît văd eu, nu e nimic prea surprinzător în treaba asta, grăi Caleb Garth. Mai curînd m-aș fi mirat dacă testamentul ar fi fost normal, așa cum te-ai fi putut aștepta de la un om onest și deschis la minte. În ce mă privește, aș dori să nu existe nici un soi de testamente.

— Ciudat sentiment din partea unui creștin, pe viul Dumnezeu ! exclamă avocatul. Mi-ar place să aflu cu ce argumente ai susține această poziție, Garth !

— A... zise Caleb, aplecîndu-se înainte, împreunîndu-și grijuliu vîrfurile degetelor și pironindu-și meditativ ochii în podea.

Totdeauna îi părea că partea cea mai grea a „afacerilor“ sînt cuvintele.

Dar la acest punct, domnul Jonah Featherstone își făcu auzit glasul.

— Ei bine, întotdeauna n-a fost decît un fătarnic și jumătate, asta a fost fratele meu Peter. Dar testamentul ăsta le pune vîrf la toate. Dacă aş fi știut, nici cu carul cu șase cai nu m-ar fi urnit din Brassing. Mîine am să îmbrac o pălărie albă și o haină bej.

— Doamne, Doamne, se văita doamna Cranch, ne-am băgat la cheltuieli de drum și bietul flăcău a stat de po-mană aici atîta amar de vreme ! E prima dată că-l aud pe fratele meu Peter atît de dornic să fie pe placul Atotputernicului ; dar chiar de-ar fi să mă trăznească cerul, tot trebuie să zic că a avut o inimă de piatră — nu mă pot gîndi la alt cuvînt.

— N-o să-i prindă deloc bine acolo unde s-a dus, asta e credința mea, zise Solomon, cu o amărăciune foarte sinceră. Peter era un păcătos înrăit, și azilurile n-o să-i acopere păcatul, acum cînd a avut nerușinarea să și-l dea în vileag.

— Și cînd te gîndești că în tot acest timp a avut familia lui legiuită, frați și surori și nepoți și nepoate, și a stat în biserică alături de ei, de cîte ori găsea de cuviință să vină, remarcă doamna Waule. Și ar fi putut lăsa averea într-un fel atît de respectabil celor care nu obișnuiesc să folosească banii pentru extravagante sau pentru lucruri nechibzuite și care nu-s atît de săraci ca să nu fi putut economisi fiecare *penny* și să-l înmulțească. Și eu — prin cîte necazuri am trecut, mereu și mereu, ca să pot veni aici și să-mi arăt grija de soră, iar lui nu-i stătea capul decît la niște lucruri care te fac să ți se încrînceneze carnea pe tine. Dar dacă Atotputernicul a îngăduit una ca asta, atunci are de gînd să-l și pedepsească pentru faptă. Frate Solomon, eu am să plec, dacă mă duci cu trăsura.

— N-am nici cea mai mică dorință de a mai pune piciorul în casa asta, spuse Solomon. Am moșia mea și avere de lăsat moștenire.

— Jalnică poveste, cum se mai învîrte și roata norocului pe lumea asta, grăi Jonah. Niciodată nu rentează să ai o fărîmă de inimă în piept. Mai bine te porți ca un ciine. Însă cei care mai fac umbră pămîntului pot să învețe o lecție : un singur testament de țicnit este de-ajuns într-o familie.

— Poți cădea în nebunie pe mai multe căi, zise Solomon. Eu unul nu voi lăsa bani ca să fie aruncați pe gîrlă, și nu-i voi lăsa unor odrasle „africhene“. Țin la Featherstonii care au fost zămisliți ca atare, și nu care s-au prefăcut în Featherstoni fiindcă s-a lipit un nume pe ei.

Solomon adresă aceste cuvinte doamnei Waule, într-un *aparté* rostit cu glas tare, cînd se ridică să o însoțească. Fratele Jonah se simțea capabil de o ironie mult mai usturătoare, dar chibzui că nu avea rost să-l ofenseze pe noul proprietar al conacului Stone Court, pînă ce nu se încredința că-i lipseau orice intenții de ospitalitate față de oamenii mucaliți al căror nume cra pe cale să-l poarte.

La drept vorbind, pe domnul Joshua Rigg părea că îl tulbură prea puțin orice soi de insinuări, dar manifestă o remarcabilă schimbare de atitudine, cînd păși cu răceală spre domnul Standish și începu să-i pună întrebări privitoare la afaceri. pe un ton glacial. Avea un glas ascuțit, ciripitor și un accent țopîrlănesc. Fred, căruia nu-i mai stîrnea risul, îl socoti cel mai josnic monstru pe care-l văzuse în viața lui. Dar Fred se simțea cam bolnav.

Negustorul de mercerie din Middlemarch aștepta o ocazie de a-l atrage pe domnul Rigg într-o discuție ; nu se știe cîte perechi de picioare va fi nevoit să încalțe cu ciorapi noul proprietar și, oricum, pe profituri te poți bizui mai mult decît pe legate.

Domnul Vincy, după izbucnirea avută, se închisese într-o tăcere orgolioasă ; că mult prea frământat de sentimente neplăcute pentru a se gândi să se urnească din loc, pînă nu observă că soția sa trecuse lingă Fred și plîngea în tăcere, ținînd mîna odorului în mîna ei. Se ridică imediat și, întorcînd asistenței spatele, îi spuse cu voce scăzută :

— Nu-ți da drumul, Lucy : nu te face de rîs, draga mea, în fața acestor oameni. După care adăugă tare : Du-te și spune să tragă docarul la scară, Fred ; n-am vreme de pierdut !

Înainte de acest mic episod, Mary Garth se pregătise să se ducă acasă cu tatăl ei. Îl întîlni pe Fred în hol, și în clipa aceea avu pentru întîia oară curajul de a se uita la el. Avea acel gen de paloare ofilită, care apare uneori pe fețele tinere, iar mîna lui era foarte rece cînd o strînsese pe-a fetei. Și Mary era agitată : își dădea seama că, în mod fatal, fără voia ei, provocase poate o mare schimbare în destinul lui Fred.

— La revedere, îi spuse fata, cu tandră tristețe. Fii tare, Fred. Eu una cred sincer că fără bani vei fi mai bun. Ce fericire i-au adus banii domnului Featherstone ?

— Toate astea-s foarte frumoase, grăi Fred, amărît. Dar ce poate să facă un om ca mine ? Acum *trebuie* să îmbrac haina preotească. (Știa că asta o s-o necăjească pe Mary : prea bine ; atunci n-avea decît să-i spună ea ce altă cale ar putea urma). Și credeam că voi fi în stare să-i plătesc pe loc tatălui tău datoria și să îndrept toată situația. Iar ție nu ți-a lăsat nici măcar o sută de funzi. Ce-ai să te faci acum, Mary ?

— Am să-mi iau alt post, bineînțeles, de îndată ce-am să pot căpăta unul. Tata se zbate destul pentru întreținerea celorlalți, chiar și fără mine. La revedere.

În foarte scurt timp, Stone Court fu curățat de Featherstonii de viță autentică precum și de alți musafiri deveniți obișnuiții locului. Un nou străin venise spre

a se statornici în împrejurimile Middlemarch-ului ; dar în cazul domnului Rigg Featherstone se iscară mai curînd nemulțumiri cu consecințe imediate, decît speculații privitoare la influențele pe care le-ar putea determina prezența sa pe viitor. Nimeni nu era îndeajuns de profetic pentru a prevesti ceea ce s-ar putea ivi în calea lui Joshua Rigg.

Și aici mă simt îndemnat în mod firesc să reflectez la mijloacele potrivite pentru a înfățișa în chip elevat un subiect inferior. În această direcție, paralele isorice sînt deosebit de folositoare. Obiecția de căpetenie ar fi că naratorul sîrguincios nu are suficient spațiu, sau (ceea ce ar însemna adesea același lucru), poate să nu fie capabil să le aplice la un caz particular, deși deține filozofica încredere că, odată cunoscute, paralelele ar deveni pline de pilde. Există o cale mai scurtă și mai lesnicioasă către înnobilarea unui subiect, bazată pe observația că, de vreme ce orice istorie adevărată poate fi înfățișată într-o parabolă, în care ai posibilitatea să pui o maimuță în locul unui prinț și *vice versa*, tot ce a fost sau urmează a fi narat despre oamenii de rînd poate fi înnobilat, considerînd faptele drept parabole. Astfel, dacă sînt scoase la iveală deprinderi rele și consecințe urîte, cititorul poate încerca mîngîierea de a le privi doar ca pe niște simbolice aspecte dizgrațioase, și se poate simți, în mod virtual, în tovărășia unor persoane de anumită distincție.

Așadar, în timp ce eu voi istorisi adevărul despre nătărăi, nu-i neapărată nevoie ca imaginația cititorului să se simtă lipsită de compania lorzilor ; iar sumele meschine pe care orice falit cu „firmă“ mare ar fi necăjit să le mai încaseze, pot fi ridicate la nivelul unor înalte tranzacții comerciale, prin acordarea gratuită a proporțiilor cuvenite.

Cît despre orice istorie provincială ai cărei protago-
niști s-ar afla, toți pînă la unul, pe cel mai înalt prag
moral, aceasta ar trebui să se petreacă mult după primul
Proiect al Reformei ; pe cînd Peter Featherstone, vă dați
seama, era mort și îngropat cu cîteva luni înainte de ve-
nirea la putere a lordului Grey.

Cap. XXXVI

Ciudat să vezi ce-umor au acești
inși,
Înalt năzuind, se cade-a fi mîntoși :
Căci fiind firesc iubirea-n suflet pur
Să fie-unde-n frunte-ar putea sta
Ei, socotindu-se cu-atît mai sus
De noi, trufași, chiar de-ntre noi
trăiesc,
Și-nchipuie cum prețuim, uimiți.
Tot ce fac, spun și-astfel se
îmboldesc
Spre-a fi mai fără margini admirați,
Și presupun că nu pot, decît dînd
Veste de gînd înalt și prea ales.

Daniel, *Tragedia lui Filotas*

După lectura testamentului, domnul Vincy se întoarce
acasă. cu un punct de vedere schimbat asupra multor
probleme. Era un om cu mintea deschisă, dar modul lui
de a se exprima o lua adeseori pe căi indirecte : cînd îl
decepciona un tîrg unde-și p'asa galoanele lui de mătase,
îl înjura pe rîndaș ; cînd îl necăjise cumnatul său Bul-

strode, făcuse observații tăioase asupra metodismului ; și-acum se vădea limpede că judeca trîndăvia lui Fred mult mai sever ca pînă atunci, ceea ce-l făcu să arunce pe dușumeaua holului o șapcă brodată, aflată în fumoar.

— Ei bine, domnule, exclamă el, cînd tînărul *gentleman* tocmai se ducea la culcare, sper că ți-ai băgat acum mințile în cap și că în trimestrul viitor o să te duci să-ți dai examenul. Hotărîrea mea e luată, așa că te sfătuiesc să nu pierzi vremea pînă te decizi și tu.

Fred nu răspunse nimic — prea îl covîrșise deprimarea. Cu douăzeci și patru de ore în urmă, fusese convins că, la ceasul acela, în loc de a trebui să hotărască ce să facă, va fi aflat de mult că nu e silit să facă nimic : că va putea să vîneze în jachetă roșie, să aibă un armăsar clasa întii pe care să-l călărească pentru a încolți un cerb de toată frumusețea și să se bucure de respectul unanim acordat unor asemenea îndeletniciri ; ba mai mult, că va fi în stare să-i plătească pe loc domnului Garth, iar Mary nu va mai avea nici un motiv să nu-l ia de bărbat. Și toate acestea urmau să-i cadă plească fără studii sau vreun alt neajuns, ci pur și simplu prin harul Proniei, sub forma capriciului unui bătrîn *gentleman*. Acum însă, la capătul a douăzeci și patru de ore, toate aceste speranțe frumoase fuseseră date peste cap. Taică-său adopta „o conduită cam dură“ și în timp ce el se perpelea sub focul decepției, îl trata ca și cum tot el ar fi putut împiedica treburile. Reușește să-și facă dușmani — asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

— Nu fi aspru cu bietul băiat, Vincy. Este încă vreme să iasă ceva bun din el, deși ticălosul acela l-a amăgit. Sînt sigură, cum mă vezi și cum te văd, că Fred o să apuce pe un drum bun — altminteri de ce ne-ar mai fi fost înapoiat din pragul mormîntului ? Și toată treaba asta se numește jaf : să-i promită moșia, era ca și dată ; de fapt ce înseamnă o promisiune ? Cînd îi faci pe toți să creadă un anumit lucru, nu-i ca și cum ai promis ? Și

doar vezi că-i lăsase zece mii, și pe urmă i-a luat iar înapoi.

— I-a luat iar înapoi! exclamă cu năduf domnul Vincy. Îți spun eu că băiatul are ghinion, Lucy. Și tu l-ai răsfățat întotdeauna.

— Ei, ce vrei, Vincy, era primul meu copil, și ce mai tâmbălău ai făcut când a venit pe lume! Nu-ți mai încăpeai în piele de mândrie, zise doamna Vincy, redobîndindu-ți ușor zîmbetul voios.

— Cine poate să știe ce-o să iasă dintr-un prunc? Recunosc că am fost destul de nerod, zise soțul, totuși mai mulat.

— Dar cine are copii mai buni, mai chipeși decît ai noștri? Fred e cu mult mai presus de fiii altora: poți recunoaște, după vorbele lui, că la colegiu a avut parte de o societate cultă. Și Rosamunda — unde mai găsești fată ca ea? Ar putea sta alături de orice *lady* din țară, doar că ar arăta mai bine. Vezi — domnul Lydgate care a frecventat cea mai bună societate și a călătorit pretutindeni, s-a îndrăgostit de ea pe dată. Nu că n-aș prefera să nu se fi logodit încă. Ar fi putut întîlni într-o vizită o partidă mai bună; mă gîndesc la colega ei de școală, domnișoara Willoughby. Familia aceea are neamuri la fel de suspuse ca și ale domnului Lydgate.

— Dă-le naibii de neamuri! strigă domnul Vincy. M-am săturat de ele. Nu vreau un ginere care să nu se bizuie pe altceva decît pe neamurile sale.

— Cum, dragul meu, se miră doamna Vincy, păreai cît se poate de încîntat de logodnă. Ce-i drept, eu nu eram acasă, dar Rosamunda mi-a povestit că n-ai scos nici un cuvînt împotriva acestui legămint. Fata a și început să cumpere cele mai bune pînzeturi pentru trusoul ei.

— Nu după voia mea, replică domnul Vincy. Voi avea destulă bătaie de cap anul ăsta cu un trîntor nevolnic de fiu, fără să mai plătesc și rochiile de nuntă! Vremurile

sînt cît se poate de grele, toată lumea se ruinează și nu cred că Lydgate are măcar un gologan la sufletul lui. N-am să-mi dau consimțămîntul la căsătoria lor. Lasă-i s-aștepte, cum au făcut și cei mai vîrstnici, înaintea lor.

— Pentru Rosamunda ar fi o lovitură, Vincy, și știi că niciodată nu te-ar răbda inima să o necăjești.

— Ba da, aș fi în stare. Cu cît se va renunța mai repede la logodnă, cu-atît mai bine. Nu cred că doctorul va avea vreodată un venit ca lumea, după cum îi merg treburile. Reușește să-și facă dușmani — asta-i tot ce-aud despre succesele lui.

— Dar se are grozav de bine cu domnul Bulstrode, dragul meu. Eu gîndesc că lui i-ar face plăcere căsătoria asta.

— I-ar face plăcere, p_e naiba! exclamă domnul Vincy. N-o să le plătească Bulstrode întreținerea. Și dacă Lydgate își închipuie cumva că am de gînd să le dau bani ca să-și întemeieze o gospodărie, se înșeală amar-nic, asta-i tot! Mă aștept să fiu silit curînd să renunț și la cai. Ai face mai bine să-i transmiți lui Rosy ce ți-am spus.

Nu i se întîmpla rar domnului Vincy să se pripească, vesel, să-și dea încuviințarea, și apoi, cunoscînd că s-a pripit, să se folosească de alții pentru a da înapoi, în chip jignitor. În orice caz, doamna Vincy, care niciodată nu dorea să se opună soțului său, nu pierdu vremea și, în dimineța următoare, îi transmise Rosamundei spusele lui. Rosamunda, care examina o broderie de muse-lină, ascultă în tăcere și, la sfîrșit, își smuci ușor gîtul ei grațios, într-un fel despre care o lungă experiență te putea învăța că înseamnă desăvîrșită îndărătnicie.

— Ce părere ai, scumpa mea? întrebă maică-sa cu grijă afectuoasă.

— Papă nici nu se gîndește la așa ceva, răspunse Rosamunda, cu un calm deplin. Totdeauna a spus că do-rește să mă mărit cu bărbatul pe care-l iubesc. Și mă voi

mărita cu domnul Lydgate. Au trecut șapte săptămîni de cînd papă și-a dat încuviințarea. Și sper că vom închiria casa doamnei Bretton.

— Ei bine, scumpa mea, te las pe tine să-l pui pe tăică-tău pe roate. Izbutești să faci pe fiecare dintre noi să joace după cum îi cîntî tu. Dacă însă o să ajungem într-adevăr să ne ducem să cumpărăm damasc, prăvălia potrivită e Sadler — mult mai bună decît Hopkins. Totuși, cred că doamna Bretton are prea mult spațiu; mi-ar plăcea să aveți la dispoziție asemenea casă; dar va cere o grămadă de mobile, covoare și toate celelalte, pe lingă tacîmuri și sticlărie și altele. Și, ai auzit, papă zice că nu dă nici un ban. Crezi că domnul Lydgate se așteaptă la asta?

— Doar nu-ți inchipui că o să-l întreb, maman. Bineînțeles că se pricepe și singur să-și aranjeze treburile.

— Dar se poate să fi umblat după bani, scumpa mea, și noi ne gîndeam cu toții că o să capeteți o moștenire frumoasă, ca și Fred, și acum totul e atît de cumplit, nimic nu-ți mai face plăcere cînd vezi ce dezamăgire suferă sărmanul băiat.

— Asta nu are nimic de-a face cu cununia mea, maman. Fred trebuie să înceteze cu trîndăvia. Mă duc sus să-i dau broderia asta domnișoarei Morgan; se pricepe foarte bine să facă primele cusături la tiv. Cred că acum ar putea să lucreze și Mary Garth ceva pentru mine. Coase încîntător; e cel mai drăguț lucru ce-l știu despre Mary. Mi-ar place mult să am la toate jupoanele mele de linou tiv dublu. Și cere mult timp.

Convingerea doamnei Vincy că Rosamunda ar putea să-și joace părintele pe degete era cît se poate de întemeiată. Afară de dineurile oferite și de cursele lui, așa fanfaron cum era, domnul Vincy proceda la fel de rar după placul său ca și un prim-ministru; forța împrejurărilor îl depășea prea lesne, așa cum se întîmplă cu majoritatea oamenilor înfloritori care iubesc plăcerile vieții,

iar împrejurarea numită Rosamunda vădea o deosebită forță, care se manifesta prin acea blajină stăruință care, după cum știm, permite unei substanțe vii și albe să-și facă drum, în ciuda stincii ce i se împotrivesc. Papă nu era o stincă.: nu deținea altă neclintire decât aceea a impulsurilor, numită uneori deprindere, și aceasta îl împiedica să se hotărască în ce privește logodna fiicei sale — anume, să cerceteze temeinic situația lui Lydgate, să-și declare incapacitatea de a procura bani și să interzică răspicat o căsătorie pripită sau o logodnă constrinsă să se târăgăneze prea mult. Pare o atitudine foarte simplă și ușor de luat, când o formulezi; dar o hotărâre neplăcută, cristalizată în ceasurile reci ale dimineții, are împotriva ei tot atâtea condiții ca și bruma din zori, și rareori rezistă sub influențele calde ale zilei. Exprimarea pe ocolite, deși energică, a opiniei spre care înclina domnul Vincy, trebuia să țină seama, în cazul acela, de o particularitate: era clar că față de un om orgolios ca Lydgate n-aveai cum să spui vreun cuvânt cu jumătate de înțeles, iar de gesturi ca aruncarea pălăriei pe dușumea nici nu putea fi vorba. Domnul Vincy îi cam purta respect, se umfla oarecum în pene pentru că doctorul voia să se însoare cu Rosamunda, și nu prea înclina să aducă vorba despre chestiunea financiară, care nu-l puneă într-o lumină favorabilă. În plus, îl încerca și teama de a nu fi înfundat într-un dialog cu un om mai învățat decât el, cu o creștere mai aleasă, și-se codea totodată să facă ceva ce i-ar fi displicut fiică-si. Rolul pe care domnul Vincy prefera să-l joace era acela al amfitrionului generos, pe care nimeni nu-l critică. În prima jumătate a zilei, afacerile împiedicau orice comunicare formală a unei decizii potrivnice; în cealaltă jumătate, vina era a mesei de seară, a vinului, a partidei de whist și a satisfacției generale. Și, între timp, orele își lăsau fiecare micul lor sediment și alcătuiau treptat motivul hotărâtor care-l îm-

piedica să treacă la fapte : anume, că era prea târziu pentru a se mai acționa.

Îndrăgostitul acceptat își petrecea mai toate serile la Lowick Gate și, chiar sub ochii domnului Vincy, continua în chip înfloritor o relație amoroasă nicidecum dependentă de avansurile bănești ale socrului, sau cu perspectiva venitului profesional. Începuturile unei tinere iubiri — ce funigel străveziu ! Pină și punctele de care se agață — lucrurile de care atîrnă diafanele sale împletituri, abia de sînt perceptibile ; atingeri fugare cu virful degetelor, încrucișări de raze ale astrilor albaștri și negri, fraze lăsate în suspensie, imperceptibile schimbări de colorit ale obrazilor și buzelor, cele mai vagi înfiorări. Funigelul însuși e alcătuit din credințe spontane și bucurii vagi, năzuința unei vieți către cealaltă, viziuni de contopire, de încredere indefinită. Și Lydgate se lăsa atras cu o minunată repeziciune la țeserea aceluia vâl de funigeli, urziți din eul lui cel mai lăuntric, în ciuda experienței pe care presupunea că o încheiase odată cu drama Laurei — și în ciuda medicinei și a biologiei ; pentru că studierea unui mușchi macerat sau a unor ochi prezentați în farfurie (ca ai sfintei Lucia), și alte aspecte ale cercetării științifice, se pare că sînt mai puțin incompatibile cu dragostea poetică, decît o apatie înnăscută sau o predilecție pentru proza vulgară. Cît despre Rosamunda, era cuprinsă de uimirea nufărului înflorit în fața propriei lui prezențe învoalte, și țesea și ea cu hărnicie la funigelul lor comun. Toate acestea se petreceau în ungherul salonului unde se afla pianul și, oricît de aerian era vâlul, lumina făcea din el un fel de curcubeu vizibil pentru mulți alți observatori, pe lângă domnul Farebrother. Certitudinea că domnișoara Vincy și domnul Lydgate se logodiseră deveni generală în Middlemarch, fără ajutorul unui anunț formal.

Mătușa Bulstrode se simțea din nou pradă îngrijorării ; de data aceasta, însă, se adresă direct fratelui său,

ducându-se la depozit anume pentru a se feri de nestatornicia doamnei Vincy. Răspunsurile lui nu au satisfăcut-o.

— Walter, nu cumva ai de gînd să-mi spui că ai îngăduit ca lucrurile să meargă înainte fără să te interesezi de perspectivele domnului Lydgate? întrebă doamna Bulstrode, privindu-și fratele cu ochi dilatați de atîta gravitate; domnul Vincy se arăta arțăgos, ca de obicei cînd se afla la depozit. Gîndește-te puțin la fata aceasta crescută în lux, într-un fel prea monden, regret că trebuie s-o spun; cum se va descurca ea cu un venit mic?

— Hai, dă-o-ncolo de treabă, Harriet! Ce pot face eu, cînd în orașul ăsta vin bărbați fără să-mi ceară părerea! Tu i-ai închis cumva lui Lydgate ușa casei tale? Bulstrode l-a sprijinit mai mult ca oricine și l-a ajutat să avanseze în carieră. Eu n-am făcut niciodată caz de tînărul ăsta. S-ar cuveni să te duci să vorbești cu bărbatul tău despre asta, nu cu mine.

— Ei nu, zău așa, Walter, ce vină îi poți aduce domnului Bulstrode? Sînt sigură că el nu a dorit această logodnă.

— A, dacă nu l-ar fi luat Bulstrode în brațe, eu nu l-aș fi invitat niciodată în casă.

— Dar tu l-ai chemat ca să-l trateze pe Fred, și sînt sigură că asta a fost o îndurare cerească, ripostă doamna Bulstrode, pierzîndu-și replica în meandrele subiectului.

— Habar n-am de vreo îndurare, afirmă întărit domnul Vincy. Ce știu eu e că îmi fac mai mult sînge rău decît vreau cu familia mea. Ți-am fost frate bun, Harriet, înainte de te-ai măritat cu Bulstrode, și trebuie să spun că el nu dovedește față de familia ta spiritul prietenesc la care te-ai fi putut aștepta din partea lui.

Domnul Vincy nu avea nimic dintr-un iezuit, dar nici un iezuit desăvîrșit nu ar fi putut răsturna o întrebare

cu mai multă dibăcie. Harriet fu obligată să-și apere soțul, în loc de a-și blama fratele, și conversația luă sfârșit într-un punct la fel de îndepărtat de începutul ei ca și anumite ciorovăieli iscate nu de mult între cumnați, la o întrunire a colegiului sacristiei.

Doamna Bulstrode nu-i repetă soțului ei plîngerile fratelui, dar în cursul serii îi povestii despre Lydgate și Rosamunda. Bulstrode nu împărtăși însă interesul cald al soției sale și vorbi doar cu resemnare despre riscurile ce însoțesc începuturile practicii medicale și despre prudența necesară în asemenea cazuri.

— Sînt sigură că avem îndatorirea de a ne ruga pentru fata aceea fără minte — cu creșterea care i s-a dat — grăi doamna Bulstrode, dorind să-și stîrnească soțul.

— E drept, draga mea, încuviință domnul Bulstrode. Cei ce se desprind de plăcerile pămîntene nu pot face mare lucru pentru a înfrîna greșelile unora care rămîn cu încăpăținare robi ai celor lumești. Trebuie să ne învățăm să recunoaștem același lucru și cu privire la familia fratelui tău. Mi-aș fi putut dori ca domnul Lydgate să nu încheie asemenea alianță; dar relațiile mele cu dînsul se mărginesc la folosirea darurilor ce i-au fost hărăzite întru slujirea Țelurilor Domnului, despre care ne învață cîrmuirea divină de cîteori ne miluește cu lumina ei.

Doamna Bulstrode nu mai scoase o vorbă, punînd pe seama lipsei ei de spiritualitate o mare doză din nemulțumirea resimțită de pe urma discuției. Era convinsă că soțul ei e unul dintre acei oameni ale căror memorii se cuvin a fi scrise, după ce mor.

Cît despre Lydgate personal, fiind acceptat ca ginere, era pregătit să accepte la rîndul lui, toate consecințele faptului, pe care credea că le prevede cu perfectă claritate. Desigur că va trebui să se însoare pînă într-un an — poate chiar într-o jumătate de an. Nu intenționase așa ceva; dar celelalte planuri ale lui nu vor avea nimic de suferit;

pur și simplu, urmau să se adapteze la noile realități. Firește, mariajul trebuie să fie pregătit după toate uzanțele. Urmău să închirieze o casă, în locul odăilor ocupate în prezent de el; și Lydgate, auzind-o pe Rosamunda vorbind plină de admirație despre casa bătrânei doamne Bretton (situată în cartierul Lowick Gate), se interesează de ea când se eliberă, după moartea bătrânei doamne, și intră imediat în tratative pentru închiriere.

Făcu acest lucru ca pe ceva cu totul firesc, cam așa cum dădea comenzi croitorului său pentru a-i acoperi toate necesitățile unei garderobe impecabile, fără a-i trece prin cap că ar depăși măsura. Dimpotrivă, ar fi disprețuit orice cheltuială menită să ia ochii lumii, profesia sa îl familiarizase cu toate gradele de sărăcie și îi stătea mult la inimă soarta celor care îndurau asprile vieții. S-ar fi simțit foarte bine la o masă unde sosul ar fi fost servit într-un ulcior fără toartă, și ar fi fost în stare să nu-și amintească nimic despre un dineu grandios, decât că acolo era prezent un bun vorbitor. Dar nu îi trecuse niciodată prin cap că ar putea trăi în vreun alt mod decât cel numit de el obișnuit, cu pahare verzi pentru vin alb de Rin, și o masă excelent servită. Încălzindu-se la dogoarea teoriilor sociale franceze, nu adusese totuși cu el nici un miros de prăjit. Putem vehicula cu nonșalanță ideile cele mai extremiste, atâta timp cât mobilierul nostru, di-neurile oferite și preferința pentru comportările aristocratice ne leagă în chip temeinic de ordinea stabilită. Dar Lydgate nu se orienta spre opinii extremiste: fiind foarte grijuliu în alegerea ghetelor, nu i-ar fi plăcut nici o doctrină a desculților; nu era radical în nici un domeniu, decât în legătură cu reforma medicală și cu urmărirea noilor descoperiri. În restul vieții practice, se ghida după deprinderile ereditare, uneori împins de acea mândrie personală și de acel egoism inconștient pe care le-am și numit bun-simț, alteleori minat de acea *naivete*

provenită din preocuparea pentru îndeletnicirile lui preferate.

Orice conflict lăuntric care-l frământa pe Lydgate, stîrnit de consecințele acelei logodne strecurate în viața lui, se învîrtea mai degrabă în jurul problemei timpului limitat, decît a banilor. Hotărît, faptul de a fi îndrăgostit și așteptat mereu de o făptură care de fiecare dată se dovedea a fi mai drăgălașă decît i-o putea reprezenta memoria, se ciocnea de zeloasa utilizare a ceasurilor libere ce ar fi putut să fie dedicate vreunui „savant german“, în măsură să-l ajute la marea, iminenta descoperire rivnită. Această situație constituia într-adevăr un argument ce pleda împotriva unei amînări a căsătoriei, așa cum îi sugeră și domnul Farebrother, într-o zi cînd vicarul veni la el cu cîteva produse de eleșteu pe care dorea să le examineze sub lentila unui microscop mai bun decît al lui și, găsind masa lui Lydgate acoperită de o harababură de aparate și specimene conservate în spirt, constatare sarcastic :

— Eros a degenerat ; a început prin a introduce ordine și armonie, iar acum readuce haosul.

— Da, în anumite stadii, răspunse Lydgate, înălțîndu-și sprîncenele și zîmbind, în timp ce începea să-și regleze microscopul. Dar după aceea se va instaura o ordine mai bună.

— Curînd ? întrebă vicarul.

— Așa sper, sincer. Această stare de lucruri instabilă consumă timpul, și cînd cineva e cu gîndul la știință, fiecare moment oferă o ocazie prețioasă. Sînt sigur că pentru un bărbat care vrea să muncească statornic, căsătoria trebuie să însemne condiția cea mai nimerită. Atunci are acasă tot ce dorește — nu se mai lasă sîciit de speculații personale. Poate dobîndi calm și libertate.

— Ești norocos și demn de invidiat, grăi vicarul, dacă ți se oferă o asemenea perspectivă : Rosamunda, calm

și libertate, toate hărăzite dumitale. Uită-te la mine : eu n-am altceva decît pipa și vietățile mele de eleșteu. Ei, ești gata ?

Lydgate nu-i menționează vicarului și alt motiv personal care îl îndemna să reducă perioada de logodnă. Și anume, îl irita, chiar dacă în sînge îi curgea vinul iubirii, obligația de a luat parte atît de des la petrecerile familiei, în casa Vincy ; îl supăra că era nevoit să se amestece în bîrfelile Middlemarch-ului, să prelungească mesele copioase, partidele de whist și să se cufunde în nimicnicia generală. Trebuia să se arate respectuos cînd domnul Vincy decidea asupra unor probleme, în chip tăios și ignorant — mai ales în legătură cu alcoolurile care te murează cel mai bine pe dinăuntru, ocrotindu-te de efectele aerului viciat. Doamna Vincy nu bănuia defel că firea deschisă și simplitatea ei ar putea jigni în chip subtil gusturile viitorului ginere. În ansamblu, Lydgate se vedea nevoit să-și mărturisească în sinea lui că relațiile cu familia Rosamundei îl cam coborau. Dar făptura aceea răpitoare suferea în aceeași măsură ; și cel puțin îl încînta gîndul că, însurîndu-se cu ea, îi putea asigura o transplantare care se vădea foarte necesară.

— Scumpa mea... începu el într-o seară, pe tonul cel mai amabil, cînd se așeză alături de ea și-i privi îndeaproape fața.

Dar trebuie mai întîi să spun că o găsisese singură în salonul unde fereastră mare și demodată, aproape la fel de mare cît peretele încăperii, era deschisă către miresmele văratice ale grădinii din spatele casei. Tatăl și mama ei se duseseră la o petrecere, iar ceilalți membri ai familiei ieșiseră cu toții, după fluturi.

— Scumpa mea, ai pleoapele roșii !

— Da ? zise Rosamunda, mă întreb de ce ?

Nu era în firea ei să-și exprime dorința sau să facă reproșuri. Acestea ieșeau la iveală, în chip grațios, doar atunci când i se solicita să le dezvăluie.

— Ca și cum mi-ai putea ascunde ceva! grăi Lydgate, punându-și cu tandrețe mina peste minile fetei. Crezi că nu observ un mărgăritar ce tremură pe o geană? Te frământă lucruri pe care mi le ascunzi. E semn că nu mă iubești.

— De ce ți-aș spune ceva ce nu poți schimba? Sînt treburi de zi cu zi — poate că s-au înrăutățit puțin în ultima vreme.

— Necazuri de familie. Nu te teme să-mi vorbești. Le ghicesc.

— În ultima vreme papá a fost mai iritabil. Fred îl înfurie, și azi dimineată s-au certat iarăși, fiindcă Fred amenință să lase baltă toată învățătura lui și să facă ceva cu totul mai prejos de poziția sa. Și, pe lângă aceasta...

Rosamunda ezită, și pe obraji i se adună o ușoară roșeață. Din dimineata logodnei lor, Lydgate n-o văzuse niciodată tulburată și nu mai simțise o pornire atît de pasionată ca aceea care-l mîna acum către ea. Sărută suav buzele șovăielnice ale fetei, de parcă le-ar fi încurajat.

— Simt că pe papá nu îl încîntă cu-adevărat logodna noastră, continuă Rosamunda, aproape în șoaptă. Și ieri seară a spus că vrea să-ți vorbească negreșit, ca să-ți comunice că trebuie să renunțăm la ea.

— Tu ai renunța? exclamă Lydgate, cu năvalnică energie, aproape minios.

— Eu nu renunț niciodată la ceva ce-am hotărît să fac, replică Rosamunda, recăpătîndu-și calmul la atingerea acelei coarde.

— Dumnezeu să te binecuvînteze! zise Lydgate, și o sărută din nou. Această constanță în urmărirea scopului,

plasată la locul potrivit, era adorabilă. Adăugă : Acum e prea tirziu pentru ca tatăl tău să ne ceară să renunțăm la logodnă. Ești majoră, și pretind să fii a mea. Dacă se pune la cale ceva menit să te facă nefericită — e un motiv în plus de a ne grăbi cununia.

O încântare de nedescris scinteie în ochii ei albaștri, când îi întâlnește pe ai tânărului, și iradierea aceea părea să-i lumineze întregul viitor cu o blîndă rază de soare. Fericirea ideală (de genul celei cunoscute în *O mie și una de nopți*, în care ești poftit să te depărtezi de truda și discordia străzii, intrînd într-un paradis unde totul ți se dăruiește și nu ți se pretinde nimic în schimb) părea că devine o realitate, condiționată doar de o așteptare de cîteva săptămîni.

— De ce să amînăm ? insistă el cu ardoare. Casa am închiriat-o : toate celelalte pregătiri pot fi terminate curînd — nu-i așa ? N-o să-ți pese ție de rochii noi. Le putem cumpăra după aceea.

— Ce idei originale aveți voi, bărbații inteligenți ! constată Rosamunda, rîzînd, cu gropițe mai adînci în obraji, de această amuzantă trăzneală. Pentru întîia oară aud de rochii de nuntă cumpărate după cununie.

— Nu cumva vrei să-mi spui că vei insista să aștept luni de zile de dragul rochiilor ? întrebă Lydgate, aproape convins că Rosamunda îl tachina cu drăgălășenie, și pe jumătate temîndu-se că în realitate ea se ferea de o căsătorie pripită. Ține minte, Rosamunda, noi ne străduim să găsim o fericire mai prețioasă decît aceasta — vom fi mereu împreună, independenți de alții, și o să ne rînduim viețile după voința noastră. Hai, scumpa mea, spune-mi cît de curînd poți fi cu totul a mea ?

Lydgate pleda pe un ton convingător, ca și cum ar fi simțit că fata îl va răni prin vreo zăbavă înimaginabilă. Rosamunda deveni și ea serioasă, chiar ușor dusă pe gînduri ; adevărul este că în sinea ei făcea din nou bilanțul nenumăratelor complicații create de tivirea cu

dantelă, de procurarea ciorăpăriei și de încrețirea jupoanelor, pentru a-i putea da un răspuns măcar aproximativ.

— Șase săptămîni ar fi prea deajuns — nu-i așa, Rosamunda ? insistă Lydgate, dîndu-i drumul la mîini ca să-l înconjoare umerii cu brațul, într-un gest gingaș.

O minuță se înalță imediat ca să netezească buclele, în timp ce gîtul se îndoaia sub povara gîndurilor ; apoi fata declară cu seriozitate :

— O să fie de pregătit lenjeria de casă și mobilierul. Totuși, *maman* ar putea să se ocupe de ele, cît timp sîntem noi plecați.

— Da, desigur. Trebuie să plecăm o săptămînă — două.

— O, mai mult ! exclamă spontan Rosamunda.

Se gîdea la rochiile de seară necesare pentru vizitele făcute lui Sir Godwin Lydgate, unde de multă vreme sperase, în taină, să petreacă în mod încîntător cel puțin un sfert din luna de miere, chiar dacă-și amîna prezentarea la unchiul care avea titlul de doctor în teologie (e și acesta un rang plăcut, deși sobru, cînd îl susține singele a'bastru). Își privi iubitul cu oarecare mustrare în ochi și, pe cînd vorbea, Lydgate înțelese pe dată că ar putea dori să prelungească dulcele timp al solitudinii în doi.

— Orice vrei tu, scumpa mea, după ce fixăm ziua. Hai să hotărîm însă ce avem de făcut și să punem capăt oricărei neplăceri de care ai putea avea parte. Șase săptămîni ! Sînt sigur că ai timp berechet pentru toate.

— Fără îndoială că aș putea grăbi lucrul, încuviință Rosamunda. Atunci, vrei să-i vorbești tatei despre intenția asta ? Cred că ar fi mai bine să-i scrii.

Fata roși și-l privi așa cum ne privesc florile din grădină cînd pășim slobod, fericiți, în lumina transcendentă a amurgului : nu palpită oare un suflet aflat dincolo de

hotarele graiului — jumătate nimfă, jumătate copil — în acele petale gingașe care sclipesc și respiră în jurul unui miez de culoare intensă ?

El îi atinse cu buzele urechea și o fișie de ceafă, și rămaseră nemișcați minute în șir, care lunecară pe lângă ei ca un pîrîiaș ce clipește sub sărutările soarelui. Rosamunda se gîndea că nimeni nu poate fi mai cufundat în dragoste decît ea, iar Lydgate cugeta că, după nesăbuitele lui greșeli și credulitatea-i absurdă, găsise în sfîrșit feminitatea întruchipată — se simțea de parcă ar fi fost de pe acum învăluit în mireasma neasemuitei afecțiuni conjugale, pe care i-o va hărăzi făptura desăvîrșită ce venera înaltele lui meditații și preocupări importante, în calea cărora n-avea să stea nicicînd ; această făptură urma să aducă ordine în căminul lui și să țeară o vrajă tăcută, cu degetele totuși mereu pregătite să atingă coardele lăutei și să prefacă în orice clipă viața în idilă ; o ființă instruită pînă la limita adevăratei feminități și nici măcar un fir de păr dincolo ; așadar, docilă și gata să ducă la îndeplinire preceptele venite de la partenerul ei. Acum vedea mai limpede ca oricînd că hotărîrea lui de a rămîne încă multă vreme holtei fusese o eroare : căsnicia nu avea să însemne pentru el o piedică, ci un imbold. Și, întîmplîndu-se să însoțească a doua zi un pacient pînă la Brassing, văzu acolo un serviciu de masă care-i cuceri atenția, și cum i se păru tocmai lucrul potrivit pentru ei, îl cumpără pe loc. Cîștigai timp făcînd lucrurile astea chiar atunci cînd te gîndeai la ele, și Lydgate nu suferea vesela urîță. Serviciul de masă amîntit costa scump, dar se prea poate ca amănuntul acesta să intre în însăși natura serviciilor de masă. Mobilarea unei case e în mod necesar costisitoare, dar nu trebuie să te ocupi de ea decît o singură dată.

— Trebuie să fie încîntător, exclamă doamna Vincy, cînd Lydgate menționează achiziția, adăugînd o vagă des-

criere. Tocmai ce se cădea să aibe Rosy ! Să dea Dumnezeu să nu-l spargă cineva !

— Lumea trebuie să angajeze servitori care nu sparg obiectele, declară Lydgate. (Desigur, asta însemna să raționezi, păstrind o viziune imperfectă a consecințelor logice. Dar în perioadă aceea nu găseai nici un gen de raționament care să nu fi fost, mai mult sau mai puțin, sancționat de oamenii de știință).

Bineînțeles că mamei putea să-i comunice imediat hotărîrea luată, pentru că doamna Vincy îmbrățișa cu grabă perspectivele plăcute și, fiind ea însăși o soție fericită, anevoie putea nutri alt sentiment decît mîndrie pentru căsătoria fiicei ei. Rosamunda avea însă pricini serioase pentru a-i sugera lui Lydgate să i se adreseze în scris lui papă. Pregăti sosirea scrisorii, însoțindu-l pe tăticul ei la depozit în dimineața următoare și spunîndu-i pe drum că domnul Lydgate dorea să se însoare curînd.

— Aiureli scumpa mea, se pronunță domnul Vincy. Ce bani are el ca să se însoare ? Ar fi mult mai sănătos să rupeți logodna. Ți-am spus-o la fel de lămurit și mai-nainte. La ce-ai mai primit asemenea educație, dacă urmează să iei un bărbat sărac ? Unui tată i se rupe inima să vadă așa ceva.

— Domnul Lydgate nu e sărac, papă. A cumpărat clientela domnului Peacock, care se spune că valorează opt—nouă sute de lire pe an.

— Fleacuri și bazaconii ! Ce-i aia să cumperi o clientelă ? Ar putea la fel de bine să cumpere îmbucăturile pentru anul viitor. Toate astea o să i se scurgă printre degete.

— Dimpotrivă, papă, o să-și sporească clientela. Uite, a fost chemat la Chettam și la Casaubon.

— Sper că știe că eu nu-i voi da nimic — după dezamăgirea suferită cu Fred și cînd Parlamentul se află în

pragul dizolvării și pretutindeni sînt sfărîmate mașinile¹ și ne vin pe cap alegeri...

— Papă scump! ce legătură pot avea toate acestea cu căsătoria mea?

— O groază de legături! Pe cîte știu eu, putem fi ruinați cu toții — țara a ajuns într-un hal făr' de hal! Unii zic că vine sfîrșitul lumii, și să fiu spînzurat dacă lucrurile nu arată chiar așa! Oricum, nu-i acuma timpul potrivit ca să scot bani din afacere, și aș dori ca Lydgate să știe acest lucru.

— Sînt convinsă că nu se așteaptă la nimic, papă. Și apoi are rude atît de sus-puse: e sigur că, într-un fel sau altul, o să se ridice și el. S-a angajat în descoperiri științifice.

Domnul Vincy tăcea.

— Nu pot să renunț la singura mea perspectivă de fericire, papă. Domnul Lydgate este un *gentleman*. Nu aș putea iubi vreodată pe cineva care nu s-ar comporta ca un perfect *gentleman*. Doar nu ți-ar place să dau în oftică, cum s-a întîmplat cu Arabella Hawley? Și știi bine că eu nu mă răzgîndesc niciodată.

Papă rămase iarăși tăcut.

— Promite-mi, papă, că vei consimți la cele dorite de noi. Nu o să renunțăm nicicînd unul la celălalt; și doar întotdeauna ai fost împotriva logodnelor prelungite și a căsniciilor amîinate.

Mai urmară vreo cîteva stăruințe de același fel, pînă ce domnul Vincy rosti:

— Ei bine, bine, copila mea, mai întîi trebuie să-mi scrie, ca să-i pot da un răspuns.

Și Rosamunda avu certitudinea că a cîștigat partida.

¹ Referire la *luddism*, mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, care a luat forma distrugerii mașinilor (n. t.).

Răspunsul domnului Vincy consta, în primul rînd, într-o cerere ca Lydgate să facă o asigurare pe viață — pretenție imediat acceptată. Ideea aceasta înfățișa un aspect plăcut și liniștitor în ipoteza că Lydgate ar fi murit, dar pînă atunci nu avea darul de a întreține pe cineva. Oricum, părea că netezește totul în calea măritişului Rosamundei, și cumpărăturile necesare continuară într-un ritm foarte însuflețit. Totuși, nu fără considerațiuni de prudență. O mireasă care urmează să facă o vizită la reședința unui baronet trebuie neapărat să aibă cîteva batiste de buzunar de calitatea întii; dar dincolo de jumătatea de duzină absolut necesară, Rosamunda se declară mulțumită și fără cel mai ales stil de broderie și dantelă de Valenciennes. Lydgate, de asemenea, descoperind că fondul lui de opt sute de lire se micșorase simțitor de la sosirea la Middlemarch, își înfrînă preferința pentru un platou de model vechi, care-i fusese arătat cînd intrase în magazinul lui Kibble ca să cumpere furculițe și linguri. Era prea orgolios pentru a acționa ca și cum ar fi presupus că domnul Vincy urma să avanseze bani pentru procurarea mobilierului, și, cu toate că nimic nu-l silea să achite totul pe loc, unele note putînd să fie trecute în cont, nu-și pierdea vremea cu ipoteze asupra sumei ce-avea s-o avanseze socrul lui sub formă de zestre, înlesnindu-i astfel plățile. Nu intenționa să se lanseze în nici o extravaganta, dar lucrurile neapărat necesare trebuiau să fie cumpărate, și ar fi fost o economie greșit înțeleasă dacă ar fi cumpărat obiecte de proastă calitate. Toate problemele se vor rezolva treptat. Lydgate prevedea că știința și profesia lui erau singurele țeluri pe care le va urmări-cu entuziasm, dar nu se putea imagina urmărindu-le într-un cămin cum avea Wrench — cu ușile vraiste, cu mușamaua uzată, cu copii purtînd șorturi pătate și cu resturile prînzului întîrziînd pe masă sub formă de oase, cuțite cu mînere înnegrite și fața de masă scă-

moșată. Wrench avea însă o prăpădită de nevăstă limfatică, ce ajunsese treptat o adevărată mumie, lincezind între patru pereți, învelită într-un șal larg, și pesemne că pornise de la început cu un inventar casnic greșit ales.

La rîndul ei, Rosamunda își petrecea timpul făurind planuri, deși intuiția ei ageră o avertiza să nu se trădeze.

— Mi-ar face nespusă plăcere să-ți cunosc familia, grăi ea într-o zi, cînd se discuta despre voiajul de nuntă. Am putea, eventual, să alegem un itinerar care să ne permită să-ți vizităm neamurile la întoarcere. La care din unchii tăi ții mai mult?

— A, cred că la unchiul Godwin. E un bătrîn cumsecade.

— În copilărie te duceai mereu la el acasă, la Quallingham, nu-i așa? Grozav mi-ar plăcea să văd acest vechi locșor și toate cele cu care erai deprins. El știe că te însori?

— Nu, răspunse Lydgate neglijent, răsucindu-se pe scaun și frecîndu-și părul.

— Dă-i de veste despre eveniment, nepot neascultător și rău ce ești! Poate că o să-ți ceară să mă aduci la Quallingham, și atunci mi-ai putea arăta locurile tale de joacă și mi te-aș putea închipui zburdînd pe-acolo cînd erai doar de-o șchioapă. Ia aminte, tu mă vezi pe mine în căminul meu, aidoma cum se înfățișa pe cînd eram fetiță. Nu-i cîstit ca eu să ignorez atîtea din copilăria ta. Dar poate că o să te cam rușinezi cu mine. Asta uitam.

Lydgate îi zîmbi tandru și acceptă sincer sugestia că plăcerea și orgoliul de a prezenta o mireasă atît de fermecătoare meritau oarecare osteneală. Și acum că ajunsese să se gîndească la vechile meleaguri ale copilăriei, chiar ar fi dorit să le revadă împreună cu Rosamunda.

— Atunci, am să le scriu. Dar verii mei sînt niște pi-sălogi.

Rosamundei îi părea minunat să fii în stare a vorbi atît de ironic despre familia unui baronet și simțea o mare mulțumire la gîndul că va putea și ea cîndva să-i judece disprețuitor.

Dar peste două-trei zile, *maman* era cît pe-aci să strice totul, observînd :

— Sper că unchiul dumitale, *Sir Godwin*, nu se va uita de sus la Rosy, domnule Lydgate. Cred că o să facă un gest frumos. O mie sau două, acolo, nu-i decît o nimica toată pentru un baronet.

— *Mamán!* exclamă Rosamunda, roșind puternic.

Și Lydgate o compătimi atît de tare, încît păstră tăcerea și trecu în capătul celălalt al încăperii, ca să examineze curios o gravură, de parcă gîndul i-ar fi stat de parte. Mai tîrziu, lui *maman* i se ținu o mică predică filială, iar ea se arătă supusă, ca de obicei. Dar Rosamunda reflectă că, dacă vreunul din verii aceia de înaltă obîrșie, declarați pisălogi, ar fi ispitit să viziteze Middelmarsh-ul, ar putea descoperi în familia ei multe lucruri care l-ar șoca. De aceea îi părea de dorit ca, încet-încet, Lydgate să se afirme în altă parte decît în Middelmarsh, și așa ceva nu putea fi deloc greu în cazul unui om care avea un unchi purtător de titlu și era înzestrat cu darul de-a face descoperiri : Lydgate, mă-nțelegeți, îi vorbise Rosamundei cu înflăcărare despre preocupările lui pentru țelurile mai elevate ale vieții, și găsise că este admirabil să aibă ca auditor o făptură menită să-l stimuleze prin satisfacerea nevoii de afecțiune, de frumusețe, de calm — dăruindu-i tonicul ce-l capătă gîndurile noastre de la cerul de vară și de la pajiștile tivite cu flori.

Lydgate se bizuia mult pe deosebirea psihologică dintre ceea ce, de dragul varietății, voi numi gîscă și gîscan : îndeosebi pe supușenia înnăscută a gîștii, armonizată de minune cu forța gîscanului.

Senină și de trei ori prea ferice,
 Cea credincioasă cugetului său,
 Nici n-are a se teme de mai rău,
 Precum o navă știe să-și despice
 Aprig talaz, ținînd drum drept prin
 hău ;
 Furtună nu e, cursul să i-l strice,
 Nădejdi-n vremei mai bune-i pune
 friu ;
 Cumpăna ținînd drept, nu se mai
 teme
 De-aprighi vrăjmași, nici sprijin
 nu-și mai cată ;
 Ci tare, singură în orice vreme,
 La unu-ori alt plecată nu se-arată.
 Ferice cine sigur odihnește,
 Dar mai ferice cine o iubește.

Spenser

Îndoiala la care se referise domnul Vincy, adică dacă se apropiau doar alegerile generale, sau chiar sfîrșitul lumii, acum că George al IV-lea murise. Parlamentul era dizolvat, Wellington și Peel pierduseră încrederea obștească, iar noul rege căuta să se scuze — reprezenta o slabă mostră a incertitudinilor ce marcau opinia publică provincială a epocii. Cu luminile ca de licurici din tîrgurile de țară, cum puteau oamenii să-și vadă propriile lor gînduri, în confuzia stîrnită de un ministru *tory* care lua măsuri liberale, de nobili și alegători *tory* nerăbdători să-i vadă din nou la putere mai degrabă pe liberali decît pe prietenii unor miniștri renegați, și ținînd sus și tare după remedii ce păreau să aibă o misterios de îndepărtată în-

riurare asupra interesului personal și deveneau suspecte fiindcă pledau pentru ele și niște vecini dezagreabili ?

Cititorii ziarelor din Middlemarch se pomeniseră într-o poziție anormală : în cursul agitațiilor stîrnite în jurul Chestiunii Catolice, mulți dintre ei renunțaseră la *Pionierul*, — care apărea cu un motto citat din Charles Jamex Fox și era în fruntea partizanilor progresului — fiindcă luase partea lui Peel în disputa papistașilor, astfel încît își știrbise liberalismul prin toleranța mărturisită față de iezuitism și Baal ; dar nu îi satisfăcea nici *Goarna* care, de cînd trîmbișase împotriva Romei, molipsindu-se de toropeala unanimă dezvăluită de opinia publică (nimeni neștiind cine pe cine o să susțină), începuse să sufle mai moale.

Conform unui articol vrednic de atenție, publicat în *Pionierul*, națiunea trăia timpuri cînd nevoile strigătoare ale țării puteau prea bine să neutralizeze sila de acțiune publică manifestată de acei oameni ale căror spirite dobîndiseră, printr-o îndelungată experiență, un orizont lărgit precum și putere de concentrare, o judecată fermă cît și toleranță, nepărtinire, precum și energie, într-un cuvînt, toate acele calități care, după experiența depri-mantă a neamului omenesc, au fost cel mai puțin dispuse să împartă același lăcaș.

Domnul Hackbutt, a cărui vorbire fluentă curgea pe vremea aceea mai lăbărit ca de obicei, lăsînd să plutească multă incertitudine cu privire la ultima ei albie, fu auzit pronunțîndu-se în biroul domnului Hawley că articolul în chestiune „emana“ de la Brooke din Tipton, și că numitul Brooke cumpărase pe ascuns *Pionierul*, cu cîteva săptămîni în urmă.

— Asta înseamnă că e lată rău, 'ai ? întreabă domnul Hawley. Acuma l-a pălit toana de a deveni popular, după ce s-a bălăbănit ca o broască țestoasă rătăcită. Cu-atît mai rău pentru el. De cîtăva vreme nu-l slăbesc din ochi. O să fie luat zdravăn în tărbață. E un moșier al naibii de nepri-

ceput. Ce treabă are un om de viță veche să vină să se gudure pe lângă o gașcă ordinară de reformiști cu cocarde albastre? Cît despre fițuica lui, sper doar că s-ar putea să și-o scrie singur. Atunci ar merita să dăm banii pe ea.

— Mi s-a spus că a angajat pe un tînăr foarte strălucit ca să-i scoată ziarul, unul care poate scrie un articol de fond, în cel mai ales stil, absolut la nivelul oricărui editorial din ziarele londoneze. Și intenționează să se bată dirz pe tema Reformei.

— Lăsați-l pe Brooke să-și reformeze rentele personale. E un blestemat de zgîrie-brînză bătrîn și clădirile de pe întreaga lui moșie sînt căzute în paragină. Îmi închipui că acest tînăr e vreun depravat picat din Londra.

— Îl cheamă Ladislaw. Se zice să are singe străin în vine. Cunosc gînul, afirmă domnul Hawley, o fi pesemne un agent. O să înceapă cu fraze înflorite despre Drepturile Omului și o să termine omorînd vreo fetișcană. Țasta-i stilul lor.

— Trebuie să recunoști că se comit abuzuri, Hawley, continuă domnul Hackbutt, prevăzînd o controversă politică cu avocatul său de familie. Eu unul n-aș favoriza niciodată vederi lipsite de moderație, de fapt, mă situez alături de Huskisson, dar nu mă pot orbi singur ignorînd considerațiunea că neprezentarea unor orașe însemnate...

— La naiba cu orașele însemnate! exclamă domnul Hawley, pierzîndu-și răbdarea față de acele argumente. Știu puțin cam prea multe despre alegerile din Middlemarch. Lasă-i să valideze mîine orice tîrgușor de buzunar¹ și să reprezinte orice ciupercă de tîrg din regat — nu vor obține decît sporirea cheltuielilor de intrare în Parlament. Mă bizui pe fapte.

Dezgustul pe care domnul Hawley îl simțea la gîndul că s-ar putea ca *Pionierul* să fie publicat de un agent

¹ Așezări cu populație infimă, dar care păstrau dreptul de a avea un reprezentant în Camera Comunelor (n. t.).

străin și ca Brooke să intre în arena politică — ca și cum o broască țestoasă, mînată de ambiție, și-ar scoate la iveală căpșorul din carapace și ar deveni cățărătoare, nu era nicidecum mai mic decît necazul cîtorva dintre membrii familiei domnului Brooke. Consecințele ieșiseră la iveală treptat, ca și cînd am descoperi că vecinul nostru a construit un gen de fabrică rău-mirositoare, care va fi permanent sub nasul nostru, fără ca legea să ia vreo măsură împotriva lui. *Pionierul* fusese cumpărat în taină chiar înainte de sosirea lui Will Ladislav ; ocazia așteptată se oferise de la sine, datorită promptitudinii proprietarului de a se despărți de un bun prețios nerentabil, iar în intervalul scurs de la invitația scrisă de domnul Brooke, ideea aflată în germene, de a-și răspîndi roadele minții în lumea largă, idee prezentă la el încă din tinerețe, dar care pînă atunci zăcuse frînată de unele obstrucții — înmugurise, ieșind de sub obroc.

Evoluția lucrurilor fusese mult favorizată de încîntarea mărturisită de oaspetele lui, care se dovedi chiar mai intensă decît se așteptase. Căci se părea că Will nu era numai pe deplin familiarizat cu toate acele subiecte artistice și literare cu care se îndeletnicise cîndva domnul Brooke, dar se dovedea și impresionant de bine pregătit să sesizeze punctele esențiale ale situației politice și să le dezbată cu acel spirit larg care, ajutat de o memorie adecvată, se pretează la citări și capătă putere de generalizare.

— Îmi pare un fel de Shelley, știi, prinse domnul Brooke prilejul de a-și mărturisi părerea spre mulțumirea domnului Casaubon. Nu mă refer la trăsături care ar putea trezi obiecții — ca de pildă delăsare morală sau ateism sau altceva de acest gen, știi — am certitudinea că sentimentele lui Ladislav sînt, în toate direcțiile, sănătoase — într-adevăr, am discutat aseară cu el o droaie de lucruri. Dar îl animă același gen de entuziasm shelleyan pentru libertate, eliberare, emancipare — o treabă

admirabilă, dacă-i ținută sub cîrmuire, sub cîrmuirea cu-venită, pricepi. Cred că voi fi în stare să-l lansez pe pista bună, și mă bucur cu-atît mai mult cu cît se-nrudește cu dumneata, Casaubon.

Dacă pista bună implica vreun element mai precis decît restul spuselor domnului Brooke, domnul Casaubon nădăjdui în tăcere că se referea la vreo ocupație care-l va ține la mare distanță de Lowick. Îl antipatizase pe Will cît timp îl ajutase, dar începuse să-l deteste și mai mult de cînd tînărul îi refuzase ajutorul. Așa e felul nostru, cînd ne roade vreo gelozie de care ne rușinăm : dacă talentele noastre tind cu precădere în direcția scormonirilor în adîncuri, vărul nostru care soarbe miere (față de care avem temeieri grave de a ridica obiecții) probabil că ne va disprețui în taină, și oricine îl admiră, aruncă implicit o critică piezișă la adresa noastră. Avînd sădite în suflet scrupulele corectitudinii, ne aflăm mai presus de meschinăria de a-i face un rău — mai degrabă îi întîmpinăm toate pretențiile cu binefaceri reale și-i oferim cecuri, ceea ce, reprezentînd o superioritate pe care se vede nevoit să ne-o recunoască, face din amărăciunea noastră o infuzie mai dulceagă.

Dar domnul Casaubon fusese privat în chip brusc, capricios, de această superioritate (din care nu mai rămăsese nimic decît o amintire). Antipatia lui față de Will nu izvora din gelozia banală a unui soț ofilit de iarna vîrstei: era ceva mai profund, nutrit de pretențiile și nemulțumirile lui de-o viață întreagă ; dar Dorotea, acum că trăia în preajma lui — Dorotea, ca o tînără soție care se arătase ea însăși capabilă de un spirit critic jignitor, contribuise, în mod inevitabil, ca o anumită jenă, pînă atunci vagă, să devină acută.

La rîndul său, Will Ladislav simțea că disprețul lui înflorea pe socoteala grațitudinii și irosea multe argumente lăuntrice pentru a-și justifica antipatia. Casaubon

il ura — ştia asta prea bine ; de cum păşise în casă, întrezărise o amărăciune în cuta gurii şi un venin în privire care aproape că i-ar fi dat dreptul să-i declare război, în ciuda binefacerilor de odinioară. Îi era foarte îndatorat lui Casaubon pentru trecut, dar, într-adevăr, însurătoarea lui cu soţia aceea reprezenta o despăgubire în contul obligaţiei. Se pune problema dacă recunoştinţa noastră faţă de cineva, pentru cele făcute în folosul nostru, poate lăsa loc indignării pentru ceea ce face în dauna altcuiva. Şi Casaubon îi făcuse un rău Doroteei, însurându-se cu ea. Fiecare dintre noi are datoria să se cunoască mai bine, şi dacă cineva s-a decis să încărunească ronţând oseminte într-o cavernă, n-are dreptul să ademenească o fată tină să-i ţină tovărăşie. „Este cea mai oribilă jertfă de fecioară care s-a comis vreodată“, spunea Will ; şi îşi zugrăvea suferinţele sufleteşti ale Doroteei de parcă ar fi scris o lamentaţie corală. Dar n-avea s-o piardă niciodată din ochi : se legase să vegheze asupra ei — chiar de-ar fi renunţat la orice altceva în viaţă, urma să vegheze asupra ei şi ea trebuia să ştie că are un sclav pe lumea asta. Will dădea dovadă — pentru a folosi fraza lui Sir Thomas Brown¹ — de „o pasionată risipă de declaraţii“, atît faţă de el însuşi, cît şi faţă de ceilalţi. Adevărul gol-goluţ este că în perioada aceea nimic nu-l stîrnea mai puternic decît prezenţa Doroteei.

Prilejurile îi lipsiseră însă, căci Will nu fusese niciodată poftit la Lowick. Într-adevăr, domnul Brooke, avînd credinţa că face tot ce-i agreabil lui Casaubon, ba chiar lucruri la care bietul om nu se putuse gîndi, fiind prea absorbit de treburile lui, aranjase în cîteva rînduri să-l aducă pe Ladislav la Lowick (fără a neglija, între timp, să-l prezinte pretutindeni, în oricare ocazie, drept : „un tînăr neam de-al lui Casaubon“). Şi, deşi Will nu o văzuse pe Dorotea între patru ochi, întrevederile lîr fuseseră sufi-

¹ Thomas Brown (1778—1820), filozof, poet şi medic scoţian. (n. t.).

ciente pentru a-i redeștepta vechea nevoie de a avea în preajmă-i oameni tineri ; dorea să fie împreună cu cineva mai inteligent decît ea și care totuși părea gata să se lase subjugat. Sărmana Dorotea, înainte de căsătorie nu găsisese niciodată la alții multă înțelegere pentru ceea ce-i stătea ei mai mult la inimă ; și, după cîte știm, nu beneficiase în măsura în care ar fi dorit de instrucțiunea superioară a soțului său. Dacă-i vorbea domnului Casaubon, minată de vreun interes mai nou, el o asculta cu un aer răbdător, de parcă i s-ar fi servit un citat din *Delectus* care-i era cunoscut din fragedă copilărie ; și uneori îi menționa sec ce secte sau personaje străvechi avuseseră idei similare, ca și cum se acumulase un stoc prea mare din acel specimen de gîndire ; alteori o informa că are păreri greșite și reafirma tocmai ceea ce remarcă ei pusesse la îndoială.

Dar Will Ladislaw părea totdeauna să găsească în spusese ei mai mult decît vedea ea singură. Dorotea era prea puțin vanitoasă, dar simțea nevoia femeii cu fire arzătoare de a exercita o influență binefăcătoare, dăruind bucurie altui suflet. De aceea simpla șansă de a-l vedea în treacăt pe Will era ca o lucarnă deschisă în zidul temniței în care se afla, lăsînd-o să întrezărească văzduhul însorit, și această plăcere începu să-i domolească temerile că soțul ei ar putea crede că ea ticluise aducerea lui Will ca musafirul unchiului ei. Asupra acestui subiect domnul Casaubon rămăsese mut.

Dar Will voia să stea de vorbă cu Dorotea singură și era enervat de faptul că împrejurările nu-i ofereau prilej. Oricît de puțin terestre ar fi fost relațiile lui Dante cu Beatrice sau ale lui Petrarca cu Laura, timpul schimbă proporțiile lucrurilor, și în epocile mai moderne, este preferabil să faci mai puține sonete și mai multă conversație. Necesitatea scuză stratagema, dar stratagema era limitată de teama de-a o ofensa pe Dorotea. În cele din urmă, Will descoperi că ținea să facă o anumită schiță la Lowick și,

într-o dimineață, cînd domnul Brooke trebuia să plece cu trăsura pe șoseaua dinspre Lowick, în drum spre reședința comitatului, Will îi ceru să-l lase acolo, cu un carnet de schițe și un scăunel pliant și, fără a se mai anunța la conac, se așternu pe desenat într-un loc de unde trebuia s-o vadă pe Dorotea, dacă ieșea la plimbare — și știa că obișnuiește să se plimbe un ceas în fiecare dimineață.

Stratagema fu însă învinsă de vreme. Norii se adunară cu o iuțeață perfidă, ploaia începu să cadă și Will fu nevoit să se adăpostească în casă. Întrucît era rudă, se gîndi să intre în salon și să aștepte acolo fără a fi anunțat, și, întîlnind în hol pe vechea lui cunoștință, valetul, îi spuse :

— Nu anunța că sînt aici, Pratt ; am să aștept pînă la prînz ; știu că domnului Casaubon nu-i place să fie deranjat cînd se află în bibliotecă.

— Stăpînul a ieșit, domnule ; în bibliotecă se află doar doamna Casaubon. Mai bine i-aș spune că sînteți aici, domnule, — stăruii Pratt, un bărbat roșu la față, dădă unor animate convorbiri cu Tantripp, și căzînd adesea de acord cu ea că doamnei trebuie să-i fie tare urît.

— A, foarte bine ; păcătoasa asta de ploaie m-a împiedicat să fac schițe, explică Will, simțîndu-se atît de fericit, încît simula nepăsarea cu o încîntătoare dezinvoltură.

Peste un minut intra în bibliotecă și Dorotea îl întîmpina cu zîmbetul ei duios, neforțat.

— Domnul Casaubon s-a dus la arhidiacon, îl anunță ea pe dată. Nu știu dacă se întoarce acasă pînă la cină. Nu era prea sigur cît o să stea acolo. Vrei să-i spui ceva personal ?

— Nu ; am venit să desenez niște schițe, dar ploaia m-a alungat în casă. Altminteri nu v-aș fi deranjat. Presupuneam că domnul Casaubon se află aici, și știu că nu-i place să fie întrerupt la această oră.

— Atunci, îi sînt îndatorată ploii. Mă bucur tare mult că te văd.

Dorotea rosti aceste cuvinte banale cu sinceritatea simplă a unei copile nefericite, cînd primeşte o vizită la internat.

— De fapt, am venit sperînd în norocul de a te găsi singură ! mărturisi Will, pe care o forţă misterioasă îl îmboldea să fie la fel de simplu ca şi ea. Nu avea timp să se întrebe, „de ce nu ?“ — Voiam să discutăm despre o seamă de lucruri, aşa cum făceam la Roma. Totdeauna cînd asistă la convorbire şi alte persoane, e altceva.

— Da, admise Dorotea, pe un ton clar, plin de încuviinţare. Stai jos.

Se aşază şi ea pe un divan negru, avînd drept fundal cărţile cafenii ; era îmbrăcată cu rochia ei simplă, croită dintr-un material alb, subţire, de lînă ; nu avea nici o altă podoabă decît verigheta din deget, şi arăta de parcă ar fi făcut juruiţa de a se deosebi de toate celelalte femei ; iar Will stătea în faţa ei, la doi metri, cu lumina căzîndu-i pe buclele strălucitoare şi pe profilul lui delicat, dar nervos, cu arcuirile sfidătoare ale buzelor şi bărbiei.

Se uitau unul la altul ca şi cum ar fi fost două flori care-şi deschiseseră atunci şi acolo petalele. Pentru moment, Dorotea uită de misterioasa pornire pe care o trădase soţul ei împotriva lui Will : pentru buzele ei însetate era ca o licoare proaspătă să poată vorbi fără teamă singurei persoane care se dovedea receptivă la gîndurile ei fiindcă, privind în urmă prin vîlul tristeţii, exagera o înstrăinare resimţită cîndva.

— M-am gîndit adesea că mi-ar face plăcere să mai discut cu dumneata, zise numaidecît. Îmi pare ciudat cît de multe lucruri ţi-am spus.

— Le ţin minte pe toate, răspunse Will, cu sufletul fremătînd de mulţumirea nespusă de a simţi că se află în prezenţa unei făpturi vrednice de a fi iubită în chip desăvîrşit.

Bănuiesc că în clipa aceea simțămintele lui atingeau desăvîrșirea, fiindcă noi, muritorii, avem clipele noastre divine, cînd iubirea se mulțumește doar cu deplinătatea ființei iubite.

— Am căutat să învăț o mulțime de lucruri, de cînd am văzut Roma, grăi Dorotea. Pot citi puțin latinește și încep să înțeleg cîte puțin greaca. Acum îl pot ajuta mai bine pe domnul Casaubon. Pot găsi referințe pentru el și-i cruț vederea în multe feluri. Dar este grozav de greu să fii învățat ; se pare că oamenii obosesc urmînd calea spre gîndurile înalte și nu pot niciodată să se desfete cu ele, pentru că au ostenit prea mult pe drum.

— Dacă un om are capacitatea de a zămisli gînduri înalte, probabil că va ajunge la ele înainte de a fi neputincios, izbucni Will, cu o repeziciune de neînfrînat. Dar, datorită anumitor antene ale sensibilității, Dorotea era la fel de iute ca și el și, văzînd-o cum se schimbă la față, tînrul adăugă imediat : Dar e foarte adevărat că mințile cele mai bune s-au sleit uneori, pînă să-și ducă la capăt ideile.

— Mă corectezi, zise Dorotea. M-am exprimat greșit. Ar fi trebuit să spun că cei care zămislesc gînduri înalte se istovesc prea mult ca să le ducă pînă la capăt. Obişnuisem să gîndesc astfel încă din fragedă copilărie și totdeauna mi s-a părut că mi-ar plăcea să-mi folosesc viața ajutînd cuiva care înfăptuiește opere mari să-și ducă povara mai ușor.

Dorotea fusese purtată către această frîntură de autobiografie fără a avea deloc impresia că face o destăinuire. Pînă atunci încă nu-i spusese lui Will nimic care să arunce o lumină atît de puternică asupra căsniciei ei. Will nu înalță din umeri ; și, în lipsa acelei descărcări musculare, se gîndi cu mai multă iritare la buze frumoase sărutînd țeste sfinte și la alte simboluri găunoase consfințite de spiritul ecleziastic. Avu totodată grijă ca spusele să nu-i trădeze acest gînd :

— Dar e lesne să împingi ajutorul prea departe, urmă el, și să te surmenezi singură. Nu stai prea mult închisă între patru pereți ? Arăți de pe-acum mai palidă. Ar fi mai bine ca domnul Casaubon să-și ia un secretar ; ar putea să angajeze ușor pe cineva care să-i facă jumătate din muncă. L-ar cruța dându-i un ajutor mai eficient și dumneata ai avea nevoie să-l ajuți doar la treburile mai ușoare.

— Cum de-ți poate veni un asemenea gând ? întrebă Dorotea, cu cel mai sincer ton de reproș. N-aș cunoaște nici măcar un dram de fericire, dacă nu l-aș ajuta cu-adevărat în munca lui. Ce alta aș putea să fac ? În Lowick n-ai cum să înfăptuiești binele. Singurul lucru ce-mi doresc este să-l pot ajuta mai mult. Iar el se împotrivese la angajarea unui secretar : te rog să nu mai repeți această sugestie.

— Desigur că nu, odată ce îți cunosc părerea. Însă i-am auzit atît pe domnul Brooke, cît și pe *Sir James Chettam*, exprimîndu-și aceeași dorință.

— Da, recunosc Dorotea, dar ei nu pricep — ar dori ca eu să-mi petrec o bucată bună de vreme călărind, făcînd schimbări în grădină și sere noi, ca să-mi umplu timpul. M-am gîndit că dumneata ai putea înțelege că mintea are alte necesități, adăugă ea, cam pierzîndu-și răbdarea. Pe lingă aceasta, domnul Casaubon nici nu suportă să audă vorbindu-se de un secretar.

— Greșala mea e scuzabilă, zise Will. Pe vremuri îl auzeam pe domnul Casaubon vorbind ca și cum ar fi plănuit să își ia un secretar. Mai precis, mi-a oferit mie perspectiva acestei slujbe. Dar s-a dovedit că nu sînt destul de înzestrat pentru așa ceva.

Dorotea încerca să scoată din această mărturisire o scuză pentru evidenta repulsie simțită de soțul ei și comentă, cu un zîmbet jucăuș :

— Nu munceai cu destulă stăruință.

— Nu, zise Will, scuturîndu-și capul pe spate, cam în felul cum ar face un cal nărăvaș. Și după aceea vechiul lui demon, scos din fire, îi șopti să mai lovească o dată în slava bietului domn Casaubon, ciupindu-i aripile de mollie ; urmă : — Și de-atunci mi-am dat seama că domnului Casaubon nu-i place ca altcineva să arunce o privire peste munca lui și să cunoască temeinic treaba pe care-o face. E prea șovăitor și prea nesigur pe el. Poate că nu fac eu multe parale, dar îi sînt antipatic fiindcă nu avem aceleași păreri.

Will nu era lipsit de intenția de a se arăta generos, dar limba noastră este, în general, un mic trăgaci pe care s-a apăsas înaintea de a ni se fi conturat intențiile. Și era insuportabil să nu-i explice în mod cinstit Doroteei de ce nu-l înghițea Casaubon. Totuși, cînd termină de vorbit nu eă prea sigur de impresia pe care i-o făcuseră cuvintele sale.

Dorotea păstra însă o stranie tăcere. Nu se indignă imediat, cum făcuse într-o împrejurare similară la Roma. Și schimbarea avea o cauză profundă. Nu mai lupta împotriva perceperii faptelor, ci se adapta la cea mai clară înțelegere a realității ; iar acum, cînd privea în față nereușita soțului său, și mai mult chiar, contemplînd posibilitatea ca și el să fie conștient de eșec, părea să privească spre singura cale, aceea unde datoria devine tandrețe. Altădată ar fi întîmpinat cu mai multă severitate lipsa de reticență a lui Will, dacă nu l-ar fi recomandat anticipat îndurării ei însăși antipatia soțului, pe care la început o considerase asprime, pînă ce înțelesese că era justificată de un motiv mai profund.

Nu răspunse pe dată ci, după ce privi în podea, dusă pe gânduri, rosti cu destulă franchețe :

— Probabil că domnul Casaubon, în ce privește acțiunile lui, și-a învins antipatia ce-o avea pentru dumneata, și asta e admirabil.

— Da ; a arătat că în chestiuni familiare posedă un simț al echității. S-a comis o mîrșăvie cînd bunica mea a

fost dezmoștenită pentru ceea ce neamurile numeau o *mēs-alliance*, deși nu se putea spune nimic împotriva soțului ei, afară de faptul că era un refugiat polonez care dădea lecții ca să-și cîștige pîinea.

— Aș vrea să știu totul despre ea ! exclamă Dorotea. Mă întreb cum a suportat trecerea de la bogăție la sărăcie ; mă întreb dacă era fericită alături de soțul ei ? Știi multe despre ei ?

— Nu : doar că bunicul meu era un patriot — un tip inteligent — vorbea mai multe limbi, avea simț muzical, își cîștiga pîinea predînd tot soiul de lucruri. Au murit amîndoi destul de tineri. Și niciodată n-am aflat prea multe despre tatăl meu, afară de cele spuse de mama ; dar i-am moștenit talentul muzical. Îmi amintesc de mersul lui lent și mîinile sale subțiri și lungi ; și mi-a rămas întipărită în memorie o zi cînd zăcea bolnav și eram tare flămînd și aveam doar o bucățică de pîine în casă.

— Ah, ce viață deosebită de a mea ! exclamă Dorotea, cu interes aprins, încleștîndu-și mîinile în poală. Întotdeauna am avut parte de prea multe, din toate. Dar povestește-mi cum o duceai ; pe-atunci domnul Casaubon nu putea să fi aflat de dumneata.

— Nu ; dar tatăl meu i-a făcut cunoscută existența sa domnului Casaubon, și ziua aceea a fost ultima cînd am flămînzit. Părintele meu a murit la scurtă vreme după aceea, iar mama și cu mine am fost luați sub buna oblăduire a rudelor. Domnul Casaubon a recunoscut întotdeauna, în mod categoric, drept o datorie a lui să ne poarte de grijă, din cauza cruntei nedreptăți suferite de sora mamei sale. Acum îți spun însă istorii care nu sînt noi pentru dumneata.

În adîncurile sufletului, Will era conștient de dorința de a-i dezvălui Doroteei un fapt destul de nou chiar în propria sa optică asupra împrejurărilor din trecut — anume, că domnul Casaubon nu făcuse niciodată nimic altceva decît să se achite de o datorie față de el. Will era

un băiat prea bun ca să se împace cu gîndul de a părea un ingrat. Dar cînd gratitudinea devine o chestiune de raționament, se găsesc oricînd multe căi de a scăpa din cătușele sale.

— Nu, răspunse Dorotea, domnul Casaubon a evitat întotdeauna să stăruie asupra acțiunilor sale onorabile.

Nu avea impresia că purtarea soțului ei era ponegrită; dar ideea că în relațiile sale cu Will Ladislaw, domnul Casaubon nu făcuse decît să răspundă cerințelor dreptății punea stăpînire pe mintea ei. După o scurtă pauză, adăugă :

— Nu mi-a spus niciodată că a asigurat întreținerea mamei dumitale. Ea mai trăiește ?

— Nu ; a murit în urma unui accident — o cădere — acum patru ani. E curios că și maică-mea a fugit din sînul familiei, dar nu de dragul soțului ei. Ea nu-mi istorisea niciodată nimic despre familia ei, afară de faptul că i-a părăsit pe toți ca să-și cîștige singură traiul — de fapt, a luat drumul scenei. Era o făptură cu ochi negri și păr inelat, și părea că nu va îmbătrîni niciodată. Vezi că am în vine sînge răzvrătit, moștenit de la ambii părinți. Încheie Will, dăruindu-i Doroteei un zîmbet scînteietor, în vreme ce ea privea drept înainte cu serioasă concentrare, ca un copil care vede pentru întîia oară o piesă de teatru.

Dar și fața ei înflori într-un suris, cînd grăi :

— Presupun că într-adevăr asta justifică firea dumitale cam răzvrătită ; mă refer la răzvrătirea față de dorințele domnului Casaubon. Nu trebuie să uiți că ai urmat alt drum decît cel socotit de el ca mai potrivit pentru dumneata. Și dacă nu te vede cu ochi buni — vorbeai mai adineauri de o antipatie — eu aș spune mai curînd că, admitînd unele sentimente care ți-au fost neplăcute, trebuie să ții seama cît de senzitiv a devenit din pricina istovirii provocate de studiul îndelungat. Poate că, urmă ea de astă dată pe un ton rugător, unchiul meu nu ți-a

relatat cît de serioasă a fost boala domnului Casaubon. Ar fi meschin din partea noastră, care ne bucurăm de sănătate și putem suporta multe lucruri, să acordăm mare importanță unor mici jigniri aduse de oameni care îndură povara unor grele încercări.

— Mă înveți de bine, grăi Will. Nu voi mai cîrți în viața mea pe tema asta.

Tonul lui avea o blîndețe izvorîită din mulțumirea deosebită de a înțelege un lucru de care Dorotea abia de era conștientă — anume, că ea călătorea pe tărîmul îndepărtat al milei pure și al loialității față de soțul ei. Will era înclinat să adore mila și loialitatea ei, dacă l-ar fi luat pârtaș și pe el la manifestarea acelor sentimente.

— Recunosc că uneori am fost pur și simplu pervers, urmă el, dar niciodată, dacă pot împiedica acest lucru, n-am să mai spun, nici n-o să mai fac ceva ce-ai dezaproba dumneata.

— E foarte frumos din partea dumitale, rosti Dorotea, dăruindu-i alt zîmbet luminos. Atunci voi cîrmui un mic regat, în cuprinsul căruia eu voi făuri legi. Îmi închipui însă că în scurt timp vei evada de sub cîrmuirea mea. Te vei sătura curînd să stai la Grange.

— Asta-i ceea ce doream să-ți explic — este unul din motivele pentru care am vrut să vorbesc numai cu dumneata. Domnul Brooke îmi propune să rămîn prin împrejurimi. A cumpărat un ziar din Middlemarch și vrea să-l conduc eu, și să-l ajut, de asemenea, și în alte feluri.

— Nu ar însemna pentru dumneata să sacrifici perspective mai înalte ? întrebă Dorotea.

— Poate ; dar totdeauna mi s-a reproșat că mă gîndesc numai la perspective și nu mă fixez la nimic. Iar aici mi s-a oferit ceva concret. Dacă nu-ți face plăcere să accept propunerea aceasta, voi renunța la ea. Altminteri aș prefera să stau prin părțile acestea, decît să plec. Dacă mă duc în altă parte, în orice loc, nu aparțin nimănui.

— Mi-ar place foarte mult să rămii, zise imediat Dorotea, la fel de simplu și de spontan cum vorbise la Roma.

În clipa aceea, în mintea ei nu se ivea nici măcar umbra unui motiv care s-o împiedice să se exprime astfel.

— Atunci voi rămîne, grăi Ladislaw, dîndu-și capul pe spate, cu energie, și ducîndu-se spre fereastră, ca și cum ar fi vrut să vadă dacă ploaia încetase.

Dar în clipa următoare, Dorotea, în virtutea unui obicei care devenea tot mai puternic, începu să cugete că soțul ei nutrea sentimente total diferite și roși vizibil, de două ori stingherită : fiindcă exprimase o părere care s-ar fi putut să fie contrară celei adoptate de soțul ei și fiindcă-i sugerase lui Will să se opună lui Casaubon. Fața lui nu era întoarsă spre ea, așa că-i veni mai ușor să-i spună :

— Dar părerea mea asupra unui asemenea subiect nu are mare importanță. Cred că ar trebui să te lași călăuzit de domnul Casaubon. Am vorbit fără să mă gîndesc la altceva decît la impresia mea, care nu are nimic de-a face cu problema reală. Acum însă îmi vine-n gînd — poate că domnul Casaubon nu ar considera propunerea înțeleaptă. Nu poți să mai aștepți și să-i înfățișezi totul lui ?

— Astăzi nu pot aștepta, răspunse Will speriat de posibilitatea ca domnul Casaubon să intre în încăpere. Ploaia a încetat de tot. I-am spus domnului Brooke să nu vină să mă ia : mai degrabă aș face pe jos drumul acesta de cinci mile. O să scurtez, tăind peste imașul din Halsell și-o să admir scînteierile ierbii ude. E o priveliște care îmi place.

Se apropie de ea ca să-i stringă mîna grăbit, dorind, dar necutezînd să-i spună : „Nu-i pomeni de această vizită domnului Casaubon“. Nu, nu cuteza, nu-i putea spune așa ceva. A-i cere să fie mai puțin simplă și directă ar fi fost la fel cum ai aburi cu răsufllarea un cristal prin care vrei

să vezi lumina. Și mai stăruia mereu cealaltă mare spaimă — aceea de a apărea pentru totdeauna pătat și întunecat în ochii ei.

— Aș fi vrut să poți rămîne, grăbi Dorotea cu o notă de tristețe în glas, cînd se ridică și-i întinse mîna.

O rodea și pe ea un gînd pe care nu-i plăcea să-l exprime : firește că Will trebuia să se sfătuiască neîntîrziat cu domnul Casaubon, dar asemenea îndemn ar fi putut crea impresia că-i dictează ce atitudine să ia.

Așa că se mărgini să-i spună : „La revedere“, și Will părăsi casa, tăind peste cîmpii, ca să nu întîmpine riscul de a întîlni trăsura domnului Casaubon care, însă, nu se ivi la poartă pînă la ora patru. Era o oră nepotrivită pentru a se întoarce acasă : prea devreme ca să dobîndească sprijin moral din senzația de *ennui*¹ provocată de necesitatea de a-și îmbrăca trupul pentru cină, și prea tîrziu pentru a-și dezbrăca miștea de ceremoniile și aface-rile frivole ale zilei, și pentru a se pregăti să se cufunde în îndeletnicirea serioasă a studiului. În asemenea prilejuri, de obicei se trîntea într-un jilț comod din bibliotecă și-i îngăduia Doroteei să-i citească ziarele din Londra, închizînd ochii în timpul lecturii. În ziua aceea, totuși, refuză această alinare, făcînd observația că și-așa fusese copleșit de prea multe detalii legate de viața publică ; tonul său deveni mai voios cînd Dorotea îl întrebă cum o mai duce cu oboseala lui, și adăugă, cu acel aer de efort convențional la care nu renunța niciodată, chiar cînd discuta fără a purta vesta și cravata :

— Am avut mulțumirea de a mă întîlni astăzi cu o veche cunoștință, doctorul Spanning, și de a primi laudele cuiva care este el însuși un meritoriu receptacol de elogii. A vorbit foarte frumos despre ultimul meu tratat asupra Misterelor Egiptene — folosind, literalmente, termeni pe care nu s-ar cădea să-i repet eu însumi.

¹ Plictiseală (fr.).

Rostind ultima frază, domnul Casaubon se rezimă de brațul fotoliului și-și legăna capul în sus și-n jos, părînd că folosește această supapă musculară în locul recapitulării elogiilor ce-i lezau modestia.

— Sînt foarte bucuroasă că ai avut această plăcere, zise Dorotea, încîntată că-și vede soțul mai puțin ostenit ca de obicei, la ceasul acela. Înainte de sosirea dumatile, regretasem că s-a nimerit să fii plecat tocmai astăzi.

— De ce anume, scumpa mea? întrebă domnul Casaubon, infundîndu-se iar în fotoliu.

— Fiindcă a fost aici domnul Ladislaw, și a menționat o propunere a unchiului meu asupra căreia aș dori să-ți cunosc opinia.

Simțea că acea chestiune îl privea într-adevăr pe bărbatul ei. Chiar așa ignorantă cum era în mersul treburilor pe lumea aceasta, avea vaga impresie că postul oferit lui Will nu-i permitea menținerea legăturilor sale familiale, și desigur că domnul Casaubon avea dreptul de a fi consultat. El nu scoase un cuvînt, ci se mulțumi să se încline.

— Unchiul, dragul de el, după cum știi, vîntură multe proiecte. Reiese că a cumpărat unul din ziarele din Middlemarch și l-a rugat pe domnul Ladislaw să rămînă prin părțile noastre și să conducă ziarul în numele lui, oferindu-i totodată să-l ajute și sub alte forme.

În timp ce vorbea, Dorotea se uita la soțul ei, dar ei mai întîi clipise des și în cele din urmă își închisese ochii, de parcă și i-ar fi cruțat: în vreme ce buzele-i se strîngeau, trădînd încordare.

— Care e părerea dumatile? întrebă ea, destul de timid, după o mică pauză.

— Domnul Ladislaw a venit oare anume pentru a-mi cere opinia? o chestionă domnul Casaubon, deschizînd ochii și aruncîndu-i Doroteei o căutătură îngustă, ca o lamă de cuțit.

Era stingherită de această întrebare dar nu se manifestă decît prin ceva mai multă seriozitate, iar privirea îi rămase neclintită.

— Nu, răspunse fără șovăială, nu a spus că a venit anume ca să-ți ceară părerea. Dar cînd mi-a menționat propunerea, desigur că se aștepta să-ți vorbesc despre ea.

Domnul Casaubon păstră tăcere.

— Mă temeam că ai putea ridica unele obiecții. Dar desigur că un tinăr înzestrat cu atîta talent i-ar putea fi de mare folos unchiului — l-ar putea ajuta să facă mai mult bine și într-un mod mai folositor. Iar domnul Ladislaw dorește să aibă o ocupație fixă. Zice că i s-a reproșat faptul de a nu fi căutat o slujbă de acest gen și că i-ar place să rămînă pe aceste meleaguri, fiindcă în orice alt loc nimănui nu-i pasă de soarta lui.

Dorotea simțea că această considerație era menită să îmbuneze inima soțului său. Totuși, el nu se pronunță și atunci schimbă discuția interesîndu-se iar de prînzul oferit de arhidiacon și despre doctorul Spanning. Dar nici o rază de soare nu mai daurea aceste subiecte.

În dimineața următoare, fără știrea Doroteei domnul Casaubon expedie următoarea scrisoare, începînd cu „Dragă domnule Ladislaw“ (pînă atunci i se adresase totdeauna cu „Will“).

„Doamna Casaubon mă informează că ți s-a făcut o anumită propunere, care (conform unei deducții foarte firești) a fost, în anumită măsură, agreată de dumneata, ceea ce implică rezidența în acest ținut într-o calitate care, sînt justificat să afirm, atinge propria mea poziție în asemenea chip, încît nu numai că provoacă o reacție naturală și de așteptat din partea mea, — cînd această consecință este privită sub influența unui sentiment legitim — ci mă și silește, cînd consider faptele în lumina răspunderilor mele, să declar imediat că acceptarea de

către dumneata a propunerii mai sus menționate ar fi nespus de jignitoare pentru mine.

Cred că nici o ființă înzestrată cu rațiune nu ar nega că am oarecare drept de a exercita un veto în această materie, dacă ar cunoaște relațiile existente între noi : relații care, deși azvîrlite în domeniul trecutului prin recentul dumitale procedeu, nu își văd, prin acest gest, anulat caracterul lor de antecedente determinante. Nu voi face aici reflecții asupra judecării vreunei anumite persoane. Îmi este deajuns să-ți subliniez că există anumite reguli de bună-cuviință și anumite cerințe sociale care ar trebui să împiedice pe o rudă de-a mea oarecum apropiată să devină, sub vreo formă oarecare, bătător la ochi pe meleagurile vecine, acceptînd un statut personal nu numai cu mult sub al meu, dar și asociat cu tagma aventurierilor literari sau politici. În orice caz, soluția contrară ar face imposibilă, pe viitor, primirea dumitale în casa mea. Al dumitale devotat,

EDWARD CASAUBON*

În vremea aceasta, mintea Doroteei lucra, cu nevino-văție, întru amărîrea ulterioară a soțului ei, stăruind — cu o simpatie ce se prefăcea în agitație — asupra celor destăinuite de Will despre părinții și bunicii lui.

În cursul zilei își petrecea de obicei toate ceasurile de intimitate în budoarul ei verde-albăstrui, și începuse să-i fie tare dragă ciudățenia lui pastelată. Exteriorul nu se schimbase cu nimic ; dar în timp ce vara înainta treptat peste cîmpiile apusene, dincolo de alcea de ulmi, camera goală adunase între pereții ei acel șirag de amprente ale unei vieți lăuntrice, care imbibă atmosfera cu un fel de nor de duhuri bune sau rele, formele invizibile și totuși active ale triumfurilor sau ale căderilor noastre spirituale. Ajunsese atît de deprinsă să lupte și să găsească tărie de cuget în contemplarea aleii, către arcada luminii din apus, încît priveleştea însăși căpătase pentru

ea o putere de comunicare. Pînă și cerbul cel pal părea să arunce priviri care trezeau amintiri și să dea a înțelege, fără grai : „Da, noi știm“. Iar grupul de miniaturi delicat cizelate alcătua un public de făpturi ce nu se mai lasă tulburate de ursita lor pămînteană, dar păstrează încă un interes uman. Mai cu seamă misterioasa „mătușă Iulia“, despre care Doroteei nu-i venise niciodată ușor să-i pună întrebări soțului său.

Și acum, de la conversația avută cu Will, multe imagini proaspete se strînseseră în jurul acelei mătuși Iulia, care era bunica lui Will : prezența acelei gingașe miniaturi, atît de asemănătoare unui chip omenesc cunoscut de ea, o ajuta să-și concentreze impresiile. Ce oropsire, să lipsești o fată de ocrotirea familiei și de moștenire, doar fiindcă își alesese un bărbat sărac ! Dorotea, care-i tulburase de timpuriu pe cei mai vîrstnici decît ea cu întrebări privitoare la faptele petrecute în jur, își făurise un fel de viziune proprie cu privire la motivele istorice și politice pe baza cărora fiii mai mari aveau drepturi superioare, iar moșia trebuia să fie o moștenire inalienabilă : aceste motive, care o impresionau, stîrnindu-i o oarecare spaimă, puteau să tragă în cumpănă mai greu decît credea ea — dar intervenea și o problemă a legăturilor de sînge, care rămîneau neștirbite. Era cazul unei fiice al cărei copil — conform maimuțării ordinare a instituțiilor aristocratice de către oamenii care nu sînt cu nimic mai aristocratici decît niște băcani retrași din afaceri și nu posedă mai mult pămînt decît o pajiște și un padoc — ar fi putut ridica pretenția priorității. Oare moștenirea era o chestiune de simpatie sau de responsabilitate ? Întreaga energie din firea Doroteei pleda pentru responsabilitate : îndeplinirea îndatoririlor izvorîte din propriile noastre acțiuni, cum sînt căsătoria și înrudirea.

E drept, își spunea în sinea ei, că domnul Casaubon avea o datorie față de familia Ladislaw — că era obligat să dea înapoi tot ce le fusese răpit. Și după aceea

începu să chibzuiască la testamentul soțului său, care fusese redactat în perioada cununiei lor, lăsându-i ei partea substanțială a averii, cu clauză condițională, în cazul cînd va avea copii. Dispoziția aceea trebuia modificată fără a se pierde nici o clipă. Însăși problema care se ridicase cu privire la ocupația lui Will Ladislaw, oferea prilejul nimerit pentru a pune lucrurile pe o bază nouă, justă. Era sigură că soțul ei, după toată comportarea lui precedentă, va fi gata să raționeze obiectiv — dacă îi va cere chiar ea — în ce privește persoana în al cărei interes fusese stipulată o necinstită concentrare de avere. La el simțul echității depășise întotdeauna, și avea să depășească și în viitor, orice ar putea fi numit antipatie personală. Bănuia că domnul Casaubon dezaprobase planul unchiului ei, și acest lucru făcea să pară cu atît mai oportună încheierea unei noi înțelegeri; astfel, în loc ca Will să plece de acolo fără un ban, fiind nevoit să primească primul post ce i se oferea, ar fi urmat să se trezească în posesia unui venit legal, plătit de către soțul ei sub forma de rentă viageră care, printr-o modificare imediată a testamentului, avea să-i fie asigurată și după moartea lui. Toate aceste lucruri, privite ca un act reparator ce trebuia neapărat efectuat, îi apăreau Doroteei ca un fel de bruscă pătrundere în casă a luminii care o deștepta din stupiditatea ei anterioară și din ignorarea lipsită de curiozitate — deoarece trăise absorbită de propria-i persoană — a relațiilor soțului său cu alți oameni. Will Ladislaw refuzase să mai primească pe viitor ajutorul domnului Casaubon, bizuindu-se pe un temei care ei nu-i mai părea îndreptățit, iar domnul Casaubon nu-și dăduse niciodată seama pe deplin ce pretenție se putea formula de la el. „Dar o să-și dea seama!“ — își spunea Dorotea. „În asta constă marea tărie a caracterului său! Și, la urma urmei, ce facem cu banii noștri? Nu folosim nici măcar jumătate din venituri. Banii mei personali nu-mi procură altceva decît o conștiință neliniștită!“

Această divizare a proprietății inițial destinată ei, exercita o fascinație specială asupra Doroteei, care totdeauna considerase moștenirea mult prea mare. Rămînea oarbă, vedeți, la multe lucruri evidente pentru alții — înclinată mereu să calce în gropi, întocmai cum o avertizase Celia ; totuși orbirea față de tot ce nu era cuprins în imediata ei rază de acțiune o purta teafără pe muchea prăpăstiilor unde, dacă ar fi văzut limpede, ar fi fost pîndită de primejdia fricii.

Gîndurile care căpătaseră viață în singurătatea budoarului ei îi ocupau neconținut mintea în ziua în care domnul Casaubon îi expediase lui Will scrisoarea. Totul o sîcîia, pînă cînd avea să găsească un prilej de a-și deschide inima dinaintea soțului ei. Pentru mintea lui preocupată, toate subiectele trebuiau să fie abordate cu binișorul și, de cînd fusese bolnav, Doroteei nu-i dispăruse nici o clipă spaima conștientă de a-l tulbura. Dar cînd o ardoare tînească te îndeamnă la împlinirea promptă a unei fapte, fapta însăși pare a porni la drum cu o viață independentă, înfrîngînd eventualele obstacole. Ziua trecu într-o atmosferă sumbră, nu neobișnuită, deși poate că domnul Casaubon era neobișnuit de tăcut ; mai putea conta pe prilejurile de conversație oferite de ceasurile nopții, fiindcă Dorotea, cînd își dăduse seama că soțul ei nu are somn, își luase obiceiul să se scoale, aprinzînd o lumînare, pentru a-i citi ca să adoarmă din nou. Și în noaptea aceea ea nu-și găsi somnul de la început, ațîțată de gîndul la marile hotărîri. Ca de obicei, domnul Casaubon dormi cîteva ore, dar ea se sculase încetișor și rămăsese așa, aproape un ceas în beznă, înainte ca soțul ei să-i spună :

— Dorotea, dacă tot te-ai deșteptat, vrei să aprinzi o lumînare ?

— Te simți rău, dragule ? fu prima întrebare, în timp ce se supunea rugăminții lui.

— Nu, nicidecum ; îţi voi fi însă îndatorat, de vreme ce tot eşti trează, dacă vei binevoi să-mi citeşti cîteva pagini din Lowth.

— Pot să stau puţin de vorbă cu tine, în loc de lectură ? întrebă Dorotea.

— Desigur.

— M-am gîndit toată ziua la bani — la faptul că am avut totdeauna prea mulţi şi, mai cu seamă, mi se înfăţişează perspectiva de a rămîne cu prea mulţi bani.

— Scumpa mea Dorotea, acestea sînt treburi statornice de providenţă.

— Dar dacă cineva are prea mult, ca urmare a nedreptăţii altora, socot că trebuie să dăm ascultare glasului divin, care ne învaţă să îndreptăm răul săvîrşit.

— Care este, scumpa mea, înţelesul observaţiei tale ?

— Că ai fost prea mîrîinos în dispoziţiile luate în favoarea mea — vreau să spun, cu privire la avere, şi asta mă face să fiu nefericită.

— Cum aşa ? Nu am în afară de tine pe nimeni, decît neamuri relativ depărtate.

— Am simţit nevoia să mă gîndesc la mătuşa ta Iulia, şi la felul cum a fost lăsată să se zbată în lipsuri, numai fiindcă s-a măritat cu un bărbat sărac — gest care nu era nesăbuit, de vreme ce el nu era un om nevrednic. Ştiu că pe acest temei i-ai asigurat domnului Ladislaw educaţia, iar mamei sale întreţinerea.

Dorotea aşteptă cîteva clipe vreun răspuns care să o ajute să meargă mai departe. Dar nu veni nici unul şi cuvintele ei următoare îi părură şi mai forţate, căzînd în gol, în bezna tăcută.

— Dar ar trebui să considerăm, desigur, că el are drepturi mult mai mari, cuprinzînd chiar pînă la jumătate din averea pe care ştiu că mi-ai destinat-o. Şi cred că s-ar cădea să ne îngrijim cît mai curînd de soarta lui în baza unei asemenea înţelegeri. Nu e drept să-l lăsăm sub apăsarea sărăciei, în vreme ce noi huzurim în bogăţie.

Iar dacă există vreo obiecție la propunerea menționată de el, din moment ce i-am acorda locul adevărat ce i se cuvine și partea lui cinstită din moștenire, am înlătura orice motiv ar avea pentru a accepta postul.

— Probabil că domnul Ladislav a discutat cu tine acest subiect? întrebă domnul Casaubon, cu o anumită promptitudine sarcastică, neobișnuită la el.

— Nu, te încredințez că nu! exclamă cu sinceritate Dorotea. Cum îți poți închipui una ca asta, când abia de curînd a refuzat să mai primească ceva de la tine? Mă tem că îl judeci prea aspru, dragul meu. Mi-a dat doar unele amănunte despre părinții și bunicii lui, și mi-a împărtășit aproape totul ca răspuns la întrebările mele. Ai un suflet atît de bun, atît de drept și ai făcut tot ce ai socotit că este echitabil. Mie însă îmi apare limpede că ascultînd de glasul dreptății, trebuie să facem mai mult decît pînă acum, și trebuie să stăm de vorbă despre acest lucru, deoarece eu sînt persoana care ar beneficia, cum se spune, dacă nu s-ar realiza acest „mai mult“.

Urmă o pauză apreciabilă, înainte ca domnul Casaubon să riposteze, nu tot atît de rapid, dar accentuîndu-și și mai mult sarcasmul:

— Dorotea, dragostea mea, nu este prima împreriare, dar ar fi bině să fie ultima, cînd ți-ai asumat judecarea unor subiecte care depășesc capacitatea ta. Nu țin să discut acum în ce măsură comportamentul, mai ales în chestiuni de înrudire prin alianță, poate duce la pierderea drepturilor familiale. Este suficient faptul că tu nu ai calificarea necesară pentru a discerne în această problemă. Vreau să înțelegi limpede că nu accept nici un fel de revizuire, cu atît mai puțin un dictat, în acest sector al treburilor mele pe care îl socotesc categoric și exclusiv personal. Tu nu ai căderea de a te erija în arbitru între mine și domnul Ladislav, și cu atît mai puțin de a încuraja din partea lui comunicări constituind o critică adusă modului în care am procedat eu.

Sărmana Dorotea, învăluită în beznă, era prada unui vârtej de emoții contradictorii. Alarmată de efectul nociv pe care ar fi putut să-l aibă accesul de minie al soțului ei, și-ar fi înfrînat sentimentele, chiar de n-ar fi fost roasă de îndoială și căință, fiind conștientă de faptul că ar putea exista un dram de dreptate în ultima lui însinuare. Auzindu-l cum răsuflă întretăiat după ce vorbise, rămase neclintită, ascultînd înspăimîntată, distrusă — strigînd fără glas după un ajutor, pentru a putea îndura coșmarul unei vieți în care orice strop de energie era frînat de teamă. Dar nu se întîmplă nimic altceva — decît că, pentru un răstimp îndelungat, amîndoi își pierdură somnul, fără a mai schimba vreun cuvînt.

A doua zi, domnul Casaubon primi din partea lui Will Ladislaw următorul răspuns :

„STIMATE DOMNULE CASAUBON, Am acordat scrisorii dumneavoastră de ieri toată considerația datorată, dar nu sînt capabil să adopt întocmai punctul dumneavoastră de vedere asupra raporturilor noastre. Recunoscînd întru totul generoasa conduită avută față de mine în trecut, trebuie totuși să susțin că o obligație de această natură nu mă poate înlănțui de dumneavoastră în chip cînstit, așa cum reiese că vă așteptați. Admițînd că dorințele unui binefăcător pot constitui un drept, trebuie să existe totdeauna o rezervă cu privire la calitatea acestor dorințe. Se prea poate ca ele să se ciocnească de considerații mai imperative. Sau *veto*-ul unui binefăcător ar putea impune vieții unui om o asemenea opreliște, încît golul rezultat să fie dureros într-o măsură mai mare decît a fost generoasă binefacerea ? Folosesc doar exemplificări retorice. În cazul de față, nu mă simt capabil să împărtășesc punctul dumneavoastră de vedere asupra ecoului pe care acceptarea de către mine a unei slujbe — desigur, o profesie care nu îmbogățește, dar nici nu este dezonorantă — îl va avea asupra poziției dumneavoastră care,

după părerea mea, e prea consolidată ca să mai poată fi afectată de unele amănunte obscure. Și, deși nu cred că se va produce în relațiile noastre vreo schimbare (cert este că pînă acum nu s-a produs nici una) care să poată anula obligațiile ce-mi sînt impuse de trecut, vă rog să mă iertați pentru faptul că nu văd de ce aceste obligații ar trebui să mă constrîngă a nu folosi libertatea elementară de a trăi unde am decis și de a mă întreține prin exercitarea oricărei ocupații legale pe care mi-aș putea-o alege. Regretînd că între noi se manifestă această deosebire de opinii în aprecierea unei relații în cursul căreia dumneavoastră v-a fost dat să acordați în exclusivitate beneficii, rămîn al domniei voastre perseverent îndatorat.

WILL LADISLAW

Sărmanul domn Casaubon simți (și nu trebuie ca și noi, dovedindu-ne imparțiali, să compătimim un pic cu el ?) că nici un om de pe lumea asta nu avea pricină mai justificată de dezgust și suspiciune, decît el. Era convins că tînărul Ladislaw intenționa să-l sfideze și să-l sîciie, intenționa să cîștige încrederea Doroteei și să-i semene în minte lipsă de respect și poate chiar aversiune față de soțul ei. Era nevoie de un motiv aflat dincolo de suprafața lucrurilor pentru a explica schimbarea subită a drumului urmat de Will, respingerea ajutorului domnului Casaubon și renunțarea la călătoriile lui, precum și acea hotărîre sfidătoare de a se fixa în împrejurimi, îmbrățișînd o îndeletnicire atît de contrastantă cu alegerea lui anterioară, adică cea pe care i-o ofereau proiectele legate de Middlemarch ale domnului Brooke ; toate acestea dezvăluiau cu destulă limpezime că motivul nedeclarat era asociat cu persoana Doroteei. Nici o clipă domnul Casaubon nu o suspectă pe Dorotea de duplicitate : nu o bănuia de nimic, dar știa în mod cert (ceea ce era ceva mai puțin supărător) că tendința ei de a-și forma opinii asupra conduitei soțului era însoțită de o dispoziție de a-l privi favorabil pe Will

Ladislaw și de a se lăsa influențată de spusele lui. Propria lui reticentă orgolioasă îl împiedicase să descopere vreodată netemeinicia supoziției că Dorotea l-ar fi rugat inițial pe unchiul său să-l invite pe Will în casa lui.

Și acum, primind scrisoarea lui Will, domnul Casaubon se vedea nevoit să chibzuiască asupra datoriei sale. Niciodată nu i-ar fi venit lesne să-și numească acțiunea altfel decît datorie ; dar în cazul acela, rațiuni contradictorii îl aruncau îndărăt, în brațele negațiilor.

Trebuia oare să i se adreseze direct domnului Brooke și să-i ceară acelui buclucaș domn să-și revoce propunerea ? Sau era necesar să-l consulte pe *Sir James Chettam* și să-l facă să se alăture reproșurilor aduse unui ins care aducea prejudicii întregii familii ? În ambele ipoteze, domnul Casaubon își dădea seama că avea sorti egali de a izbîndi sau de a da greș în încercarea lui. Nu putea, sub nici un cuvînt, să amintească numele Doroteei într-o asemenea chestiune și, atîta timp cît situația nu cerea o rezolvare urgentă, era probabil ca domnul Brooke, după ce avea să întîmpine toate argumentările cu aparentă aprobare, să răsucească totul spunînd : „Nu-ți fie teamă, Casaubon ! Poți fi incredîntat, tînărul Ladislaw îți va face cinste. Fii pe pace, am pus mîna tocmai pe ce trebuie.“ Și domnul Casaubon evita să angajeze o discuție asupra acestui subiect cu *Sir James Chettam* ; cu care nu avusese niciodată relații cordiale și care s-ar fi gîndit imediat la Dorotea, fără a-i pomeni măcar numele.

Bietul domn Casaubon era neîncrezător în sentimentele oricui față de el, mai ales în calitatea sa de soț. A lăsa pe cineva să presupună că era gelos, ar fi însemnat să accepte părerea altora (bănuită) asupra neajunsurilor sale ; dacă le îngăduia să afle că nu găsea mariajul deosebit de paradisiac, faptul ar fi implicat convertirea lui la (probabila) dezaprobare inițială a celor din jur. Ar fi fost la fel de rău ca și cum le-ar fi permis lui Carp și Brasenose, în general, să afle cît de mult rămăsese în urmă cu organi-

zarea materialului pentru lucrarea sa *Cheia tuturor mitologiilor*. De-a lungul întregii sale vieți, domnul Casaubon se străduise să nu recunoască nici măcar față de el însuși rănilor interioare provocate de invidie și de îndoiala în forțele proprii. Iar asupra celui mai delicat dintre toate subiectele personale apăsa deprinderea unei rețineri de om orgolios și bănuitor.

Astfel încît, domnul Casaubon păstra o trufașă, amară tăcere. Dar îi interzisese lui Will să mai vină la Lowick Manor și, în mintea lui, pregătea și alte măsuri, drept represalii.

Cap. XXXVIII

C'est beaucoup que le jugement des hommes sur les actions humaines ; tôt ou tard il devient efficace.¹

Guizot

Sir James Chettam nu putea privi cu satisfacție noile intenții ale domnului Brooke, dar era mai ușor să obiectezi împotriva lor decît să le împiedici. Într-o zi, Sir James justifică faptul că venise singur ca să prinzească cu soții Cadwallader, spunînd :

— Nu pot discuta cum doresc cu voi de față cu Celia ; s-ar putea s-o rănească. Într-adevăr, nu ar fi drept.

— Știu la ce te gîndești. *Pionierul* la Grange ! aruncă o săgeată doamna Cadwallader, aproape înainte ca de pe

¹ Mare lucru este felul cum oamenii judecă faptele umane ; mai devreme sau mai tîrziu, această judecată schimbă cursul lucrurilor (fr.).

buzele prietenului său să se fi desprins ultimul cuvînt. E înspăimîntător — slăbiciunea asta de a cumpăra fluier și a sufla tot timpul în ele — ca să spargi urechile tuturor. Ar fi fost preferabilă o pasiune mai intimă și mai suportabilă : să zacă tolănit în pat cît e ziuica de lungă și să joace domino, ca bietul lord Plessy.

— Văd că încep să-l atace pe prietenul nostru Brooke în *Goarna*, grăi parohul, înfundîndu-se lenevos în scaun și zîmbind dezinvolt, cum ar fi făcut dacă ar fi fost chiar el cel atacat. Publică niște ironii cumplite la adresa unui moșier aflat la mai puțin de o sută de mîle de Middlemarch, care-și primește rentele și nu dă nimic în schimb.

— Aș dori grozav ca Brooke să se lase păgubaș de treaba asta, declară *Sir James*, cu ușoara lui încruntare plictisită.

— Totuși, are într-adevăr de gînd să-și pună candidatura ? se interesă domnul Cadwallader. L-am văzut ieri pe Farebrother ; el însuși simpatizează cu *whig*-ii, înalță steagul lui Brougham și al „cunoștințelor folositoare“ ; asta-i tot ce-am aflat mai rău despre el — și preține că Brooke își formează un partid destul de puternic. Bulstrode, bancherul, e omul lui cel mai de vază. Dar, după părerea lui, Brooke o să-și frîngă urît gîtul, dacă va căuta să fie numit candidat.

— Exact, rosti *Sir James*, cu seriozitate. Am cercetat situația aceasta, fiindcă mai înainte habar n-am avut de mersul politicii în Middlemarch, treaba mea fiind comitatul. Brooke se leagănă cu încrederea că îl vor da afară pe Oliver fiindcă îl susține pe Peel. Dar Hawley afirmă că, dacă vor trimite cumva un reprezentant *whig*, acesta va fi cu siguranță Bagster, unul din acei candidați venit Dumnezeu știe de unde, dar pornit cu turbare contra miniștrilor, și avînd experiență parlamentară. Hawley e cam necioplit : a uitat că vorbea cu mine. A zis că, dacă Brooke pofteste o snopeală, ar putea s-o capete mai ieftin decît pornind în campanie electorală.

— Te-am avertizat despre toată istoria asta, interveni doamna Cadwallader, fluturându-și mâinile. I-am spus eu de mult lui Humphrey că domnul Brooke are să facă bildibic în băltoacă. Și acum, uite că boroboața s-a comis.

— Ei, ar fi putut să-i intre în cap să se însoare, bunăoară, spuse parohul. Asta ar fi creat încurcături și mai grave decît un pic de flirt cu politica.

— Ar putea să facă și una și alta, afirmă doamna Cadwallader, după ce-o ieși pe malul celălalt al băltoacei, dîrdîind de malarie.

— Cel mai rău mă îngrijorează demnitatea lui, urmă *Sir James*. Firește că îmi pasă și mai mult din cauza familiei. Dar acum s-a aruncat în valurile vieții, și nu-mi place să mă gîndesc că se expune la riscuri. O să stîrnească cerul și pămîntul împotriva lui.

— Presupun că n-are rost să încerci a-i schimba gîndul, grăi parohul. În caracterul lui Brooke intră un amestec foarte sucit de îndărătnicie și capriciu ! Ai încercat să atingi acest subiect în discuțiile cu el ?

— Ei, nu, spuse *Sir James*, nu-mi place să pară că aș dicta cuiva. Am discutat însă cu acest tînăr *Ladislav*, din care Brooke face un factotum. *Ladislav* pare destul de inteligent pentru orice. Am socotit că ar fi bine să aud ce avea de spus, și s-a pronunțat împotriva candidaturii lui Brooke de data asta. Cred că o să-l întoarcă pe dos : bănuiesc că prezentarea candidaturii poate fi împiedicată.

— Pricep, spuse doamna Cadwallader, clătîinînd din cap. Parlamentarul independent încă nu și-a învățat destul de bine discursurile pe de rost.

— Și mai e și acest *Ladislav* — asta-i altă belea spuse *Sir James*. L-am invitat la cină de două-trei ori la reședință (apropo, l-ai întîlnit atunci), în calitate de musafir al lui Brooke și de rudă a lui Casaubon, crezînd că era vorba doar de-o vizită făcută în trecere. Și acum descopăr că numele lui e în gura tuturor, în *Middlemarch*, ca director al ziarului *Pionierul*. Circulă

despre el tot soiul de povești, ba că ar fi un intrus, un soi de scîrța-scîrța, ba un agent străin, și cite și mai cite.

— Lui Casaubon n-o să-i placă treaba asta, zise parohul.

— Ladislaw are ceva sînge străin, ripostă *Sir James*. Sper că nu va ajunge să profeseze opinii extremiste, tîrîndu-l și pe Brooke după el.

— A, domnul Ladislaw ăsta e un tinăr vlăstar primejdios, cu ariile lui de operă și limba ascuțită, gata la replică, declară doamna Cadwallader. Un fel de crou byronian — un conspirator amoros, așa-mi face impresia. Și Toma d'Aquino nu-l îndrăgește. Am putut să văd acest lucru în ziua cînd a fost adus tabloul.

— Nu-mi place să deschid discuția cu Casaubon în jurul acestui subiect, replică *Sir James*. Are mai mult drept decît mine să intervină. Dar, pentru toată lumea, este o treabă dezagreabilă. Un om cu neamuri decente să se dea în spectacol sub chipul unui asemenea personaj! Un individ din ăia, gazetar! Nu-i nevoie decît să te uiți la Keek, care conduce *Goarna*. L-am văzut zilele trecute cu Hawley. Cred că scrie destul de bine, dar este un tip atît de josnic, încît aș fi preferat să se afle de cealaltă parte a baricadei.

— La ce te poți aștepta din partea acestor jurnale care fac afaceri mărunte cu Middlemarch-ul? zise parohul. Nu-mi închipui că ai putea găsi undeva un om subțire dispus să-și pună pana în slujba unor interese de care în realitate îi pasă prea puțin, și pentru o plată care abia dacă-l ține cu coatele deasupra apei.

— Exact; tocmai de aceea e atît de agasant că Brooke a pus într-o asemenea poziție pe un om care are un fel de legătură cu familia lui. Din partea mea, cred că Ladislaw face o nerozie acceptînd.

— Aquino poartă vina, interveni doamna Cadwallader. De ce nu-și folosește relațiile pentru ca Ladislaw să fie

făcut *attaché*, sau trimis în India? Așa scapă familiile respectabile de vlăstarele care le dau bătaie de cap.

— Nu se poate ști cât de departe se poate ajunge cu pozna asta, rosti neliniștit *Sir James*. Dar dacă nu spune nimic *Casaubon*, ce pot face eu?

— Vai, dragul meu *Sir James*, îl liniști parohul, hai să nu facem prea mult caz de toate astea. E foarte probabil că lucrurile se vor termina numai cu fum, fără foc. După o lună sau două, *Brooke* și acest Meșter *Ladislaw* or să se sature unul de altul; *Ladislaw* o să-și desfacă aripile; *Brooke* o să vîndă *Pionierul* și totul o să fie la fel ca mai-nainte.

— Avem o singură șansă serioasă: lui *Brooke* n-o să-i placă să simtă cum i se scurg banii din mîină, zise doamna *Cadwallader*. Dacă aș cunoaște datele asupra cheltuielilor cerute de alegeri, l-aș putea băga în sperieți. N-are rost să-l manevrezi folosind cuvinte mari, ca „Investiție”; eu nu i-aș vorbi de flebotomie, ci i-aș deșerta pe spinare o oală cu lipitori. Nouă, cinstiților cetățeni zgîrciobi, nu ne place să ni se sugă bunătate de gologan de șase *penny*.

— Și n-o să-i placă nici să-și aprindă paie-n cap, adăugă *Sir James*. E la mijloc administrarea moșiei sale. Au și început să tragă în direcția asta. Și mi-e într-adevăr penibil să asist. Pacostea aceasta s-a ivit chiar sub nasul nostru. Eu sînt ferm convins că avem obligația de a face tot ce ne stă în putință pentru pămînturile noastre și ale arendașilor, mai ales în vremurile astea grele.

— Poate că *Goarna* e capabilă să-l îndemne să facă o schimbare, și din toate astea s-ar putea să iasă și vreun bine, cugetă parohul. Știu că m-aș bucura. Aș auzi mai puține mîrîieli cînd mi se plătește dijma.

— Aș vrea să-și aleagă un om mai priceput ca să-i vadă de treburi, aș dori să-l fi angajat din nou pe *Garth* — spuse *Sir James*. S-a lepădat acum doisprezece ani de *Garth* și de-atunci totul i-a mers alandala. Mă gîndesc să-l angajez pe *Garth* să-mi administreze proprietățile —

a făcut un plan atît de chibzuit pentru clădirile mele ; şi Lovegood e departe de a fi la înălţimea sarcinilor. Garth însă nu ar lua din nou pe seama lui moşia Tipton, decît dacă Brooke i-ar lăsa-o cu totul pe mină.

— Are şi dreptate, aprobă parohul ; Garth e un tip independent : un ins original, cu purtări simple. Într-o zi, cînd făcea o estimaţie pentru mine, mi-a spus pe şleau că rareori pricep clericii ceva din afaceri şi cînd se amestecă fac numai boroboaţe, dar mi-a înfăţişat părerea lui la fel de potolit şi respectuos de parcă mi-ar fi vorbit despre marinari. Ar face din Tipton cu totul altă parohie, dacă Brooke l-ar lăsa pe el să gospodărească. Doresc, cu ajutorul *Goarnei*, să poţi duce la capăt această treabă.

— Dacă Dorotea l-ar fi ţinut pe unchi prin preajma ei, ar fi existat oarecare şansă, spuse *Sir James*. Ar fi putut căpăta, cu timpul, o anumită putere asupra lui ; s-a simţit totdeauna stingherită din pricina moşiei. Avea nişte idei admirabile în legătură cu treburile administrative. Dar acum Casaubon o absoarbe cu totul. Celia se plînge mult. De cînd a suferit el atacul acela de cord, abia dac-o mai putem avea la noi la cină.

Sir James încheie cu o privire care exprima repulsie şi compasiune, iar doamna Cadwallader înălţă din umeri, ca şi cum ar fi spus că *ea una* nu se aştepta să vadă nimic nou în direcţia asta.

— Bietul Casaubon ! exclamă parohul. A fost un atac păcătos. Zilele trecute, la arhidiacon, mi s-a părut că arată cam dărîmat.

— La drept vorbind, reluă *Sir James*, nedorind să lungească discuţia asupra „atacurilor“, Brooke nu are intenţii rele în ce priveşte arîndaşii sau oricare alte persoane, dar a căpătat deprinderea de a micşora şi a forfeca din cheltuieli.

— Haida-de, asta-i o binecuvîntare, grăi doamna Cadwallader. Îl ajută să se recunoască dimineata, la deş-

teptare. S-ar putea să nu-și cunoască propriile păreri, dar buzunarul și-l știe bine.

— Nu cred că un om își umple buzunarul sgîrcindu-se cînd e vorba de moșia lui, se pronunță *Sir James*.

— A, e posibil să abuzezi de zgîrcenie ca de oricare altă virtute : nu merge însă să-ți ții porcii costelivi, spuse doamna Cadwallader, care se ridicase ca să privească pe fereastră. Dar, vorbim de lupi politicieni independenți, și lupul e la ușă.

— Ce, sosește Brooke ? întrebă soțul ei.

— Da. Acum tu dă-i la cap cu *Goarna*, Humphrey, iar eu o să-i pun lipitori pe spinare. Dumneata ce-ai să faci, *Sir James* ?

— Fapt este că nu-mi place să încep cu Brooke, ținînd seama de poziția noastră reciprocă ; toată treaba e atît de neplăcută ! Tare aș dori ca oamenii să se comporte ca niște *gentlemen*-i, spuse baronetul cel cumsecade simțînd că formulase un program simplu și cuprinzător pentru bunăstarea socială.

— Sînteți aici cu toții, 'ai ? făcu domnul Brooke, dînd ocol prin odaie și scuturînd mîna fiecăruia. Aveam de gînd să vii pe la voi, Chettam, chiar acum. Dar e plăcut să găsești pe toată lumea, știți. Ei, ce păreri aveți despre mersul lucrurilor ? O pornesc nițel cam iute. Avea destulă dreptate Laffite cînd cuvînta : *De ieri seară — un veac s-a scurs iară*“ : cei de cealaltă parte a canalului se află în secolul viitor, știți. Merg mai repede decît noi.

— Păi da, admise parohul, luînd ziarul în mînă. Uite aici *Goarna*, care te acuză pe dumneata că ai rămas în urmă și te tîrăști, ai văzut ?

— A ? Nu, răspunse domnul Brooke, lăsînd să-i cadă mînușile în pălărie și potrivindu-și grăbit monoculul la ochi.

Dar domnul Cadwallader ținu ziarul în mînă, spunînd, cu ochii luminați de un zîmbet :

— Uite-aici ! Tot articolul discută despre persoana unui moșier aflat la mai puțin de-o sută de mîle de Middlemarch, care trăiește din rente. Ei pretind că este omul cel mai retrograd din comitat. Cred că de la dumneata trebuie să fi învățat cuvîntul ăsta, din paginile *Pionierului*.

— A, asta-i mîna lui Keck — un analfabet, știți. Asta-i bună, eu și retrograd ! Dă-o-ncolo, asta-i strașnică ! El crede că retrograd înseamnă destructiv : vor să mă facă să ies drept un destructiv, știți, grăi domnul Brooke, cu acea voioșie întreținută de ignoranța unui adversar.

— Eu cred că știe foarte bine înțelesul cuvîntului. Iată aici vreo două-trei trăsături ascuțite.

„Dacă am fi nevoiți să definim un om cu atitudine retrogradă, în sensul cel mai rău al cuvîntului, am spune că este cineva care se autoconsacră drept reformator al constituției noastre, în vreme ce toate interesele pentru care poartă o răspundere imediată zac pradă paraginei ; un filantrop care nu suportă să fie spînzurat un tîlhar, dar nu-i pasă că cinci arendași onești sînt pe jumătate muritori de foame ; un om care țipă împotriva corupției, și-și arendează fermele cu rente exorbitante, care tună și fulgeră contra tîrgurilor putrede, și nu-i pasă dacă fiecare gard de pe fermele lui are o poartă putredă : un om, fără îndoială, cu inima foarte deschisă către Leeds și Manchester ; ar dăruî națiunii oricîți reprezentanți în stare să-și plătească din buzunarul lor scaunele în Parlament ; ceea ce refuză însă este o mică restituire din rentă, pentru a-i ajuta unui arendaș să cumpere inventar agricol, sau un avans asupra reparațiilor, spre a feri de intemperii hambarul altui arendaș, sau pentru a face ca locuința lui să nu arate ca o cocioabă de pălmaș irlandez. Dar cunoaștem cu toții definiția dată de un glumeț filantropului : Un om a cărui caritate crește direct proporțional cu pătratul distan-

tei..." Și așa mai departe. Tot restul articolului urmărește să arate ce fel de legislator are șansa să iasă dintr-un filantrop — încheie parohul, aruncînd ziarul pe jos și încleștîndu-și mîinile la ceafă, în timp ce se uita la domnul Brooke cu un aer de neutralitate amuzată.

— Zău, e destul de bună, pretinse domnul Brooke, luînd ziarul în mîină și căutînd să suporte atacul la fel de degajat ca și vecinul său, dar roșind și zîmbind nervos! Chestia asta cu tunatul și fulgeratul împotriva tîrgurilor putrede — în viața mea n-am ținut un discurs pe tema asta. Cît despre tunat și fulgerat și soiul ăsta de lucruri, oamenii ăștia nu înțeleg niciodată ce înseamnă o satiră bună. Satira, știți, trebuie să fie adevărată pînă la un anumit punct. Îmi amintesc că au spus asta în *The Edinburgh*, pe undeva — că satira trebuie să fie adevărată, pînă la un anumit punct.

— Ei, chestia aia cu porțile e o lovitură într-adevăr bine ținută, reluă *Sir James*, cu precauție. Zilele trecute Dagley mi s-a plîns că n-are o poartă ca lumea la ferma lui. Garth a inventat un nou model de poartă — aș vrea să-l încerci și dumneata. Oamenii trebuie să-și folosească în felul acesta o parte din chereștea.

— Te-a prins serios patima pentru agricultură, Chet-tam, zise domnul Brooke, părăind că-și aruncă ochii peste coloanele ziarului *Goarna*. Asta e mania dumată, și pentru ea nu te uiți la cheltuieli.

— Credeam că cea mai scumpă manie din lume este să candidezi pentru Parlament, interveni doamna Cadwal-lader. Se spune că ultimul candidat lipsit de succes din Middlemarch — Giles îl chema parcă? — a cheltuit zece mii de lire și a eșuat, fiindcă n-a mituit deajuns. Ce reflecție amară!

— Cineva spunea, se amestecă parohul, zîmbitor, că East Redford nu e nimic pe lîngă Middlemarch, în materie de mită.

— Nimic de genul ăsta nu se prinde, zise domnul Brooke. Știți, candidații *tory* mituiesc : Hawley și clica lui mituiesc, făcând cinste cu gustări, mere coapte și alte lucruri de soiul ăsta ; și aduc votanții beți la urne. Dar pe viitor n-o să le meargă după tipicul lor — nu și pe viitor, o să vedeți. Admit că Middlemarch e cam rămas în urmă — cetățenii sînt oarecum înapoiți. Noi însă îi vom educa — o să-i aducem la zi, știți. Cei mai buni oameni sînt de partea noastră.

— Hawley, zice că ai de partea dumitale oameni care îți vor dăuna, remarcă *Sir James* ; zice că bancherul Bulstrode îți va dăuna.

— Și că dacă ajungi să fii luat în tărbacă, interveni doamna Cadwallader, jumătate din ouăle putrede or să le azvîrle cu ură oamenii din comitatul dumitale. Doamne sfinte ! Gîndește-te ce trebuie să fie, să te ia în tărbacă lumea pentru opinii greșite. Și parcă-mi amintesc o poveste despre un om pe care se prefăceau că-l înscăunează deputat și l-au lăsat să cadă într-un morman de gunoi, înadins !

— Luarea în tărbacă nu-i nimic pe lingă felul cum găsesc ei pete pînă și-n soare, întări parohul. Mărturisesc că de asta m-aș teme eu, dacă noi, clericii, am fi siliți, pentru promovare, să înfruntăm campania electorală. Mi-ar fi teamă să nu-mi ceară socoteală pentru toate zilele irosite la pescuit. Pe cuvîntul meu, cred că adevărul este cel mai contondent obiect cu care poate fi lovit cineva.

— Fapt este, rosti *Sir James*, că dacă un om intră în arena vieții publice, trebuie să fie pregătit pentru toate consecințele. Trebuie să se asigure că nici o calomnie nu-l poate atinge.

— Dragul meu Chettam, toate astea sînt foarte frumoase, știi, replică domnul Brooke. Dar cum te poți asigura împotriva calomniei ? Ar trebui să citești istoria —

uită-te la ostracizări, martirii, și la soiul ăsta de lucruri. Totdeauna li s-a întâmplat celor mai buni oameni, știi. Dar cum vine asta în *Horatîu*? *fiat justitia, ruat*¹ cam așa ceva, sau altfel.

— Exact, replică *Sir James*, cu ceva mai multă înfierbîntare ca de obicei. Prin asigurarea împotriva calomniei vreau să spun că trebuie să ai la îndemîină fapte, spre a dezminți atacurile.

— Și nu înseamnă oare un martiriu, să achiți datorii pe care le-ai făcut față de tine însuși? întrebă doamna *Cadwallader*.

Dar sîcîiala de care dădea dovadă *Sir James* îl stîrnea cel mai mult pe domnul *Brooke*.

— Ei bine, știi, *Chettam*, zise el, ridicîndu-se, luîndu-și pălăria și rezemîndu-se în baston — dumneata și cu mine avem sisteme diferite. Dumneata te pronunți categoric pentru investiții în ferme. Nu vreau să afirm că sistemul meu e bun în orice împrejurare — în orice împrejurare, știi.

— Din cînd în cînd s-ar cuveni să se facă o nouă estimăție, afirmă *Sir James*, rîsturnele sînt foarte bune uneori, dar eu țin la o estimăție cinstită. Ce părere ai, *Cadwallader*?

— Sînt de acord cu dumneata. Dacă aș fi în locul lui *Brooke*, aș sugruma pe loc *Goarna*, angajîndu-l pe *Garth* ca să facă o nouă estimăție a fermelor, și i-aș da *Carte blanche*² cu privire la porți și la reparații: astea-s vederea mele asupra situației politice, declară parohul și se lăfăi în fotoliu, vîrîndu-și degetele mari la subsuori și zîmbindu-i lui *Brooke*.

¹ Citat latin (corect: *fiat justitia, pereat mundus*). Să se facă dreptate, chiar de piere lumea (n. t.).

² Mîna liberă (fr.) (n. t.).

— Asta înseamnă să faci o treabă de ochii lumii, știi, se apără domnul Brooke. Mi-ar place însă să-mi pomeniți de vreun alt moșier care să-și fi hărțuit mai puțin ca mine arendașii pentru restanțe. Pe vechii arendași îi las să rămână pe loc. Sint surprinzător de tolerant, dă-mi voie să-ți spun — surprinzător de tolerant. Am ideile mele și-mi bazez poziția pe ele, știți. Un om care procedează astfel e întotdeauna învinuit de excentricitate, de neseriozitate și de soiul ăsta de lucruri. Când am să-mi schimb linia de conduită am să urmez ideile mele proprii.

După această precizare, domnul Brooke își aminti că trecuse cu vederea un pachet care trebuia trimis de la Grange și-și luă la revedere de la toată lumea, în grabă.

— Nu voiam să-mi iau anumite libertăți cu Brooke, spuse *Sir James*. Văd că e început. Dar cât privește spusele lui despre vechii arendași, la drept vorbind, nici un arendaș nou nu ar fi dispus să preia fermele în condițiile actuale.

— Am impresia că va fi făcut să se răzgîndească la vreme, zise parohul. Dar tu trăgeai într-o direcție, Elinor, și noi într-alta. Tu voiai să-l sperii ca să fugă de cheltuieli, și noi voiam să-l speriem ca să nu se bage la cheltuială. Mai bine să-l lăsăm să încerce să devină popular și să-și dea seama că însuși tipul de moșier reprezentat de el îi stă în cale. Nu cred că trebuie să ne sinchisim nici cât negru sub unghie de *Pionierul*, de *Ladislav* sau de cuvîntările pe care le ține Brooke tîrgoveților din *Middlemarch*. Dar sint foarte interesat ca enoriașii din *Tipton* să o ducă bine.

— Scuzați-mă, voi doi ați apucat-o pe un drum greșit, grați doamna *Cadwallader*. Ați fi trebuit să-i dovedeți că pierde bani prin proasta gospodărire, și atunci am fi tras toți în aceeași direcție. Dacă-l urcați pe calul care se numește politică, vă atrag atenția asupra urmărilor. Era foarte frumos să călărească la el acasă pe bețe, și să le numească idei.

Ca mine dac-ați întâlnit,
virtuți strai femeiesc purtînd,
și dragoste-ați mărturisit,
de Ea și El totul uitînd,
și-apoi, amoru-astfel născut
de oameni cu sufletul hîd,
ascundeți, fiindcă n-au crezut,
în el, sau de cred, rîd.
plinit-ați fapt mai grăitor
decît acela de har uns,
mai brav de-acî și-are izvor :
să-ți ții Amoru-ascuns.

Dr. Donne¹

Mintea lui Sir James Chettam nu era rodnică în strageme, dar preocuparea lui crescîndă de a „acționa asupra lui Brooke“, odată ce fusese alăturată constantei sale încrederi în puterea de influență a Doroteei, deveni creatoare și dădu naștere unui mic plan : anume, acela de a pretexta o indispoziție a Celiei ca motiv pentru a o aduce pe Dorotea la Hall, și de a o lăsa cu trăsura în drum la Grange, după ce îi va fi înfățișat în amănunțime situația în care se afla gospodăria domeniului.

În felul acesta se întîmplă că, într-o bună zi, pe la patru, cînd domnul Brooke se afla cu Ladislav în bibliotecă, ușa se deschise și fu anunțată doamna Casaubon.

Cu o clipă mai-nainte, Will se simțise plictisit de moarte fiindcă trebuia să-l ajute pe domnul Brooke la aranjarea „documentelor“ referitoare la spînzurarea hoților de

¹ John Donne (1573—1631), poet englez, promotor al poeziei metafizice (n. t.).

oi ; el oferea un exemplu al puterii deținute de mîntea omenească de a călări pe mai mulți cai odată fiindcă, în sinea lui, lua măsuri pentru a-și închiria o locuință în Middlemarch și a pune punct șederii la Grange ; în vreme ce, peste toate aceste imagini mai statornice, flutura viziunea măgulitoare a unui poem epic despre furtul de oi, scris cu colorit homeric. Cînd fu anunțată doamna Casaubon, tresări ca sub impulsul unui șoc electric și simți o gîdilătură în vîrfurile degetelor. Oricine l-ar fi observat, ar fi văzut pe fața lui, în jocul maxilarelor, în vioiciunea privirii, o schimbare care i-ar fi sugerat că fiecare moleculă din corpul său primise impulsul unei atingeri magice. Și-așa și era. Fiindcă natura transcendentă înseamnă, de fapt, magie ; și cine va putea măsura subtilitatea acelor vibrații care transmit calitatea sufletului la fel ca și pe a trupului, și care fac ca pasiunea unui bărbat pentru o femeie să se deosebească de pasiunea simțită pentru alta, așa cum bucuria încercată cînd contempli lumina dimineții revărsîndu-se peste vale și peste rîu și peste creasta muntelui, este alta decît bucuria deșteptată printre lampioane chinezești și panouri de sticlă ? Will era și el croit dintr-un material foarte impresionabil. Arcușul unei viori, mînuit cu iscusință în preajma lui, schimba pentru el dintr-o singură atingere înfățișarea lumii, iar punctul lui de vedere oscila la fel de ușor ca și dispoziția sa. Intrarea Doroteei aducea pentru el proștețimea dimineții.

— Ei, scumpa mea, asta e o plăcere, zise domnul Brooke ieșindu-i în întîmpinare și sărutînd-o. Presupun că l-ai lăsat pe Casaubon în tovărășia cărților lui. Bine-ai făcut ! Nu trebuie să-ți îngăduim să ajungi prea învățată pentru o femeie, știi.

— Nu-ți face nici o grijă în privința asta, unchiule, îl asigură Dorotea, apoi se întoarse spre Will și, întinzîndu-i mîna cu o voioșie deschisă, fără a folosi vreo formulă de

salut, continuă răspunsul dat unchiului : Eu sînt foarte lentă. Cînd vreau să mă îndeletnicesc cu învățătura, adesea trag la fit și evaderez printre gîndurile mele. Găsesc că nu e la fel de ușor să ajungi cărturar cum e să faci planuri de *cottage-uri*.

Se așează lîngă unchiul ei, în fața lui Will și, hotărît, era preocupată de ceva care o făcea aproape să nu-l ia în seamă. Tînărul se simți ridicol de dezamăgit, de parcă și-ar fi închipuit că venirea ei are ceva de-a face cu persoana lui.

— Cum așa, draga mea, doar aveai o adevărată manie de-a desena planuri. Dar a fost bine să o mai lași baltă. Maniile sînt dispuse să ne joace cum vor ele, știi, și nu face să te lași tiranizat de o idee. Trebuie să ținem frîcele în mîini. Eu niciodată nu m-am lăsat mînat de nimic ; totdeauna am tras eu de hățuri. Asta-i spun într-una lui Ladislav. Noi doi sîntem aidoma, știi : și lui îi place să se apuce de toate. Lucrăm la ceva despre pedeapsa capitală. O să facem treabă serioasă împreună, Ladislav și cu mine.

— Da, admise Dorotea, pe un ton direct, caracteristic ei. Sir James îmi spunea că există speranța de a se vedea înfăptuită curînd o mare schimbare în administrarea domeniului dumitale ; mi-a spus că te gîndești să ceri reevaluarea fermelor, că pui să se facă reparații și că o să îmbunătățești locuințele, pentru ca Tipton-ul să poată arăta cu totul altfel. Ah, ce fericită sînt ! — urmă ea, impletindu-și mîinile, trădînd o revenire la felul ei de a fi, impetuos, copilăresc, pe care și-l domolise după căsătorie. Dacă aș mai fi acum acasă, mi-ar place să mă apuc iarăși de călărie, ca să te pot însoți și să văd cu ochii mei toate astea ! Și Sir James spune că ai de gînd să-l angajezi pe domnul Garth, care a lăudat *cottage-urile* proiectate de mine !

— Chettam se cam pripește, draga mea, rosti domnul Brooke, cu obraji ușor îmbujorați. E nițel cam pripit, știi. Eu n-am afirmat vreodată că am intenția de a face așa ceva. N-am afirmat nici că *n-o* să fac nimic din toate astea, știi.

— El își exprima doar încrederea că vei proceda așa, zise Dorotea, cu un glas la fel de limpede și neșovăitor ca al unui tânăr corist intonînd un *credo*, știind că intenționezi să intri în Parlament în calitate de membru care se îngrijește de propășirea poporului ; ori, unul dintre primele aspecte ce impun îmbunătățiri este starea pămîntului și a plugarilor dumitale. Gîndește-te la Kit Downes, unchiule, care locuiește cu nevasta și șapte copii într-o casă cu o odaie de zi și un dormitor doar ceva mai mare decît masa asta ! Și sârmanii Dagley, în ferma lor părăduită, unde locuiesc în bucătăria din spate, iar celelalte încăperi le lasă pe seama șobolanilor ! Țsta e unul dintre motivele pentru care nu-mi plac tablourile de-aici, dragă unchiule — ceea ce dumneata socotești o necrozie din partea mea. Mă deprinsesem să mă întorc din sat purtînd ca o rană în sufletul meu, toată mizeria și hidoșenia aceea grosolană, iar tablourile dulcege din salon îmi păreau o încercare păcătoasă de a găsi plăcere în ceea ce este fals, în timp ce nu ne sinchisim cît de aspră se înfățișează realitatea pentru semenii aflați dincolo de zidurile noastre. Cred că nu avem dreptul să pretindem grandioase schimbări în bînc atîta timp cît nu ne-am străduit din răspuțeri să modificăm relele pe care le putem îmbunătăți cu mîinile noastre.

Pe măsură ce vorbea, în sufletul Doroteei creștea șuvoiul emoției care o făcea să uite de tot, afară de alinarea de a-și putea revărsa simțurile, nezăgăzuite : o experiență odinioară obișnuită pentru ea, dar aproape absentă în viața de după căsătorie, care însemnase o luptă perpetuă

între energie și spaimă. Pentru moment, admirația lui Will era însoțită de senzația glacială de a se simți îndepărtat. Un bărbat se rușinează rareori de faptul că nu poate iubi o femeie la care vede o anumită măreție : natura a creat măreția numai pentru bărbați. Dar natura a comis și unele triste omisiuni ; ca în cazul bunului domn Brooke, a cărui conștiință masculină se afla în clipa aceea într-un hal de jalnică bilbulială, sub valul elocinței nepoatei sale. Nu putu găsi pe loc vreun alt mod de expresie decît acela de a se ridica în picioare, fixîndu-și monoculul în ochi, își răsfoi hîrtille aflate în fața lui, și în cele din urmă rosti :

— E ceva în ce spui tu, draga mea, e ceva în ce spui — dar nu chiar totul, ei, ce zici, Ladislaw ? Dumitale și mie nu ne place să se găsească cusururi statuilor și tablourilor noastre. Doamnele tinere sînt cam înfocate, și cam unilaterale, draga mea. Arte frumoase, poezie, genul acesta de lucruri înaltă o națiune — *emollit mores*¹ — acum înțelegi puțin latina. Dar... — ei, ce e ?

Această interogație se adresa valetului care intrase în încăpere pentru a anunța că paznicul îl găsise pe unul din băieții lui Dagley cu un iepure ucis în mînă, cald încă.

— Vin, vin. O să-l las să scape ieftin știi — o asigură domnul Brooke în *aparté* pe Dorotea, și se îndepărtă, tîrșindu-și pașii foarte voios.

— Sper că-ți dai seama cît de îndreptățită este această schimbare, cea dorită de *Sîr James*, i se adresă Dorotea lui Will, de-ndată ce unchiul ei ieși din încăpere.

— Îmi dau seama, după ce te-am auzit pe dumneata vorbind despre ea. Nu voi uita ce-ai spus. Dar n-ai putea oare să te gîndești la altceva în acest moment ? S-ar putea să nu mai am alt prilej de a-ți vorbi despre cele

¹ *Indulcește moravurile* (lat.) (n. t.).

petrecute, i se adresa Will, ridicându-se sub impulsul nerăbdării și ținînd cu ambele mâini spătarul scaunului.

— Te rog să-mi spui despre ce-i vorba, zise Dorotea neliniștită; se ridică la rîndul ei și se duse la fereastra deschisă pe care privea înăuntru Monk, cu limba scoasă și dînd din coadă. Se rezimă cu spatele de pervazul ferestrei și puse mîna pe capul cîinelui, pentru că, deși nu ținea la animalele de răsfăț pe care trebuie să le duci în brațe ori pe care riști să calci, era totdeauna atentă la sentimentele cîinilor și foarte politicoasă cînd trebuia să le refuze avansurile. Will o urmări doar cu ochii și spuse :

— Știi, presupun, că domnul Casaubon mi-a interzis să mai calc pragul casei sale.

— Nu, nu știam, răspunse Dorotea, după o scurtă pauză. Se vedea clar că este foarte mișcată. Îmi pare tare, tare rău, adăugă, cu glas trist.

Se gîndea la lucrul de care Will nu avea cunoștință — conversația desfășurată în beznă, între ea și soțul său; din nou o covîrșea deznădejdea la gîndul că nu va putea influența cu nimic hotărîrea domnului Casaubon. Dar suferința intensă ce se citea pe fața ei îl convinse pe Will că nu el era unica pricină și că Doroteei încă nu-i venise ideea că antipatia și gelozia manifestate de domnul Casaubon față de nepotul său erau legate de ea. Simțea un ciudat amestec de încîntare și de jignire : de încîntare că putea sălășlui și fi îndrăgit în gîndul ei, ca într-un cămin pur, fără bănuială și fără îngrădire — iar de jignire, fiindcă nu însemna destul în ochii ei, nu avea dimensiuni îndeajuns de formidabile, și era tratat doar cu o bunăvoință neșovăitoare care nu-l măgulea. Dar teama lui de orice schimbare în purtarea Doroteei se dovedi mai puternică decît nemulțumirea, și începu să vorbească iar, pe tonul unei simple explicații :

— Motivul expus de domnul Casaubon este neplăcerea provocată de faptul că am acceptat o poziție pe care o

consideră nepotrivită cu rangul meu de văr al lui. I-am arătat că asupra acestui punct nu-i pot ceda. Îmi vine greu să accept ca drumul meu în viață să fie stinjenit de prejudecăți pe care le socotesc ridicole. Obligația ar putea fi extinsă, pînă ce ar ajunge să reprezinte un stigmat al robiei, cu care am fost însemnați cînd eram prea tineri ca să-i cunoaștem înțelesul. Nu aș fi acceptat acest post, dacă nu m-ar fi însuflețit intenția de a face din el ceva util și onorabil. Nu sînt obligat să privesc în vreo altă lumină demnitatea familiei.

Dorotea se simțea distrusă. Judeca atitudinea soțului ei ca fiind cu totul greșită, pe mai multe temeieri decît cel menționat de Will.

— E mai bine să nu discutăm acest subiect, zise cu un tremur rar întîlnit în glasul ei, de vreme ce nu cădeți de acord. Ai intenția să rămii aici ?

Privea peste pajiste, adîncită într-o meditație melancolică.

— Da : dar acum eu greu te voi mai putea vedea vreodată, spuse Will, pe un ton de tristețe copilărească.

— Da, răspunse Dorotea, ațintindu-și ochii asupra lui, nu mă vei mai vedea. Dar voi auzi despre dumneata. Voi ști ce faci pentru unchiul meu.

— Dar eu nu voi ști nimic despre dumneata, grăi Will.

— A, viața mea e foarte simplă, zise Dorotea, cu buzele arcuite într-un zîmbet delicat, care-i iradia melancolia. Eu stau tot timpul la Lowick.

— Asta înseamnă o întemnițare cumplită, exclamă Will, năvalnic.

— Nu, să nu crezi una ca asta, protestă Dorotea. Nu tînjesc după altceva.

Tînărul nu rostișe nici un cuvînt, dar ea adăugă, ca răspuns la o oarecare schimbare intervenită în expresia lui :

— Vreau să spun, pentru mine, personal. Afară de faptul că mi-ar plăcea să nu dispun de atîta avere pe lîngă partea ce mi se cuvine, fără a face nimic pentru alții. Am însă o credință a mea, și ea mă îmbărbătează.

— Care anume ? întrebă Will, gelos pe credința aceea.

— Că, rîvnind la ceea ce reprezintă binele perfect, chiar atunci cînd nu știm exact în ce constă el și nu putem face tot ce-am vrea, alcătuim totuși o părticică din puterea binelui în lupta împotriva răului, lărgim hotarele luminii și contribuim la îngustarea tărîmului pe care se dă bătălia contra tenebrelor.

— Este un misticism frumos — este o...

— Te rog să nu-i dai nici un nume, îi ceru Dorotea, întinzîndu-și mîinile. Vei spune că e gîndire persană, sau vei găsi altă denumire geografică. Asta alcătuiește viața mea. Am găsit-o singură, și nu vreau să mă despart de această credință. Totdeauna mi-am descoperit singură religia, încă de cînd eram o copilă. Obişnuiam să mă rog atît de mult — acum abia dacă mă mai rog vreodată. Caut să nu-mi făuresc dorințe numai în ce privește persoana mea, fiindcă s-ar putea să nu fie spre binele altora ; și-așa am prea mult. Îți spun asta doar dumitale, ca să poți cunoaște precis modul cum se scurg zilele mele la Lowick.

— Dumnezeu să te binecuvînteze pentru ce-mi spui ! rosti Will, cu ardoare, și mai degrabă minunîndu-se de reacția sa.

Se priveau ca doi copii care țin unul la altul, și își fac confidențe despre păsări.

— Dumneata ce credință ai ? întrebă Dorotea. Vreau să spun, nu ce știi despre religie, ci credința care te ajută cel mai mult ?

— Să iubesc tot ce este bun și frumos, atunci cînd îl văd, răspunse Will. Dar eu mă răzvrătesc : nu mă simt legat la supunere față de ceea ce nu-mi place, așa cum faci dumneata.

— Dar dacă-ți place ceea ce este bun, tot acolo ajungi. zise Dorotea, zîmbind.

— Acum ești subtilă, comentă Will.

— Da, domnul Casaubon spune adesea că sînt prea subtilă. Eu nu simt că aș fi subtilă, mărturisi Dorotea, jucăușă. Dar cît mai întîrzie unchiul meu? Trebuie să-l caut. Trebuie într-adevăr să mă duc la Hall. Celia mă așteaptă.

Will se oferi să-i comunice acest fapt domnului Brooke, care apăru în clipa aceea și anunță că se urcă și el în trăsură cu Dorotea, dorind să se ducă la familia Dagley, pentru a discuta despre micul delincvent prins cu puiul de iepure ucis. Dorotea deschise din nou discuția asupra domeniului în timp ce se aflau în trăsură, dar domnul Brooke, nefiind luat de astă dată prin surprindere, îndreptă discuția pe făgașul dorit de el :

— Uite ce e, Chettam îmi găsește diferite vini, scumpa mea; dar eu nu mi-aș păstra vînatul dacă nu aș face-o de hatîrul lui Chettam, și el nu poate spune că această cheltuială e spre binele arendașilor, știi. Îmi cam calc principiile : braconajul, uite ce e, dacă stai să te gîndești... m-am gîndit adesea să discut despre subiectul acesta. Nu de mult, Flavell, predicatorul metodist, a fost luat pe sus fiindcă a doborît un iepure care i-a ieșit în drum pe cînd se plimba împreună cu nevastă-sa. A avut o iuțeală de mîină grozavă și l-a pocnit în ceafă.

— Cred că a comis un gest foarte brutal, își dădu Dorotea părerea.

— Ei bine, uite ce e, mi s-a părut o faptă destul de neagră, îți mărturisesc, din partea unui predicator metodist, știi. Și Johnson a spus : „Puteți judeca și dumneavoastră ce fătarnic e“. Și, pe cuvîntul meu, m-am gîndit că Flavell arăta în foarte mică măsură ca „cel mai ales gen de om așa cum îl numește cineva pe creștin — Young,

poetul Young¹, așa cred — ai auzit de Young ? Ei bine, poftim, Flavell, cu jambierele lui negre, ponosite, stătea și-mi pleda cum că a crezut că Domnul le trimisese în cale, lui și soției sale, o cină bună și că avea dreptul să doboare animalul, deși nu trece drept un strașnic vânător în ochii proniei, precum Nimrod — te asigur că era destul de comic : Fielding ar fi scos ceva din scena asta — sau Scott, poftim — Scott ar fi putut să o prelucreze grozav. Dar zău așa, când am stat să cuget la treaba asta, nu m-am putut împiedica să-mi spun că, în fond, de ce să n-aibă și insul ăla o bucătică de iepure asupra căreia să rostească o rugă de mulțumire ? Totul e o chestiune de prejudecată — prejudecată fiindcă ai legea de partea ta, știi — și altă prejudecată cu privire la băț și jambiere, și așa mai departe. Oricum, nu are rost să te-apuci să raționezi pe temele astea ; iar legea e lege. Dar l-am convins pe Johnson să stea liniștit și am cocoloșit povestea. Tare m-ar mira dacă Chetnam n-ar fi fost mai sever, și totuși a tăbărit asupra mea de parcă aș fi cel mai aspru om din comitat. Dar iată că am ajuns la Dagley.

Domnul Brooke coborî din trăsură la poarta fermei și Dorotea își urmă drumul.

Te prinde mirarea să constăți cu cât arată mai urît lucrurile, atunci când bănuim doar că din cauza lor ne condamnă lumea. Pînă și imaginea noastră din oglindă este susceptibilă de a-și schimba aspectul, în propriii noștri ochi, după ce am auzit vreo observație exprimată cu franchețe asupra trăsăturilor noastre mai puțin admirabile ; pe de altă parte, este uimitor cât de ușor acceptă conștiința noastră abuzurile la adresa celor care nu se plîng niciodată și nu au pe nimeni care să se plîngă în numele lor. Sălașul fermierului nu i se mai păruse nici-

¹ *Edward Young* (1687—1765), poet englez, precursor al romantismului (n. t.).

odată atît de lugubru domnului Brooke ca în ziua aceea cînd mintea lui pătimea astfel din pricina învinuirilor apărute în *Goarna*, și al căror ecou se făcuse *Sir James*.

Fără doar și poate că un observator aflat sub înrîurirea blindă a artelor frumoase, care dau un colorit pitoresc mizeriei îndurate de alți oameni, ar fi putut fi încîntat de căminul acesta botezat „Freeman's End“¹; bătrîna casă avea lucarne în acoperișul de un roșu închis, fiedera năpădisese două dintre coșurile de pe casă, porticul spațios era blocat de legături de gâteje și ferestrele erau pe jumătate acoperite de obloane cenușii mîncate de viermi, deasupra cărora creșteau tufele de iasomie cu o sălbatică luxurianță; zidul mucegăit al grădinii, cu tulpini de nalbă aruncînd o ochiadă pe deasupra lui, alcătua un perfect studiu în culori estompate, amestecate cu iscusință, și se mai afla acolo un țăp vîrstnic (ținut, fără îndoială, pe interesante temeuri superstițioase), care zăcea rezemat de ușa lăsată vraiste a bucătăriei din spate. Stuful cu petice de mușchi care acoperea ștaulul vacilor, ușile cenușii, sparte, ale hambarului; plugarii sărăcăcioși în nădragii lor zdrențuiți, care aproape isprăviseră de descărcat în hambar un car cu grîu, gata pentru primul treierat; puținele vaci de lapte priponite pentru muls și lăsînd jumătate din staul într-o goliciune calenic; pînă și porcii și rățoi albi ce păreau că rătăcesc în voie prin ograda plină de hîrtoape și neglijată, de parcă și vietățile erau abătute fiindcă se nutreau cu lături de o calitate proastă — toate acestea, scăldate în lumina liniștită a unui cer marmorat de nori înalți, ar fi alcătuit un soi de tablou asupra căruia ne-am fi oprit cu toții ca în fața unui „colțișor fermecător“, făcînd să vibreze alte sensibi-

¹ „Lîmanul răzeșului“ (n. t.).

lități decît cele stîrnite de scăderea interesului agricol, odată cu deprimanta lipsă de capital pentru culturi, după cum se exprimau mereu ziarele acelei epoci. Dar aceste asocieri tulburătoare abia în momentul acela i se înfățișau cu tărie domnului Brooke, și-i stricau impresia lăsată de decor.

Domnul Dagley în persoană alcătuia o figură specifică în peisajul acela; căra în mînă o furcă și purta pălăria folosită atunci cînd mulgea — o căciulă de castor veche și ponosită, turtită pe ochi. Surtucul și nădragii de pe el reprezentau cele mai bune piese din garderoba sa, și nu le-ar fi purtat în împrejurarea aceea, într-o zi oarecare a săptămîinii, dacă n-ar fi fost la tîrg și nu s-ar fi întors mai tîrziu ca de obicei, oferindu-și rara desfătare de a prînzi la o masă publică, la „Taurul Albastru“. Probabil că el însuși ar fi mărturisit o vie uimire a doua zi, aflînd cum se lăsase tirît la asemenea nesăbuintă; dar înainte de masă intervenise ceva în starea națiunii, o scurtă pauză în muncile recoltei înainte de începerea secerișului în *Far Dips*¹, iar istoriile vînturate despre noul rege și numeroasele afișe apărute pe ziduri părușeră să-și dea învoiala la o mică nesocotință. Prin Middlemarch circula maxima, privită ca un lucru de la sine înțeles, că o carne bună trebuie să fie însoțită de o băutură pe cinste, maximă pe care ultimul reprezentant al stirpei Dagley o interpretase cerînd bere de masă din belșug, urînată de rom cu apă. Aceste licori conțineau însă adevăr în esența lor, deci nu erau destul de false pentru a-l face pe sărmanul Dagley să pară vesel: contribuiau doar ca nemulțumirea lui să aibă limba mai puțin legată ca de obicei. Totodată, înghițise prea multe flecăreli politice tulburi — un stimulent primejdios de puternic pentru conservato-

¹ Vîlcele îndepărtate (n. t.).

rismul lui agrar, constînd în susținerea opiniei că tot ce există e rău, iar orice schimbare înfățișează probabilitatea de a aduce ceva și mai rău. Era roșu la față și ochii lui aveau o căutătură arțăgoasă, așa cum stătea nemișcat, ținînd strîns în mînă furca, în vreme ce moșierul se apropia cu mersul lui degajat, împleticit, cu o mînă în buzunarul pantalonilor și cealaltă fluturînd un baston subțire, de promenadă.

— Dagley, bunul meu gospodar, începu domnul Brooke, convins că are să fie foarte prietenos cu privire la băiat.

— Aha, 'ai, is bun gospodar, carvas' zică ? Vă mulțămesc, domnule, vă dau mulțămită, grăi Dagley cu o zgomoasă ironie care-l făcu pe Fag, dulăul ciobănesc, să se clintească de la locul lui și să-și ciulească urechile ; văzîndu-l însă pe Monk că intră în ogradă, după ce dăduse tîrcoale pe-afară, Fag își reluă locul, păstrînd o atitudine de observator. Mă bucur să aud că-s bun gospodar, repetă Dagley.

Domnul Brooke reflectă că era zi de tîrg și că vrednicul lui arendaș probabil prinzise, dar nu văzu nici un motiv de a nu-și urma vorba, deoarece putea să folosească precauțiunea de a repeta și doamnei Dagley cele ce avea de spus.

— Flăcăiandrul dumitale, Jacob a fost prins cînd uciddea un pui de iepure. Dagley : i-am spus lui Johnson să-l încuie în grajdul gol vreun ceas sau două, doar ca să bag frica în el, știi. Dar în curînd, înainte de căderea nopții, o să fie adus acasă și vreau să te rog, dacă ești bun, să-l chelfănești un pic, știi ?

— Nu, n-am chef : al naibii să fiu dac-o să-mi tăbăcesc eu băiatul ca să-ți fac pe plac dumitale, sau oricui, nici dac-ai fi douăș' de moșieri în locu' unuia, și ăla rău.

Dagley rostise aceste vorbe pe-un ton destul de ridicat ca să o atragă pe soția sa la ușa bucătăriei din dos — singura intrare folosită vreodată, și totdeauna deschisă, afară de zilele cînd era vreme rea, iar domnul Brooke spuse, ca să-l îmbuneze :

— Prea bine, prea bine, am să stau de vorbă cu soția dumitale — nu m-am gîndit la bătaie, știi ; și se întoarse, ca s-o ia spre casă.

Dar Dagley, cu atît mai îndirjit să „iasă pe-a lui“ în disputa cu un *gentleman* care se depărta de el, îl urmă numaidecît, iar Fag se ținea scai de stăpîn, cu capul în jos și evitînd ursuz oțevă mici și probabil caritabile avansuri făcute de Monk.

— Ce mai faci, doamnă Dagley ? i se adresă domnul Brooke, grăbindu-se nițel. Am venit să-ți spun despre băiatul dumitale : dar nu vreau să-i tragi vreo două la fund, știi.

Era grijuliu să vorbească absolut deslușit de data asta.

Epuizată de muncă, doamna Dagley, o femeie firavă, uzată, din a cărei viață plăcerea pierise atît de complet încît nu avea nici măcar straie de duminică pentru a-și oferi satisfacția de a se pregăti pentru slujbă — se și cio-rovăise cu soțul ei, de la venirea lui acasă și era amărită, așteptîndu-se la tot ce poate fi mai rău. Dar bărbatul i-o luă înainte cu răspunsul :

— A, nu capătă ăl mic bătaie, fie că poțtești ori ba, o ținu el strună, ridicînd glasul de parcă ar fi vrut să lovească tare. N-ai 'mneata nici o cădere să vii și să vorbești despre bătaie pîn' părțile astea, că tot nu dai bătaie pentru reparație. Du-te la Middlemarch și-ntreabă de ha-ractirul 'mneatale.

— Mai bine ți-ai ține fleanca, Dagley, interveni nevasta, nu să-ți răstorni singur troaca. Cînd un om care e tată de familie s-a dus și-a zvîrlit banii pe gîrlă și s-a

făcut mai abraș decît e cu băutura, a cășunat destul rău pentru o zi. Dar aș vrea să știu ce-a făcut băiatul meu, domnule ?

— Să te doară-n cot de ce-a făcut, o ținu Dagley, și mai asmuțit, e treaba mea să vorbesc, și nu a ta ! Ș-am să le zic eu, ce crezi ! O să spun tot ce-am pe suflet — cu cină ori fără de. Și ce-am de spus e că noi am trăit pe ogorul 'mneatale din vremea lui taică-miu ș-a lui tata mare, ba chiar dinainte, și ne-am băgat paralele în el și eu cu odraslele mele am putea să zăcem și să putrezim în pămînt ca îngrășăminte, fiindcă tot nu găsim bani ca să le cumpărăm, dacă n-ar fi regele să mai puie cîte o stavilă.

— Om bun, ești beat, știi, zise domnul Brooke, în mod confidențial, dar nu și cu tact. Altă dată, altă dată, adăugă, întorcîndu-se și dînd să plece.

Dar Dagley i se protăpi imediat în față și Fag, la călcîiul lui, mîrîia înfundat, pe măsură ce glasul stăpînului său devenea mai violent și mai jignitor, iar Monk se trăgea și el aproape, într-o veghe tăcută și demnă. Plugarii de pe car se opriseră să asculte, și părea mai înțelept pentru domnul Brooke să adopte o atitudine pasivă, decît să încerce o fugă ridicolă, urmărit de un om care urla cît îl ținea gura.

— Nu-s eu mai băut decît 'mneata, nici măcar atîtica — răcni Dagley. Pot să țin la băutură și știu eu bine ce vorbesc. Și vorbesc precum că regele o să puie o stavilă la treaba asta, fiin'că zic ei că știe de ea și-o să fie o Rinformă, iară moșierii ăi de n-au făcut 'nica cuvenit pentru-arendășii lor o să fie tratarișiți așa fel de-o să trebuie s-o ia la sănătoasa. Și sînt din ăi din Middelmarsh de știu ce-i Rinforma — și știu ei cîn' o să fie puși moșierii pe goană. Zice ei : „Știu eu care-i moșierul *vostru*“. Și eu zic : „Trag nădejde că v-o fi mai bine dacă-l știți.

că mie unul nu mi-e“. Zice ei : „E-un zgîrie-brînză“. „Aha, aha !“ zic eu. „E-un om copt pentru Rinformă“, zice ei. Asta zice, na ! Şi i-am dat de rost cam cum vine cu Rinforma — şi-o fi să te trimitem pe 'mneatale şi ai de-o seamă s-o întindeţi, că duhniţi a putred. Şi-acu' poţi face ce poţeste, că nu mă mai spăimîntez de 'mneata nici atîtica ! Ş-ar fi mai sănătos să-mi laşi băiatu-n pace şi să vezi de-ale 'mneatale, pînă nu-ţi pică Rinforma-n spinare. Asta aveam de zis — conchise domnul Dagley, izbînd cu furca în pămînt cu o fermitate care se arată inoportună cînd încercă să tragă iar unealta afară.

Monk salută această ultimă acţiune începînd să latre zgomotos, şi acesta a fost momentul potrivit pentru domnul Brooke ca să-şi găsească scăparea. Ieşi din băta-tură cu cea mai mare iuţeală, stăpînit de o oarecare uluială faţă de noutatea situaţiei. Pînă atunci nu i se mai arun-caseră niciodată insulte în obraz chiar pe pămînturile sale, şi întotdeauna se simţise înclinat să se creadă favoritul tuturor (toţi sîntem îndemnaţi la această părere, cînd ne gîndim la amabilitatea noastră mai mult decît la ceea ce e probabil să aştepte de la noi alte persoane). Cînd se cer-tase cu Caleb Garth, cu doisprezece ani în urmă, se gîn-dise că arendaşilor le va face plăcere ca moşierul lor să ia totul în mîna lui.

Pe unii dintre cei care urmăresc istoria experienţelor sale, i-ar putea mira tenebrele de miez de noapte ce în-văluiau persoana domnului Dagley ; dar pe vremea aceea nimic nu era mai uşor pentru un fermier ereditar, de categoria lui, decît să fie total ignorant ; în ciuda faptu-lui că în parohia geamănă exista un vicar care era un *gentleman* pînă-n măduva oaselor, şi mai la-ndemînă încă, un cleric care ţinea predici ce întreceau prin erudiţie pe ale parohului ; în ciuda faptului că avea un moşier care se apucase de toate, îndeosebi de artele frumoase şi de pro-gresul social, şi a faptului că toate luminile din Middle-march se afla la dispoziţia lui, la o depărtare de numai trei

mile. Cît despre ușurința cu care muritorii scapă din calea cunoașterii, gîdiți-vă la vreun amic din focarul intelectual mediu al Londrei, și încercați să vă spuneți ce-ar fi ieșit din acea persoană, demnă să fie invitată la un banchet, dacă toate cunoștințele pe care le-ar fi dobîndit ar fi constat dintr-o brumă de iscusință la „adunat“, deprinsă de la clericul din Tipton, și în lectura, cu mare caznă, a cîte unui capitol din *Biblie*, pentru că nume ca Isaia sau Apollo rămîn de nestăpînit chiar și după o duzină de silabisiri. Bietul Dagley citea cîteva stihuri, uneori în vreo duminică seara, și nici măcar atunci lumea nu-i apărea și mai întunecată decît fusese pentru el pînă atunci. Unele lucruri le cunoștea temeinic — anume, tipicurile dăunătoare agriculturii, și ingratitudea vremii, a vitelor și-a recoltelor la *Freeman's End*, un loc botezat astfel, se pare, cu intenții sarcastice, implicînd că un om avea libertatea de a se lăsa păgubaș, dacă se decidea, dar că nu-i era deschis nici un „dincolo“ pămîntesc.

Cap. XL

În truda-i zilnic înțelept ;
L-al hărniciei spor,
Nu la dregătorii ori crez drept,
Își pleacă mintea lor.
În roluri mici desăvîrșiți,
Li-e munca singur preț —
Cetăți sau legi să făuriți,
Fără de ei, puteți ?

Cînd urmărim efectele, chiar numai pe cele ale unei baterii electrice, adesea sîntem nevoiți să ne schimbăm locul și să examinăm o anumită îmbinare sau un anumit

grup la oarecare distanță de punctul de unde a pornit mișcarea de care ne interesăm. Grupul de care mă apropii eu se află la micul dejun, în jurul mesei, la Caleb Garth, în vasta încăpere unde sînt hărțile și biroul : tatăl, mama și cinci dintre copii. În perioada aceea Mary stătea acasă, așteptînd să i se ivească un post, în timp ce Christy, băiatul care urma ca vîrstă după ea, căpăta învățătură și găzduire ieftină în Scoția, deoarece — spre dezamăgirea părintelui său — vădea tragere de inimă pentru cărți, în loc să aibă sfînta chemare pentru ceea ce taică-său numea „afaceri“.

Scrisorile sosiseră — nouă scrisori costisitoare, pentru care i se plătise poștaşului trei șilingi și două *pence*, iar domnul Garth își uitase de ceaiul și piinea lui prăjită, cufundat în lectura lor și, după ce le deschisese, le aranjase una deasupra alteia, ba legănîndu-și încet capul, ba făcînd cîte o schimă, cufundat într-o dezbateră launtrică, dar neuitînd să taie de pe plic cîte o largă pecete roșie, intactă, pe care Letty o înhăța ca un terrier inimos.

Între ceilalți comeseni conversația își urma cursul nestîngerită, fiindcă nimic nu-l tulbura pe Caleb, abătîndu-l din concentrarea lui, afară de clătinarea mesei cînd scria.

Din nouă scrisori, două erau adresate lui Mary. După ce le citise, fata le trecuse maică-și și acum stătea jucîndu-se distrată cu lingurița, pînă ce o bruscă aducere aminte o făcu să se apuce iar de lucrul ei de mînă, care-i zăcuse în poală în timpul mesei.

— A, lasă cusutul, Mary ! strigă Ben, trăgîndu-i brațul în jos. Fă-mi un păun din bucățelele astea de piine ! Strînsese în acest scop o grămăjoară de cocoloașe.

— Nu, nu, Boroșoată ! exclamă Mary, bine dispusă, împungîndu-i ușor mîna cu acul. Încearcă să ți-l plămădești singur : ai văzut destul de des cum fac eu. Trebuie

să termin de cusut ! Lucrez ceva pentru Rosamunda Vincy : urmează să se mărite săptămîna viitoare, și nu se poate cununa fără batista asta, încheie hazliu Mary, amuzată de ultima ipoteză.

— De ce nu poate, Mary ? întrebă Letty, serios interesată de acest mister și virîndu-și capul atît de aproape de sora ei încît acum Mary întoarse acul amenințător către năsucul fetei.

— Fiindcă e una dintr-o duzină, și fără batista asta ar fi doar unsprezece... rosti Mary, cu aerul grav de a oferi o explicație, așa că Letty se dădu îndărăt, avînd impresia că a cunoscut adevărul.

— Te-ai hotărît, scumpa mea ? întrebă doamna Garth, lăsînd din mînă misivele.

— Am să plec la școala din York, spuse Mary. Sînt mai pregătită să dau lecții într-o școală, decît într-o familie. Prefer să predau unei clase de elevi. Și, vezi dumneata, trebuie să fiu profesoară : nu-mi rămîne nimic altceva de făcut.

— A fi profesoară îmi pare cea mai încîntătoare muncă din lume, declară doamna Garth, cu o umbră de muștrare în glas. Aș înțelege să ai obiecții față de profesia aceasta dacă n-ai poseda suficiente cunoștințe, Mary, sau dacă ți-ar fi nesuferiți copiii.

— Mamă, presupun că niciodată nu putem înțelege bine de ce cuiva nu-i place ceea ce ne place nouă, ripostă Mary, destul de tăios. Nu îndrăgesc sălile de clasă : prefer lumea în aer liber. Am acest cusur foarte supărător.

— Trebuie să fie foarte prost să stai mereu într-o școală de fete, se pronunță Alfred. Nu-s decît o ceată de neisprăvite, ca elevele doamnei Ballard, care merg în rînd două cîte două.

— Și n-au nici un fel de jocuri la care să merite să iei parte, își dădu Jim cu părerea. Nu pot nici să arunce, nici să sară. Nu mă mir că lui Mary nu-i place.

— Ce anume nu-i place lui Mary, 'ai ? întrebă tatăl, uitându-se pe deasupra ochelarilor și făcând o pauză înainte de a deschide scrisoarea următoare.

— Să stea în mijlocul unui cîrd de fete neisprăvite, răspunse Alfred.

— Asta-i postul de care ai aflat, Mary ? întrebă cu blîndețe Caleb, uitându-se la fiica lui.

— Da, tată : școala din York. M-am hotărît să-l primesc. Negreșit că este cel mai bun. Treizeci și cinci de lire pe an și plată suplimentară pentru a le predă lecții de pian celor mai mici, care vor să sdrăngănească.

— Biata copilă ! Aș vrea să fi putut rămîne acasă cu noi, Susana, oftă Caleb, aruncînd soției o privire plîngătoare.

— Mary nu ar fi fericită dacă nu și-ar face datoria, rosti ca un magistru doamna Garth, conștientă că și-o îndeplinisese pe a ei.

— Pe mine nu m-ar face fericit să am o datorie atît de scîrboasă, mărturisi Alfred și, la această declarație, Mary și tatăl ei riseră muțeste, dar doamna Garth glăsui cu gravitate :

— Găsește, te rog, un cuvînt mai potrivit decît „scîrbos“, dragul meu Alfred, pentru orice socoți dezagreabil. Și ia închipuie-ți că Mary te-ar putea ajuta să intri ucenic la domnul Hammer cu banii căpătați de ea ?

— Păi eu zic că așa ceva ar fi de mai mare rușinea. Dar Mary e o bătrînică grozavă, urmă Alfred, ridicîndu-se de pe scaun și trăgînd pe spate capul fetei, ca s-o sărute.

Mary se îmbujoră și rîse, dar nu putu ascunde faptul că-i dădeau lacrimile. Caleb îi aruncă o căutătură pe deasupra ochelarilor, cu sprîncenele încrunțate ; privea încîntat și totodată mîhnit și se-apucă iarăși să deschidă scrisorile ; chiar și doamna Garth, cu buzele ținute

de o calmă mulțumire, îngădui ca vorbele acelea nepotrivite să treacă nebăgate în seamă, cu toate că Ben prinse expresia din zbor și începu să fredoneze : „E o bătrinică grozavă, grozavă, grozavă bătrinică“, bătînd tactul cu pumnul în brațul soră-si.

Privirile doamnei Garth erau atrase acum de soțul ei, care se și cufundase în citirea unei scrisori desfăcute. Fața lui oglindea o expresie de mirare gravă, care o alarmă puțin, dar cum lui nu-i plăcea să i se pună întrebări în timpul lecturii, îl pîndi un timp, neliniștită, pînă ce-l văzu deodată scuturat de un rîs voios ; reluă scrisoarea de la început și, cercetînd-o pe deasupra ochelarelor, întrebă pe-un ton scăzut :

— Tu ce părere ai, Susan ?

Soția se ridică și trecu în spatele lui, punîndu-i mîna pe umăr ; citiră împreună scrisoarea. Era din partea lui *Sir James Chettam*, care-i oferea domnului Garth administrarea domeniilor familiale de la Freshitt și din toate celelalte locuri, adăugînd că domnul Brooke din Tipton îi ceruse să se informeze dacă domnul Garth ar fi dispus să se ocupe totodată din nou de conducerea moșiei Tipton. Baronetul adăuga, în cuvinte foarte măgulitoare, că el personal ținea mult să vadă domeniile Freshitt și Tipton sub aceeași administrare și spera să fie în măsură a arăta că dubla gospodărire ar putea fi încredințată în condiții favorabile domnului Garth, pe care va fi bucuros să-l vadă în ziua următoare, la orele douăsprezece, la Hall.

— Scrie frumos, nu-i așa, Susan ? o consultă Caleb, înălțîndu-și ochii spre soția sa, a cărei mîna se ridicase de pe umăr spre urechea soțului, în vreme ce-și rezema bărbia de creștetul lui. Văd eu că lui Brooke nu-i prea place să mă întrebe personal, continuă el zîbind pe sub mustață.

— E vorba de o onoare pentru tatăl vostru, copii, rosti doamna Garth, rotindu-și privirea peste cele cinci perechi

de ochi ațintite toate asupra părinților. Cei care l-au concediat cu mult în urmă, îi cer acum să reprimească postul. Asta arată că tatăl vostru lucrează într-adevăr bine, așa încît îi simt lipsa.

— Ca și Cincinat, urra ! strigă Ben, călare pe scaun, avînd convingerea plăcută că disciplina se muiașe.

— Or să vină să-l ducă în triumf, mamă ? întrebă Letty, văzînd în închipuire pe primar și membrii corporației înveșmîntați în robe.

Doamna Garth o dezmierdă pe creștet și zîmbi, dar văzînd că soțul ei își strîngea scrisorile și, deci, curînd avea să iasă din raza ei de acțiune pătrunzînd în sanctuarul acela numit „afaceri“, îl apăsă pe umăr și spuse răspicat :

— Acum, bagă de seamă să ceri plată cinstită, Caleb !

— O, da ! răspunse Caleb, încuviințînd cu glas adînc, ca și cum n-ar fi fost rezonabil să se presupună altă atitudine din partea lui. Una peste alta, o să iasă cam vreo patru—cinci sute.

Pe urmă, cu o ușoară tresărire de aducere aminte, adăugă :

— Mary, scrie că renunți la școala aceea. Stai acasă și ajută-i maică-ti. Acum că mi-a încolțit ideea asta în minte, sînt voios ca Punch ¹.

Nimeni nu ar fi putut avea un aer mai puțin asemănător cu cel al lui Punch triumfător, decît Caleb, dar talentele lui nu constau în găsirea de fraze, deși se arăta foarte exigent la redactarea scrisorilor și o privea pe soția sa ca pe o comoară în materie de gramatică.

În clipa aceea se iscă un tîmbălău printre copii, și Mary întinse rugătoare broderia de linon către maică-sa, ca să poată fi pusă la adăpost în timp ce băieții o tră-

¹ Personaj tradițional al păpușarilor britanici, echivalent cu Tîndărică (n. t.).

geau la dans. Doamna Garth, cu o bucurie tihnită, începu să adune ceștile și farfuriile, pe cînd Caleb își împingea scaunul de lângă masă, ca și cum ar fi vrut să treacă la birou ; ținea încă scrisorile în mînă, privind meditativ la podea și răsfirîndu-și degetele de la mîna stîngă, conform unui limbaj mut, propriu lui.

În cele din urmă rosti :

— E de-o mie de ori păcat de Christy că n-a avut înclinație spre afaceri, Susan. N-o să treacă mult și o să am nevoie de un ajutor. Și Alfred trebuie să se îndrepte spre mecanică, la asta m-am hotărît !

Un scurt răstimp se adînci iarăși în meditație, folosind limbajul retoric al degetelor, și apoi continuă :

— O să-l pun pe Brooke să încheie învoieli noi cu arendașii și o să trasez planul unei rotații a culturilor. Și fac prinsoare pe-o leafă că putem să scoatem cărămizi frumoase din lutul de la colțul lui Bott. Trebuie să mă ocup de treaba asta : ar ieftini reparațiile. E o trebușoară frumoasă, Susan ! Un om fără familie ar fi bucuros să o facă pe degeaba.

— Ia seama să nu faci și tu la fel, îl avertiză soția sa, înălțînd un deget.

— Nu, nu ; dar e un lucru frumos să revii la un om care pricepe natura afacerilor : să ai șansa de a pune un colț de țară în bună rînduială, cum se spune ; să aduci oamenii pe drumul cel drept cu plugăritul lor, să obții o fărîmă de socoteală cinstită, și să durezi clădiri trainice, pentru ca și cei care trăiesc acum și cei care vin după noi să o ducă mai bine. M-aș simți mai bucuros să am parte de așa ceva decît de o avere. Socot că este cea mai onorabilă muncă din cîte se află pe pămînt.

La acest punct, Caleb lăsă scrisorile pe masă, își vîrî degetele printre nasturii de la vestă și stătu drept, apoi

urmă, cu un anumit respect în glas și mișcându-și încet capul într-o parte :

— Domnul ne-a făcut un mare dar, Susan.

— Așa este, Caleb, grăi soția, împărtășindu-i cu entuziasm părerile. Și va fi o binecuvîntare pentru copiii tăi că au avut un părinte care a dus la capăt o asemenea muncă : un părinte a cărui activitate rodnică rămîne, deși numele lui poate fi uitat.

După aceea nu o mai răbdă inima să-i spună nimic despre leafă.

Seara, cînd Caleb, cam ostenit de treburile zilei, stătea în tăcere cu agenda deschisă pe genunchi, în vreme ce doamna Garth și cu Mary se ocupau de cusut, iar Letty, într-un ungher, îi șoptea ceva păpușii, domnul Farebrother se ivi pe alea din livadă, care despărțea luminile și umbrele lunii august prin tufe de iarbă și crengi de măr. Știm că preotul îi îndrăgea pe enoriașii din familia Garth și se gîndise că merita să-i pomenească despre Mary lui Lydgate. Folosea din plin privilegiile clericului de a trece peste discriminările create de ranguri în Middlemarch, și-i spunea totdeauna mamei sale că doamna Garth arăta mai mult a *lady* decît oricare altă cucoană din oraș. Totuși, vedeți, își petrecea serile la familia Vincy, unde stăpîna casei — deși avea mai puțin aerul de *lady*, domnea peste un salon bine luminat și peste o partidă de vist. În zilele acelea relațiile sociale nu erau determinate exclusiv de respect. Vicarul însă îi respecta din toată inima pe Garth-i și o vizită făcută de el nu era o surpriză pentru familie. Cu toate astea, se bizuia pe elementul surpriză în timp ce le strîngea mîna, spunîndu-le :

— Vin în calitate de sol, doamnă Garth ; am să vă comunic ceva, dumitale și lui Garth, în numele lui Fred Vincy. Pe scurt, bietul băiat — continuă el, așezîndu-se

și rotindu-și în jur privirea sclipitoare către cei trei ascultători — m-a făcut confidentul lui.

Lui Mary îi bătea inima cam iute : se întreba cit de departe mersese Fred cu destăinuirile.

— Nu l-am mai văzut pe flăcău de luni de zile, zise Caleb. Nici să mă tai, n-aș putea presupune ce s-a ales de el.

— A fost plecat într-o vizită, urmă vicarul, fiindcă acasă era o atmosferă cam prea fierbinte pentru el, și Lydgate i-a spus maică-si că sărmanul băiat n-ar trebui să se apuce încă de studii. Dar ieri a venit la mine și și-a descărcat inima. Sînt tare bucuros că-a procedat astfel, fiindcă a crescut sub ochii mei de cînd era un copilandru de paisprezece ani, și în locuința lor mă simt ca la mine acasă, așa încît copiii parcă mi-ar fi nepoți și nepoate. Dar într-un caz ca al lui e greu să dai sfaturi. Oricum, m-a rugat să vin și să vă spun că pleacă și că se simte mizerabil din pricina datoriei ce-o are față de dumneata și a neputinței de a o achita. încît nu cutează nici să vină să-și ia rămas bun

— Spune-i că asta-i floare la ureche, zise Caleb, fluturîndu-și mîna nepăsător. Am înghițit hapul și-am trecut peste asta. Și acum o să fiu bogat ca un Cresus.

— Ceca ce înseamnă, preciză doamna Garth, zîmbindu-i vicarului, că o să avem destui bani ca să ne creștem omeneste băieții și s-o ținem pe Mary acasă.

— Unde ați găsit comoara ? întrebă domnul Farebrother.

— Am să administrez două domenii, Freshitt și Tipton, și, pe deasupra, poate că și o bucată frumoasă de pămînt din Lowick ; toate sînt în posesia acelorași familii înrudite, și angajamentele, odată pornite, se întind ca pîrjolul. Întorsătura asta mă face foarte fericit, domnule Farebrother — la acest punct, Caleb își dădu puțin capul

pe spate și-și rezimă coatele de brațele fotoliului — anume faptul că am iarăși prilejul să mă îndeletnicesc cu îngrijirea ogoarelor și să duc la capăt două-trei proiecte de îmbunătățiri. Parcă ți se strânge inima, cum i-am spus adesea Susanei, să stai pe spinarea calului, să te uiți peste gardurile vii și să vezi cum treaba se face pe dos, fără a fi în stare să pui umărul ca s-o îndrepti. Nu mă ajută capul să pricep ce fac oamenii care se apucă de politică : pe mine aproape că mă scoate din minți să văd proastă gospodărire, măcar și pe o întindere de câteva sute de acri.

Rareori se aventura Caleb într-un discurs atît de lung, dar fericirea avea asupra lui efectul aerului de munte : ochii îi străluceau și cuvintele îi ieșeau din gură fără efort.

— Te felicit din toată inima, Garth, spuse vicarul. O veste mai bună nici că aș fi putut să-i duc lui Fred Vincy, fiindcă a stăruit îndelung asupra nedreptății ce v-a făcut silindu-vă să vă lipsiți de banii voștri — zicea că v-a jefuit de suma de care aveți nevoie în alte scopuri. Aș vrea ca Fred să nu fie un tînăr atît de trîndav ; are el cîteva calități, dar tatăl lui se poartă cam aspru.

— Unde se duce ? întrebă doamna Garth, cu destulă răceală.

— Intenționează să încerce din nou să-și ia diploma și pleacă la studii înainte de terminarea trimestrului. Eu l-am sfătuit să facă așa. Nu-l îndemn să intre în cariera ecleziastică — dimpotrivă. Dar dacă va munci cum trebuie ca să treacă examenul, asta o să reprezinte o garanție că are în el energie și voință ; deocamdată se lasă purtat de valuri ; nu știe de ce altceva s-ar putea apuca. Pînă una-alta, îi va face pe plac tatălui său și, între timp, i-am făgăduit să caut să-l împac pe Vincy cu ideea că fiul lui va adopta alt drum în viață. Fred de-

clară cu franchețe că nu simte chemare pentru cariera teologică, iar eu sînt primul care m-aș strădui din răsuputeri să opresc un om de la pasul fatal de a-și alege o profesie nepotrivită. Mi-a citat spusele dumitale, domnișoară Garth — ți le mai amintești? (Domnul Farebrother obișnuia să-i spună „Mary“, și nu „domnișoară Garth“, dar delicatetea lui îl îndemna să o trateze acum cu mai multă deferență, fiindcă, așa cum suna fraza doamnei Vincy, „își ciștiga pîinea muncind“.)

Mary se simți stînjenită dar, fiind determinată să ia lucrurile ușor, răspunse pe dată :

— I-am spus lui Fred o sumedenie de lucruri fără însemnătate, sîntem tovarăși de joacă de cînd mă știu.

— I-ai afirmat odată, după spusele lui, că din el ar ieși unul din acei clerici ridicoli, care contribuie ca întregul cler să fie desconsiderat. A fost, cei drept, o observație atît de tăioasă, că m-am simțit chiar și eu nițel tăiat.

Caleb rise.

— A moștenit de la tine limba ascuțită. Susan, îi spuse el nevestei, cu oarecare satisfacție.

— Dăr nescrizozitatea nu de la ea am moștenit-o, tată, replică Mary în grabă, temîndu-se să nu o necăjească pe maică-sa. E destul de urît din partea lui Fred că-i repetă domnului Farebrother spusele mele nescrizoase.

— Negreșit că ți-au scăpat cuvinte pripite, scumpa mea, zise doamna Garth, pentru care a vorbi rău despre demnități publice însemna a comite o abatere serioasă. Nu trebuie să-l apreciem mai puțin pe vicarul nostru din pricină că în parohia vecină a slujit un cleric ridicol.

— Totuși, există un dram de adevăr în ce spune fata, constată Caleb, care nu avea chef să fie subapreciată agerimea lui Mary. Un muncitor prost, de orice gen, face să scadă încrederea în confrății lui. Lucrurile se leagă

toate între ele, adăugă privind în duşumea şi mişcîndu-şi stingherit picioarele, cu impresia că nu-şi poate turna gîndurile în tiparul cuvintelor.

— E clar, spuse vicarul, amuzat. Atunci cînd meri-tăm dispreţul, mintea oamenilor se acordează la melodia dispreţului. Nici vorbă, aprob felul cum vede domnişoara Garth chestiunea, indiferent dacă părerea ci mă osîn-deşte sau nu şi pe mine. Cît despre Fred Vincy, e doar onest să îl scuzăm puţin : purtarea înşelătoare a bătrî-nului Featherstone l-a făcut să se cam răsfete. Este ceva absolut diabolic în felul cum, pînă la urmă, nu i-a lăsat măcar un gologan. Dar Fred are bunul simţ să nu stă-ruie asupra acestui episod. Şi cel mai mult îl doare inima de faptul că te-a jignit pe dumneata, doamnă Garth ; îşi închipuie că niciodată nu o să mai ai o părere bună des-pre el.

— Am fost dezamăgită de Fred, incuviinţă fără ezi-tare doamna Garth. Dar sînt gata să-mi formeze iarăşi o părere bună despre el, cînd o să-mi ofere un temei.

Auzind aceasta, Mary ieşi din odaie, luînd-o pe Letty cu ea.

— A, trebuie să le iertăm tinerilor cînd sînt mîhniţi, grăi Caleb, privind cum Mary închidea uşa. Şi aşa cum spui dumneata, domnule Farebrother, în bătrînul acela zăcea un adevărat diavol. Acum, că a ieşit Mary, trebuie să-ţi spun un lucru — cunoscut doar de Susan şi de mine, şi sînt sigur că dumneata n-o să-l mai repeţi nimă-nui. Bătrînul nemernic a vrut ca Mary să ardă unul din testamente chiar în noaptea cînd a murit, în timp ce îl veghea ea singură, şi i-a oferit o sumă de bani pe care o avea în cutia de lîngă pat, dacă face ce vrea el. Dar Mary, înţelegi şi dumneata, nu putea face una ca asta — nu voia să umble la dulapul lui de fier, şi-asa mai departe. Acum, vezi bine, testamentul pe care ţinea să-l ardă era ultimul, aşa că, dacă Mary ar fi procedat după voia lui,

Fred Vincy ar fi avut acum zece mii de lire. În cele din urmă, bătrînul își întorsese totuși inima spre el. Faptul acesta a îndurerat-o mult pe biata Mary; dar nu l-a putut împiedica să se producă — și a avut dreptate să procedeze așa cum a procedat — se simte însă, cum ne spune ea, pe parcă ar fi ruinat averea cuiva și ar fi călcat-o în picioare fără voie, cînd de fapt nu a făcut altceva decît să se apere, pe bună dreptate. Eu unul îi împărtășesc oarecum sentimentele, și dacă aș putea îndrepta în vreun fel situația bietului flăcău, în loc să-i port pică pentru răul ce ne-a făcut, aș fi bucuros. Ia zi, dumneata ce părere ai, domnule? Susan nu e întru totul de acord cu mine. Ea zice — spune ce ziceai tu, Susan.

— Mary nu ar fi putut acționa în alt chip, chiar dacă ar fi știut ce efect va avea purtarea ei asupra lui Fred, cuvîntă doamna Garth, oprindu-se din lucru și uitîndu-se la domnul Farebrother. Și habar nu avea de acest lucru. Eu cred că o pierdere ce atinge pe altul, ca urmare a faptului că noi am avut o purtare justă, nu trebuie să ne împovăreze conștiința.

Vicarul nu răspunse imediat, și Caleb grăi :

— Asta-i impresia noastră. Dar copila simte într-altfel, și eu sînt alături de ea. Cînd dai îndărăt ca să ferești pe cineva, nu te gîndești că strivești un ciine sub copitele calului; dar dacă ai făcut-o, fapta rămîne pe seama ta.

— Am convingerea că în această privință doamna Garth e de acord cu dumneata, rosti domnul Farebrother, care, dintr-un motiv oarecare, înclina mai degrabă să chibzuiască decît să vorbească. Cu greu ar putea susține cineva că ceea ce simți în legătură cu Fred e nepotrivit — sau, mai degrabă, greșit — și nimeni n-ar putea avea ceva împotriva unui astfel de sentiment.

— Bine, bine, zise Caleb — dar rămîne un secret. N-o să-i spuî nimic lui Fred.

— Desigur că nu. Dar îi voi duce cealaltă veste bună — că îți dă mîna să suporti pierderea provocată de el.

Nu mult după această convorbire, domnul Farebrother părăsi casa și, zărind-o pe Mary în livadă cu Letty, se duse să-i spună la revedere. În lumina asfințitului, care scotea în relief strălucirea merelor pe fundalul tufişurilor cu frunze rare, cele două surori alcătuiau un tablou drăgălaș : Mary, în rochia ei de bumbac, de culoarea levănțichii, cu panglici negre, ținea în mînă un coș, în vreme ce Letty, în rochia de nanchin uzată bine, culegea merele căzute pe jos. Dacă vreți să aflați mai amănunțit cum arăta Mary, pun prinsoare, zece contra unu, că mîine, pe străzile aglomerate, dacă stați la pîndă, veți zări o față ca a ei ; nu se va afla printre acele fiice ale Sionului care au port trufaș, merg cu nasul pe sus, le joacă ochii-n cap, și se sclifosesc cînd pășesc — lăsați-le pe toate acestea să treacă și ațintiți-vă privirea asupra vreunei persoane micuțe, rotunjoare, cu păr castaniu, cu ținuta fermă dar liniștită, privind în jur fără a presupune că se uită cineva la ea. Dacă are obraz lat și fruntea pătrată, sprîncene bine desenate și păr închis la culoare, cîrlionțat, dacă îi licărește o anumită expresie de amuzament în privire, în timp ce gura păstrează secretul hazului, iar în rest trăsăturile ei sînt absolut oarecare — luați această persoană banală, dar nu dezagreabilă, drept un portret al lui Mary Garth. Dacă o faceți să zîmbească, vă va arăta niște dinți mărunți desăvîrșiți ; dacă o supărați, nu va ridica tonul, dar probabil că vă va spune unul din cele mai amare lucruri a cărui aromă ați gustat-o vreodată ; dacă îi faceți un serviciu, nu-l va uita toată viața. Mary îl admira pe micul vicar chipeș, cu față isteată, în straietele lui bine periate, roase pînă la ață, mai mult decît pe oricare alt bărbat ce-i ieșise în cale. Nu-l

auzise niciodată spunînd vreo nerozie, deşi ştia că face şi lucruri nesăbuite ; şi poate că ea l-ar fi ţinut de rău pentru spusele lui neroade, mai curînd decît pentru oricare dintre acţiunile lui nechibzuite. Cel puţin, trebuie să remarcăm faptul că imperfecţiunile caracterului clerical al vicarului nu-i păreau niciodată menite să stîrnească dispreţul şi dezgustul pe care le manifestase cu anticipare faţă de imperfecţiunile previzibile ale rolului clerical interpretat de Fred Vincy. Îmi imaginez că aceste încălcări ale dreptei judecăţi se pot întîlni chiar şi în minţi mai coapte decît a lui Mary Garth : imparţialitatea noastră e rezervată meritelor şi lipsurilor abstracte, pe care nici unul dintre noi nu le-a văzut vreodată. Poate cineva să ghicească pentru care dintre aceşti doi bărbaţi, nespuse de deosebiţi între ei, era înclinată Mary să simtă tandreţea specific feminină ? Oare pentru cel cu care era dispusă să se arate severă, sau dimpotrivă ?

— Ai ceva de transmis vechiului dumitale tovarăş de joacă, domnişoară Garth ? întrebă vicarul, luînd un măr parfumat din coşul ce-i întindea fata şi punîndu-l în buzunar. Ceva care să atenueze judecata aceea aspră ? Mă duc de-aici direct la el, să-l văd.

— Nu, spuse Mary, clătînînd din cap şi zîmbind. Dacă m-aş gîndi să-i spun că nu ar fi ridicol ca eclesiast, aş fi nevoită să-i spun că ar fi ceva mai rău decît ridicol. Dar mă bucur mult că pleacă să studieze.

— Pe de altă parte, sînt foarte bucuros să aflu că *dumneata* nu mai pleci să munceşti. Sînt sigur că maicămea va fi foarte fericită dacă vîi să o vezi la vicariat : ştii că ţine să aibă în preajma ei oameni tineri cu care să stea de vorbă, şi are o mulţime de lucruri de povestit despre vremurile de altădată. O să însemne într-adevăr o amabilitate din partea dumitale.

— Mi-ar face mare plăcere, dacă aş putea, răspunse Mary. Totul pare să se rînduiască dintr-odată în chip

prea fericit pentru mine. Mă gîndeam că o viață întreagă o să-mi fie dat să duc mereu dorul casei. și, după ce s-a spulberat mîhnirea aceasta, îmi simt mintea cam pustie : presupun că impresia ținea locul rațiunii pentru a-mi umple mintea.

— Pot să vin și eu cu tine, Mary ? șopti Letty ; o copilă cît se poate de nelalocul ei, care asculta tot ce se vorbea în jur.

Dar fu încîntată cînd domnul Farebrother o ciupi de bărbie și o sărută pe obraz — întîmplare pe care o povesti mamei și tatălui ei.

În timp ce vicarul se îndrepta spre Lowick, oricine l-ar fi observat îndeaproape, l-ar fi putut vedea înălțînd din umeri de două ori. Cred că rarii englezi care folosesc acest gest nu aparțin niciodată tipului greoi ; mă tem să nu-mi oferiți un exemplu contrar nimicitor, așa încît voi spune „mai niciodată“ ; îndeobște, acei ce folosesc asemenea gest au un temperament frumos și vădese multă îngăduință față de greșelile mai mici ale oamenilor (iar printre acestea se numără propriile lor greșeli). Vicarul purta un dialog interior în cursul căruia se întreba dacă pe Fred și pe Mary Garth nu-i lega ceva mai mult decît simpatia reciprocă născută între vechi tovarăși de joacă, și își răspundea singur tot cu o întrebare : dacă acel nod de feminitate nu era cu mult prea ales pentru un tînăr gentilom atît de necopt ? Riposta la această întrebare fusese prima înălțare din umeri. După aceea rise de el însuși, fiindcă fusese cît pe-acî să se simtă gelos, de parcă ar fi fost un bărbat bun de însurătoare — și adăugă în gînd : „orice bilanț mi-aș face, mi-ar arăta limpede că-mi pot lua gîndul de la acest lucru“. Drept care urmă a doua înălțare din umeri.

Ce puteau să vadă doi bărbați atît de diferiți între ei în acea „mogîldeacă castanie“, cum se botezase singură

Mary ? Hotărît că nu lipsa ei de nuri îi atrăgea (și să fie avertizate, prin urmare, toate tinerele domnișoare nenurlii împotriva încurajării periculoase acordate de Societate, pentru a nu se încrede în lipsa lor de frumusețe). O ființă omenească, în această națiune vîrstnică a noastră, constituie un întreg minunat, lenta creație a unor îndelungate influențe reciproce ; iar farmecul este rezultatul a două asemenea întreguri, unul care iubește și celălalt care se lasă iubit.

Cînd doamna și domnul Garth rămaseră între patru ochi, Caleb zise :

— Ghici la ce mă gîndesc, Susan.

— La rotația culturilor, răspunse doamna Garth, zîmbindu-i pe deasupra lucrului la care împlotea — sau, dacă nu, la ușile din spate ale *cottage*-urilor fermierilor din Tipton.

— Nu, rosti cu gravitate Caleb, mă gîndesc că eu aș putea prilejui o mare cotitură în viața lui Fred Vincy. Christy a plecat, Alfred va pleca în curînd și or să treacă cinci ani pînă ce Jim va fi pregătît ca să intre în afaceri. Voi avea nevoie de un ajutor, și Fred ar putea veni să învețe natura lucrurilor și să acționeze sub îndrumarea mea, iar asta ar putea să facă din el un om folositor, dacă renunță să devină paroh. Ce părere ai ?

— Cred că greu ai putea găsi o muncă cinstită la care familia lui să se împotrivească mai strașnic, răspunse cu hotărîre doamna Garth.

— Ce-mi pasă mie de obiecțiile lor ? declară Caleb, cu o dirzenie pe care se simțea dispus să o manifeste odată ce-și formase o opinie. Băiatul s-a făcut mare și trebuie să-și cîștige pîinea. Are minte destulă și se dovedește deajuns de ager ; îi place să umble pe ogoare și credința mea e că ar putea învăța bine rostul afacerilor, dacă i-ar sta capul la treaba asta.

— Dar o să-i stea? Tatăl și mama lui voiau să facă din el un *gentleman* cu purtări alese, și cred că băiatul năzuiește la același lucru. Cu toții ne consideră mai prejos de ei. Iar dacă propunerea ar veni din partea ta, sînt sigură că doamna Vincy ar considera că îl vrem pe Fred pentru Mary.

— Viața e o poveste amărită, dacă trebuie să ți-o rînduiești după asemenea aiureli, grăi Caleb dezgustat.

— Da, dar omul mai are o anumită mîndrie pe care se cuvine s-o păstreze, Caleb.

— Numesc mîndrie deplasată, cea care te face să accepți ca ideile netoților să te împiedice de la săvîrșirea unei fapte bune. Nu există nici un gen de muncă — urmă Caleb, cu aprindere, întinzînd o mîină și vînturînd-o în sus și-n jos, ca să-și sublinieze tonul emfatic — care să poată fi făcută cum trebuie, atîta timp cît ții seama de ce spun netoții. Trebuie să ai sădită în tine convingerea că urmezi un plan just, și de planul acela trebuie să te ții.

— Nu mă voi împotrivi la nici un plan care ți-a intrat ție în cap, Caleb, glăsui doamna Garth, care era o femeie fermă, dar știa că existau cîteva puncte în privința cărora blajinul ei soț se arăta și mai ferm. Totuși, pare lucru hotărit că Fred se va întoarce la colegiu: n-ar fi mai bine să aștepți să vezi ce se va decide să facă după asta? Nu izbutești ușor să ții oamenii împotriva voinței lor. Și nu ești încă destul de sigur de propria ta situație, nici de ce o să ai nevoie.

— Ei, s-ar putea să fie mai cuminte să aștept oleacă. Cît despre faptul că o să am de lucru pînă peste cap, pentru doi oameni, de asta sînt absolut sigur. Totdeauna am avut o droaie de treburi și mereu se ivește cîte ceva nou. Păi, poftim, abia ieri — Doamne păzește, nici nu cred să-ți fi spus! S-a întîmplat faptul curios că doi oameni, din două părți diferite, au venit să-mi ceară să

le fac aceeași estimatie. Și cam cine crezi că erau ? — încheie Caleb, luînd o priză de tabac și ținînd-o în sus, între degete, ca și cum ar fi făcut parte din expunerea lui. Îi plăcea să tragă pe nas puțin tabac, cînd îi venea poftă, dar de obicei uita că această slăbiciune se afla la ordinele lui.

Nevastă-sa puse jos lucrul de mîină și-l privi atentă :

— Ei, uite, unul din ei era Rigg ăla, sau Rigg Featherstone. Dar Bulstrode a venit înaintea lui, așa că am să fac treaba lui Bulstrode. Încă nu pot spune dacă cei doi plănuiesc o ipotecă sau o cumpărare.

— Poate omul acela să se-apuce să vîndă pămîntul care abia i-a fost lăsat moștenire — pentru care și-a luat și nume nou ? se interesă doamna Garth.

— Naiba știe, răspunse Caleb, care niciodată nu atribuia cunoașterea unor acțiuni discreditabile vreunei puteri mai înalte decît naibei. Dar Bulstrode rîvnea de mult să-i cadă în gheare o bucățică frumoasă de moșie — asta știu bine. Și cu greu poți obține asemenea lucru, în această parte a țării.

Caleb își risipi cu grijă tabacul, în loc să-l tragă pe nas, și apoi adăugă :

— Curioase mai sînt și dedesubturile întîmplărilor. Iată o moșie pe care toți se așteptau s-o vadă revenind lui Fred, în timp ce moșneagului se pare că nici prin gînd nu i-a trecut să-i lase măcar o palmă de pămînt, ci a lăsat-o acestui fecior lăturalnic pe care îl ținuse ascuns în taină, și pe care s-a gîndit să-l vîre printre noi, ca să sîcîie cu persoana lui pe toată lumea, așa cum i-ar fi putut sîcîi el însuși, dacă și-ar mai fi dus zilele. Și zic, n-ar fi curios dacă pînă la urmă moșia ar cădea pe mîna lui Bulstrode ? Moșneagul îl ura și niciodată n-a vrut să încheie operații bancare cu el.

— Ce motiv putea să asmută ființa aceea mizerabilă împotriva unui om cu care nu avea nimic de împărțit? întrebă doamna Garth.

— Pfui! Ce rost are să întrebi care erau țelurile unui astfel de individ! Sufletul omului — rosti Caleb, cu glasul profund și grava clătinare din cap care însoțeau totdeauna folosirea acestei fraze — sufletul omului, cînd putrezește de-a binelea, poate să rodească tot soiul de buruieni otrăvitoare, și nici un ochi nu are cum să vadă de unde le-a răsărit sămînța.

Era una din ciudățeniile lui Caleb că, izbindu-se de dificultatea de a găsi cuvinte pentru a-și exprima gîndul, părea să prindă crîmpeie de zicale, pe care le asocia cu diferite puncte de vedere sau stări de spirit ale sale; iar de cîte ori încerca o senzație de spaimă, îl obseda frazeologia biblică, deși anevoie ar fi putut să citeze ceva cu strictă fidelitate.

Cap. XLI

Înfloritor nu-s niciodat',
căci zi de zi a tot plouat.

Shakespeare. *A douăsprezecea
noapte.*

Negocierile de care pomenea Caleb Garth că s-ar fi desfășurat între domnul Bulstrode și domnul Joshua Rigg Featherstone, cu privire la moșia aferentă conacului Stone Court, prilejuiseră un schimb de scrisori între aceste personaje.

Cine știe ce efecte poate avea scrierea ? Dacă se întâmplă să fi fost săpată în piatră, chiar dacă zace veacuri de-a rîndul cu fața-n jos, pe un țărîm uitat, sau se odihnește tihnit sub tobele și mărșăluierile multor cuceriri, poate pînă la urmă să ne introducă în taina uzurpărilor și a altor scandaluri despre care s-a bîrfit cu imperii în urmă — lumea noastră fiind, pe cît se pare, o uriașă galerie șoptitoare. Asemenea situații sînt adeseori amănunțit înfățișate, în timpurile noastre meschine. La fel cum piatra în care au dat cu piciorul generații de nepriecosiți poate ajunge, datorită unor curioase și mărunte legături cauzale, sub ochii unui cărturar care, pe baza ei are în sfîrșit posibilitatea de a stabili data unor invazii și de a oferi astfel cheia unor religii, tot așa un petec de hîrtie mîzgilită, întrebuintat multă vreme drept ambalaj sau dop nevinovat, poate pînă la urmă să fie despăturit sub doi ochi ce dispun de destule cunoștințe pentru a-l transforma în preludiul unei catastrofe. Pentru Uriel, care urmărește progresul istoriei planetare pornind de la Soare, primul rezultat ar însemna o coincidență tot atît de importantă ca și al doilea.

După ce am făcut această comparație cam trufașă, îmi vine mai puțin greu să atrag atenția asupra existenței unor oameni de rînd, a căror intervenție, oricît de umilă ar putea să pară, determină în mare măsură mersul lumii. Desigur că ar fi bine dacă am putea ajuta la reducerea numărului lor. Judecînd pe plan social, Joshua Rigg ar fi fost declarat, în general, o ființă de prisos. Dar cei cărora, ca de pildă Peter Featherstone, societatea nu le-a cerut niciodată un duplicat al persoanei lor, nu sînt de fel dispuși să aștepte asemenea cerere, formulată în proză sau versuri. În cazul de față, duplicatul prezenta mai multă asemănare exterioară cu mama, întrucît, la sexul slab, trăsăturile batraciene, însoțite de

obrazii cu culori proaspete și de un trup bine rotunjit, sînt capabile să păstreze mult farmec în ochii unei anumite categorii de admiratori. Rezultatul este uneori un mascul cu mutră de broscoi — indezirabil, negreșit, pentru orice categorie de ființe inteligente. Mai ales cînd este scos subit la suprafață ca să frustreze speranțele altor persoane — cel mai josnic aspect sub care se poate prezenta o persoană socialmente de prisos.

Dar caracteristicile care-l puncau în inferioritate pe domnul Rigg Featherstone aparțineau toate genului cumpătat al băutorilor de apă. De la cel mai matinal pînă la cel mai tardiv ceas al zilei, era mereu la fel de luncos, curat și răcoros ca și broscoiul cu care semăna, și bătrînul Peter chicotise în taină la gîndul unui vlăstar aproape mai calculat și mult mai imperturbabil decît el. Voi adăuga că își îngrijea unghiile cu scrupulozitate și intenționa să se însoare cu o tînră bine crescută (pînă acum, încă neprecizată), înzestrată cu fire bună și cu relații incontestabile într-o burghezie respectabilă. Astfel unghiile și modestia lui erau comparabile cu cele ale majorității *gentleman*-ilor, deși ambiția îi fusese educată doar la școala ocaziilor oferite unui funcționar și contabil la firmele comerciale mai mici dintr-un port maritim. Pe Featherstonii rurali îi socotea oameni foarte simpli și absurzi, iar ei, la rîndul lor, priveau „educația” lui într-un oraș maritim ca o exagerare a monstruoziții reprezentate de faptul că fratele lor Peter — ba, mai rău încă, averea lui — conținuseră asemenea bunuri.

Grădina și potecile acoperite cu pietriș, văzute prin cele două ferestre ale salonului lambrizat din Stone Court, nu arătaseră niciodată mai bine îngrijite decît acum, cînd domnul Rigg Featherstone stătea acolo cu mîinile la spate, aruncînd o privire de stăpîn asupra

acelor terenuri. Nu-ți puteai însă da seama dacă se uita la ele de dragul de a le contempla, sau pentru a întoarce spatele unei persoane înfipte în mijlocul încăperii, cu picioarele mult depărtate și mâinile înfundate în buzunarele pantalonilor : o persoană, sub toate aspectele, în evident contrast cu lunecosul și recele Rigg. Era un bărbat care se apropia vizibil de șaizeci de ani, cu o înfățișare înfloritoare, păros, cu smocuri cărunte în favoriții stufoși și în părul des și inelat, cu un corp îndesat care atrăgea atenția, spre dezavantajul lui, asupra cusăturilor cam uzate ale hainelor, și cu aerul unui fanfaron dornic să fie remarcat chiar la un foc de artificii, convins că observațiile sale personale asupra reprezentației date de oricare altă persoană trezesc mai mult interes decât reprezentația propriu-zisă.

Numele său era John Raffles și, uneori, în chip musicalit, scria inițialele W.A.G.¹ după semnătura lui, comentînd că fusese învățat odată să procedeze așa de către Leonard Lamb² din Finsbury, care scria B.A.³ după numele lui, și că el, Raffles fusese inițiatorul poreclei spirituale date acelui celebru director : B.A. Lamb⁴. Cam acestea erau exteriorul și savoarea intelectuală a domnului Raffles, amîndouă pîrînd a purta miasma stătută a camerelor pentru comis-voiajori din hotelurile comerciale ale epocii.

— Haide, Josh, spunea el, cu ton bubuitoare, privește lucrurile în această lumină : biată maică-ta pogoară în valea anilor, și ție ți-ar da mîna acum s-o ajuți să întreprindă ceva frumos, ca să poată duce și ea un trai mai înlesnit.

¹ Joc de cuvinte intraductibil : în engleză inițialele acestea, citite în continuare, înseamnă „coadă” (n. t.).

² Miel (engl.) (n. t.).

³ *Bachelor of Arts*, licențiat în arte (n. t.).

⁴ Balaam, personaj biblic, despre care legenda spune că a fost salvat de la moarte de măgarul său (n. t.).

— Nu cîta vreme trăiești dumneata. Nimic n-ar face-o să se simtă în largul ei, cîta vreme trăiești dumneata, ripostă Rigg, cu glasul lui rece, ascuțit; o să-i iei tot ce-i dau eu.

— Bag seama că îmi porți pică, Josh. Dar, zău așa, de la om la om, fără șarlatanie — un mic capital mi-ar permite să fac din prăvălie ceva clasa întâi. Comerțul cu tutun se dezvoltă. Mi-aș tăia nasul cu mîna mea, dacă n-aș scoate tot ce se poate scoate din negoțul ăsta. Mă lipesc de el ca puricele de lînă, pentru binele meu. Am să fiu mereu la fața locului. Și nimic n-ar face-o mai fericită pe biata mamă-ta. Am făcut o treabă grozav de bună cu ovăzul meu sălbatic. Am scos cinzeșcinci la sută. Vreau să mă așez și eu în colțul meu tihnit, de lîngă cămin. Și dacă m-aș lega odată zdravăn de comerțul cu tutun aș putea aduce în branșa asta un car de minte și de experiență care ar conta, că, de, nu se găsește oriunde, cu una, cu două. Nu vreau să vin mereu să te plictisesc, dar aș dori să urnesc lucrurile odată pentru totdeauna pe drumul bun. Chibzuiește la treaba asta, Josh — zău așa, ca de la om la om — și gîndește-te că biata maică-ta o să trăiască înlesnit pînă la sfîrșitul vieții. Totdeauna am ținut la bătrînă, pe legea mea!

— Chiar așa? rosti liniștit domnul Rigg, fără a-și lua privirea de la fereastră.

— Da, chiar așa! zise Raffles, apucîndu-și pălăria aflată pe masă, în fața lui, și dîndu-i un fel de brînci, ca efect oratoric.

— Atunci te rog să mă ascuți. Cu cît ai să îndrugi mai multe, cu-atît am să te cred mai puțin. Cu cît stărui mai mult să fac un anumit lucru, cu-atît voi avea motive mai puternice de a nu-l face niciodată. Crezi că pot să uit cum mă pocneai cînd eram un băiețandru și înfulecai

cele mai bune bucate, rupîndu-le de la gura mea și a mamei ? Crezi că uit cum veneai mereu acasă ca să vinzi și să bagi în buzunar tot ce găseai și cum pe urmă iar te făceai nevăzut, și ne lăsaai la ananghie ? Aș fi bucuros să te văd biciuit, legat de coada căruței. Maică-mea s-a purtat ca o toantă cu tine : n-avea nici un drept să-mi dea un tată vitreg, și a fost pedepsită pentru asta. Am să-i plătesc o pensie săptămînală și nimic mai mult ; dar plata va înceta, dacă mai cutezi vreodată să pui piciorul pe-aici sau dacă mai vii vreodată după mine în acest ținut. Data viitoare cînd te mai arăți dincoace de pragul porților de colo, ai să fii alungat cu cîinii și cu biciul căruțașului.

Cu aceste ultime cuvinte, Rigg se întoarse și își aținti asupra lui Raffles ochii lui reci, bulbucați. Contrastul rămasese la fel de izbitor cum s-ar fi putut înfățișa cu optsprezece ani înainte, cînd Rigg era un băiețaș cît se poate de neatrăgător și bun de chelfănit, iar Raffles un Adonis, spătos și îndesat, al barurilor și tavernelor de joc. Acum însă avantajul trecuse de partea lui Rigg, și cel care ar fi ascultat această conversație s-ar fi așteptat, probabil, ca Raffles să se retragă, cu aerul unui cîine alungat. Nicidecum. Făcu o strîmbătură, ticul lui de cîteori era „tăiat“ de cartea altuia la vreun joc ; apoi izbucni în rîs și scoase din buzunar o ploscă de rachiu.

— Haide, Josh, grăi el, pe un ton lingușitor, dă-ne o lingură de rachiu și un *sovereign* ca să-mi plătesc drumul pînă acasă, și o întind ! Onoarea mai înainte de toate ! Mă duc ca din pușcă, pe onoarea mea !

— Ia seama, zise Rigg, trăgînd din buzunar un maldăr de chei, dacă îți mai văd mutra pe-aici, nu-ți mai vorbesc. Nu te mai recunosc, mă port ca și cum aș vedea o cioară, și dacă încerci să-mi forțezi mîna n-ai să capeți nimic, decît că am să le spun la toți cine ești — un derbedeu vrednic de dispreț, fanfaron și tiranic.

— Mai mare păcatul, zău așa, făcu Raffles, prefăcându-se că se scarpină în cap și înălțându-și sprincenele ca și cum ar fi fost mirat. Țin tare mult la tine ; pe legea mea că țin ! Da' nimic nu-mi place mai mult decît să te împung nițel — semeni leit cu maică-ta ; și acum trebuie să mă lipsesc de plăcerea asta. Dar rachiul și *sovereign*-ul rămîn un tîrg încheiat.

Împinse plosca spre el și Rigg se îndreptă cu cheile în mînă spre un frumos birou din stejar. Raffles, întinzînd plosca, își aduse însă aminte, că aceasta începuse să joace slobodă în învelitoarea ei de piele și zărind o hîrtie îndoită care căzuse în grătarul căminului, o ridică și o îndesă sub piele, ca să fixeze bine sticla.

În momentul acela, Rigg se apropie cu o sticlă de rachiu în mînă, umplu plosca și-i înmînă lui Raffles un *sovereign*, fără să-i arunce o privire sau să-i adreseze vreun cuvînt. După ce încuie la loc biroul, se duse la fereastră și privi din nou în curte, la fel de impasibil ca la începutul întrevederii, în vreme ce Raffles lua un mic aconto din ploscă, răsucea bine dopul în gîtul ei și o vîra în buzunarul lateral, cu o încetineală provocătoare, strîmbîndu-se în spatele fiului său vitreg.

— Rămas bun, Josh — și de-o fi, pe totdeauna ! spuse Raffles, întorcîndu-și capul cînd deschise ușa.

Rigg îl văzu părăsind curtea și pornind pe alee. Norii cenușii se prefăcuseră într-o ușoară burniță, care înviora gardurile vii și marginile ierboase ale cărărilor lăturalnice, și-i zorea pe plugari să încarce în care ultimele căpițe de grîu. Raffles, umblînd cu pasul nesigur al unui vagabond de oraș silit să facă pe jos o bună bucată de drum de țară, apărea la fel de discordant, în mijlocul acelei umezeli plină de liniște și hărnicie rurală, ca un maimuțoi scăpat dintr-o menajerie. Dar nu era nimeni prin jur ca să-l vadă, afară de vițeei de mult înțărcați, și nimeni care să-și

arate dezgustul pentru înfățișarea lui, afară de micii șobolani de apă, care o tureau foșnind la apropierea sa.

Avu destul noroc, cînd intră pe șosea, ca să fie ajuns din urmă de o diligență, care-l duse pînă la Brassing, iar acolo luă trenul recent pus în circulație, remarcînd față de ceilalți pasageri din compartiment că îl considera destul de bine pus la punct, acum că drumul de fier fusese gospodărit de Huskisson. În mai toate împrejurările, domnul Raffles căuta să lase impresia că ar fi fost educat la o academie și că era capabil, dacă își dădea osteneala, să facă față oriunde s-ar fi găsit ; într-adevăr, nu exista om pe care el să nu se simtă în măsură a-l ridiculiza și chinui, încredințat că în felul acesta oferă o distracție societății.

Își jucă și acum rolul cu aceeași vie însuflețire pe care ar fi manifestat-o dacă toate demersurile sale ar fi fost încununate de succes, și recurse în repetate rînduri la ploscă. Hîrtia cu care îi înțepenise dopul era o scrisoare semnată *Nicolas Bulstrode*, dar nu exista șansa ca Raffles să o deranjeze din poziția ei utilă.

Cap. XLII

Cum l-ar mai copleși disprețul meu,
De caritate de n-aș fi legat !

Shakespeare, Henric al VIII-lea.

Una din consultațiile profesionale date de Lydgate cîrînd după întoarcerea sa din călătoria de nuntă avu loc la Lowick Manor, ca urmare a unei scrisori prin care i se ceruse să fixeze ziua și ora vizitei.

Domnul Casaubon nu-i pusese lui Lydgate nici un fel de întrebare referitoare la natura bolii sale, nici nu trădase — măcar față de Dorotea — vreo neliniște cu privire la probabilitatea ca maladia să-i curme lucrările, sau viața. Asupra acestui punct, ca și asupra tuturor celorlalte, se ferea de compasiunea celorlalți ; și dacă îl supăra bănuiala că ar putea trezi milă prin vreun element presupus sau cunoscut de alții fără voia lui, gândul de a recunoaște deschis că se simte alarmat sau mîhnit, îi era, fără doar și poate, insuportabil. Orice minte orgolioasă cunoaște cîte ceva din această experiență, care nu poate fi depășită decît printr-un sentiment de solidaritate umană destul de profund, încît încercările de izolare să apară meschine și mărunte, și nu înălțătoare.

Dar domnul Casaubon era preocupat acum de o chestiune care făcea ca problema sănătății și a vieții sale să-i tulbure liniștea cu o forță mai obsesivă și mai supărătoare chiar decît gândul la imaturitatea autumnală a carierii sale de autor. E adevărat că aceasta din urmă putea fi numită marea lui ambiție ; dar există anumite genuri de activitate creatoare în care rezultatul cel mai însemnat îl constituie doar susceptibilitatea stîngenitoare acumulată în conștiința autorului — poți afla de existența rîului după cîteva firicele de apă ce răzbesc printr-un morman de noroi supărător, adunat de multă vreme. Așa se întîmpla și cu cazna intelectuală a domnului Casaubon. Rezultatul său cel mai caracteristic nu era *Cheia tuturor mitologiilor*, ci convingerea morbidă că cei din jur nu-i acordă locul pe care el nu izbutise să demonstreze că-l merită ; o perpetuă suspiciune că aprecierile formulate la adresa lui nu erau favorabile, o melancolică lipsă de pasiune în eforturile lui de creație și o rezistență pătimașă față de adevărul că nu crease nimic.

Astfel ambiția sa intelectuală, care celorlalți le părea că îl absorbise și îl secătuisese, în realitate nu reprezenta nici o garanție împotriva vulnerabilității — mai puțin decât orice împotriva rănilor provocate de Dorotea. Și acum începuse să eșafodeze posibilități de viitor care, într-un fel, îl amărau mai mult decât tot ce construise mintea lui pînă atunci.

Împotriva anumitor fapte era neputincios : împotriva existenței lui Will Ladislaw, a rămîinerii sale sfidătoare în împrejurimile Lowick-ului, și a impertinentei lui stări de spirit cu privire la posesorii unei erudiții autentice și ștampilate conform regulilor ; împotriva firii Doroteei, care adopta întotdeauna o nouă formă de activitate entuziastă, și care, pînă și în supunerea și tăcerea ei, acoperea mobiluri arzătoare, iritante, chiar cînd te mărgineai doar să te gîndești la ele ; împotriva anumitor concepții și simpatii care-i stăpîneau mintea în legătură cu subiecte cu neputință a fi discutate cu ea. Nu se putea nega că Dorotea era o tînără doamnă mai virtuoasă și mai fermecătoare decât oricare alta cu care ar fi putut rîvni el să se căsătorească ; dar o tînără doamnă se vedea a fi pentru el ceva mai tulburător decât plănuiise. Îl îngrija ca o infirmieră, îi citea, îi ghicea dorințele și se arăta plină de bunăvoință pentru simțirile lui ; dar în mintea soțului pătrunsese certitudinea că îl judeca și că devotamentul ei conjugal era un fel de ispășire a unor gînduri eretice — și anume că îl însoțea permanent o comparație de pe urma căreia persoana și înfăptuirile lui apăreau în chip prea lucid doar ca o părțică a lucrurilor, în ansamblul lor. Nemulțumirea lui impregna, ca un soi de abur, toate gesturile ei tandre și blînde și ținea de lumea aceea lipsită de apreciere pe care Dorotea nu contribuise decât să o aducă mai aproape de el.

Sărmanul domn Casaubon ! Suferința lui era cu atît mai greu de îndurat, cu cît îi apărea ca o trădare ; tînăra

făptură care-l venerase cu desăvîrșită încredere se transformase repede în soția ai cărei ochi nu iartă ; iar impresia lăsată de criticile și resentimentele ei nu mai putea fi înlăturată de nici un fel de duioșie sau supunere ce i le arăta-se de atunci încolo. Cînd, bănuitor, căuta să înțeleagă ce înseamnă atitudinea soției lui, tăcerea Doroteei îi apărea drept o răzvrătire înăbușită ; o remarcă de-a ei pe care nu o anticipase sub nici o formă, echivala cu afirmarea unei superiorități conștiente de sine ; răspunsurile ei amabile conțineau o prudență iritantă ; iar cînd îl aproba, era doar semnul efortului autoimpus de a-l suporta. Tena-citatea cu care pastorul se zbătea să ascundă drama aceea lăuntrică o făcea cu atît mai vie pentru el, așa cum auzim cu mai multă acuitate ceea ce dorim ca alții să nu audă.

În loc să mă mir de acest rezultat lamentabil la domnul Casaubon, îl consider absolut obișnuit. Oare o pată neînsemnată, situată foarte aproape de cîmpul nostru vizual, nu ne șterge din priviri strălucirea lumii, lăsîndu-ne doar o zonă dincolo de care nu vedem decît pata ? Nu cunosc pată mai tulburătoare decît eul nostru. Și, dacă domnul Casaubon s-ar fi decis să-și expună nemulțumirile, cine ar fi putut să-i contrazică bănuielile că nu mai era adorat fără nici o rezervă — cine ar fi putut afirma că ele nu se întemeiau pe motive solide ? Dimpotrivă, mai exista un motiv puternic de adăugat, pe care el însuși nu-l pusese în mod explicit la socoteală — anume că nu se dove-dea demn de o adorație absolută. Bănuia însă acest lucru la fel cum bănuia și altele, fără a și le mărturisi și, la fel ca și noi, simțea cîtă alinare i-ar fi adus prezența unei tovarășe de viață care să nu fi descoperit niciodată acest lucru.

Această susceptibilitate rănită apărută în relațiile dintre el și Dorotea fusese temeinic pregătită chiar înainte de

întoarcerea lui Will Ladislav la Lowick, și cele petrecute de-atunci încoace prefăcuseră puterea domnului Casaubon de a construi ipoteze suspicioase, într-o activitatea exasperată. Tuturor faptelor cunoscute de el le adăugase altele imaginare, prezente și viitoare deopotrivă, care pentru el căpătau o realitate mai vie decât primele, deoarece stîrneau o ură mai intensă, o amărăciune mai covârșitoare. Suspiciunea și gelozia provocate de intențiile lui Will Ladislav, suspiciunea și gelozia față de impresiile Doroteei, își țeseau statornic urzeala. Ar însemna să-l nedreptăm total dacă am presupune că s-ar fi putut lăsa tîrit de vreo rătălmăcire grosolană a purtării Doroteei : însuși comportamentul și deprinderile lui mintale și, în egală măsură, firea într-adevăr nobilă a soției lui îl fereau de o asemenea greșală. Obiectul geloziei sale îl formau opiniile ei, calea pe care ar fi putut-o urma mintea ei arzătoare, și posibilitățile la care ar fi putut ajunge în viitor. În ce-l privea pe Will, deși pînă la ultima lui scrisoare sfidătoare domnul Casaubon nu avusese niciodată vreun element concret pe temeiul căruia să fi putut aduce o acuzație certă tînrului, se simțea totuși îndreptățit să creadă că vărul acesta al lui era capabil de orice plan în stare să fascineze un temperament rebel și o fire impulsivă nedisciplinată. Avea certitudinea fermă că Dorotea determinase întoarcerea lui Will de la Roma și hotărîrea lui de a se stabili în împrejurimi ; și era deajuns de pătrunzător ca să-și imagineze că Dorotea încurajase cu nevinovăție această întorsătură a lucrurilor. Nu încăpea nici o îndoială că se simțea gata să se atașeze de Will și să se arate maleabilă față de sugestiile acestuia : niciodată nu rămăsese în *tête-à-tête*, cu el, fără ca, în urma convorbirii, să nu scoată la iveală o nouă impresie răscolitoare, iar ultima întrevvedere de care avea cunoștință domnul Casaubon (la întoarcerea de la Freshitt Hall, pentru prima

dată Dorotea nu pomenise că îl văzuse pe Will) dusesese la o scenă care îi stîrnise mai multă minie împotriva amîndurora decît resimțise vreodată pînă atunci. Felul cum Dorotea îi dăduse pe față, în bezna nopții, concepția ei despre problemele bănești, nu izbutise decît să nască în mintea soțului său un vălmășag de presimțiri și mai odioase.

Iar lovitura dată sănătății sale, nu de mult, era o tristă prezență constantă în sufletul lui. Desigur că se întremase mult; își redobîndise integral puterea lui obișnuită de muncă; maladia ar fi putut fi o simplă oboseală, și se putea să mai aibă parte de încă douăzeci de ani de împliniri, care ar fi justificat cei treizeci de ani de pregătire. Perspectiva aceasta devenea și mai plăcută, purtînd aroma unei răzbunări împotriva lui Carp & company, căci chiar în momentele cînd Casaubon bijbiia cu feștila printre mormintele trecutului, figurile acélea contemporane se inter-puneau de-a curmezișul plăpîndei lumini și întrerupeau sirguincioasa lui explorare. A-l convinge pe Carp de eroarea comisă, astfel încît să fie silit să-și înghită vorbele, cu o indigestie zdravănă pe deasupra ar fi fost un incident agreabil, semnificînd forța scriitoricească triumfătoare, pe care nici măcar perspectiva de a trăi pentru posteritate pe pămînt, și în vecii vecilor în cer, nu-l putea exclude din sfera contemplației.

Astfel, intrucît previziunea beatitudinii infinite nu putea să anuleze savoarea amăruie a geloziei și a ranchiunei supărătoare, e cu atît mai puțin surprinzător faptul că probabilitatea unei vremelnice fericiri pămîntești rezervate altor persoane, într-o perioadă cînd el personal urma să fi pășit pe tărîmul gloriei divine, nu avea un efect prea liniștitor. Dacă s-ar fi dovedit că vreo boală serioasă îi surpă organismul, se putea ivi din plin prilejul — pentru unii — de a fi mai fericiți după dispariția lui; iar dacă unul din acești fericiți urma să fie Will Ladislav, domnul

Casaubon ridică obiecții atât de energice împotriva unei asemenea eventualități, încît părea că mînia lui se va continua și în existența neîncarnată.

Firește, în felul acesta înfățișăm situația într-un mod foarte brut, și deci incomplet. Sufletul omenesc se ramifică pe numeroase făgașe și știm că domnul Casaubon avea un simț al corectitudinii și al demnității, conforme cu cerințele onoarei, care-l îndemnau să acorde conduitei sale alte motivări decît gelozia și simțul răzbunării. Domnul Casaubon expunea situația în felul următor :

„Însurîndu-mă cu Dorotea Brooke, a trebuit să mă îngrijesc de bunăstarea ei, în ipoteza morții mele. Dar bunăstarea nu se poate asigura doar prin posesiunea amplă și independentă a unei averi ; dimpotrivă, s-ar putea ivi împrejurări în care asemenea posesiune ar putea-o expune unor primejdii mai mari. Ea este o pradă ușoară pentru oricare bărbat care știe să manevreze cu dibăcie fie ardoarea ei afectuoasă, fie entuziasmul ei donchihotesch, și în preajma ei stă la pîndă un bărbat care și-a pus în gînd tocmai acest lucru ; un bărbat lipsit de orice principiu, rob al capriciului fugar și mînat de o animozitate nutrită de conștiința propriei ingraturități căreia în mod constant i-a dat curs, acoperindu-mă de ridicol, lucru de care sînt la fel de sigur, ca și cum l-aș fi auzit cu urechile mele. Chiar dacă mai trăiesc, voi fi tot timpul stingherit de ceea ce ar putea încerca acest om, prin intermediul influenței sale indirecte. Omul acesta a cîștigat încrederea Doroteei ; i-a prins atenția în mreje ; a căutat, în mod evident, să întipărească în mintea ei ideea că drepturile lui asupra mea depășesc tot ce am putut face pentru el. Dacă mor — și el stă la pîndă, așteptînd să se întîmple asta — o va convinge să se mărite cu dînsul. Asta ar fi o calamitate ; Will e în stare s-o facă să creadă orice ; Dorotea este înclinată spre un devotament lipsit de moderație, la care, în sine, ei, îmi

reproșează că nu răspund, și e de pe-acum preocupată de soarta lui. El se gîndește la o cucerire ușoară și la pătrunderea în cuibul meu. Voi împiedica acest lueru ! Asemenea mariaj i-ar fi fatal Doroteei. A perseverat el vreodată în ceva, în afară de faptul de a mă contrazice ? În materie de cunoaștere, a căutat întotdeauna să fie ostentativ, cu mijloace ieftine. Pe plan religios ar putea fi, cîtă vreme i-ar conveni, ecoul facil al rătăcirilor Doroteei. Semidoctismul nu a condamnat niciodată moravurile destrăbălate. Nu mă încred cîtuși de puțin în morala lui, și e de datoria mea să împiedic din răspuțeri realizarea planurilor sale.“

Dispozițiile juridice luate de domnul Casaubon odată cu căsătoria lăsau deschisă calea unor măsuri energice, dar cumpănind asupra lor, mintea lui zăbovea în mod inevitabil asupra perspectivelor propriiei sale vieți, încît, în cele din urmă, rîvna de a stabili calculul cel mai apropiat de realități îi învinse orgolioasa reticență și îl determină să ceară opinia lui Lydgate cu privire la natura bolii sale.

Îi menționase Doroteei că Lydgate va veni la ora trei și jumătate și, ca răspuns la întrebarea ei îngrijorată dacă se simțea rău, replică :

— Nu, doresc numai să aflu părerea lui cu privire la cîteva simptome obișnuite. Nu e nevoie să-l vezi și tu, scumpa mea. Voi da dispoziții să fie condus în aleea Tiselor, unde îmi voi face plimbarea mea obișnuită.

Cînd Lydgate intră pe aleea Tiselor, îl văzu pe domnul Casaubon pășind încet, după tabietul lui, cu miinile la spate, și capul aplecat. Era o după-amiază fermecătoare; frunzele teilor falnici cădeau în tăcere peste întunecatele boschete veșnic verzi, în vreme ce luminile și umbrele dormeau îmbinate : nu se auzea nici un sunet, afară de croncănitul ciorilor, care, pentru o ureche deprinsă, sună ca un cîntec de leagăn, sau mai curînd ca acel solemn și ultim cîntec de leagăn, o litanie.

Lydgate, conștient de constituția lui vinjoasă de om în floarea vârstei, se simți mișcat de oarecare compasiune cînd silueta celui pe care l-ar fi ajuns curînd din urmă se răsuci în loc și, înaintînd spre el, arătă în mod mai clar ca ori-cînd semnele îmbătrînirii premature — umerii încovoiați ai cărturarului, membrele subțiate și cutele melancolice ale gurii. „Sărmanul om, cugetă el, la anii lui, unii bărbați sînt ca leii : nu poți ghici altceva despre vîrsta lor, decît că sînt în plină maturitate.“

— Domnule Lydgate, i se adresă domnul Casaubon, cu invariabilul său aer politic, vă sînt nespus de îndatorat pentru punctualitate. Dacă sînteți bun, ne vom purta conversația plimbîndu-ne în sus și-n jos pe alee.

— Sper că dorința dumneavoastră de a mă vedea nu se datorcăză revenirii unor simptome neplăcute, răspunse Lydgate, ca să umple o pauză.

— Nu nemijlocit, nu. Pentru a justifica această dorință, trebuie să menționez — lucru la care altminteri n-aș fi nevoit să mă refer — că viața mea, insignifiantă sub toate aspectele ei colaterale, prezintă o posibilă importanță pentru ducerea la capăt a unor lucrări care s-au prelungit de-a lungul celor mai buni ani ai mei. Pe scurt, vreme îndelungată am purtat pe umeri o lucrare pe care cu dragă inimă aș lăsa-o în urma mea, măcar într-un asemenea stadiu încît să poată fi încredințată tiparului — de către alții. Dacă aș primi asigurări în ce privește termenul maxim la care mă pot aștepta în mod rezonabil, acestea ar reprezenta o utilă circumscriere a încercărilor mele și o călăuză în determinarea, fie pozitivă, fie negativă, a drumului meu.

La acest punct, domnul Casaubon se opri, își desprinse una dintre mîinile încrucișate la spate și o vîrî printre nasturii pardesiului croit la un rînd. O minte instruită pe larg asupra destinului uman, greu ar fi putut găsi ceva

mai interesant decât conflictul interior implicat de felul lui de a vorbi formal, măsurat, slobozindu-și frazele însoțite de obișnuita-i psalmodiere și mișcare a capului. Ba chiar, pot fi oare întâlnite multe situații de un tragism mai sublim decât lupta purtată de un suflet cu necesitatea de a renunța la o lucrare care a constituit toată semnificația vieții sale — o semnificație pe cale să piară, asemenea apelor ce se ivesc și dispar acolo unde nici un om nu are nevoie de ele ? Dar în persoana domnului Casaubon nu găseai nici o trăsătură care să le apară altora sublimă, și Lydgate — stăpinit de un anumit dispreț pentru înclinarea spre studiu steril — simțea cum în mila lui se amestecă și puțin amuzament. Dar avea o prea tristă intimitate cu nenorocirea pentru a fi convins de patosul unui destin în care totul se află sub nivelul tragediei, afară de egoismul pătimăș al celui în suferință.

— Vă referiți la posibilele handicapuri produse de boală ? întrebă el, dorind să ajute la precizarea intenției domnului Casaubon, care părea frânat de anumite ezitări.

— La asta mă refer. În spusele dumneavoastră, nu mi-ați dat a înțelege că simptomele pe care — sînt dator să mărturisesc — le-ați urmărit cu o grijă scrupuloasă, dezvăluiau o boală fatală. Dar dacă ar fi așa, domnule Lydgate, aș dori să aflu adevărul fără rezerve, și fac apel la dumneavoastră pentru o definire exactă a concluziilor la care ați ajuns : vă cer acest lucru ca un serviciu prietenesc. Dacă îmi puteți spune că viața mea nu este amenințată de altceva decât riscurile obișnuite, mă voi bucura, din pricinile în prealabil indicate. Dacă nu, cunoașterea adevărului devine și mai importantă pentru mine.

— Atunci, nu mai am ezitări asupra drumului pe care trebuie să-l urmez, declară Lydgate, dar primul lucru care trebuie să se întipărească în mintea dumneavoastră este că concluziile mele prezintă o dublă incertitudine : pre-

zintă nesiguranță nu numai din pricină că eu nu sînt infailibil, ci și fiindcă în ce privește bolile de inimă e peste măsură de greu să faci pronosticuri. În orice caz, anevoie poate cineva spori cumplita incertitudine a vieții.

Domnul Casaubon clipi în mod vizibil, dar se înclină.

— Cred că suferiți de ceea ce se numește degenerarea inimii din cauza grăsimilor, o maladie intuită și analizată mai întii de Laennec, omul care ne-a dăruit stetoscopul, nu cu prea mulți ani în urmă. E necesară încă o serioasă doză de experiență — o observație mai îndelungată asupra acestei boli. Dar, după cele ce mi-ați spus, mă simt dator să vă comunic că moartea provocată de această maladie se produce adesea subit. În același timp, un astfel de sfîrșit nu poate fi prevăzut. Starea dumneavoastră actuală poate să vă îngăduie o viață suficient de confortabilă, încă cincisprezece ani, sau și mai mult. La aceasta nu aș putea adăuga altceva decît detalii medicale sau anatomice, care nu v-ar lămuri cu nimic în plus în așteptările dumneavoastră.

Instinctul lui Lydgate era destul de fin pentru a-i spune că o exprimare limpede, complet lipsită de precauții ostentative, avea să fie privită de domnul Casaubon ca un tribut de respect.

— Vă mulțumesc, domnule Lydgate, zise domnul Casaubon, după o scurtă pauză. Mai am o singură întrebare : i-ați comunicat doamnei Casaubon cele ce mi-ați spus mie acum ?

— Parțial, mă refer la rezultatele posibile.

Lydgate era pe cale să-i explice de ce socotise necesar să-i spună Doroteei, dar domnul Casaubon, îmboldit de dorința evidentă de a pune capăt conversației, își flutură ușor mîna și repetă : „Vă mulțumesc“ trecînd la observații asupra frumuseții rare a zilei.

Lydgate, convins că pacientul său dorește să fie lăsat singur, se despărți curînd de el, și silueta neagră, cu miinile la spate și capul plecat, păși mai departe pe alea unde trunchiurile întunecate ale tiselor îi țineau o mulă tovarășie întru tristețe, iar umbrele firave ale unei păsă-rele sau ale unei frunze care plutea peste insulele de lu-mină solară luceau pe lingă el în tăcere, ca în prezența unei suferințe. Acolo se afla un om care se trezea pentru prima dată ochi în ochi cu moartea, care trecea prin-tr-unul din acele rare momente ale experienței cînd simți că adevărul unei banalități este la fel de deosebit de ceea ce se numește cunoașterea ei, pe cît de diferită este pri-veliștea apei ce curge pe pămînt de viziunea de coșmar a apei ce nu poate fi ajunsă pentru a răcori o gură uscată de arșiță. Cînd constatarea comună : „Toți trebuie să mu-rim“ se transformă brusc în conștiința acută : „Eu trebuie să mor — și încă curînd“, atunci simțim că moartea ne strînge de gît, și degetele ei sînt crude ; după aceea, s-ar putea să vină să ne învăluie în brațele ei așa cum făcea mama, în copilărie, și ultima clipă cînd mai deslușim, ca prin ceață, ceva pămîntean, poate fi aidoma primei clipe. Pentru domnul Casaubon era ca și cum s-ar fi aflat de-odată pe malul fluviului întunecat și ar fi auzit plescăitul vislei ce apropia luntrea de el, fără a deosebi însă silue-tele, dar așteptînd chemările. Într-un asemenea ceas, min-tea nu-și schimbă optica ei de-o viață, ci trece mai de-part, pe aripile imaginației, de cealaltă parte a morții, privind în urmă — poate cu calmul divin al mărinimiei, poate cu măruntele anxietăți ale afirmării individualității. Acțiunile domnului Casaubon ne vor da un indiciu asupra opticii sale. Se socotea a fi, cu anumite rezerve pedante, un creștin practicant în ce privește aprecierile prezentu-lui și speranțele în viitor. Dar ceea ce ne străduim noi să satisfacem, deși îi putem da numele de speranță îndepăr-

tată, nu este decît o dorință imediată ; viitorul tărîm pentru care oamenii trudesc există de, pe acum în imaginația și dragostea lor. Iar dorința imediată a domnului Casaubon nu era să ajungă la divina comuniune și lumină desprinsă de condiții pămîntene ; năzuințele pasionate ale bietului om atîrnau pe lingă sol și, ca niște picle, se tîrau prin locuri foarte umbroase.

Dorotea văzuse cînd a plecat Lydgate și intrase imediat în grădină, mînată de impulsul de a se duce numaidecît la soțul ei. Dar ezitase, de teamă să nu-l ofenseze impunîndu-i prezența sa ; căci ardoarea ei mereu respinsă ducea, prin aducerile aminte mereu vii, la intensificarea spaimei, la fel cum energia frînată se descarcă într-un fior ; și hoinări încet în jurul pîlcurilor de copaci mai apropiați de casă, pînă ce-l zări înaintînd spre ea. Atunci se duse către el, și ar fi putut înfățișa icoana unui înger trimis din cer, purtînd făgăduiala că puținele ceasuri rămase ar putea fi încă umplute de iubirea aceea credincioasă ce se alipește și mai strîns de o mîhnire pe care o înțelege. Dar privirea cu care-i răspunse soțul ei era atît de rece, încît Dorotea se simți și mai sfioasă ; totuși, se întoarse și-l luă de braț.

Domnul Casaubon își ținea mîinile la spate și îngădui ca brațul ei îndoit să se strecoare cu dificultate sub brațul lui țepăn.

Inerția lui aspră îi transmisea Doroteei o senzație aproape oribilă. Cuvîntul este tare, dar nu prea dur : în asemenea acțiuni, considerate drept nimicuri, se irosesc pentru todeauna semînțele bucuriei, pînă cînd bărbații și femeile privesc în jur cu chipuri rătăcite la pierderile principuite de propria lor risipă, constată că pămîntul nu poartă nici un dulce rod, și-și botează negarea cunoaștere. Puteți întreba de ce, în numele masculinității, domnul Casaubon trebuia să se poarte în acest fel. Țineți seama

că mintea lui se ferea de milă : ați urmărit vreodată, într-o asemenea minte, efectul bănuiei că suferința care o apasă poate constitui izvor de mulțumire prezentă sau viitoare pentru ființa care i-a și adus jignire, manifestându-și mila ? Pe lângă aceasta, cunoștea prea puțin despre simțămintele Doroteei și nu cugetase că, într-o împrejurare ca aceea prin care treceau, sensibilitatea ei se putea compara cu propriile lui sentimente pricinuite de criticile lui Carp.

Dorotea nu-și retrase brațul, dar nu se aventură să vorbească. Domnul Casaubon nu rosti : „Vreau să fiu singur“, ci își îndreptă în tăcere pașii spre casă și, cînd intrară pe ușa de sticlă dinspre latura răsăriteană, Dorotea lăsa brațul soțului și zăbovi pe ștergătoarea de la intrare, ca să-i poată lăsa libertate deplină. El intră în bibliotecă și se închise acolo, singur cu suferința sa.

Dorotea urcă în budoarul ei. Bovindoul deschis lăsa să pătrundă în cameră strălucirea senină a după-amiezii, plutind deasupra aleii centrale, peste care teii aruncau umbre prelungi. Dorotea însă nici nu vedea decorul. Se trînti într-un fotoliu, fără a ține seama că se află în bătaia razelor orbitoare ale soarelui — și dacă poziția aceea era inconfortabilă, cum ar fi putut spune că nu alcătuia o parte din nefericirea ei lăuntrică ?

În suflet clocotea o minie răzvrătită, mai puternică decît tot ce simțise de la mărițiș încoace. În loc de lacrimi, îi răsăreau pe buze cuvintele :

„Ce am făcut — ce sînt eu — ca să mă trateze astfel ? Niciodată nu știe ce se petrece în mintea mea — nu-i pasă cituși de puțin. Ce rost are tot ce fac ? Aș vrea să nu se fi însurat cu mine !“

Incepu să se audă vorbind cu glas tare și se sili să păstreze liniște. Aidoma unui om care s-a rătăcit și a ostenit, stătea și cuprindea ca dintr-o singură privire toate cărările pe care o luaseră tinerele ei speranțe, apuse pen-

tru totdeauna. Și la fel de limpede, în aceeași lumină jalnică, vedea și solitudinea soțului său și a ei — cum mergeau fiecare pe alt drum, iar ea era obligată să-i urmărească din ochi. Dacă ar fi atras-o spre el, nici o clipă nu l-ar fi ținut sub observație, niciodată nu s-ar fi întrebat : „Merită oare să trăiești pentru el ?“. ci l-ar fi simțit, pur și simplu, una cu viața ei. Acum gândi cu amărăciune : „E vina lui, nu a mea“. În cupa întregii ei ființe, Mila era răsturnată. Era oare vina ei că avusese încredere în el — că crezuse în valoarea lui ? Și ce era el, anume ? Acum se simțea în stare să-i cîntărească meritele, ea, care-i așteptase cu un tremur privirile și își închistase propriul suflet într-o temniță unde-l vizita doar pe ascuns, că să poată rămîne destul de mărunț pentru a fi pe placul lui. Tirite în viltoarea unei asemenea crize, unele femei încep să urască.

Soarele aproape scăpătase, cînd Dorotea se gândi să nu mai coboare, ci să-i comunice soțului ei că nu se simte bine și că preferă să rămînă la etaj. Niciodată nu se mai lăsase, cu bună știință cîrmuită de indignare, dar acum avea credința că nu ar putea să dea ochi cu el fără a-i spune adevărul despre simțămintele ei, și că trebuia deci să aștepte, pînă va fi capabilă să facă acest lucru fără a fi întreruptă. Probabil că va fi mirat și rănit de comunicarea ei. Era bine să fie mirat și rănit. Mînia îi spunea, așa cum mînia e oricînd gata să spună, că Dumnezeu era de partea ei — că cerul întreg, deși era înțesat de spirite care-i urmăreau, trebuia neapărat să stea alături de ea. Se hotărîse să sune, cînd auzi o ciocănitură în ușă.

Domnul Casaubon trimisese să i se anunțe că va cîna în bibliotecă. Dorea să rămînă absolut singur în seara aceea, fiind foarte ocupat.

— Atunci eu nu voi cîna, Tantripp.

— Vai, doamnă, lăsați-mă să vă aduc măcar un pic de mâncare.

— Nu, nu mă simt bine. Pregătește totul în dormitorul meu, dar te rog să nu mă mai deranjezi.

Dorotea stătea aproape nemișcată, pierdută în zbuciumul ei meditativ. În vreme ce umbrele înserării se adânceau lent, prefăcându-se în noapte. Dar zbuciumul ei se schimba neconținut, ca un om care schițează gestul de a lovi și sfârșește prin a-și înfrînge dorința. Energia necesară pentru o crimă nu întrece în intensitate pe cea care te împinge la o supunere hotărâtă, atunci când deprinderile nobile își recâștigă înțietatea. Gîndul cu care Dorotea ieșise în parc ca să-și întîmpine soțul — convingerea că el întrebase medicul despre posibila întrerupere a întregii sale lucrări și că, peșemne, răspunsul primit îi frînsese inima, nu întîrzie să se asocieze imaginii lui de sfetnic grav, ce-o muștra cu tristețe pentru mînia ei. Dorotea trebui să plătească tributul unei întregi litanii de chinuri zugrăvite de imaginație, și de strigăte mute, ca să se poată lăsa înduplecată de milă față de suferințele lui — dar pînă la urmă supunerea premeditată veni într-adevăr și, după ce casa se cufundă în tăcere și știu că se apropie timpul cînd domnul Casaubon se ducea la culcare, deschise binișor ușa dormitorului ei și stătu pe coridor în beznă, așteptîndu-l să vină sus, cu un sfeșnic în mînă. Dacă nu avea să apară curînd, intenționa să coboare ea, riscînd chiar să primească altă săgeată în inimă. Niciodată nu avea să mai aștepte nimic altceva. Dar auzi într-adevăr deschizîndu-se ușa bibliotecii, lumina lumînării înaintă lent pe scară, neînsoțită de zgomotul pașilor, înăbușiți de covor. Cînd Casaubon se află în fața ei, chipul lui îi păru și mai răvășit. Zărind-o tresări ușor, iar ea îl privi rugător, fără un cuvînt.

— Dorotea ! exclamă el, cu o surprindere blîndă în glas. Mă așteptai pe mine ?

— Da, nu am vrut să te deranjez.

— Vîno, scumpa mea, vîno. Ești tînă ră, și nu ai de ce să-ți prelungești viața prin veghe.

Cînd blajina, calma melancolie a acelor cuvinte picură în urechea Doroteei, simți ceva asemănător mulțumirii ce-ar putea încolți în sufletul nostru cînd am fi evitat ca prin minune să lovim o ființă schiloadă. Își puse mîna în mîna soțului și străbătura alături coridorul larg.

CUPRINS

Cartea a treia. <i>În așteptarea morții</i>	5
Cartea a patra. <i>Trei probleme de dragoste</i>	129

Lector : BIANCA ZAMFIRESCU
Tehnoredactor : ION GHICA

*Bun de tipar 25.IV.1977. Tiraaj 100 090 ex. bro-
şate. Coli ed. 13,28. Coli tipar 8,75.*

Comanda nr. 70 061
Combinatul Poligrafic „Casa Scintei”,
Bucureşti — Piaţa Scintei nr 1,
Republica Socialistă România

george elliot

«Familiarități cu amel» îi detonează George Elliot faptul că, în cea mai riguroasă proză, este însă — mai mult sau mai puțin — un poet al umanității, și această calitate colorează toate celelalte daruri ale sale.

HENRI JAMES

«În această carte [autoarea] s-a încreștat pe sine în redarea exactă a adevărului; aci o găsim nu numai pe autentică George Elliot și viziunea ei, ci care care prin adânci (și ei nu totdeauna) înțepți din opere se afirmă: o deșăpșire, o plângere a sufletelor lejere, deosebit incompatibil cu profundețea; o strălucire fără efort a materialului epic; într-un cuvânt, scriitorul a atins apogeul resurselor sale... învârtit pe oricare cititor care se apropie pentru prima dată de această carte...»

GERALD BULLET

Nr. 1—IV, 1980